BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREŞ

LIBRARIA

ANUAR
I

LUCRĂRILE SIMPOZIONULUI NAȚIONAL
”200 DE ANI DE LECTURĂ PUBLICĂ
LA TÂRGU-MUREŞ”
(26-28 septembrie 2002)

Târgu-Mureş
2002

COLEGIUL DE REDACȚIE
Dimitrie Poptămaş
director
Monica Avram
secretar de redacție

Redactori:
Mariana Ciurca
Liliana Moldovan
Petelei Klara
Mihail Art. Mircea

Tehnoredactor:
Alexandru Tcaciuc

ISSN 1583 - 4468

Anuarul LIBRARIA este editat de Biblioteca Județeană Mureş
4300 Târgu-Mureş, str. G.Enescu nr.2
Telefon 0265-162631, Fax 0265-164384, E-mail: bjmures@rdslink.ro

Tipografia MEDIAPRINT SRL
4300 Târgu-Mureş, str. Livezeni nr. 6
Tel./Fax: 0265-255.382, e-mail:mediaprint@fx.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte

BIBLIOTHECA TELEKIANA

Dimitrie Poptămaş — Biblioteca Judeţeană Mureş
De la biblioteca tradiţională la biblioteca publică

Ana Maria Oltean — Târgu-Mureş
Tipărituri franceze din secolul al XVI-lea în Biblioteca Teleki

Carmen Muntean — Biblioteca Judeţeană Mureş
Reflectarea cărţii vechi româneşti în catalogul Bibliotecii Teleki.

Ovidia Mesaroş — Biblioteca Judeţeană Mureş
Cărţi în limba franceză studiate la sala de lectură a Bibliotecii Teleki în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Veronica Filimon — Târgu-Mureş
Biblioteca Telekiana în perioada interbelică (1918-1940)

Călin Ovidiu Pop — Muzeul Judeţean Mureş
Primul document privind conservarea colecţiilor Bibliotecii Teleki: „Tabula Legum Bibliothecarum"

CARTE VECHE

Elena Maria Schatz — Ministerul Culturii şi Cultelor Bucureşti
Incunabulele din judeţul Mureş între lista lui Constantin Karadja şi catalogul colectiv al incunabulelor din România

Luana Troia — Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi" Iaşi
Contribuţii la istoria României într-o carte din secolul alXVI-lea

Dr. Mihai Gherman — Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca
Texte standard în cultura românească veche. Noul testament de la Bălgrad (1648)

Dr. Corina Teodor — Universitatea „Petru Maior", Târgu-Mureş
De la tradiţia lecturii la partizanatul confesional: Chiriacodromionul (1699) în mediile ardelene ale secolului al XVIII-lea

Dr. Grigore Ploeşteanu — Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gh. Şincai" al Academiei Române, Târgu-Mureş
Receptarea Istoriei Imperiului Otoman de Dimitrie Cantemir la maghiari

F lorica Nuţiu — Biblioteca Universităţii de Medicină şi Tarmade, Târgu-Mureş
Contribuţii la istoria cărţii religioase româneşti

Elena Mihu — Muzeul Judeţean Mureş
Muzeul bisericesc din Sărmaş: Cartea veche românească – arma românilor ardeleni

Melinte Şerban — Târgu-Mureş
Nicolae Sulică — cercetător al cărţilor vechi româneşti

Dr. Paul Matiu — Biblioteca Judeţeană „I. Minulescu" Olt
Cartea românească veche tipărită în Transilvania existentă în judeţul Olt

Dr. Elena Damian — Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca
Tipografi lyonezi din secolul al XVI-lea în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene

Dan Lăzărescu — Biblioteca Judeţeană „A- D. Xenopol" Arad
Completări şi corijări la bibliografia maghiară a secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea

ISTORIA BIBLIOTECILOR

Dr. Berdj Aşgian - Târgu-Mureş
Incursiune în fascinanta lume a bibliologiei

Liviu Boar — Arhivele Nationale, Direcţia Judeţeană Mureş
Bibliotecile documentare ale Arhivelor Naţionale

Cornelia Viziteu — Biblioteca Judeţeană „M. Eminescu" Botoşani
Lumina lină a cărţii - 120 de ani de lectură publică 1882-2002

Marin Şara — Biblioteca municipală „Petru Maior" Reghin
Pagini din istoria bibliotecilor reghinene

Maria Nedelea — Biblioteca Judeţeană „Marin Preda" Teleorman
Comunitatea locală şi biblioteca publică: repere asupra bibliotecilor comunale din judeţul Teleorman

Beatrice Doboczi — Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Mureş
Cărţi şi biblioteci în protopopiatul ortodox Reghin la început de secol XX

Monica Avram — Biblioteca Judeţeană Mureş
„Cartea de Aur" — act de identitate culturală a Bibliotecii Judeţene Mureş

CARTE. LECTURĂ. BIBLIOTECĂ.

Sidonia Puiu — Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca
Elogiu bibliotecarului

Alexandra Salaoru — Biblioteca Judeţeană „Lucian Blaga" Alba
Bibliotecarul: viitorul de lângă noi

Liliana Moldovan — Biblioteca Judeţeană Mureş
Valenţele hermeneutice ale lecturii.

Mioara Pop — Biblioteca Judeţeană „Lucian Blaga" Alba
Lucian Blaga în marile enciclopedii ale lumii

Dumitru D. Lazăr — Biblioteca Judeţeană „Antim Ivireanu" Vâlcea
Forţa iradiantă a cărţii vâlcene

Fülöp Mária — Biblioteca Judeţeană Mureş
Bibliografia locală, de la tradiţie la viitor.

Nicolae Sârbu — Biblioteca Judeţeană „Paul Iorgovici" Caraş-Severin
Paradoxala actualizare a unui paradox.

Costachi Agache — Biblioteca Judeţeană „G. T. Kirileanu" Neamţ
Clasificarea în interesul cititorilor

Magda Cărăuş — Biblioteca Judeţeană „Lucian Blaga" Alba
Metode de punere în circuitul lecturii a publicaţiilor existente într-o bibliotecă publică

Mihaela Spinean — Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj
Animaţia culturală în biblioteca publică. Modele de invitaţie în biblioteca judeţeană „Octavian Goga"

Mihail Art. Mircea — Biblioteca Judeţeană Mureş
Activitatea editorială a Bibliotecii Judeţene Mureş

Mircea Vasile Popescu — Biblioteca Judeţeană Mureş
Estimarea nivelului lecturii publice în judeţul Mureş, 1997-2001

Dr. Anca Sîrghie — Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu
Imperative de viitor în biblioteconomia românească

Letiţia Popescu — Biblioteca Judeţeană Mureş
Actualizarea informaţiei şi a mijloacelor de informare în biblioteca contemporană

Dr. Berdj Aşgian — Târgu-Mureş
Omul de ştiinţă între bibliotecă şi Internet

Elena Cristina Cătană— Biblioteca Judeţeană „G. T. Kirileanu" Neamţ
Mijloace de comunicare — evoluţii şi implicaţii culturale şi sociale.

Dan Ispas — Biblioteca Judeţeană „A- D. Xenopol" Arad
Paginile de Internet ale bibliotecilor judeţene din România ca instrumente de relaţii publice

Adriana Gheorghiu — Biblioteca Judeţeană Constanţa
Un alt tip de tranziţie: de la carte la Internet

Elisabeta Benyi — Biblioteca Metropolitană Bucureşti
Lectura între carte şi Internet - Cartea electronică

Georgeta Petre — Biblioteca Judeţeană Constanţa
Contribuţii la monografia Bibliotecii Judeţene Constanţa.
Repere în evoluţia sistemului informaţional al Bibliotecii Judeţene Constanţa

ANEXE

Cuvânt înainte

Gradul de cultură şi civilizaţie al unei colectivităţi a fost şi rămâne condiţionat de instituţile sale. Biblioteca se înscrie între cele cu importanţă civilizatoare mai presus decât altele, fiind suma cunoştinţelor umane la un moment dat. Vechimea oraşului Târgu-Mureş se pierde în îndepărtata istorie, iar prima atestare documentară îl confirmă ca existent la anul 1332, într-un act de plată a zeciuielii preotului „roman". Aşezarea trebuia să fi fost consolidată şi din punct de vedere instituţional. La mai bine de 200 de ani, în 1557, aici era menţionată o bibliotecă pe lângă un aşezământ instructiv-educativ, **Schola Particula**, primul de acest fel de pe cuprinsul Românei. Acestuia i-a urmat ctitoria guvernatorului Samuel Teleki (1731-1822), originar din Gorneşti, care, pe timpul când era la Viena, în funcţie de mare dregător, gândeşte şi pune în aplicare planul unei mari biblioteci europene, instituţie care va tezauriza resursele materiale ale întinselor moşii de pe Valea Mureşului şi compensaţiile financiare ale serviciilor sale, în rezerve spirituale. Biblioteca împlinită, îşi deschide porţile în anul 1802, fiind declarată bibliotecă publică, adică a cetăţenilor, prin dorinţa sa ultimă în care se spune: „***las această bibliotecă în seama posterităţii recunoscătoare pentru propăşirea ştiinţelor [...] pentru folosul cetăţenilor [...] şi totodată nutresc speranţa că astfel cunoştinţele înţelepţilor lumii vor fi la îndemâna tuturor...***". Lor le-au urmat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea numeroase biblioteci şcolare, pe lângă instituţii de cult ori administrative, societăţi, asociaţii, uniuni, precum şi cele personale, având destinaţii precise şi colecţii dirijate.

Dacă Biblioteca Teleki, prin valoarea şi profilul colecţiilor a rămas una savantă, ştiinţifică, în anul 1913, odată cu darea în folosinţă a impozantului Palat al Culturii, se instituie biblioteca publică în adevăratul sens al cuvântului, continuatoare a unei fericite tradiţii, dezvoltată la cerinţele timpului, evoluţia demografică şi urbanistică a localităţii, dezvoltarea industrială, a atelierelor de meserii, diversificarea învăţământului, raportată la cerinţele cunoaşterii şi informării.

Ambele instituţii îşi continuă astăzi misiunea pentru care au fost ctitorite, completându-se între ele în întregirea informaţiei, într-o unitate indestructibilă, în folosul societăţii.

Este cel mai frumos dar, util şi nobil cum au fost şi ctitorii lor, impunând împărtăşirea din spiritul şi nobleţea cărţilor, garanţia unei vieţi civilizate, pentru care le aducem recunoştinţă.

Împlinirea a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş ne-a prilejut organizarea unui Simpozion Naţional în zilele de 26-28 septembrie 2002, care s-a bucurat de o largă participare de iubitori şi responsabili ai destinelor cărţii. Comunicările prezentate stau la baza alcătuirii primului anuar al Bibliotecii Judeţene Mureş, sugestiv intitulat LIBRARIA, care dorim să devină o permanenţă.

Anuarul LIBRARIA va înscrie de acum înainte în paginile sale studii şi comunicări de bibliologie, raportate la trăirile zilelor noastre, de la explorările fondurilor de carte în forma sa tradiţională la viziunea electronizării cuvintelor şi imaginilor, rapoarte şi dări de seamă, analize statistice şi sociologice, medalioane ale unor personalităţi cu prioritate ale domeniului, cercetări bibliogafice, note de lectură etc.

Cu aceste cuvinte pornim la drum cu gândul şi sentimentul utilităţii prezentului şi arcului peste timp în reconstituirea culturii în latura sa esenţială: cartea şi biblioteca.

Dimitrie Poptămaş,
director
Biblioteca Judeţeană Mureş

BIBLIOTECA TELEKIANA

De la biblioteca tradiţională la biblioteca publică modernă

Dimitrie Poptămaş
Biblioteca Judeţeană Mureş

Privită din perspectiva a două secole, lectura publică este în măsură să ne redea evoluţia galopantă a unei vechi îndeletniciri de peste două milenii ajunsă la perioada de maximă înflorire în epoca luminilor, traversând o lungă perioadă de generalizare şi trecere la era informaţională. Biblioteca tradiţională cu ctitorii ei, formaţia lor pluridisciplinară, enciclopedică, interesul pentru cunoaştere din care a izvorât dragostea pentru carte până la adoraţie cedează viziunii sociologilor. Era electronică, la stadiul începutului mileniului al treilea, ne poartă tot mai mult în lumea calculatorului, care ne oferă satisfacţii neprevăzute în mijlocirea accesului la informaţie cu efort selectiv puţin şi cu mare rapiditate prin intermediul CD-ului, Internetului şi nu în ultimul rând, al cărţii electronice despre care se vorbeşte tot mai mult. Această evoluţie nu e altceva decât aşezarea unei tradiţii pe noile descoperiri ale ştiinţei: de la filele manuscrise la cartea manuscrisă, apoi tipărită şi dusă până la perfecţiune şi, odată cu ele, bibliotecile particulare sau de altă natură. Nimic nu putea fi mai nobil şi mai nou într-o vreme, acum demult apusă decât să-ţi oferi propria-ţi colecţie publicului.

Reîntorcându-ne la tradiţie şi la modelul nostru, nu trebuie uitat că oraşul nostru ca veche aşezare de pe Mureş s-a impus în peisajul urbanistic transilvan cu instituţii de mare tradiţie şi valoare. Aici a funcţionat cunoscuta Tablă Regească (Tribunalul Suprem al Transilvaniei), au existat şcoli cu mare vechime şi tradiţie, precum gimnaziile reformat şi romano-catolic, au existat biblioteci valoroase şi, tot aici, contele Samuel Teleki, guvernatorul Transilvaniei, pune bazele unei inegalabile biblioteci de cultură universală în plină epocă a luminilor. Toate acestea şi multe alte realizări vor marca definitiv viaţa culturală a urbei, dar dintre ele, cel mai important ni se pare facilitarea accesului locuitorilor la tezaurul de valori spirituale ale umanităţii, în principal prin bibliotecile de pe lângă Scola Particula şi Teleki. Prima, devenită mai târziu Biblioteca Gimnaziului Reformat, înfiinţată în anul 1557, prin colecţiile sale constituite în timp, printr-o bună selecţie de lucrări, reflecta profilul real-umanist al aşezământului de învăţământ.

Pe lângă numărul mare de cărţi maghiare, aici puteau fi consultate şi cărţi ale clasicilor în limbile latină şi greacă sau în traduceri, precum şi cărţi în limbile moderne. Biblioteca Teleki, după numele fondatorului, este darul şi recunoştinţa ctitorului pentru mureşeni, spaţiul din care a descins şi oamenii din mijlocul cărora s-a ridicat. Din Viena, unde îşi avea domiciliul, la Cancelaria Aulică, şi de unde cutreieră toată Europa, a colecţionat tot ce a găsit mai valoros în materie de carte şi tipar sfârşitul secolului al XVIII-lea. Această bibliotecă a devenit sanctuarul de cunoaştere şi studiu, de punere în contact cu marile idei ale lumii civilizate europene a numeroşi intelectuali din toată Transilvania, primii beneficiari ai acestui imens tezaur spiritual fiind populaţia autohtonă, între care şi tinerii studioşi care făceau practica la Tabla Regească. Nu întâmplător, Biblioteca Teleki este declarată de către fondator, în anul 1802, bibliotecă publică, corespunzând întru totul cerinţelor bibliotecilor moderne şi intereselor generale de lectură prin încadrarea colecţiilor în actualitatea vremii, reflectarea stadiului evoluţiei ştiinţelor şi artelor, elaborarea şi difuzarea unui catalog tipărit, trimis marilor biblioteci şi instituţii dornice de a se informa. Printre beneficiarii informaţiilor existente în colecţiile Bibliotecii Teleki se înscrie Timotei Cipariu care deseori venea aici de la Blaj, pentru a descoperi noi mărturii privitoare la limba şi istoria românilor în contextul popoarelor vecine.[1] Cele două biblioteci îl atrag şi pe Nicolae Densuşianu în celebrul excurs de documetare în Transilvania din însărcinarea Academiei Române, pentru a aduna date privitoare la Revoluţia lui Horea. Ele sunt consemnate în Raportul său, prezentat în Forumul ştiinţific al Ţării, iar datele sunt folosite în valoroasa sa exegeză despre acest important eveniment istoric şi al tragicului lui sfârşit.[2]

---

[1] Valeriu Niţu. ***Contribuţie la valorificarea activităţii filologice şi istorice a lui Timotei Cipariu.*** În: ***Studii de istorie, filologie şi istora artei***, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1972, p. 275.

[2] Nicolae Densuşianu. Cercetări în arhivele şi bibliotecile Ungariei şi Transilvaniei. Pe baza acestora a elaborat studiul ***Revoluţiunea lui Horea în Transilvania şi Ungaria 1784-1785***. Apărut la Bucureşti în Editura Carol Göbl. 1884, 524 p.

Instituţiile târgumureşene de cultură şi mai ales bibliotecile sale îl atrag şi pe Nicolae Iorga, care, împreună cu Ioan Lupaş, vizitează oraşul în zilele de 21-22 iulie 1922. Cu acest prilej este cercetată şi Biblioteca Telekiana, unde savantul este întâmpinat de custodele acestui aşezământ, Gulyás Károly, şi unde apreciază bogăţia şi varietatea cărţilor adunate şi păstrate aici, după cum va consemna în memoriile sale: *„În vechea casă a lui Samuil Teleki colecţiile lui se arată prin amabilitatea directorului actual, oricărui om cu interes pentru cultură, încuindu-se în urmă, după un vechi obicei, uşile de fier. Cele mai rari produse ale imprimeriei începând cu vechile biblii, se înşiră pe rafturi sub linia portretelor altei epoci, pe când deasupra se bolteşte acoperişul crăpat de ani. E o expoziţie şi nu poate fi o sală de lucru, cum e cazul şi la Bathyaneum din Alba Iulia. Nu se face foc iarna. Cu mici excepţii biblioteca îşi păstrează acea înfăţişare până în zilele noastre. Colecţiile frumos orânduite, în galantare îngrădite cu sârmă sunt străjuite de busturi ale clasicilor greci şi latini cărora li se alătură câteva tablouri ale familiei fondatorului". Respectul omului de cultură pentru acest tezaur este fixat în câteva cuvinte în cartea de aur „In domo humaneae nobilitatis hungaricae opera vetusti tempore moravi" („În casa cultivatei nobilimi maghiare am admirat opera timpurilor trecute).*[3]

Numărul bibliotecilor mureşene nu se încheie aici. Secolul al XIX-lea este mai generos în această privinţă. Înmulţirea şcolilor, diversificarea învăţământului prin specializare, vor duce la formarea unor biblioteci de profil. La acestea se adaugă cele confesionale, multe dintre ele cu tradiţie. Altele vor fi rodul unor activităţi de asociere (uniuni, societăţi, fundaţii, asociaţii), sau instituţii.

Cu toată această situaţie, accesul general la lectură rămâne un deziderat, - necesitatea instituirii unor biblioteci publice rămâne o cerinţă a timpurilor moderne. Înfiinţarea acestora a luat o mare amploare în lumea civilizată, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Prin colecţiile sale şi sfera de interes, Biblioteca Teleki rămâne una ştiinţifică. Celelalte rămân tributare intereselor instituţionale sau de obşte, pentru care au fost constituite. În aceste condiţii biblioteca publică trebuie să devină o instituţie de larg acces, situaţie de care locuitorii cetăţii şi autorităţile sale sunt

[3] Nicolae Iorga. ***Pagini alese din memoriile de călătorie prin Ardeal şi Banat***. Vol.2. Bucureşti, Editura Minerva, 1997, p.182.

conştiente. Dorinţa lor devine realitate în condiţiile regândirii organizării culturii, concepută a fi polarizată în jurul unui aşezământ, finalizat printr-un impozant Palat al Culturii în care va funcţiona şi biblioteca publică. Construcţia şi subvenţionarea acestuia a intrat în politica aulică. Împăratul Francisc Iosif devine, în condiţiile imperiului dualist, şi rege al Ungariei, de la a cărui urcare pe tron se împlinineau 40 de ani (1907). Bine proiectat, situat în centrul oraşului, împreună cu palatul adminstrativ, Palatul Culturii oferea pe atunci suficiente spaţii pentru principalele instituţii de cultură ale oraşului, biblioteci, săli de spectacole, muzee, pinacotecă, conservator etc.[4]

Contactul cu această clădire îl copleşeşte pe Nicolae Iorga, care, în prima sa vizită la Târgu-Mureş, scria că *„e zidit cu o îngrijire pioasă, religioasă, din cel mai bun material, toată viaţa secuiului a fost studiată şi stilizată pentru a da un caracter de incontestabilă, nouă proaspătă frumuseţe. În culoare, în liniile bizare ale ornamentelor, cu inspiraţia semnelor de legendă de pe geamuri, pretutindeni e aceeaşi pecete rural-naţională”*. Savantul mai constată că tânăra bibliotecă publică a ajuns la un considerabil fond de carte, dar că nu exista, până la acea dată, nici o tipăritură în limba română.[5]

În viziunea mureşenilor şi a cititorilor săi, biblioteca publică este unul din obiectivele culturale esenţiale. Încă din anul 1911 a început colecţionarea cărţilor prin donaţii. O aripă a clădirii a fost dotată cu instalaţie modernă de depozitare a circa 300.000 de publicaţii, au fost prevăzute spaţii pentru lectură (sală cu 80 de locuri), dotată cu mobilier adecvat.

La deschiderea bibliotecii în toamna anului 1913 erau puse în circuitul public doar 319 volume, pentru ca în anul următor să se ajungă la 7.340, numărul lor ridicându-se la 11.986 în anul 1918. Asupra conţinutului fondului de carte raportat la cerinţele de lectură ale publicului situaţia este discutabilă deoarece nu ne aflăm în faţa unei selecţii ci a unor oferte din care se fac alegerile ori se înregistrează în întregime pentru a spori fondul de carte.

---

[4] Traian Popa. ***Monografia oraşului Târgu-Mureş***. Târgu-Mureş, Tipografia „Corvin”, 1932, p.278

[5] Valeriu Niţu. ***Nicolae Iorga la Târgu-Mureş***. În: ***Vatra***, I, nr.2, mai 1971, p.16-17

Custode al bibliotecii a fost numit Dr. Molnár Gábor, de formaţie juridică, personalitate proeminentă a vieţii culturale mureşene, iubitor de carte şi care moşteneşte o valoroasă bibliotecă din familie, se specializează în biblioteconomie la Budapesta şi donează o parte din colecţiile sale bibliotecii orăşeneşti, îmbogăţind astfel fondul de carte preţioasă, în special „transilvanica". El este cel care concepe sistemul de aranjare a publicaţiilor bazat pe cota numerică şi pe format în cadrul poliţei de raft (un metru lungime), catalog alfabetico-tematic conceput pe fişe de format internaţional, (12,5 x 7,5 cm), sistem de împrumut pe bază de buzunăraşe, operându-se doar cotele la predarea-preluarea cărţilor pentru împrumut la domiciliu sau lectură la sală.

Pe acest fond cultural, fiind la început custode al muzeului care era în formare (1921), Aurel Filimon este numit în anul 1922 bibliotecar, alături de Molnár Gábor, care îşi va păstra funcţia de director până în anul 1936, când se va retrage din activitate prin pensionare. Aici va începe o activitate fără precedent în adaptarea acestei importante instituţii la noile realităţi; fără a aduce atingere dezvoltării culturii maghiare în strânsă armonie cu mentorul său în profesie.[6]

Din numeroasele demersuri pentru obţinerea de cărţi şi subvenţii financiare ale lui Aurel Filimon deducem orientarea sa privind fundamentul teoretic despre locul şi rolul bibliotecii publice în viaţa culturală, educativă, formativă şi informativă a localităţii. El cunoaştea conceptele despre carte şi lectură ale lui Morel care susţinea printre altele că, *„Bibliotecile publice sunt singurele mijloace educative, conferinţele, cursurile şi alte modalităţi de propagare a ştiinţelor sunt numai temporale, singura educaţie cu valoare absolută este autoeducaţia deoarece învăţăm conduşi de un scop oareşcare"*, sau recomandările bibliotecarului Pellisson, care conchidea, într-o lucrare a sa, că *„dintre toate mijloacele educaţiei libere, bibliotecile publice sunt acelea care au cea mai mare influenţă educativă şi socială".*[7] De aici concluzia sa că şcoala nu este suficientă pentru validarea viitorului şi poziţiei sociale. Ea ne dă numai bazele care trebuie mereu îmbogăţite prin lectură şi studiu, în lipsa cărora *„vom ajunge tot la acea primitivă întunecime de la care am pornit".*

---

[6] Poptămaş-Mészáros. ***Biblioteca Judeţeană Mureş***. Târgu-Mureş, 1979, p.7.

[7] Eugene Morel, Maurice Pellisson, bibliotecari francezi. Informaţii preluate din lucrarea lui Ferenczi Zoltán**, *A könyvtárak mint a nemzeti művelődés eszközei*.** Budapest, 1909, p.11.

Într-un memoriu adresat Consiliului orăşenesc, Aurel Filimon îşi fixează propria-i concepţie despre bibliotecă şi misiunea de bibliotecar prin următoarele: *„Bibliotecile ca manifestări sunt produse ale unor profunde necesităţi culturale ale popoarelor de elită care la rândul lor constituie cele mai puternice şi indispensabile instrumente pentru înaintarea şi răspândirea culturii, care la rândul ei a dat dovadă că temelia de existenţă a unui Neam şi Ţară este nu numai prosperitatea economică ci şi lumina pe care o dă cultura. Gradul de cultură se manifestă prin totalitatea tipăriturilor din domeniul tuturor cercetărilor ştiinţifice şi beletristice, prin urmare o bibliotecă înainte de toate trebuie să concentreze toate operele care servesc ca dovadă gradului de cultură naţională din alt punct de vedere pentru cultura generală pe principiul reciprocităţii, toate operele care ne pun la curent cu rezultatele mondiale. Biblioteca este şcoala vieţii care ne învaţă nu pentru notă sau certificat, ci pentru nevoile imperioase ale existenţei şi misiunea pe care o avem ca individ în societate”.*

Desele invocaţii privitoare la lipsa alocaţiilor bugetare este vehement atacată, arătând că: *„Deşi împrejurările şi situaţia economică este cam dezasperată, nu putem spune că atuncea când este vorba de economii şi sacrificii, în primul rând ne sacrificăm cultura şi condamnăm generaţiile viitoare – care sunt nevinovate – să nu-şi poată completa cunoştinţele şcolare cu cele necesare de stadiul impus din altă parte. Ar fi foarte trist dacă conduşi de principiul economic am lovi în păturile sociale, doritoare de a se familiariza cu ultimele rezultate culturale. Un om care-şi pierde credinţa însuşi în sine şi care se consideră ca inutil societăţii fiind improductiv este numai parazitul social”.* În încheierea acestor motivaţii, bibliotecarul invocă din nou importanţa misiunii şi profesionalismul care îl leagă de această instituţie pe care doreşte să o servească aşa cum este pretinsă de „ştiinţa bibliotecară”.[8]

Deseori, în argumentarea cererilor sale, Aurel Filimon apelează la date comparative privind situaţia unor biblioteci sau evoluţia bibliotecilor publice în lumea civilizată, dobândită din multe lecturi şi surse de informare din cărţi şi periodice. Avea noţiuni despre „Public Library” din New York, cea mai mare din lume şi care deţinea încă din 1907 peste un milion şi jumătate de volume, urmată de „Congressional Library” din Washington,

[8] Memoriu adresat domnului Primar. Arhivă, Dos.1, 1931, f. 6.

marile biblioteci europene cu tradiţia lor, „Biblioteca Naţională" a Franţei, „British Museum" a Angliei, cele din Petrograd sau Berlin. Mai importantă educativ este însă biblioteca publică care se deosebeşte de cea tradiţională în special prin actualitatea colecţiilor şi accesul larg al publicului. Sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea excelează în organizarea bibliotecilor publice, cele mai conştiente de valoarea lor fiind ţările dezvoltate dirijând importante investiţii în acest sens, aşa cum au fost americanii. Astfel, la Boston bibliotecile publice aveau 3,5 milioane volume, 4 milioane la New York, iar la Londra bibliotecile publice însumau 8 milioane de volume. Toate aceste modele îi serveau drept argumente alături de tradiţiile unor state în impunerea unui impozit bibliotecar cum se proceda în America şi Anglia încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, modalitate de a realiza şi la Târgu-Mureş o bibliotecă pe care orăşenii şi-o doresc.

În pragul celei de a doua conflagraţii mondiale biblioteca târgumureşeană se impune ca o bibliotecă publică închegată cu mari resurse atât în informarea curentă, cât şi retrospectivă pentru cele mai diverse domenii ale cunoaşterii, servind intereselor educative, până la lectura de divertisment. Toţi locuitorii indiferent de vârstă, grad de instruire, preocupări, etnie, limbă îşi găseau cărţile de studiu şi lectură.

Urmările centralizării puterii, aplicarea politicii de dictat a adus mari prejudicii instituţiei şi lecturii. Accesul cititorului la carte a devenit limitativ. Multe dintre ele în urma unei riguroase selecţii au fost retrase din circuitul public. Un lucru deosebit rămâne păstrarea lor în depozitele bibliotecii fără să fie supuse distrugerii sau înstrăinării în aşa fel, încât după 1989, au fost restituite circuitului public.

Tradiţia celor 200 de ani de bibliotecă publică a rămas puternic resimţită. Ce puteau fi acele cataloage de bibliotecă de acum două veacuri, prezente în marile biblioteci ale lumii decât Internetul în forma sa incipientă. Mai mult decât atât, condiţiile materiale nu ne-au permis să ne îndepărtăm prea mult de tradiţie. Baza electronică de date cuprinde numai achiziţiile ultimilor ani. Lipsa lucrărilor proprii – cataloage-bibliografii-studii au devenit şi ele limitate. Ne bucurăm că putem oferi informaţie computerizată dar şi pentru faptul că tipărim cercetări bibliografice, cataloage, buletine de creştere a colecţiilor, dicţionare etc. Am ridicat la maximum potenţialul informativ, atât prin colecţiile tradiţionale cât şi prin selecţia privind achiziţiile de carte şi donaţiile. Cele peste 850.000 de publicaţii ale bibliotecilor unite ne atribuie locul întâi între bibliotecile

judeţene. Suntem vizitaţi anual de 24.000-27.000 utilizatori, se consultă peste 500.000 volume, înregistrăm o frecvenţă anuală de aproape 300.000, cifră neegalată de nici o altă instituţie de cultură.

Se cuvine ca şi acum să aducem mulţumiri Consiliului Judeţean Mureş pentru atenţia care ne-o acordă pentru activităţile de restaurare a clădirii Teleki începută de Fundaţia Teleki din Basel – filiala Târgu-Mureş, continuată acum pe plan local. Instituţia şi personalul au fost ocrotite în anii postdecembrişti, asigurându-se buna funcţionare, creşterea numerică şi valorică a colecţiilor. Ne bucurăm că avem o Lege a bibliotecilor, după mulţi ani de căutări; ea mai poate fi perfecţionată, se elaborează un nou regulament-cadru al bibliotecilor publice, sunt garanţii că bibliotecile publice au şi vor avea un drum ascendent.

Să mulţumim apoi atâtor generaţii de bibliotecari care au dat împlinire instituţiei şi actului de lectură, lista este mare, şi celor care astăzi servesc această cauză nobilă, în situaţia noastră înnobilată de un nobil - Samuel Teleki - în urmă cu două secole.

From Traditional Library to Modern Public Library

Abstract

Târgu-Mureş is one of the traditional cultural centers from Transylvania. Its cultural roots may be find in the 16th century, when the first school library has been founded near the Scola Particula.

During the Enlightenment, the count Teleki laid the foundation of Bibliotheca Telekiana; this library became one of the most important cultural places from this area. Its values: ancient books – incunabula, but also the latest novelties from different domains – sciences, history, law etc. – represented a permanent source of interest for all Transylvanian scholars.

During the 19th century, as the number of schools increases, a lot of specialized libraries were founded. More than that, in this century some confessional libraries are noticed.

However, public reading was still a wish. At the begining of the 20th century, in 1913, when the Cultural Palace has been opened, the town library began its activity with no more than 300 books. It was only the begining, because in a short time, the collections became larger and larger.

Today, the County Library is considered to be the largest county library from Romania, not only because of its large collections, but also because the quality of its services and the devotedness of the librarians.

Tipărituri franceze din secolul al XVI-lea în Biblioteca Teleki

Ana Mariana Oltean
Biblioteca Judeţeană Mureş

De o cultură răspândită, de care poate beneficia societatea întreagă, nu se poate vorbi decât după invenţia tiparului. Cartea tipărită s-a substituit treptat cărţii manuscrise, care era mai uşor de citit, mai ieftină, la îndemâna fiecăruia. În secolul al XVI – lea, cultura eclesiastică face loc culturii laice. Alături de cărţi religioase se reconstituie manuscrisele vechi ale antichităţii, se introduce critica în texte.

La dezvoltarea imprimeriei din secolul al XVI – lea şi Franţa şi-a adus un aport considerabil. Primele tipografii au luat fiinţă în anul 1470, iar până la 1500, numărul oraşelor din Franţa în care funcţionau ateliere tipografice, a ajuns la 41.

Nomadismul este o caracteristică a meseriei de tipograf. În secolul al XVI – lea au existat mulţi tipografi ambulanţi care s-au oprit în oraşe, unde au găsit de lucru, pentru un timp mai scurt sau mai îndelungat, ca apoi să plece mai departe.

Imprimeria devenise o industrie, dar a fost necesar ca noul atelier să fie întemeiat pe baze materiale destul de solide. Dintre atelierele fondate de clerici sau de „meceni", au supravieţuit doar cele care se găseau în centre comerciale prospere.

În prima parte a secolului, epocă de prosperitate economică, epocă a Umanismului, industria cărţii a cunoscut o deosebită înflorire, aceasta fiind vârsta de aur a tipografiei. Chiar dacă mai există ateliere, industria cărţii tinde să se concentreze în oraşele universitare şi comerciale.

În secolul al XVI – lea au apărut acei tipografi – umanişti eruditi, multilaterali, care au stăpânit meşteşugul făuririi cărţii în întregime. Adeseori, ei erau chiar autorii operelor, ca Henri şi Robert Estienne. Au fost înconjuraţi de colaboratori luminaţi; astfel, Jodocus Badius Ascensius îi avea alături pe Jacques Lefèvre d'Étaples, Guillaume Budé, Jean Vatable, Erasm etc., iar Sebastianus Gryphius, animatorul umanismului lyonez, îi avea alături pe Rabelais, Jacopo Sadoleto, Clement Marot. Au fost, în acelaşi timp editori, corectori, tipografi, librari, ocupându-se de alegerea manuscriselor pentru tipărire, de corectura lor riguroasă, de perfecţionarea

caracterelor de litere, de tehnica ornamentaţiei, ilustraţiei cărţilor, cât şi de comercilizarea lor.

Tipografii – editori ai secolului al XVI – lea au avut un merit deosebit în descoperirea manuscriselor scriitorilor antici, greci şi latini, în tipărirea ediţiilor prime ale acestor texte, cât şi a scrierilor umanistice, a filozofiei raţionaliste, a scrierilor ştiinţifice, geografice, istorice, lingvistice.

În Franţa s-au impus ca centre tipografice Parisul şi Lyonul.

La Paris, primele ateliere tipografice au funcţionat lângă Universitate, având ca public pe profesorii şi studenţii de la Sorbona. S-au tipărit textele clasice, precum şi interpretările necesare studenţilor.

Clientela universitară nu era singura care atrăgea tipografii şi librarii. În lipsa textelor religioase necesare oficierii slujbelor s-au editat în continuare opere religioase, tratate de morală. Mulţi dintre clerici se interesau şi de antichitatea clasică.

Alt factor care a contribuit la dezvoltarea industriei tipografice a fost existenţa unor instituţii juridice, oamenii legii fiind o clientelă pentru librari. Se vindeau texte juridice, religioase, profane, literare.

Pasionatul bibliofil Teleki Samuel n-a precupeţit nici un efort pentru achiziţionarea cărţilor rare şi preţioase, ieşite din atelierele tipografice renumite ale Europei, ele reprezentând o valoare excepţională a bibliotecii, atât prin conţinutul lor, cât şi prin deosebita realizare artistică. Acest fapt îl atestă corespondenţa bogată purtată de fondator cu editori, librari, cât şi listele editoriale, comenzile de cărţi.

Rodul acestui interes manifestat pentru cărţi preţioase este şi existenţa, în biblioteca organizată de Teleki, a celor 200 de volume produse de renumiţi tipografi francezi în decursul secolului al XVI - lea.

Şi această mică parte a fondului oglindeşte caracterul său enciclopedic. Circa 90 de volume sunt opere ale clasicilor greci şi latini, iar restul sunt din domeniul filozofiei, ştiinţelor sociale, istoriei, ştiinţelor exacte, biologiei, medicinei etc. 73 volume sunt produse ale editurilor pariziene.

La începutul secolului, la Paris, activitatea editorială se datoreşte lui Marchand şi Verard. Primul tipograf umanist parizian a fost Josse Bade (Jodocus Badius Ascensius – forma latinizată a numelui). Şi-a început cariera de tipograf cu un post de corector a lui Trechsel. Atelierul său a funcţionat la Paris între anii 1503-1535.

Emblema sa reprezintă o presă tipografică cu inscripţia : "*Praelum Ascensianum*". A editat atât lucrări ale clasicilor (Ex.: Publius Virgilius Maro***: Opera***, 1516 – ed. rară; Barosus ***: Historiarum cum commentarii Arnii Viterbiensis***, Paris, 1512 – ed. rară; ***Grammatici illustres latini,*** Paris, 1516 –ed. rară; Annius V. Ioannis ***: Antiquitatu variaru***, Paris, 1515 – legătura de pergament cu text manuscris pe care se văd iniţialele colorate în roşu şi albastru), cât şi texte contemporane ca: Cusa N.: ***Opera Omnia***, Parisiis, 1514. 3 vol. – ed. rară; Luithprandius Ticiensis: ***Rerum gestarum temporibus***, 1514; Politianus Angel: ***Opera***, Paris, 1512.

Una din fiicele lui Josse Bade s-a căsătorit cu Michael de Vascosan, alt tipograf umanist, care a activat din anul 1530. Până în 1539 emblema sa este cea a lui Ascensius (presa tipografică) cu inscripţia "*In aedibus Ascensiani*", apoi o înlocuieşte cu una în limba greacă (*În cărţi izvoreşte fanta înţelepciunii*). Ediţiile sale sunt remarcabile prin calitatea hârtiei, frumuseţea caracterelor. Din atelierul său provin lucrări ca: Titus Livius : ***Historia ab urbe condita***, Paris, 1543; Aemilius Paulus ***: De rebus gestis Francorum,*** Paris, 1539; Ferronius Arnoldus ***: De rebus gestis Gallorum***, Paris, 1550.

38 de volume din Biblioteca Teleki provin de la editura Estienne sau Stephanus. Activitatea editorială a acestei dinastii de tipografi umanişti a durat un secol şi jumătate, în atelierele de la Paris şi Geneva, între anii 1503 – 1674. Reprezentanţii acestei familii aveau o temeinică pregătire intelectuală, au fost buni cunoscători de limbă latină, greacă, ebraică. Volumele, purtând ca marcă tipografică celebrul măslin, sunt ediţii ce se caracterizează printr-o deosebită grijă atât faţă de corectitudinea textului (lucru atestat şi de faptul că Henri Estienne a introdus erata, dovadă a unei revizuiri atente chiar şi după tipărire), cât şi pentru execuţia tipografică de o înaltă ţinută, cu caractere şi ilustraţii de calitate remarcabilă.

Cei din familia Estienne au fost nu numai comentatori, editori ai textelor clasice, ci şi autori ale unor opere filologice importante, ca ***Thesaurus linguae latinae*** de Robert I, publicat în anii 1531 –1532, precum şi alte dicţionare bilingve (latin – francez, francez – latin), dicţionare de uz şcolar .

În catalogul lui Teleki Samuel figurează ca fiind ediţie rară opera lui Henri Estienne ***Thesaurus Graecae linguae*** în patru volume, apărut în 1572 .

Robert I a fost cosiderat drept principalul tipograf de Biblii din Franţa. Biblioteca posedă mai multe ediţii, dintre care ediţia rarissima a ***Bibliei*** în ebraică, 5 volume, 1539-1541 în format 4; ***Noul Testament*** în limba greacă din 1589, in folio, ***Vechiul Testament*** în limba latină în 2 volume, ediţie rară din 1557.

Câteva ediţii rare, considerate astfel de fondatorul bibliotecii, sunt cu precădere din literatura clasică: Ctesias : ***Excerpta historiae cum Henrici Stephani castigationibus***, limba greacă, Paris, 1557; ***Oratorum veterum orationes***, limbile greacă şi latină, 1575; Plutarchus : ***Opera omnia***, în 13 volume adnotate de Henricus Stephanus, limba greacă, ediţie bibliofilă in-octavo, ornamentată cu iniţiale şi frontispicii, legată în piele cu ornamente aurite; Macrobius Aurelius : ***In sommium scipionis et convivorum saturnaliorum***; Plato : ***Opera omnia . Interpret. De Io. Serrani***, 3 vol. 1578, cu ornamente tipografice şi legătură de piele roşie cu ornamente aurite; Dionysus Alex. Et Pomponius Mela : ***Situs orbis descriptio***, 1577, interpretat şi adnotat de Henricus Stephanus; Bonefidius Enimundus : ***Juris orientalis***. Excudebat Henricus Stephanus, 1573; ***Medicae artis principes post Hippocratem et Galenum***. Excudebat Henricus Stephanus, 1547.

Regele Francisc I i-a acordat lui Robert Estienne în 1539 titlul de tipograf al regelui pentru limbile latină, greacă şi ebraică.

Un alt tipograf beneficiar al privilegiului regal a fost Fridericus Morellus din familia de tipografi care a activat între anii 1552 -1646. Din tipografia Morellus provin trei volume ale clasicilor: Empedocles : ***Spherae***, Paris, 1586, limbile greacă şi latină; Marcellus Sidetes : ***De remediis ex piscibus***, Lutetiae, 1591 – ed. orig. rariss.

Industria tipografică la Lyon s-a dezvoltat datorită germanului Trechsel, consilierul şi eruditul său corector fiind Michel Sevet. Oraşul Lyon a oferit alte împrejurări dezvoltării imprimeriei decât Parisul. Tipografia nu a înflorit aici sub auspiciile Universităţii şi a Palatului Justiţiei, ci a influenţei umaniste a oraşului comercial cu legături specifice târgurilor deschise lumii. Din acest centru tipografic au parvenit 25 de tipărituri ale editurilor Ant. Candid, Gulielmus Gazaeus, Sebastian Gryphius, Michael Parmentius, Guillaume Rovillus, Ioannes Tornaesius, Ioannes de Vingle.

Dintre produsele acestor tipografii amintim lucrările: Juvenalis : ***Satirae cum commentariis Antonii Manicelli***, ***ex explanationibus Jodoci Badii Ascensius***, Lugduni; ***Arte et industriis***, Joannis de Vingle, 1501 – ed. rară; Persius Flaccus : ***Satyrae***, 1510 – ed. rară; Actiarius Ioannes : ***Opera***, Lugduni, J. Tornaesius, 1556 – limbile greacă şi latină.

Cel mai important editor lyonez umanist al vremii a fost Sebastian Gryphius. Cărţile sale sunt tipărite cu caractere italice, având pe pagina de titlu emblema cu un grifon. Sfetnicii lui literari au fost Alciat şi Sadoleto. Dintre tipăriturile sale, biblioteca are opt volume: ediţia rară a lui Claudianus : ***Opera***, Lugduni, 1561; Sadoletus Jacobus: ***In Pauli epistolam ad Romanos***, Lugduni, 1535 – ed. rară; Volterranus Raph. : ***Commentarii***, Lugduni, 1552.

Ediţiile ieşite din tipografiile franceze demonstrează preocupările tipografilor de a armoniza conţinutul cu execuţia artistică. Ei au apelat la artişti ca: Geoffrey Tory, Claude Garamond, Robert Gronjon, Guillaume de Blé. Astfel, ilustraţiile, ornamentele tipografice, caracterele tipografice, legăturile sunt de o înaltă ţinută artistică.

Tipăriturile pe care le posedă Biblioteca Teleki au legături din piele de diferite culori, pe carton sau placă de lemn, cu ornamente gravate ori aurite, unele având aplicat pe coperţi supralibrisul posesorului. Date interesante pot oferi cercetătorilor din punct de vedere al istoriei cărţii legăturile confecţionate din foile de pergament ale codexurilor pe care se mai pot citi textele manuscrise.

Aceste câteva publicaţii reprezintă doar o infimă parte a produselor tipografice din secolul al XVI – lea. Teleki Samuel a colecţionat cu pasiunea bibliofilului cărţile valoroase din cele 25 de centre tipografice ale Europei, oferind un bogat material cercetătorilor istoriei cărţii şi culturii

Des imprimés françaises de XVI-ème siècle dans la Bibliothèque Teleki.

Résumé

Après un brève aperçue sur le développement de l'imprimérie française pendant le XVI-ème siècle, l'ouvrage présente l'activité des remarquables imprimeurs de Paris (Jodocus Badius Ascensius, Michel de Vascosan, Henri et Robert Estienne, Fridericus Morellus) et Lyon (Sébastien Gryphius, Michael Parmentius, G. Rovillus, Ioannes Tornaesius, Jean de Vingle, J. Trechsel) en relevant quelques exemplaires qui se trouvent dans la collection Teleki.

Ce sont des oeuvres des auteurs grecs et latins, des ouvrages de littérature, linguistique, philosophie, théologie, astronomie, art militaire, biologie, médecine, géographie .

Les 200 imprimés français du XVI-ème siècle représente la valeur de bibliophilie et aussi la valeur historique et scientifique, qui offrent des informations utiles au sujet de l'histoire du livre et l'imprimérie.

Reflectarea cărţii vechi româneşti în Catalogul Bibliotecii Teleki

Carmen Munteanu
Biblioteca Judeţeană Mureş

„Bibliotheca Telekiana" – păstrătoarea unui inestimabil tezaur informaţional, una din cele mai vaste colecţii de carte din Transilvania, cu renume european, îşi sărbătoreşte cu mândrie meritată respectabila vârstă de 200 de ani. Fondată de nobilul Teleki Sámuel, în clădirea special construită la Târgu-Mureş (1799-1802), ca bibliotecă publică, şi-a deschis porţile în toamna anului 1802. Lăcaşul culturii europene a secolelor trecute, dedicat „*Musis patriis et gratisque posteris*", după cum notează inscripţia de la intrarea în sala bibliotecii, este pus la dispoziţia celor interesaţi în spiritul epocii luminilor. Prin acest gest, Teleki Sámuel a propus un model cultural european spre educarea societăţii timpului său, transmiţând mesajul curentului epocilor viitoare. Şi cum orice bibliotecă reflectă nemijlocit preocupările celui care a constituit-o, un mod de a fi sau un mod personal de a se dovedi intelectual, vom contura succint profilul biografic al fondatorului bibliofil.

Născut în 1739 la Gorneşti, judeţul Mureş, Teleki Sámuel a plecat la vârsta de 20 de ani la studii în străinătate, manifestând interes pentru biblioteci şi pentru colecţionarea de cărţi. La Basel s-a împrietenit cu savanţii Johann şi Daniel Bernoulli şi cu profesorul şi bibliofilul Johann Christopher Beck[1]. De la acesta din urmă şi-a însuşit principiile şi modalităţile organizării ştiinţifice a marilor biblioteci. Itinerariul său spiritual continuă la Leiden, Utrecht, Rotterdam, cumpărând cărţi ce vor constitui nucleul viitoarei sale biblioteci, iar la Paris a frecventat Biblioteca Regală, fascinat de aceasta.

La întoarcerea sa în Transilvania, peregrinul a adus cu sine 2000 de volume. Ceea ce surprinde este că în calitate de student, el şi-a catalogat cărţile cumpărate la diferite licitaţii sau la recomandarea unor librari; după

[1] Deé Nagy Anikó: ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel.*** Kolozsvár, EME, 1997, p. 159–160.

ce le-a inventariat, a transcris toate titlurile după mărime, respectiv formatul lor. Pe lângă autori, titlu, ediţie, loc şi an de apariţie, a menţionat raritatea cărţilor ca particularitate bibliofilă. Student al cursurilor umaniste precum şi al celor reale, Teleki a achiziţionat lucrări din toate domeniile cunoaşterii.

Din anul 1787 s-a stabilit la Viena, iar în 1791 a fost numit în funcţia de cancelar al Transilveniei. În capitala Austriei s-a împrietenit cu Johann Müller,[2] custodele Bibliotecii Imperiale, care i-a oferit informaţii privind noile apariţii editoriale.

Devenind prin cultura şi preocupările sale unul dintre cei mai competenţi bibliofili ai Europei, Teleki şi-a extins relaţiile în vederea achiziţionării cărţilor, ajungând să procure cărţi din 25 de oraşe europene. Neprecupeţind nici un efort financiar, a reuşit să dobândească cele mai reprezentative opere ştiinţifice de la înfiinţarea tiparului şi să evidenţieze, astfel, dimensiunea afinităţii sale sufleteşti.

La deschiderea bibliotecii din Târgu-Mureş, colecţia sa enciclopedică de aproximativ 36.000 de volume era organizată în conformitate cu metodele şi practicile biblioteconomiei iluministe, iar intelectualul ce a dispus aranjarea fondurilor, se dovedeşte un remarcabil specialist. Odată constituită biblioteca, fondatorul ei era conştient că o asemenea colecţie nu poate fi utilizată decât cu ajutorul unor cataloage corespunzătoare. Consultând importante lucrări de specialitate, de biblioteconomie contemporană, cataloage ale colecţiilor particulare sau ale librarilor contemporani din Occident, semnalări sistematice ale noilor apariţii de carte, Teleki şi-a formulat propriile păreri. Acestea au fost exemplificate prin catalogul colecţiei sale care a anticipat chiar constituirea bibilotecii. Consultându-se cu specialişti din domeniul biblioteconomiei, cu profesorii Christophor Saxe şi Johann Hahn, după cum ne informează corespondenţa sa[3], Teleki a redactat în limba latină catalogul colecţiei sale. În scopul regăsirii informaţiilor şi pentru integrarea bibliotecii în circuitul european de valori, şi-a tipărit catalogul la Viena între anii 1796-1819. Această lucrare reprezintă cel dintâi catalog ştiinţific sistematic de bibliotecă, tipărit pentru spaţiul nostru geografic.

---

[2] ***Idem*** p. 139.

[3] ***Idem*** p. 31; Christophor Saxe (1714-1806) arheolog şi profesor de literatură la Univeritatea din Utrecht; Johann David Hahn (1729-1784) profesor de fizică şi astrologie la aceeaşi universitate.

Cele patru volume permit reconstituirea colecţiei în timp şi se constituie într-o operă bibliografică valoroasă. Prin maniera grupării întregului fond pe diverse discipline, a fost şi este şi în prezent un instrument absolut necesar pentru cercetătorul interesat. O sumară trecere în revistă a celor patru volume şi datarea lor se impune în contextul acestui studiu.

Primul volum[4] a apărut în 1796 la Viena. Consacrat integral autorilor antici greci şi latini, volumul ce poate fi considerat o adevărată enciclopedie a literaturii înserează aproximativ 1400 de autori cu prezentări biobibliografice. Volumul acesta relevă interesul, preocupările şi preferinţele eruditului Teleki privind clasicismul greco-latin manifestat în exemplare rare de o deosebită valoare.

Volumul al doilea[5] a văzut lumina tiparului după patru ani, în 1800. Acesta începe cu un supliment la volumul întâi şi cuprinde cărţile clasicilor care au fost achiziţionate după 1796. Succinta prefaţă motivează întârzierea volumului şi ataşează legile de utilizare şi păstrare ale bibliotecii în curs de constituire. ***Tabula legum bibliotecariarum***, în 9 puncte cuprinde recomandările ferme ale fondatorului de a nu înstrăina cărţile, iar folosirea acestora să se realizeze conform unor norme obligatorii. Materialul volumului este împărţit în 8 clase şi diversificat în subcapitole, evidenţiind astfel intenţia colecţionarului de a facilita orientarea cititorilor în bibliotecă.

Volumul al treilea[6], apărut după 11 ani, în 1811, cuprinde lucrările cu referire la istoria Ungariei şi Transilvaniei. Întreg materialul este grupat în 6 clase principale care se diversifică la rândul lor.

---

[4] ***Bibliothecae Samuelis S. R. I. Com. Teleki de Szék Pars prima. Auctores classicos Graecos et Latinos ex optimis editionibus***. Viennae, in Typographeo Baumeister, MDCCXCVII [1797].

[5] ***Bibliothecae Samuelis S. R. I. Com. Teleki de Szék Pars secunda. Classes Theologicam, Historico-Ecclesiasticam, Juridico-Politicam, Philosophicam, Antiquariam, Historicam et Litterariam complexa***. Viennae, Typis Matthiae Andreae, 1800.

[6] ***Bibliothecae Samuelis S. R. I. Com. Teleki de Szék Pars Tertia. Scriptores Rerum Hungaricarum et Transilvanicarum complexa cum Catalogo Librorum Hungaric. Susannae Com. Bethlen de Iktár.*** Viennae, Typis Antonii Richter, 1811.

Acest volum include şi moştenirea soţiei sale, Bethlen Susanna, stinsă cu trei ani înainte de data apariţiei celui de-al treilea volum. Abătându-se de la sistematizarea celorlalte volume, colecţia soţiei nu este aranjată sistematic, ci doar în ordine alfabetică. Cele 1.200 de volume înserate reflectă preocupările unei aristocrate din secolul al 18-lea şi reprezintă singura colecţie a unei bibliofile transilvănene, păstrată integral până în prezent.

Volumul al patrulea[7] a ajuns sub tipar în 1819 şi cuprinde cărţile procurate după 1811. Acesta completează clasele volumelor anterioare, iar Index-ul, care cuprinde autori, titluri în ordine alfabetică, asemenea celorlalte volume, figurează la sfârşit. Redus ca dimensiune, acesta reflectă diminuarea ritmului de îmbogăţire a colecţiei în ultimii ani de viaţă ai fondatorului. Fără a renunţa la pasiunea sa din tinereţe, Teleki clasifică perseverent, chiar şi în ultimii trei ani de viaţă, noile achiziţii de cărţi înainte de a le trimite la Târgu-Mureş şi proiectează continuarea catalogului.

Deé Nagy Anikó în cercetările sale intreprinse în vederea elaborării lucrării sale monografice a aflat în corespondenţa fondatorului bibliotecii o informaţie cu referire la volumul al cincilea. După ani de cercetare, a reuşit să identifice manuscrisul volumului al cincilea în municipiul Cluj-Napoca. Ajuns din arhiva familiei de la Dumbrăvioara în arhiva Asociaţiei Muzeului Ardelean (1945), manuscrisul a fost păstrat acolo până în 1974, iar în zilele noastre el poate fi consultat la Arhivele Naţionale ale României, filiala Cluj.

Graţie consecvenţei cercetătoarei Deé Nagy Anikó, volumul al cincilea va fi cunoscut prin apariţia sa tipografică la Budapesta, în acest an aniversar, finalizând astfel proiectul lui Teleki Sámuel de a continua volumul patru cu cel următor, aspect menţionat explicit pe pagina de titlu a acestuia.[8]

Particularitatea acestui volum constă în faptul că inserează cărţile fără nici un criteriu, probabil în ordinea în care au ajuns în colecţie. Se constată că s-a renunţat la gruparea tematică riguroasă, dar s-au menţinut oportune trimiterile bibliografice la volumele anterioare.

---

[7] ***Bibliothecae Samuelis S. R. I. Com. Teleki de Szék Pars Quarta. Novas Accessiones ad tres priores partes complexa***. Viennae, Typis Antonii Richter, 1819.

[8] ***Bibliothecae Com. Teleki de Szék Pars Quinta. Librorum inde ab anno MDCCCXIX post typis vulgatam catalogi partem quartam comparatos, complexa***. (manuscris în curs de apariţie)

La o examinare atentă a catalogului manuscris întocmit, se observă completările lui Teleki ce dovedesc abnegaţia sa profesională până la sfârşitul vieţii. Partea a cincea a catalogului nefiind finalizată, a rămas în formă de manuscris la reşedinţa familiei.

În concluzie, remarcăm dubla valoare a catalogului, una istorică în sensul că valorifică cu maximum de randament sugestiile şcolii de biblioteconomie europene a vremii sale şi în al doilea rând, una documentară, ce constă în posibilitatea reconstituirii perioadei de timp în care au fost procurate cărţile respective. În această ordine de idei, vom încerca să evidenţiem cele mai importante cărţi vechi româneşti existente în fondul original al bibliotecii, iar prezentul demers să răspundă unei reale curiozităţi de a cunoaşte un segment al acestei colecţii enciclopedice.

Numeroase lucrări străine semnalate de catalogul bibliotecii Teleki oferă date istorice, geografice, economice, statistice, artistice referitoare la locuitorii spaţiului românesc, dar obiectul acestei prezentări îl constituie doar cărţile vechi româneşti, în accepţiunea monumentalei lucrări, ***Bibliografia românească veche***[9], acestea fiind cuprinse între limitele convenţionale 1508-1830, din argumente de ordin istoric şi cultural. Colecţia de cărţi vechi româneşti, deşi nu este numeroasă, cuprinde, totuşi, cărţi fundamentale, alături de firave cărţi didactice sau foi ocazionale. Despre aceste exemplare nu s-a scris în mod expres, deşi fiecare lucrare ne oferă detalii preţioase în domeniul bibliografiei şi istoriografiei româneşti vechi. În toate cazurile, proprietatea exemplarelor este indicată de însuşi posesorul ei, al cărui ex libris îl semnalăm: „*Ex Bibliotheca Sam. S. R. I. Com. Teleki de Szék*". Cele mai reprezentative cărţi, la care ne referim, oglindesc dezvoltarea spirituală a comunităţii care le-a dat fiinţă şi ne permit constatarea propriei lor istorii ce ar putea servi drept încă un reper în descifrarea universului cărţii şi al bibliotecii.

Catalogul Teleki, în care se regăsesc aceste valori ale culturii noastre vechi, le introduce, astfel, în evidenţele internaţionale, şi implicit le popularizează.

---

[9] Bianu, Ioan; Hodoş, Nerva şi Simonescu, Dan: ***Bibliografia românească veche***, 1508-1830. Ediţiunea Academiei Române, Tom. 1-4. Bucureşti, 1903–1944. (În continuare ***B.R.V.***)

Cărţile vechi româneşti ce vor fi prezentate în ordine cronologică, întregesc tabloul spiritual al societăţii româneşti din epoca în care acestea au văzut lumina tiparului şi oferă uneori dovezi despre circulaţia lor pe întreg cuprinsul ţării sau în afara ei.

În secolul al 18-lea românesc, locuitorii spaţiului carpato-danubian au trăit o epocă dintre cele mai apăsătoare din existenţa lor. Stăpânirea străină, instabilitatea politică internă, precaritătile economice şi culturale au constituit realităţi evidente.[10] În primele două decenii ale secolului, regimul fanariot din Principate încerca să introducă limba greacă în toate manifestările culturale. Menţionăm din această perioadă lucrarea domnitorului fanariot Nicolae Alexandru Mavrocordat (1670-1730), cunoscută cu titlul convenţional ***Despre datorii***, tipărită la Bucureşti în 1719, în tipografia grecească de Stoica Iacobici, sub îngrijirea lui Gheoghe din Trapezunt, profesor la Şcoala Domnească. Este o carte de ideologie morală a cărturarului de cultură bizantină şi europeană, despre care Stephan Bergler a făcut o minuţioasă comunicare la una din cele mai prestigioase publicaţii ştiinţifice ale vremii ***Acta eruditorum*** şi a tradus-o în limba latină cu titlul ***Liber de oficiis***. Remarcăm existenţa în biblioteca Teleki a ediţiei bilingve, greacă şi latină, apărută la Leipzig în tipografia lui Thomas Fritsch în 1722. Apartenenţa exemplarului este indicată de însuşi posesorul ei al cărui ex-libris îl semnalăm şi de inserarea acestuia în catalogul său.[11] Lucrarea prezintă portretul autorului gravat de I. G. Wolfgang, la Berlin cu un an înaintea tipăririi cărţii. Evidenţiem şi o altă ediţie bilingvă greacă şi latină, editată la Londra în 1724, tipărită de Samuel Palmer. La valoarea bibliofilă a exemplarului contribuie portretul autorului încadrat de inscripţia: „*Ioannes Nicolaus Alexandri Mavrocordato de Scarlati celsiss[imus] at[que] sapientiss[imus] totius Vallachiae Princeps D. D.*“ gravat de I. Clark în anul apariţiei lucrării. Iniţial, exemplarul a aparţinut lui Ioannes Rétsei student la Utrecht (Traiecti ad Rhenum) în 1785, al cărui ex-libris manuscris îl descifrăm pe foaia de titlu. Ajuns în proprietatea colecţionarului Teleki şi acestui exemplar i s-a aplicat un ex-libris etichetă,

---

[10] Lemeny, Ştefan*: **Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc***. Bucureşti, Editura Meridiane, 1990. p.11.

[11] [***Cat. Teleki***] Pars Secunda, 218, în: ***BRV***, Tom. II, nr. 181. (Cota cărţii: Tf-698)

fiind inclus în catalogul său.[12] Nicolae Iorga, referindu-se la cărturarul de seamă al veacului, Nicolae Mavrocordat, spicuia din aprecierea abatelui Gémier publicată în ***Le journal des Sçavans*** – prima publicaţie ştiinţifică în limba franceză care semnala noile apariţii de cărţi „*el rămâne un etern monument în excelenta sa* ***Carte despre Oficii***." Cercetătorul român ne-a oferit informaţii inedite despre biblioteca Mavrocordaţilor, păstrată în minunata clădire a Văcăreştilor, vestită în Orient[13], reliefând nobila pasiune a domnitorului Mavrocordat de a-şi îmbogăţi colecţia cu cărţi şi manuscrise rare şi preţioase, fără reţineri pecuniare.

În fondul Bolyai al bibliotecii[14], asociat fondului original Teleki, se găseşte un exemplar al ediţiei greceşti de la Bucureşti din 1719, menţionată deja. Lucrarea a fost cumpărată în 1775 la licitaţia de la Sibiu, a bibliotecii medicului Köleséri Sámuel. Considerăm oportună această semnalare deoarece a doua foaie de gardă a lucrării conţine dedicaţia în limba latină a însuşi domnitorului N. Mavrocordat, datată la 28 ianuarie 1720, fapt ce dovedeşte aprecierea sa faţă de eruditul medic sibian Köleséri Sámuel[15], prin persoana căruia urmărea să atragă atenţia lumii ştiinţifice occidentale asupra lucrărilor sale cu deschidere spre gândirea ştiinţifică universală.

O nouă etapă în evoluţia culturii şi literaturii române o constituie lucrările cu conţinut istoric şi geografic ale savantului Dimitrie Cantemir (1673-1723) scrise sau traduse în limbi străine. Unei formaţii umaniste de înaltă ţinută incluzând cunoaşterea limbilor greacă şi latină, acest domnitor

---

[12] ***Idem BRV***, Tom. IV., nr. 59. (To-2047b)

[13] Iorga, Nicolae*:* ***Ştiri nouă despre Biblioteca Mavrocordaţilor***. Bucureşti, Cultura naţională, 1926, p. 3. (Academia Română, Memoriile Secţiunii Istorice, Seria III, Tom. VI, Memorii 6.)

[14] Fondul Bolyai constituie cea de-a doua colecţie a bibliotecii din 1955, cu numele celor doi matematicieni care au trăit şi activat în oraşul Târgu-Mureş şi reprezintă zestrea fostului Colegiu Reformat din localitate (Liceul Bolyai). Formată de-a lungul mai multor secole pentru uzul elevilor şi profesorilor, biblioteca s-a dezvoltat odată cu şcoala, înfiinţată în anul 1557 ca Schola particula, transformată în şcoală superioară în anul 1718.

[15] Figură marcantă a vieţii publice şi ştiinţifice, Köleséri Sámuel (1663-1732) a îndeplinit şi funcţia de secretar gubernial şi consilier al Transilvaniei. A întreţinut importante legături atât cu editorii şi librarii din Occident, cât şi cu bibliofilii şi oamenii de ştiinţă din Principate şi personal cu principele Nicolae Mavrocordat.

îi adăugase în urma exilului său în capitala Imperiului Otoman pe cea a unui orientalist ce cunoştea araba, turca şi persana. Momentul epocal al alegerii sale ca membru al Academiei din Berlin, în 1714, constituie primul act de integrare a spiritualităţii româneşti în comunicarea ştiinţifică europeană.

Dintre lucrările eruditului domnitor moldovean menţionăm pe cele existente în fondul original Teleki, în ordine cronologică. ***Histoire de l'empire Othoman***[16], tradusă în limba franceză de M. de Joncquires, tipărită la Paris în 1743 de Barois fiul, este traducerea lucrării iniţial redactată în limba latină ***Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae*** (1714-1716), o documentată istorie a Imperiului Otoman ce ameninţase civilizaţia europeană.

O altă lucrare păstrată în colecţia Teleki şi reflectată de catalogul său, este ediţia germană a lucrării *Descriptio Moldaviae* (1716) redactată în limba latină de învăţatul principe moldovean Dimitrie Cantemir, destinată Europei în scopul unei necesare cunoaşteri a civilizaţiei Moldovei. ***Historisch-geographisch - und politische Beschreibung der Moldau***[17] a apărut în traducerea lui Johann Ludwig Redslob, profesor la Academia Militară din Berlin, tipărită la Frankfurt şi Leipzig în 1771. Ne reţine atenţia gravura ce reprezintă impozantul portret al autorului, precum şi harta Moldovei, la care se referă textul, deseori. Această lucrare poate fi considerată o operă de seamă a preiluminismului Europei Central-Orientale prin apelul la metodologia germană de cunoaştere a statelor (*Statenkunde*). Scrisă la solicitarea Academiei din Berlin, a apărut în versiune românească doar în 1825, la Mănăstirea Neamţ, cu titlul ***Scrisoarea Moldovei***, în traducerea lui Vasile Vârnav, la recomandarea mitropolitului Veniamin Costache. O asemenea ediţie, tipărită cu litere chirilice, există în biblioteca noastră, fiind achiziţionată mult mai târziu, la Bucureşti, în anul 1964. Un semn de recunoaştere a valorii lui Dimitrie Cantemir îl constituie înscrierea numelui său pe placa aşezată pe faţada Bibliotecii Saint Geneviève din Paris, alături de alţi învăţaţi ai lumii.

În orizontul istoriei noastre, ideologia transilvană a fost mai timpuriu şi mai profund ancorată în problematica iluminismului decât celelalte provincii româneşti.

---

[16] [***Cat. Teleki***] Pars Tertia, p. 397.

[17] ***Idem***, p. 400.

Şcoala Ardeleană reprezintă unul din cele mai complexe şi ample evenimente ale culturii româneşti din secolul al 18-lea şi începutul secolului al 19-lea. Astfel, pentru cărturarii luminaţi, ideea de cultură a constituit factorul decisiv în acţiunea de ridicare a poporului român la nivelul altor popoare avansate. Ideile novatoare propagate de reprezentanţii acestei mişcări s-au concretizat prin deschiderea şcolilor româneşti, prin înfiinţarea de biblioteci, înzestrarea tipografiilor şi tipărirea cărţilor. De altfel, există o întrepătrundere între cartea Şcolii Ardelene şi cartea veche românească, pe care o continuă cu un conţinut nou, delimitarea nefiind posibilă. Începuturile erudiţiei româneşti se evidenţiază prin proiectele unor dicţionare şi gramatici. În deceniul opt al secolului al 18-lea se precizează principalele direcţii ale unei mişcări erudite de anvergură europeană, prin Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior. Istoria şi limba au fost în concepţia lor, principalele domenii de creaţie, care au conturat cultura modernă în perspectiva bisericii greco-catolice. În acest context un rol important a avut şi Ioan Molnar Piuariu (1749-1815), reprezentant al iluminismului românesc, cunoscut ca medic, oftalmolog, pedagog, filolog, publicist, istoric, traducător şi om politic. Printre cărţile colecţionate de fondatorul bibliotecii, al cărui ex-libris îl semnalăm, menţionăm lucrarea acestui „magister chirurgiae", ***Deutsch-Wallachische Sprachlehre***, tipărită la Viena în 1788, la editura Kurzboeck, ca fiind cea mai veche gramatică românească existentă în această colecţie. Spre a fi accesibilă cercului de cititori interesaţi de fenomenele gramaticale ale limbii române, lucrarea propune literele chirilice alături de cele latine. Interesul pentru crearea unui instrument care să faciliteze comunicarea este evidenţiat de vocabularul bilingv româno-german alăturat şi prin inserarea, în final, a unor texte paralele de scriere curentă, ce se constituie într-un ghid de conversaţie. Revista germană ***Allegemeine Literatur-Zeitung***[18] din 1789 a popularizat apariţia acestei gramatici considerând-o „*prima călăuză într-adevăr utilizabilă în însuşirea limbii române*". Ediţia din 1788 se regăseşte în catalogul lui Teleki[19] şi ilustrează aportul lui Ioan Molnar Piuariu la dezvoltarea lingvisticii româneşti. Faptul că lucrarea lui Molnar Piuariu a

[18] ***Allgemeine Literatur-Zeitung***, Leipzig, nr. 177, 14 iunie 1789, p. 606-607.

[19] [***Cat. Teleki***] Pars Secunda. p. 273.

devenit o carte căutată este atestat de documentul[20] pe care îl reprezintă răspunsul tipografiei Universității din Buda adresat lui Jacob Iosif Ionaş, tipograf timişorean, la solicitarea acestuia din 8 martie 1803. Epuizarea exemplarelor gramaticii din 1788 a determinat reeditarea acesteia la Sibiu în 1810[21], respectiv 1823[22]. În fondul Bolyai, menționat deja, şi în Fondul Mixt[23] al bibliotecii noastre se mai păstrează trei exemplare ale acestor ediții, remarcându-se astfel, provenienţa lor diferită. Semnalăm în ordine cronologică, existenţa în colecția Telekiana a două miscelanee ce includ fiecare un exemplar al memoriului ***Supplex Libellus Valachorum***, actul programatic reprezentativ al românilor din Transilvania, ce a luat ființă în condiții politice legate de revocarea reformelor lui Iosif al II-lea. Actul elaborat, o sinteză pe planul argumentației a elementelor cuprinse în numeroasele petiții şi memorii anterioare, solicită drepturi egale în virtutea faptului că populația română, cea mai numeroasă şi cea mai veche din Transilvania suportă cele mai multe sarcini şi aduce cele mai multe contribuții la vistieria statului. Participarea şi aportul lui Iosif Meheşi, consilier al Curții Imperiale, la elaborarea documentului este unanim

---

[20] ***A budai egyetemi nyomda román kiadványainak dokumentumai 1780–1848.*** Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988. p. 46.

[21] Molnar, Johann**:** ***Deutsch-walachische Sprachlehre***. Hermannstadt, bei Martin Hochmeister, 1810. Exemplarul provine din fondul Bibliotecii Colegiului Reformat din Târgu-Mureş, cumpărat în 1819 de bibliotecarul acesteia, Péterfi József. Vezi şi BRV, Tom. III, nr. 781. (Bo-25042)

[22] Molnar, Johann*:* ***Deutsch-walachische Sprachlehre***. Dritte, verbesserte Auflage. Hermannstadt, bei Martin von Hochmeister, 1823. Vezi şi BRV, Tom. III, nr. 1186. Exemplarul cu cota 27366 provine din fondul Colegiului Reformat din Târgu-Mureş; exemplarul cu cota 08676 provine din fondul Colegiului Reformat din Sighetu Marmației, ajuns în colecțiile bibliotecii noastre; exemplarul cu cota o-41861 HH provine din donația familiei Haller-Harmath oferită bibliotecii noastre în 1982.

[23] Fondul Mixt al bibliotecii noastre reprezintă o denumire generică a unui fond eclectic consituit după 1948 din fragmentele unor biblioteci şcolare confesionale: Orăştie, Sighetu Marmației, Cristuru-Secuiesc; biblioteci particulare şi din mănăstirea franciscană de la Călugăreni (jud. Mureş).

recunoscută.[24] Lucrarea a fost publicată de Josef Karl Eder căruia îi aparţin comentariile „*cum notis historico-criticis*" pentru a combate Supplex-ul şi tipărită de Martin Hochmeister. Acesta din urmă, preluând întreprinderea tatălui său, a funcţionat la Sibiu din 1789, iar din 1790, a înfiinţat o tipografie şi la Cluj. Lucrarea pusă în discuţie putea fi tipărită la Cluj, dar există posibilitatea de a nu fi fost tipărită la Cluj, aşa cum o ediţie a petiţiei, tot din 1791, a lui Ioan Molnar Piuariu nota nu Sibiu sau Viena, ci Iaşi[25] ca loc al apariţiei. ***Bibliografia românească veche***[26] ***(***în continuare ***B. R. V.)***, menţionată deja, redă pagina de titlu, verso-ul paginii de titlu şi prefaţa editorului J. K. Eder, datată 3 august 1791, menţionând existenţa lucrării într-un singur exemplar în Biblioteca Academiei Române. Catalogul Bibliotecii Teleki[27] identifică miscelaneele fără a detalia coligatele incluse. Existenţa a două exemplare în fondul original Teleki[28] nu ne permite să trecem cu vederea atitudinea cancelarului privind destinul memoriului. Se cunoaşte faptul că acesta, trimis de Leopold al II-lea cancelarului Teleki să refere asupra lui, a fost remis Dietei Transilvaniei, iar Dieta l-a respins ca nefondat. Deé Anna în prefaţa lucrării ***Teleki Sámuel és a Teleki Téka***[29] menţionează acel studiu amănunţit pe care l-a pregătit cancelarul în care deşi recunoaşte legitimitatea cererilor susţinute, rămâne, totuşi, în postura reprezentantului tipic al nobilimii transilvănene din acel timp, care nu accepta reforme şi nu admitea schimbarea situaţiei care le determina.

În seria cărţilor vechi româneşti este de semnalat în fondul original Teleki, existenţa unei opere de excepţie ***Biblia de la Blaj***, din 1795, lucrare religioasă şi de cultură de mari dimensiuni. Reflectarea ei şi în *Catalogul*

---

[24] Mârza, Iacob*: **Orizont livresc şi opţiune politică, exemplul lui Josif Meheşi***, în: ***Biblioteca şi cercetarea***, XII. Cluj-Napoca, 1988. p. 106-112.

[25] Duicu, Serafim*: **Pe urmele lui Samuil Micu Clain***. Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1986. p. 217.

[26] ***BRV***, Tom II, nr. 548.

[27] [***Cat. Teleki***] Pars Tertia. p. 426.

[28] ***Supplex libellus valachorum Transsilvaniae. Cum notis historico-eriticis I. C. E*[deri]*. civis Transsilvani.*** Claudiopoli, Sumptibus et typis Martini Hochmeister, 1791. Vezi şi ***BRV***, Tom II, nr. 548. (Tq-1570 b coll. 8; Tq-590 d_1 coll 12.)

[29] ***Teleki Sámuel és a Teleki Téka***. A leveleket válogatta és bevezetővel ellátta Deé Nagy Anikó. Bukarest, Kriterion, 1976. p. 22.

Bibliotecii Teleki[30] alături de alte biblii, scrise în diferite limbi, înseamnă încadrarea acesteia în patrimoniul şi circuitul marilor valori spiritual-culturale universale. Samuil Micu, considerat cel mai fecund editor şi traducător de carte religioasă dintre învăţaţii Şcolii Ardelene, este cel căruia i se datorează în proporţie covârşitoare împlinirea acestui grandios act de erudiţie ce este ***Biblia de la Blaj***. A conceput traducerea ca pe o operă personală având ca punct de plecare o dată neprecizată din 1783 şi ca punct final mijlocul anului 1791. După pertractări cu episcopul Ioan Bob şi demersurile acestuia pentru editarea Bibliei, a intrat în tipografie la 1 noiembrie 1793 şi a ieşit de sub teascurile acesteia doi ani mai târziu, la 15 noiembrie 1795 în 1500 de exemplare. Incontestabil, ***Biblia*** va reprezenta cea mai monumentală tipăritură a Blajului, un monument de înaltă spiritualitate în cultura românească, cu o contribuţie remarcabilă în alcătuirea unei limbi comune pentru toţi românii. În prefaţa lucrării „*Către cetitioriu*", Samuil Micu motivează apariţia acesteia spre „*binele cel de obşte al Bisericii şi folosul neamului şi al patriei*"[31] şi menţionează sursele ei, respectiv ***Biblia de la Bucureşti*** a lui Şerban Vodă Cantacuzino din 1688 şi cea rămasă în manuscris a episcopului Petru Pavel Aaron. Aceasta din urmă având multe file lipsă, a fost necesar să traducă din nou Sfânta Scriptură după textul grecesc (Septuaginta), fapt ce confirmă erudiţia sa desăvârşită. Traducerii examinate de episcopul Ioan Bob şi de alţi învăţaţi i s-au adăugat: prolegomene cu referire la autori şi cărţi sfinte, rezumate înaintea capitolelor, alte note şi însemnări.[32] ***Biblia de la Blaj***, într-adevăr o „regină" a cărţii vechi româneşti, ce a dominat literatura română religioasă a veacului următor, veacul al 19-lea, prin cele trei reeditări (Sankt Petersburg 1819, Buzău 1854-56, Sibiu 1856-58,) a rămas încă un secol „*Cartea cărţilor*", iar prin reeditarea jubiliară (Roma 2000)[33] rămâne pentru vremea noastră şi dincolo de noi, un semn al culturii noastre pentru eternitate.

---

[30] [***Cat. Teleki***] Pars Tertia. p. 426.

[31] ***BRV***, Tom II, nr. 595.

[32] Georgescu, Ion: ***Tipografia Seminarului de la Blaj***, în: ***Boabe de grâu***, 10 (1934). p. 1–131.

[33] Republicarea ***Bibliei de la Blaj***, la Roma în 2000, într-o ediţie jubiliară, sub egida ştiinţifică a Academiei Române şi a Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, prin grija Sanctităţii Sale Papa Ioan Paul II.

În continuare, prezentăm **lucrarea *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae***, tipărită la Buda în 1805. Ea reprezintă ediţia a doua a gramaticii limbii române tipărite la Viena în 1780, de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, realizată la solicitarea studioşilor de la Colegiul Sancta Barbara. Dacă în elaborarea primei ediţii contribuţia lui Samuil Micu a fost esenţială, Gheorghe Şincai completând materialul, organizându-l şi sistematizându-l, cea de-a doua ediţie, tipărită la Buda în 1805, pe care a redactat-o, menţionează pe foaia de titlu, doar numele său.

Apariţia acestei gramatici a fost facilitată de calitatea lui Gheorghe Şincai de corector şi de cea de revizor a lui Samuil Micu, a cărţilor româneşti din tipografia Universităţii din Buda. Gramatica se adresa acelora care vor face comerţ sau vor călători în provinciile româneşti şi vor apela la cea mai folosită limbă, cea daco-romană. În prefaţa lucrării redactată în limba latină, se subliniază greutăţile întâmpinate în înlocuirea literelor chirilice cu cele latine, precum şi în introducerea nomenclaturii şi a regulilor gramaticii latine clasice.

Gheorghe Şincai, cu o bogată experienţă în redactarea manualelor, a adus îmbunătăţiri, mai ales de ordin practic, simplificând în mare măsură ortografia. S-a renunţat la ortografia strict etimologică a primei ediţii urmărindu-se o apropiere mai mare a limbii scrise de cea vorbită. Lucrarea anexează un vocabular român-latin, organizat tematic sub formă de dialog ce concentrează elemente de vorbire uzuală.

Conţinutul ***Elementei*** a dovedit structura gramaticală a limbii române, apartenenţa ei la familia limbilor neolatine, contribuând la întărirea ideii originii romane a românilor. Cu ***Elementa***, iluminismul erudit românesc ardelean inaugurează o nouă etapă care îl apropie de o integrare a culturii româneşti într-o tablă de valori europene[34], după remarca regretatului academician Pompiliu Teodor. Importanta lucrare se regăseşte în volumul al cincilea al ***Catalogului Teleki***[35], prin a cărui publicare, aşa cum s-a menţionat anterior, materialul bibliografic va fi inclus în circuit.

Opera lui Petru Maior (1760-1821) ne dezvăluie preocupări din cele mai diverse, profilul unui adevărat enciclopedist, pătruns de idealul luminist.

---

[34] Teodor, Pompiliu: ***Sub semnul luminilor Samuil Micu Clain***. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000. p. 160.

[35] [***Cat. Teleki***] Pars Quinta. p. 77.

Acest ilustru reprezentant al Şcolii Ardelene este purtătorul unui crez autentic, întemeiat pe ştiinţă, în capacităţile creatoare ale poporului său. Semnalăm trei lucrări ale eruditului Petru Maior, redactate în limba latină, existente în fondul Teleki: ***Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia***, Buda, 1814, ***Reflexiones in Responsum Domini Recensentis Viennensis ad Animadversiones...***, Pesta, 1815 şi ***Contemplatio recensionis in Valachicam Anticriticarum literariis Ephemeridibus Viennensibus, 1816 divulgatae***, Buda, 1816. Aceste lucrări conţin menţiunea autorului că au fost traduse din limba română în limba latină şi reprezintă scurte lucrări de istorie antrenate în disputele vremii. Ele se constituie în coligatele unui volum miscelaneu, fiind reflectate de catalogul lui Teleki[36], unde numelui autorului i s-a alăturat elementul de distincţie "protopopae". Lucrările lui Vasilie Popp (1789-1842) pun în evidenţă activitatea multilaterală şi fecundă a unui pionier al istoriografiei iluministe, ce a deschis prin scrisul său drumuri nebătătorite în viaţa culturală a epocii. Cunoscut medic, Vasilie Popp s-a remarcat prin scrierile sale din domeniul bibliografiei, etnografiei şi folclorului. Diversitatea cunoştinţelor sale transpare şi din odele şi elegiile sale redactate în limba latină. Dintre elegiile existente în fondul Teleki, menţionăm mai întâi pe cele scrise pe băncile şcolii şi publicate la Cluj, dedicate unor personalităţi politice sau culturale: Bánffi György, guvernator al Transilvaniei, Carl Michael Moger, profesor al Colegiului din Cluj, sau Wass Imre, a căror susţinere i-ar fi putut facilita continuarea studiilor. Acestora li se adaugă ***Elegia de laudibus medicinae***, 1813[37], ***Elegia ... Francisco Primo***, 1814[38], scrise şi publicate la Viena, în anii în care autorul lor studia medicina şi filosofia în capitala Imperiului Habsburgic. Remarcăm lucrarea ***Dissertatio de funeribus plebejis Daco-Romanorum***, Viena, 1817[39], care redă aspecte ale ritului de înmormântare la români şi nu omite să aducă mulţumiri contelui Hídvégi Ádám.

Un loc aparte îl ocupă lucrările macedoneanului George Constantin Roja (? – 1847), devenit medic în urma studiilor de la Pesta şi Viena.

---

36 [***Cat. Teleki***] Pars Quarta. p. 128.

37 ***Idem*** 84. Vezi şi ***BRV***, Tom IV, nr. 370. (To-3661 e_2 coll. 6).

38 ***BRV***, Tom IV, nr. 383. (Tq-507 d_1 12).

39 ***Idem*** 128. Vezi şi ***BRV***, Tom IV, nr. 943. (Tq-1576 c).

Colecţia Telekiana păstrează operele sale publicate în acei ani, astfel: ***Untersuchungen über die Romanier oder sogenannten Wlachen, welche jenseits der Donau wohnen; auf alte Urkunden gegründet***[40], tipărită la Pesta în 1808, în două limbi: germană şi greacă, urmată de ***Dissertatio inauguralis De luxu in medicamentis ejis fontibus et damno***[41], tipărită la Viena în 1812, ambele fiind reflectate în Catalogul lui Teleki.

În fine, relevăm activitatea juristului transilvănean Ladislau Vaida (1780-1834), judecător la Tabla Comitatului Solnoc Interior, distins profesor de drept penal la Liceul Regal din Cluj, ale cărui foarte cunoscute opere se regăsesc în ***BRV***. Lucrările sale scrise în limba maghiară ***Az erdélyi polgári magános törvények historiája***[42] şi ***Az erdélyi polgári magános törvényekkel való esmeretségek***[43] (trei volume), tipărite la Cluj în 1830, cu literele Liceului Regal, prezintă un interes remarcabil, fiind tratate de drept civil ce fac referiri la istoria românilor, maghiarilor şi saşilor din Transilvania. Acestea, alături de alte cărţi, fiind tipărite după moartea lui Teleki, survenită în 1822, au fost procurate pentru biblioteca sa şi înregistrate de bibliotecarul de atunci, Szász István[44], într-un registru de evidenţă a achiziţiilor ulterioare, cunoscut, de asemenea, sub numele de Catalog, ***Catalogi Bibliothecae Telekianae Pars Quinta***[45], păstrat în fondul bibliotecii noastre.

În concluzie, considerând tema pusă în discuţie prea amplă pentru a fi parcursă integral, am încercat să aducem o contribuţie cât de mică la descifrarea valorii unor surse de informaţii sperând să restabilim drumul ce leagă tot ce a fost de tot ce va fi, respectiv comunicarea între generaţii şi epoci istorice.

La ceas aniversar, aducem un omagiu ilustrului om de cultură Teleki Sámuel, care a înnobilat municipiul Târgu-Mureş prin biblioteca sa, devenită o agora a spiritului public, lăcaş emblematic al Transilvaniei.

---

[40] ***Idem*** 127, ***BRV***, Tom II, nr. 753. (To-3476 b coll. 1)

[41] ***Idem*** 83, ***BRV***, Tom III, nr. 812. (To-3661 c_2 coll. 3)

[42] ***BRV***, Tom III, nr. 1501. (To-3680 c_4)

[43] ***BRV***, Tom III, nr. 1502. (To-3680 c_2, To-3680 c_3).

[44] Szász István (1785-1859) bibliotecar la Biblioteca Teleki.

[45] ***Catalogi Bibliothecae Telekianae*** Pars Quinta, 56. (manuscris)

Biblioteca târgumureşeană, lăcaş al culturii naţionale şi universale, a învins timpul, a dăinuit două secole şi a intrat în noul mileniu cu aceeaşi strălucire. Valoarea ei nu este diminuată de noile şi modernele forme ale inteligenţei umane, ci, dimpotrivă, acestea, prin aportul lor incredibil propagă informaţiile conţinute în acest tezaur către cei interesaţi. Şi, cum pentru marea majoritate a oamenilor Terrei cartea continuă să rămână mijlocul ideal de cunoaştere şi perfecţionare, iar biblioteca - teritoriul cel mai favorabil setei de cunoaştere, se împlineşte satisfacţia bibliotecarilor cărora le revine obligaţia de a păstra, valorifica, populariza şi desăvârşi moştenirea culturală a generaţiilor trecute.

Reflexion sur le livre ancien roumain dans
Le catalog de la Bibliothèque Teleki

Résumé

Cette étude élaborée à l'occasion de l'anniversaire célébrant deux cents ans d'existence de la Bibliothèque Teleki, présente en raccourci les quatre volumes du catalogue rédigé en latin et imprimé à Vienne entre 1796 – 1811, par le fondateur même, Teleki Sámuel.

On a signalé aussi le cinquième volume, resté en manuscrit, découvert par la recherche de M-me Deé Nagy Anna dans les Archives Nationales Roumaines de la ville de Cluj-Napoca et qui sera publié cette année anniversaire à Budapest. On y a présenté quelques uns des plus remarquables vieux livres roumains de la collection originale de Teleki mentionnés dans le catalogue de Teleki.

Parmi ces livres il faut citer ceux de Nicolae Mavrocordat, prince-régnant des Pays Roumains, de Dimitrie Cantemir, prince de Moldavie tout comme les livres des représentants de l'École de laTransylvanie: Samuil Micu, Gheorghe Şincai et Petru Maior.

En guise de conclusion, on doit apprécier l'importance de ces livres du point de vue historique et linguistique, des écrits qui ont été popularisés par l'oeuvre bibliographique, d'une grande valeur, écrit par le bibliophile passionné Teleki Sámuel.

Cărţi în limba franceză studiate la sala de lectură a Bibliotecii Teleki în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Mesaroş Ovidia
Biblioteca Judeţeană Mureş

Ultima parte a secolului al XVIII-lea şi primele decenii ale secolului următor sunt marcate în Transilvania prin penetraţia spiritului novator al epocii iluminismului care, difuzând noi concepte şi valori, declanşează în întreaga Europă o adevărată efervescenţă şi renovaţie culturală ce debordează prin răspândirea informaţiei.

Cărţile sunt cele care au stabilit contacte şi au ţinut pasul cu evoluţia lumii, fiind evident rolul bibliotecilor publice şi particulare în asimilarea, adoptarea şi circulaţia ideilor moderne, cu rol decisiv în transformarea viziunii şi a mentalităţii. Bibliotecile reprezintă o componentă importantă a spiritualităţii popoarelor, ajutându-ne să reconstituim istoria unei comunităţi dintr-o anumită perioadă, starea ei de civilizaţie şi relaţia cu Europa.

Înfiinţarea Bibliotecii Teleki în anul 1802 a avut un rol deosebit de important pentru viaţa spirituală a orăşelului de numai 6 000 de locuitori, impactul acestei neobişnuit de bogate colecţii de carte permiţând micului grup intelectual din oraş şi din Ardeal cu sete de cultură şi interes pentru ştiinţe să stabilească legături cu întreaga cultură europeană.

Formaţia iluministă a fondatorului şi-a pus amprenta asupra caracterului enciclopedic al fondului de carte, Teleki achiziţionând sistematic cărţi din întreaga Europă şi din toate domeniile, începând cu cele mai bune ediţii ale scriitorilor clasici până la cele mai noi şi reprezentative lucrări ştiinţifice. Mărturie stă catalogul tipărit la Viena (1796-1819) în 4 volume – primul catalog ştiinţific din ţara noastră, în sincron cu cele redactate în Europa timpului. Prin structura sa logică, prin sistematizarea materialului şi indexul precis, catalogul Bibliotecii Teleki constituie un eveniment al istoriei cărţii, demonstrând gustul rafinat şi competenţa de bibliofil de rang european a fondatorului. Primul volum al catalogului reprezintă prelucrarea bibliografică amănunţită a literaturii clasice, completată la începutul următoarelor trei volume, apoi cărţile sunt structurate pe 8 clase mari: teologie, istoria bisericii, drept, filosofie

(incluzând şi lucrări de matematică, fizică, astrologie şi astronomie, ştiinţe ale naturii, alchimie şi chimie, medicină, arhitectură, ştiinţe oculte) lingvistică, arheologie, istorie şi istoria literaturii.

Urmărind stimularea societăţii prin lectură, Teleki achiziţionează şi cele mai reprezentative opere ale iluminismului, lucrări care fac cunoscute evenimentele din Europa, în special cele ale revoluţiei franceze, astăzi biblioteca putând fi considerată ca unul dintre cele mai bogate tezaure de publicaţii contemporane luministe şi ale revoluţiei franceze. Din acest punct de vedere, până la moartea fondatorului, biblioteca a ţinut pasul cu evenimentele cultural-ştiinţifice ale timpului, având un rol deosebit de important în formarea opiniei publice a provinciei, prin asimilarea ideilor avansate ale culturii europene.

Conform unui recensământ din anii 1833–1834 oraşul avea 6.908 locuitori, din care aproximativ 191 erau intelectuali[1]. La aceştia se mai adaugă canceliştii şi juriştii de la Tabla Regească şi elevii de la cursul superior al Colegiului Reformat. Deci profesorii şi elevii colegiului, canceliştii şi juriştii constituiau cea mai mare parte a păturii intelectuale, ce urmau să studieze la Biblioteca Teleki.

Studii aprofundate despre jurnalele de evidenţă şi lectura cititorilor au fost elaborate de-a lungul timpului de Somkuti Gabriella[2], Tonk Sándor[3] si Zsigmond Irma[4], intenţia lucrării de faţă limitându-se la cartea în limba franceză solicitată la sala de lectură. Pasiunea bibliofilă şi preferinţa pentru cărţile franceze ale fondatorului se materializează într-un mare număr de lucrări originale şi traduceri în limba franceză, aproximativ 6.655 volume, la

---

[1] Tonk Sándor: ***Könyvtárak, olvasók és olvasmányok a reformkori Marosvásárhelyen***, în: ***Könyvtári Szemle***, (Bukarest) 16. (1972), p. 118–121, 167–170 şi 17. (1973), p. 17–19.

[2] Somkuti Gabriella: ***Egy XVIII. századi főúri könyvtár olvasóforgalma a múlt század első felében***, în: ***Az OSZK Évkönyve, 1961 – 1962***. Budapest, 1963. p. 291 – 302.

[3] Tonk Sándor, ***op. cit.***

[4]Zsigmond Irma: ***A Teleki Téka múlt századi olvasónaplói. Olvasmánytörténet***, în: ***Marosvásárhely történetéből***. Marosvásárhely, Mentor kiadó, 1999. p. 203 – 212.

loc central figurând ediţiile iluminiştilor, lucrări ştiinţifice, gramatici, enciclopedii, lexicoane sau dicţionare. Limba franceză era cunoscută de o parte a intelectualităţii târgumureşene, datorită orientării învăţământului din oraş care necesita învăţarea limbilor străine pentru aprofundarea studiului istoriei, filologiei şi ştiinţelor exacte, cât şi datorită preceptorilor veniţi din Franţa sau vorbitori de franceză, care instruiau şi educau tinerele odrasle ale aristrocraţiei şi burgheziei ardelene. Gândirea generaţiei tinere de intelectuali este influenţată încă până prin anii '40 ai secolului al XIX-lea de literatura iluminismului, când moda limbii franceze, cultul civilizaţiei şi al ideilor franceze iau amploare în toate zonele Europei.

Conform jurnalelor de evidenţă păstrate, aproximativ 120 de cititori solicită lucrări în limba franceză, poate chiar mai mulţi, deoarece după 1840 nu se mai consemnează numele cititorilor, numai cărţile citite la sala de lectură.

Reamintesc că s-au pastrat jurnalele de evidenţă ale cititorilor din iulie 1803 până în februarie 1857, cu o întrerupere între iulie 1806–noiembrie 1812. Deşi în testamentul său din 1800, Teleki dă dispoziţii ca biblioteca să fie deschisă câte 3 zile pe săptămână, 3 ore înainte de masă şi 3 ore după-masă, conform jurnalelor de evidenţă biblioteca a fost deschisă aproape zilnic, prelungindu-se şi durata de consultare a cărţilor. Se consemnează datele, numele cititorilor, de cele mai multe ori şi ocupaţia, orele în care au fost consultate lucrările solicitate. Încă înainte de deschiderea bibliotecii, colecţia de carte a fost pusă de Teleki Sámuel la dispoziţia învăţaţilor ardeleni[5], iar primul jurnal de evidenţă notat cu Nr. III demonstrează că au mai existat anterior două evidenţe ale cititorilor. Până la sfârşitul anului 1803, 25 de cititori au solicitat 170 de cărţi, consultate în 370 de ore. Dintre aceştia, trei cititori au citit şase lucrări în limba franceză în 20 de ore. Lucrarea lui Sacy: ***Histoire générale de Hongrie*** (Paris, 1778. Tom I-II.), a fost citită de profesorul de teologie, istorie şi filologie Antal János. Baronul Wesselényi József (1772-1826) vicecomite al Solnocului de Mijloc, citeşte lucrarea eruditului şi literatului francez J. J. Barthélémy: ***Oeuvres diverses*** (Paris, 1798. Tom I-II.) şi Jacques Delile[6]: ***L'hommes des champs*** (Basel, 1800), poet francez de succes datorită unei serii de poeme descriptive în

---

[5] Deé Nagy Anikó: ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel***. Kolozsvár, EME, 1997. p. 177.

[6] ***Larousse du XXe siècle***, III, Paris. 1929. p. 746.

care reuneşte toate ideile la modă în epocă: descrieri de natură, sensibilitate, umanitate, curiozităţi ştiinţifice. Deşi poezia lui este sterilă şi plictisitoare, Delile a fost un bun lucrător al versului, generaţia de la 1820 fiind influenţată de meşteşugul artei sale poetice. Lucrarea valetului lui Ludovic al XVI-lea, care-l însoţeşte şi în timpul detenţiei sale, Clery: ***Journal de ce qui s'est passé à la tour du Temple, pendant la captivité de Louis XVI*** (Londra, 1798), a fost frecvent solicitată ulterior şi de alţi cititori.

Wagner, profesorul de limbă germană al tânărului conte Kendeffi Ádám, citeşte mai multe zile traducerea în franceză a lui Al. Pope: ***Essais sur l'homme*** (Lausanne, 1762).

În anul 1804 douăzeci şi şase de cititori sunt înscrişi la sala de lectură, în 1805 cu zece mai mulţi, dintre care în limba franceză citesc şase, respectiv trei cititori. Profesorul Neuhauser Ferenc citeşte ***Histoire des Revolutions des Pays-Bas*** (Paris, 1727. Tom I-II), iar profesorul de matematică-fizică şi chimie de la Colegiul Reformat, Bolyai Farkas, tatăl renumitului inventator al geometriei neeuclidiene, Bolyai János, mutându-se în 1804 de la Cluj la Târgu Mureş, în decembrie studiază vol. XIII al ***Enciclopediei Franceze***[7] care cuprinde articole despre numerele prime. În anul următor el solicită şi volumele XII, XXV şi XXIX, precum şi lucrarea matematicianului francez J. E. Montucla: ***Histoire des Mathematiques*** (Paris, 1758. Tom I-II.), revenind în februarie şi iunie 1820, în aprilie 1821 şi în ianuarie 1832 când citeşte numai o lucrare în limba franceză: N. Clairaut: ***Elements de geometrie*** (Paris, 1753). Profesorul Köteles Sámuel, propagatorul transilvănean al filosofiei kantiene, solicită în august o lucrare de istoria politicii în limba franceză: Bielfeld: ***Institutions politiques*** (Haga, 1760. Tom I-III).

Preceptorul tânărului conte Kendeffi Ádám, un anume Lengyel, consultă două lucrări de politică: Condorcet: ***Esquisse d'un tableau historique des progres de l'esprit humain*** (Paris, 1795) şi Goguet: ***L'origine des Loix, des Arts et des Sciences*** (Haga 1758. Tom. I-III).

---

[7]***Encyclopedie, au Dictionnaire raisonne des Sciences, des Arts et Metiers...*** Livorno, 1700 – 1779, vol. XXXIII.

În această perioadă sunt deja sunt solicitate operele lui Rousseau[8], într-o ediţie splendidă de către un preot şi un cancelist şi ale lui Voltaire[9] de către un cancelist.

După o întrerupere între aprilie 1806–noiembrie 1812 jurnalele de evidenţă continuă până în februarie 1857. Cea mai reprezentativă perioadă asupra căreia ne-am oprit este cea cuprinsă între noiembrie 1812–decembrie 1813, când practic se dublează media cititorilor din primii trei ani, ajungându-se la un număr de 64 de cititori cu o frecvenţă lunară de 60-65, biblioteca fiind deschisă 60 şi peste 90 de ore lunar. În cele 14 luni, douăzeci de cititori solicită lucrări în limba franceză: doi membri ai aristrocraţiei: Teleki Ferenc şi Bornemisza Pál, doi ofiţeri, cinci cancelişti, şase elevi ai Colegiului Reformat, un avocat şi un profesor, preceptorul francez al tânărului conte Bethlen Pál, La Maiette, un nobil de ţară şi Baksa Gábor, locuitor al comunei Voivodeni, tâmplarul grofului Kemény Sámuel, primul meşteşugar care citeşte ***Descriptions des Arts et Metiers*** (Paris, 1761), ***L'art du menuisier*** în volumul al VIII-lea.

Cititorii îşi petrec 1097 de ore la sala de lectură, manifestând un interes deosebit pentru lucrări de istorie, drept, politică, literatură. Sunt citiţi A. J. Desodoards: ***Histoire philosophique de la revolution de France*** (Paris, 1797. Tom I-IV.); teologul şi istoricul francez, August Calmet: ***Histoire ecclesiastique et civile de Lorraine*** (Nancy, 1728. Tom I-III.), colecţionar pasionat care publică documente din arhiva Lorenei şi o carte rară de drept politic: ***Le cabinet du Roi de France***. (1581)[10]. Conform adnotării din volumul III al catalogului Teleki "*Auctor est Nic. Fromenteau*", acesta este doar pretinsul autor al acestui studiu despre starea financiară şi economică a Franţei de după Henric al II-lea, autorul real pare să fi fost un hughenot, Nicolas Barnaud sau Jean de Frotté.

Istoricul şi filosoful francez, abatele Raynal (1713–1796) este solicitat de mai mulţi cititori, mai ales elevi şi cancelişti: ***Tableau de l'Europe*** (Haga, 1774) şi ***Histoire Philosophique et Politique des établissement et du commerce des Européens dans les deux Indes***, în care autorul atacă "politica civilizatoare" a europenilor, clerul şi Inchiziţia. Din această cauză

---

[8] ***Le contract social***. Paris, 1795.

[9] ***Théâtre***. Genève, 1756, Tom IV.

[10] ***Larousse du XXe siecle***, Tome IIIe, Paris 1930. p. 652.

lucrarea fusese interzisă în Franţa şi condamnată în 1781 să fie arsă de mâna călăului, iar autorul să fie arestat şi bunurile sale sechestrate.[11]

În ciuda faptului că lucrările literare sunt relativ puţine, Teleki are grijă ca în colecţia sa să nu existe lacune, clasicii literaturii universale fiind reprezentaţi prin ediţii valoroase. Sunt solicitate operele lui Voiture, Racine, Marmontel, Boileau, Montesquieu, Montaigne, Molière şi Niccolò Machiavelli în limbile franceză şi latină de către un nobil de ţară din Sălaj Koródi László "Szilágyi falusi nemes ember".

Dacă în primii ani de la deschiderea bibliotecii doi cancelişti şi un preot solicită volume de Rousseau şi de Voltaire, în perioada 1812–1813 creşte simţitor interesul pentru cei doi gânditori iluminişti. Cancelişti, elevi, ofiţeri citesc în 212 ore Rousseau, cel mai solicitat autor, şi Voltaire în 90 de ore.

Un cititor asiduu al bibliotecii a fost contele Bey Károly, general în rezervă, fost ofiţer în armata imperială austriacă, care între 7 mai–24 noiembrie 1813 citeşte 523 de ore la sala de lectură, aproximativ 3-5 ore zilnic, uneori fiind chiar singurul cititor înregistrat. Bey citeşte multă literatură: Montaigne, Racine, Voiture, Molière, Barthélémy (***Oeuvres diverses.*** Paris, 1798, Tom I-II), Delile, Rousseau (***Collection complette des Oeuvres.*** Genève, 1782 în 35 de volume), Voltaire (***Oeuvres completes.*** Paris, 1784.în 69 de volume); istorie: Raynal, Calmet, Desodoards, Hau Kiou Choáán (***Histoire chinoise.*** Lyon, 1776, Tom I-IV; ***Lettres chinoises***. Haga, 1739, Tom I-II), Vega (***Histoire des Yncas.*** Amsterdam, 1715, Tom I-II); lucrări despre contele Cagliostro, aventurier, medic şi ocultist italian, arestat la Roma în 1789 şi condamnat la închisoare pe viaţă pentru şarlataniile sale (***Lettre du Comte de Mirabeau a M... sur M. Cagliostro et Lavater***. Berlin, 1786 şi ***Memoires authentiques pour servir a l'histoire du Comte Cagliostro.*** Strassbourg, 1786); ştiinţe ale naturii (Cepede: ***Histoire naturelle des Quadrupedes***. Paris, 1788, Tom I-II; ***Histoires naturelle des Poisons.*** Paris, 1798), o lucrare de jurisprudenţă criminală a celebrului Pitaval (***Causes celebres et interessantes***. Haga, 1751, Tom. I-XXII).

---

[11] ***Idem***, Tome V^e^, Paris 1932. p. 945.

Alţi doi cititori care citesc mult în limba franceză sunt Fülöp József, probabil tată şi fiu, unul avocat la Tabla Regească şi celălalt cancelist[12]. Tânărul talentat, cu aplecare spre scris, îndrumat, conform tradiţiei familiei, spre cariera juridică a tatălui, citeşte cele mai progresiste şi revoluţionare lucrări, care figurează în capitolul "*Scriptores atheismi suspecti mystici et paradoxi"* din clasa "Theologica": Voltaire (***Catechisme de l'honnette homme,*** Paris, 1758), ***Examen de la religion attribué a St. Evremont***, Trevoux, 1745., ***Traite des trois imposteurs***, precum şi opera ilustrului reprezentant al materialismului francez La Metrie ***L'homme machine.*** (Leiden, 1748), ***Dieu et les hommes, oeuvres theologique mais raisonable.*** (Berlin, 1768), ***Harmonie des Propheties anciennes avec les modernes.*** Köln, 1786. De asemenea a fost consultată lucrarea lui Swedenborg, filosof al naturii şi teosof suedez, supranumit Profetul Nordului ***Les merveilles du Ciel et de l'enfer.*** (Berlin, 1782). Tânărul cancelist a răsfoit mai mult ca sigur catalogul bibliotecii citind şi lucrări pro şi contra revoluţiei franceze. Sebastien Ayala[13] (1744 – 1817) fost ministru al Republicii din Ragusa de pe lânga Curtea de la Viena, a scris numeroase pamflete împotriva revoluţiei franceze. Lucrarea sa ***De la liberté et de l'Egalité des hommes et des Citoyens avec des considerations sur quelques dogmes politiques*** (Viena, 1792) a fost populară printre duşmanii noii ideologii franceze. Traducerea franceză a vestitei lucrări ***Droits de l'homme*** (Hamburg, 1791) a publicistului şi omului politic englez Thomas Paine apără şi sprijină revoluţia franceză. Lucrarea este citită de asemenea de tânărul Fülöp József La ultima înregistrare din 17 noiembrie.

1814 Fülöp József citeşte în traducere Shakespeare (Paris, 1776–1782. Tom. I-XX). Tatăl, procurator la Tabla Regească citeşte clasicii: *Le Theatre des Grecs* (Amsterdam, 1732. Tom. I-VI şi Anacreon, Sapho, Bion et Moschus ***Traduction nouvelle en prose***. (Paphos, 1780.).

---

[12] Somkuti Gabriella, ***op. cit.*** p. 299.

[13] ***La Grande Encyclopédie, inventaire raisonné des Sciences, des Lettres et des Arts.*** Paris, s. a., Tom. IVe. p. 972.

În decembrie 1813, Teleki Ferenc, fiul fondatorului bibliotecii, studiază mai multe lucrări de arhitectură: Palladio: ***Architecture*** (Haga, 1726, Tom. I-II), ***Les Batimens*** (Vicence, 1786. Tom I-IV), ***Les Thermes des Romaines*** (Vicence, 1785), Blondel: ***Cours d'Architecture***. (Paris, 1698), Jombert: ***Architecture moderne.*** (Paris, 1764. Tom.I-II) şi ***Les ruines de Palmyre*** (Londra, 1753).

Al doilea fiu rămas în viaţă al fondatorului bibliotecii, Teleki Ferenc (1787–1861)[14], a avut un interes deosebit pentru ştiinţele naturii, probleme de optică, şi de calcul al suprafeţelor agrare. În 1812 a inventat un instrument de măsură catoptric cu lunetă a unghiurilor şi azimutului Soarelui, descris în lucrarea ***Die Spiegel-Scheibe*** editată la Viena în 1817.

Conform jurnalelor de evidenţă putem conchide că în această perioadă s-au citit cele mai progresiste şi revoluţionare lucrări, creşterea considerabilă a frecvenţei cititorilor determinând deplasarea şi evoluţia interesului pentru lectură. Se citesc cărţi de istorie şi drept, de răspândire a ideilor luminismului, de literatură, ştiinţe ale naturii, tehnică, rareori geografie şi aproape deloc lucrări teologice. În lectura cititorilor se observă atât influenţa ideilor ideologice ale timpului, cât şi influenţa pe care o exercită lectura profesorilor asupra elevilor, dar mai ales curiozitatea şi dorinţa tinerilor de a fi informaţi şi de a fi la curent cu evenimentele ştiinţifice şi politice ale Europei. Fondul bibliotecii satisface întru totul aceste cerinţe, catalogul oferind chiar şi bibliografia aferentă.

Începând cu anii 1820 frecvenţa cititorilor stagnează, iar de la sfârşitul anilor '40 scade foarte mult, deoarece după moartea fondatorului încetează şi îmbogăţirea curentă a fondului de carte. Literatura învechindu-se, cititorii solicită mai ales lucrările clasicilor, istoria Ungariei şi Transilvaniei, lucrările de bază ale istoriei iluminismului, dicţionare: Deseori a fost solicitată lucrarea filosofului francez, precursor al iluminismului, P. Bayle: ***Dictionnaire historique et critique.*** (Amsterdam, 1740. Tom I–IV.).

Ca urmare a influenţei mişcărilor politice şi progresiste se înmulţesc foarte mult şi cititorii de periodice, în noiembrie 1831 de exemplu, din frecvenţa lunară de 96 de cititori, 69 solicită numai ziare. Se accentuează de asemenea interesul pentru studii socio-politice. O lucrare care a reţinut interesul intelectualităţii târgumureşene în anii 1820, 1831 şi 1837 este

---

[14] Deé Nagy Anikó, ***op. cit.***, p. 88.

Lettre seconde d'un defenseur du peuple a l'Empereur, Josef II sur... la revolte des Valaques (Dublin, 1787).[15] Autorul, Jacques-Pierre Brissot (1754-1793), jurnalist şi pamfletar, personalitate reprezentativă a filoamericanilor francezi, a cărui paternitate asupra scrisorii s-a stabilit mult mai târziu, examinează realităţile politicii iosefine şi mişcările populare din Imperiul Habsburgic. Autorul se ridică în apărarea ţărănimii răsculate din Transilvania, pledând pentru dreptul ei la luptă şi incriminând supliciul conducătorilor ei.

Intelectualii români frecventează sala de lectură a bibliotecii: Dimitrie Dunca – elev, Iacob Bologa – cancelist, Gavrilă Drăgan – seminarist, dar în limba franceză citeşte numai filologul şi lingvistul român Timotei Cipariu, care în perioada 22 august–13 septembrie 1828 studiază 75 de ore la sala de lectură, înainte şi după-masă: Bawr: ***Memoires historiques et geografiques sur la Valachie*** (Frankfurt et Leipzig, 1778); Guthrie, W.: ***Abrégé de la nouvelle Geographie*** (Paris, 1811), Voltaire: ***Théâtre*** (Genève, 1756. Tom I-IV.)[16]

Au existat şi cititoare în sala de lectură a bibliotecii, de exemplu nora fondatorului, Bánffy Erzsébet şi Rose Buisson din Paris, care în cursul anului 1816 citeşte mai ales cărţi de istorie: Sacy: ***Histoire generale de Hongrie*** (Paris, 1778. Tom I-II), Desodoards-Fantin: ***Histoire de France*** (Paris, 1789. Tom I-VIII); Peysonnel: ***Observations historiques sur les peuples barbares qui ont habite les bords du Danube et du Pont Euxin*** (Paris, 1765), şi *Histoire de l'Academie Royale des Inscriptions et Belles Lettres* (Paris, 1736–1793. Tom. I-XLVI.).

Un cititor şarlatan al bibliotecii, al cărui nume sub diferite variante îl întâlnim frecvent în jurnalele de evidenţă începând cu anii 1817 până prin ianuarie 1838 *Moricz Ur*, *Sculpteur Moricz Ur*, *Moricz Károly pictor*, *Maurice Dupont*[17], a fost francezul care solicită mai ales enciclopedii

---

[15] Teodor Pompiliu: ***Interferenţe iluministe europene***. Cluj Napoca, Ed. Dacia 1984. p.156–173.

[16] Vezi: Blédy Géza: ***Contribuţii la istoria filologiei române. Tânărul Cipariu cercetând la Biblioteca Teleki din Tg. Mureş***, în: ***Omagiul lui Iorgu Iordan***. Bucureşti, 1958.

[17] Zsigmond Irma, ***op. cit***., p. 211.

franceze: ***Enciclopedie ou Dictionnaire raisonné des Sciences des Arts et des Metiers*** (Livourne, 1770-1779. Vol I-XXXIII); ***Descriptions des Arts et Metiers*** (Paris, 1761, Tom I-XXV), dar şi cărţi de istorie şi o ediţie frumos ilustrată a lui Ovidiu: ***Les metamorphoses***, (Amsterdam, 1732. Tom. I-II.). El este primul cititor care decupează din Enciclopedie o filă cu blazonul familiei Bourbon pentru a-şi dovedi originea ca descendent al lui Ludovic al XVI-lea.

Prin înfiinţarea bibliotecii sale, Teleki Samuel a dorit să satisfacă gusturile tuturor categoriilor de cititori, dar fondul de carte nu a fost valorificat în întregime. Cele 6 655 de volume în limba franceză au fost solicitate de cititori numai în proporţie de 12% .

Cărţile franceze consultate oferă date despre moda şi preferinţele de lectură ale cititorilor, interesul pentru ştiinţă, influenţa evenimentelor europene asupra lecturii şi legătura pe care a stabilit-o oraşul nostru cu spiritualitatea europeană în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Books written in french language and studied at the reading hall of Teleki Library in the first part of the 19th century.

Abstract

At the beginning of the 19th century, the creation of Teleki Library (1802) represents a significant moment of cultural evolution. The founder, count Samuel Teleki, understood the importance of informations, the need of culture and education. He succeded in creating an encyclopaedic library for the scholars from Tärgu Mures.

There were 6.655 copies of books written in french language at Teleki Library, that confirms the count's passion for french culture and also that the french language was spoken by some of the local scholars. According to official statistics, 120 readers were asking for books written in french. After 1840, statistics do not mention the names, but the titles of the books requested.

The most appreciated and requested authors were: Rousseau, Racine, Voltaire, Machiavelli etc. Readers are especially interested in law and history. They do not seem to appreciate geography and almost refuse to read religious books.

Statistics confirm the presence in the reading hall of some of the well-known local personalities, such as: Teleki Ferenc, the count's son who is interested in architecture: count Bey Károly, ex-officer in austrian army, interested in literature, law and natural sciences; Timotei Cipariu, who's presence is confirmated during the summer of 1828. Women are also allowed to read: Bánfy Erzsébet, Teleki's daughter-in-law, Rose Buisson from Paris.

After 1840 the frequency of readers is diminuated because of the lack of novelities.

Inspite of the numerous copies and various subjects, only 12% of the french books from Teleki Library were requested.

Biblioteca Telekiană în perioada interbelică (1918 – 1940)

Aurelia Veronica Filimon
Târgu-Mureş

Între manuscrisele rămase după Aurel Filimon, se află un dosar pe care scrie m.p. „Biblioteca Telekiană", ce conţine documente din perioada 1920 – 1939 necunoscute până acum, scăpate nevătămate vicisitudinilor războiului.

În anul 1937 Aurel Filimon este delegat de către Ministerul Cultelor şi Artelor pentru a efectua controlul Bibliotecii Telekiene, conform actului constitutiv din 5 decembrie 1913. Dosarul conţine documente originale legate de această numire, acte oficiale premergătoare delegaţiei, corespondenţa lui Aurel Filimon către contele curator Teleki Carol, scrisori către contele Teleki Ádám, către contele Teleki Domokos, către jurisconsultul Fundaţiunii, precum şi către bibliotecarul profesor Gulyás Carol şi răspunsurile acestora în original.

Aurel Filimon a fost onorat cu această numire fiind un bun cunoscător al cărţilor şi manuscriselor din Biblioteca Telekiană, în anul 1921 încredinţându-i-se, din partea Institutului de istorie naţională din Cluj, întocmirea unei lucrări despre cărţile aflătoare la această bibliotecă, referitoare la istoria românilor. El lucrează mai mulţi ani la Biblioteca Telekiană, în lunile de vară, la acest studiu. Ca urmare, apare articolul său în revista ***Boabe de grâu*** 1931, iunie – iulie, p. 330 – 338, articol în care comunică câteva izvoare importante privitoare la istoria Transilvaniei şi a Ţărilor Româneşti. Acest articol este în acelaşi timp şi prima descriere în limba română a Bibliotecii Telekiene, fondată de cancelarul Transilvaniei, contele Samuil Teleki.

Ziarul ***Curentul*** din 26 martie 1937 comunică ştirea că a fost numit delegat ministerial la Biblioteca Telekiană din Tîrgu-Mureş Aurel Filimon, directorul Bibliotecii municipale din acest oraş. Ziarul menţionează că „*Punerea bibliotecii la dispoziţia cercetătorilor români corespunde unei mari necesităţi, întrucât biblioteca are un mare număr de cărţi şi documente unice, indispensabile cunoaşterii trecutului Ardealului*".

De fapt, după anul 1919 Biblioteca Telekiană intră în sfera de interes a oamenilor de ştiinţă şi cultură românească, astfel că între vizitatorii bibliotecii îi aflăm pe Nicolae Iorga, Coriolan Petran, Alexandru Lepădatu,

Ion Lupaş, Ion Simionescu şi alţii. Între vizitatorii străini de după primul război mondial îi găsim pe Friedrich von Hohenzollern, arhiducele Franz Iosif, von Hardt, mareşalul Italiei, care şi-au înscris numele în Cartea de vizitatori a Bibliotecii Telekiene, dedicând cuvinte de omagiu acestui lăcaş de cultură de o valoare inestimabilă.

În anul 1935, prin adresa nr. 628 a Ministerului Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor, Aurel Filimon este rugat să trimită „*o copie de pe Testamentul contelui Teleki Samuilă, o copie după autorizarea de dobândire a personalităţii juridice a bibliotecii din 1913 şi o copie de pe actele de înscriere ca persoană juridică din 1924, conform Legii persoanelor juridice*".

După primirea acestei adrese, Aurel Filimon apelează la Avocatul Statului din localitate şi îl roagă să se documenteze la Tribunalul din Tîrgu-Mureş privitor la problema pusă de Minister. Acesta îi trimite un studiu amănunţit al documentelor dosarului nr. 2624/1924, în care contele Teleki Carol a cerut, la 3 august 1924, înscrierea Bibliotecii Telekiene ca persoană juridică, referindu-se la actul de constituire şi regulamentul fundaţiei din 6 decembrie 1913. Tribunalul cere avizul Ministerului Cultelor şi Artelor, aviz ce este trimis la 20 noiembrie 1924 „*Ministerul ţinând seama de utilitatea publică culturală a acestei fundaţiuni, precum şi de faptul că administraţia averilor ei imobiliare şi mobiliare este încredinţată Ministerului Cultelor şi Artelor ceea ce prezintă garanţie suficientă de bună chivernisire a ei, este de părere să se acorde numitei fundaţiuni personalitate juridică.*" La acest aviz Tribunalul din Tîrgu-Mureş prin Hotărârea cu nr. 2624/1924 din 17 ianuarie 1925 ordonă înscrierea Fundaţiunei Biblioteca Contele Samuilă Teleki în registrul persoanelor juridice conform art. 2 din lege şi art. 98 din regulament.

Cabinetul Ministrului Cultelor şi Artelor, cu adresa nr. 166 din 24 februarie 1937, îl anunţă pe Aurel Filimon că: „*prin deciziunea noastră nr. 165 din 24 februarie a.c. sunteţi numit delegat onorific al Ministerului Cultelor şi Artelor pe lângă Biblioteca Contelui Samuil Teleki din Tîrgu-Mureş. În această calitate veţi supraveghea aplicarea strictă a dispoziţiunilor cuprinse în „actul constitutiv" din 5 decembrie 1913 al fundaţiunii numitei biblioteci. Vă rugăm ca după examinarea atentă a situaţiei bibliotecii să ne trimiteţi un raport amănunţit despre starea ei, stabilind, cu mijloacele pe care le veţi găsi utile dacă au fost înstrăinate*

cărţi şi manuscrise din bibliotecă, de cine, când şi unde se găsesc azi lucrurile înstrăinate."

Conform delegaţiei, Aurel Filimon îşi începe activitatea la 6 martie 1937, trimiţând o scrisoare către jurisconsultul contelui Teleki Carol înştiinţându-l: „*pentru a putea începe lucrările necesare misiunii cu care sunt încredinţat, având în vedere că ele vor dura luni de zile, am onoarea a Vă aduce la cunoştinţă că pe acestea le voi începe luni 8 martie p.m. la orele 5 în sala de lectură de pe lângă Bibliotecă, Vă rog să binevoiţi a aviza pe Dl. bibliotecar profesor Gulyás despre aceste lucrări, rugându-l că voi avea nevoie numai de catalogul pe care astăvară l-a confruntat cu cărţile din Bibliotecă, făcându-se verificarea lor*".

Că această invitaţie n-a avut rezultatul scontat deducem din corespondenţa care a urmat, „catalogul revizorius" cerut punându-i-se la dispoziţie de-abia după mai mult de o lună de zile. Motivul era lipsa din ţară a contelui curator Teleki Carol, la dispoziţia acestuia aflându-se catalogul menţionat.

Între timp, Aurel Filimon poartă o corespondenţă perseverentă atât cu contele Teleki Domokos, cu contele curator Teleki Carol, cu jurisconsultul bibliotecii, cât şi cu bibliotecarul profesor Gulyás Carol, insistând asupra problemelor legate de misiunea încredinţată de Minister, punând întrebări asupra lipsurilor (Codex, manuscrise), de cine au fost scoase din bibliotecă acestea, când şi unde se găsesc în prezent aceste opere? La întrebările sale, de multe ori incomode, primeşte răspunsuri evazive. Contele Teleki Carol la întoarcerea în ţară îi răspunde printr-o carte poştală, într-un stil arogant – ironic, în care îi aduce la cunoştinţă că revizorius catalogus îi va fi pus la dispoziţie de către Gulyás.

La două scrisori recomandate ale lui Aurel Filimon, din 10 aprilie şi 13 iulie, contele nici măcar nu crede de cuviinţă să-i răspundă. La 30 iulie 1937 Aurel Filimon îi transmite jurisconsultului o nouă scrisoare adresată contelui Teleki Carol „*de astă dată încerc prin Ds, rugându-Vă a avea amabilitatea de a înmâna scrisoarea anexată Dlui curator, în calitate de jurisconsult a-i pune în vedere răspunsul, măcar de complezanţă, la cele trei întrebări cuprinse în scrisoare, autenticitatea răspunsului fiind o chestie personală a Dniei Sale, scutindu-mă a apela la proceduri cari nici decum n-ar ridica prestigiul Instituţiei, poate nici a Dniei Sale Dlui curator*". Cităm din scrisoarea adresată contelui Teleki Carol: „*Două*

scrisori au rămas fără răspuns, vă rog a-mi răspunde la întrebările de mai jos, căci contrar voi socoti că n-ați primit prezenta, când voi pune aceste întrebări prin diferite ziare, invitându-Vă la răspuns. Rog răspunsul până la 8 august 1937." Mai departe: „*Sper că de astă dată veţi avea mai multă bunăvoinţă pentru a-mi putea aduce la îndeplinire misiunea cu care sunt încredinţat, dându-mi informaţia cerută, având şi Ds tot interesul ca operele înstrăinate să ajungă din nou la biblioteca al cărei curator sunteţi.*"

Răspunsul soseşte la 10 august. Conceput în limba română, probabil de jurisconsult, acest text pune accentul în special pe aportul curatorului, contele Teleki Carol, care a cheltuit din averea proprie trei milioane de lei în favoarea Fundaţiei. Tot în acest răspuns se face şi un raport mai detaliat privitor la situaţia bibliotecii. Informaţiile cele mai realiste şi mai amănunţite Aurel Filimon le primeşte de la bibliotecarul Gulyás Carol, în multele scrisori ale acestuia.

În sfârşit, la 10 noiembrie 1937, Aurel Filimon este în măsură să-şi înainteze raportul deosebit de cuprinzător Ministerului Cultelor şi Artelor. Pe lângă istoricul bibliotecii şi descrierea localului ei, analizează fondurile de cărţi şi manuscrise, făcând un studiu amănunţit referitor la verificările şi constatările de lipsuri ivite, începând cu verificarea din 1830.

Din raport cităm: „*În anul 1936 luna mai, din iniţiativa proprie a curatorului contele Teleki Carol, dorind a cunoaşte adevărata situaţie reală a bibliotecii, începe o lucrare de verificare a depozitului de cărţi cu catalogul revizoriu şi catalogul tipărit. Catalogul revizoriu este acelaşi care a fost utilizat cu ocazia controlului din anul 1840*". În raport descrie mersul anevoios al lucrărilor de inventariere, deoarece se poate lucra numai vara, clădirea bibliotecii neavând nici un fel de încălzire conform dorinţei fondatorului. După primirea delegaţiei Aurel Filimon, începând din 1937, participă la verificarea cărţilor controlate, până la acea dată existând un număr de 96 de volume lipsă. În raport specifică faptul că nu se poate şti când şi în ce împrejurări au dispărut aceste cărţi. „*Nu putem şti nici aceea dacă în anul 1916 când s-au împachetat şi transportat cărţile la Budapesta au sosit toate înapoi în anul 1918, deoarece nu s-a făcut nici o listă, ba mai mult nici nu s-au numărat măcar.* […] *Un singur lucru este absolut garantat cum că în timpul de după război din bibliotecă nu s-a scos nici o carte. Mă întemeiez în această afirmaţie pe motivul că Carol Gulyás, bibliotecarul, este în acelaşi timp şi un bibliograf, iară ca persoană de*

încredere nu lasă nimic de dorit. De 30 de ani de când este bibliotecar n-a fost bănuit niciodată cu cea mai mică incorectitudine. […] *Un fapt este absolut cert, că din bibliotecă pe cum am văzut mai sus lipsesc cărţi, indiferent că acestea nu s-au adus de la Viena încă în viaţa fondatorului sau după moartea lui la Bibliotecă, sau pe lângă împrejurări cunoscute sau necunoscute au dispărut din bibliotecă, ele astăzi se află în posesiuni străine şi formează din când în când subiectul vânzării publice sau tacite* […]. *Faptul că o carte formează astăzi sau va forma în viitor subiectul vânzării indiferent că în comerţul intern sau extern, nu înseamnă că aceea operă a fost scoasă din bibliotecă şi valorizată la aceea dată.*"

„*Astăzi mă găsesc în faţa unei situaţii absolut imposibile de a mă declara asupra misiunii cu care sunt încredinţat şi a face precizări, deoarece nu există mijloace cari ar putea să indice persoane precise cărora s-ar putea atribui unele înstrăinări din inventarul bibliotecii. Forţat de împrejurările constatate şi descrise mai sus, nu vreau să mă bazez pe prezumţiuni cari eventual la aparenţă ar fi întemeiate, însă nu pot fi absolut sigure. Doresc a evita şi faptul de a pune Ministerul într-o situaţie bazat pe raportul meu, de a lua oarecari măsuri, când în decursul procedurei s-ar dovedi că afirmaţiile mele sunt neîntemeiate, nefondate, când opinia publică ar clasifica demersurile de tendenţioase, urmărind numai scopuri ascunse explicabile în diferite feluri.*"

„*În calitate de delegat al Ministerului şi în calitate de director al bibliotecii municipale, în urma lucrărilor depuse pentru a cunoaşte temeinic organizarea, istoricul acestei biblioteci, având în vedere şi actul de fondare din 5 decembrie 1913, care nu numai că trece controlul asupra Ministerului Cultelor şi Artelor, dar îl roagă insistent ca să-şi exercite acest drept, interesul meu ştiinţific fiindu-mi profesiunea, cât şi în interesul Ministerului de aşi putea îndeplini rolul de control, prin delegatul său, am onoarea de a face următoarea propunere*:

1. Întocmirea unui inventar care să cuprindă exclusiv numai operele care se află în bibliotecă aducându-se în scădere acele opere cari conform diferitelor acte nu se află în bibliotecă şi asupra cărora s-a dispus deja mai de mult scăderea. Cu întocmirea noului inventar se vor rectifica şi numerele de ordine eliminându-se lipsurile de continuitate constatate deja în anul 1843, în consecinţă se vor rectifica şi numerele volumelor,

aducându-se numărul atât al cărţilor cât şi al inventarului în concordanţă. Cu ajutorul acestui inventar se va putea face controlul în orice moment putându-se stabili orice lipsă.

2. În fiecare an se va face verificarea depozitului de cărţi conform inventarului pentru eventualele lipsuri ce se vor constata, se vor lua măsurile necesare conform legilor în vigoare.

3. Pentru uşurarea cercetărilor se simte nevoia unui fişier, fără de care biblioteca este numai un depozit de cărţi fără rolul şi menirea pe care a dorit fondatorul s-o realizeze.

4. Curatorul contele Teleki Carol este personal responsabil pentru scoaterea din inventar a cărţilor cari în decursul timpurilor indiferent sub ce formă nu mai fac parte din depozitul de cărţi, îngrijindu-se a se trece în noul inventar toate cărţile din bibliotecă.

5. *Ministerul va verifica aceste lucrări precum şi controlul anual prin delegatul său făcându-se în fiecare an un raport de către curatorul Bibliotecii.*"

În încheiere Aurel Filimon scrie: „*Prin acest raport sper că am lămurit destul de detailat informaţiile care mi se cer cu delegaţia nr. de mai sus, rugându-Vă să binevoiţi a-l lua la cunoştinţă şi în interesul bunului mers al Fundaţiei a Vă însuşi propunerile făcute, intervenind pe lângă curatorul fundaţiei contele Teleki Carol a lua măsurile necesare pentru executarea acestor lucrări.*"

Prin această comunicare am urmărit să prezint în 10 minute materialul unor evenimente deosebit de importante şi variate, petrecute timp de 20 de ani, insistând doar la câteva momente ce mi s-au părut mai relevante. Prezentarea documentelor specifice in extenso urmează să se facă într-un viitor apropiat.

Documente

1935 Raportul avocatului statului

638/1935 Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor. Contenciosul

165/24 feb 1937 Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, delegaţie pentru Aurel Filimon

10 noiembrie 1937 Raportul lui Aurel Filimon

6 martie 1937 Adresa lui Aurel Filimon către jurisconsultul de pe lângă Biblioteca Teleki
9 martie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către Teleki Ádám la Uioara
15 martie 1937 Scrisoarea lui Gulyás Carol către Aurel Filimon
15 martie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către contele Teleki Domokos, Budapesta
20 martie 1937 Răspunsul contelui Teleki Domokos
22 martie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către contele Teleki Domokos, Budapesta
25 martie 1937 Răspunsul contelui Teleki Domokos
23 martie 1937 Scrisoarea lui Gulyás Carol către Aurel Filimon
23 martie 1937 Raportul lui Gulyás Carol
24 martie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către contele curator Teleki Carol
5 aprilie 1937 Carte poştală – răspunsul curatorului către Aurel Filimon
10 aprilie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către Teleki Carol
13 iulie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către Teleki Carol
13 iulie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către Gulyás Carol
26 iulie 1937 Răspunsul lui Gulyás Carol
13 iulie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către jurisconsultul Fekete Gyula
26 iulie 1937 Răspunsul jurisconsultului
30 iulie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către jurisconsult
30 iulie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către curator
10 august 1937 Răspunsul curatorului contele Teleki Carol
5 august 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către jurisconsultul Fekete Gyula
5 august 1937 Răspunsul jurisconsultului
9 octombrie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către jurisconsultul Fekete Gyula
24 noiembrie 1937 Scrisoarea lui Aurel Filimon către bibliotecarul Gulyás Carol
26 noiembrie 1937 Răspunsul lui Gulyás Carol
5 foi cu lipsurile constatate, veniturile fundaţiei – 1935, 1936, manuscris Aurel Filimon

Teleki Library in the Period between Wars (1918-1940)

Abstract

The present paper tries to present the documents that reffer to Aurel Filimon's activity at Teleki Library from Târgu-Mureş and can be found in the Filimons archives.

In 1937, The Ministry of Culture and Arts, according to the constitutive document from 5th of December 1913, appoints Aurel Filimon as honorific representant at the count Samuil Teleki' Library. His mission was to examine the condition of the library and to find out if some books or manuscripts have been estranged, who has them and how can they be recovered.

The paper is based on original / official documents and on the correspondence between Aurel Filimon, on one side, and count Teleki Carol, count Teleki Ádám, count Teleki Domokos and the librarian Gyulás Carol, on the other side.

In his statement, Aurel Filimon analises the collections of books and manuscripts, and reffers to those that have dissapeared starting with 1830 (one of the documents used for this paper is the list drown up by Filimon and contains 96 titles). More than that, he realises a very important study concerning the history of Teleki Library and a description of its building. He also submits a lot of proposals concerning the better organization of the future inspection and his solutions are based on scientific bibliotheconomical principles.

Primul document privind conservarea Bibliotecii Teleki. Tabula legum bibliotecarum

Călin Ovidiu Pop
Muzeul Judeţean Mureş

Samuel Teleki a fost un baron transilvănean, având şi funcţii de guvernator şi vice guvernator. Pasionat de cultură, el şi-a constituit o valoroasă bibliotecă: „*Eu, Samuel Teleki, de la vârsta mea de 19 ani am cumpărat bibliotecă de pretutindeni cu sârguinţă, oboseală şi multe cheltuieli; pe care, am înzestrat-o cu lucrări ştiinţifice ale tuturor epocilor; pe care, dacă voi trăi, o voi înzestra şi în continuare cu un muzeu de ştiinţe naturale şi colecţia de cărţi a iubitei mele soţii, Ictari Bethlen Susana, pe care ea a colecţionat-o sârguincios de-a lungul vieţii, şi pe care ea însăşi a dorit să o alipească bibliotecii.*"

Considerând că biblioteca va constitui un instrument de informaţie şi educaţie, a hotărât să pună la îndemâna publicului valoroasa sa colecţie: „*În cele din urmă, ca mărturie a ultimei mele dorinţe dedicată ştiinţelor ţării, urmaşilor mei şi uzului cetăţenilor. Aceasta o las fidelităţii urmaşilor testamentari, dorind de asemenea să pun cunoştinţele savanţilor să fie folosite de toţi.*"

Dându-şi seama că, prin utilizarea cărţilor de către diverşi cititori acestea se vor uza, pentru evitarea deteriorărilor el a stabilit reglementări privind organizarea, funcţionarea şi conservarea bibliotecii: „*Aduc şi ordon următoarele legi.*" Privind moştenirea bibliotecii, hotărăşte: „*Să fie aceste biblioteci ca fii de comisiune, curator perpetuum, moştenitorilor mei legitimi scrişi în testament, cărora le încredinţez dreptul proprietăţii; pentru că cei 5 copii mai în vârstă au murit, Francisc, cel rămas în viaţă, şi după aceasta, în ordinea succesiunii nepoţilor mei următori de sex masculin şi după aceea feminin, celui mai în vârstă, sau, dacă acesta nu va fi capabil, celui în etate următor, sau tutorelui, sau celui care va fi ales cu consimţământul rudelor şi prin autoritatea Senatului Consistoriului Principal (senatul bisericii de confesiune helvetică sau reformată). Cărţile între moştenitori să nu se împartă, aceştia obligându-se în scris că nu le înstrăinează şi le predau nevătămate.*" Referitor la organizarea bibliotecii,

hotărăşte ca aceasta să fie administrată de un curator, care: „*să aleagă şi să numească un custode al bibliotecii, care să se priceapă şi să se oblige să-şi îndeplinească punctual obligaţiile din creditele pecuniare, lăsate lui pentru acest scop prin testament; la care să se adauge un librar cu tărie de caracter, care să primească un salar cinstit şi să aibă un bibliotecar şi o slugă, pe care să se poată bizui.*"

Cele mai importante prevederi erau stabilite cu privire la evidenţa şi conservarea fondului de carte: „*Întreaga bibliotecă, dimpreună cu colecţia de ştiinţe naturale, să fie ordonate după cataloage şi să fie păstrate cu grijă în casa mea din Târgu Mureş, să fie predate intacte urmaşilor, să fie păzite de mucegai, murdărie, şoareci şi molii, să fie ferite de focul cu lampa, de gaz şi de lumânări, acestea să rămână dincolo de pragul bibliotecii.*" Stabileşte măsuri de sancţionare a personalului bibliotecii în cazul nerespectării obligaţiilor ce li se impun: „*Curatorul, în fiecare an, vara, să ordone luarea în seamă a cărţilor şi a colecţiei de ştiinţe naturale, controlarea şi valorificarea acestora; lângă el să fie doi martori: următorul la succesiune sau tutorele acestuia, iar celălalt dintre profesorii cu catedră întreagă desemnat de Senatul Bisericesc, pentru mărturie, şi, în caz de neglijenţă sau vină, curatorul şi custodele să fie daţi în judecată.*" Nu neglijează nici măsurile privind funcţionarea bibliotecii: „*Biblioteca şi muzeul de ştiinţe naturale să fie deschise pentru vizitatori şi pentru cei care practică ştiinţele în zilele şi orele hotărâte. Cărţile să fie date una câte una pentru cei care le cer, şi aceştia să semneze împreună cu adresa lor şi să le folosească în camera de lângă bibliotecă, şi de acolo niciodată să nu le ducă afară, nici pe ascuns şi nici pe faţă, să nu le schimbe şi, după o verificare amănunţită, să fie puse la locul lor.*" De asemenea, ia măsuri împotriva cititorilor care nu respectă aceste legi: „*Celor ce mutilează cărţi să le fie interzisă intrarea*"; „*Cei care nu se supun acestor legi să fie şterşi din lista cititorilor şi să fie interzişi.*" A stabilit şi o măsură pentru cărţile cenzurate: „*Cărţile interzise de autoritatea publică să fie separate de celelalte şi adunate la un loc să fie închise după gratii, să fie lăsate, citite şi folosite doar bărbaţilor cu judecata matură: savanţi, profesori, doctori şi cei care poartă sarcinile publice.*"

Dă recomandări cititorilor despre felul cum trebuie să se comporte în incinta bibliotecii „*Tu, cel care vrei să foloseşti biblioteca, să intri cu*

reverenţă ca şi în sanctuarul muzelor, custodele să-l saluţi, să i te adresezi modest şi, în spaţiul liber al bibliotecii, să nu mişti cărţile, să nu le pipăi, să nu le scoţi din dulap. Paginile şi coperta cărţilor împrumutate să nu le scri cu linii şi cu desene, să nu le faci paguba cu: ulei, cerneală şi apă, să nu le mânjeşti cu salivă şi muci, să nu le mâzgăleşti, să nu le mototoleşti, să nu le îndoi, să nu le rupi, să nu umbli cu mâinile nespălate, să nu te sprijini pe cărţile deschise. Cărţile citite să le aduci înapoi cu grijă, să nu fumezi în bibliotecă, să nu fi o povară pentru ceilalţi, să te abţii de la ceartă şi dispute."

„*Aceasta este voinţa şi ordinul meu şi vreau să fie ferme.Rata justa anno 1798.*"

The First Document Reffering to the Conservation of Teleki Library.
Tabula Legum Bibliotecarum.

Abstract

Samuel Teleki was not just a men of culture who's interest in books was connected to his social image. He was passionatelly fond of books; he understood, at an early age, the importance of education, the necessity of a library.

When he was 19, he began to acquire books from 25 important typographical centers from Europe. He was very interested in making a library of encyclopedic nature.

The first document concerning the organizaton and conservation of his library was written in 1798. Throught its indications, this document proves quite current, because it underlines some basic rules concerning the use of the books: the readers must take care of books, they must not touch them with dirty hands etc. There are some rules for the librarians too: the way the library must be organized, the way the building must be cleaned and maintained etc.

CARTEA VECHE

Incunabulele din judeţul Mureş între Lista lui Constantin Karadja şi Catalogul Colectiv al incunabulelor din România
(în curs de elaborare)

Elena Maria Schatz
Institutul de Memorie Culturală
(clMEC) – Bucureşti

Constantin Ioan Karadja (Haga 1889–Bucureşti 1950) şi-a făcut studiile la Cambridge şi la Şcoala de drept din Londra, ajungând, la scurt timp de la absolvire, membru al baroului englez. Între 1920 şi 1944, ca înalt funcţionar al Ministerului de Externe al României, a îndeplinit diverse funcţii în diplomaţie şi în comerţul exterior, a publicat cărţi, studii şi articole pe teme economice, probleme valutare, comerţ mondial, diplomaţie şi drept internaţional. O atenţie deosebită merită activitatea sa de cercetător şi publicist pe teme din istoria poporului român şi din istoria culturii româneşti. În sprijinul cercetărilor întreprinse, Constantin Karadja a colecţionat antichităţi, obiecte de artă şi, în special, valori bibliofile, multe dintre acestea pentru conţinutul lor, ca surse ale istoriei românilor. Colecţia sa, deschisă publicului, conţinea unele exponate valoroase, unele dintre acestea fiind chiar unicate pe plan naţional.

În şedinţa din 3 iunie 1946 a Academiei Române, generalul Radu Rosetti, propunând alegerea lui Constantin Karadja ca membru de onoare al Academiei, spunea: „Ca bibliofil, domnia sa a adunat o bibliotecă bogată de incunabule, de ediţii rare şi de studii asupra trecutului nostru, de cel mai mare folos pentru cercetările istorice… De asemenea, trebuieşte menţionat că editorii catalogului internaţional al incunabulelor i-au încredinţat întocmirea şi publicarea părţii privitoare la incunabulele aflate în bibliotecile publice şi private din România, lucrare pe care a dus-o la bun sfârşit."

Într-adevăr, în perioada şederii la Berlin (1932-1941), Constantin Karadja şi-a continuat opera de colecţionare şi cercetare a incunabulelor şi, sub îndrumarea directă a savantului Konrad Haebler, director al Comisiei pentru Catalogul colectiv al incunabulelor (Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke, prescurtat în continuare GW), a realizat

un prim catalog colectiv al incunabulelor din România, înaintându-l redacţiei GW sub forma unei liste dactilografiate, în care 1.470 de titluri/ediţii de incunabule, depistate în 38 de colecţii, erau scrise 1) alfabetic, 2) pe biblioteci (citeşte colecţii).

Cercetări ulterioare ne-au arătat că, încă la acea dată, mai existau colecţii de incunabule care nu au fost cunoscute de Constantin Karadja şi cuprinse în Listă (la Oradea, Satu-Mare, Baia-Mare, Iaşi etc.), iar în privinţa titlurilor descrise, în majoritatea cazurilor, nu au fost evidenţiate toate lucrările cuprinse într-un coligat compus din mai multe incunabule şi nici titlurile incunabulelor legate împreună cu lucrări publicate în secolele următoare (în special în secolul al XVI-lea).

Anii care au urmat celui de al Doilea Război Mondial au adus importante prefaceri în toate domenile de activitate, colecţiile de cărţi anterior constituite nefiind nici ele cruţate de valul de schimbări impus de noua orânduire.

De aceea, începând cu anul 1960, s-a pus problema realizării Catalogului colectiv al incunabulelor, menit să consemneze noua configuraţie şi componenţă a colecţiilor de incunabule din România. Cum avatarurile acestei iniţiative nu constituie subiectul prezentei comunicări, ne vom limita la a spune că abia în ultimii doi ani lucrarea a început să prindă contur, Institutul de Memorie Culturală (clMeC) din subordinea Ministerului Culturii şi Cultelor, ca deţinător al bazelor de date privind patrimoniul cultural naţional, asumându-şi sarcina realizării şi publicării acestui catalog. Mulţumim în mod deosebit domnului Ministru Secretar de Stat Florin Rotaru pentru susţinerea realizării şi publicării marilor cataloage de interes naţional şi internaţional, acum în lucru la clMeC, Catalogul colectiv al cărţii vechi româneşti şi Catalogul colectiv al incunabulelor din România.

În Lista lui Constantin Karadja, pentru zona cuprinsă actualmente în judeţul Mureş sunt menţionate următoarele colecţii de incunabule:

Mănăstirea franciscanilor de la Călugăreni (Mureş), cu 23 de incunabule, iar în oraşul Târgu Mureş: Colegiul Reformat, cu 7 incunabule, Biblioteca Teleki, cu 29 de incunabule şi Mănăstirea franciscanilor, cu un incunabul.

În total, 60 de incunabule, cuprinse în colecţii.

În anul 1971 a apărut la Târgu-Mureş Catalogul incunabulelor din Biblioteca Teleki-Bolyai, rod al strădaniei a doi bibliografi care, pentru calitatea ştiinţifică a lucrării, merită respectul şi gratitudinea tuturor specialiştilor în studiul incunabulelor: domnii Laslo Fikk şi Lajos Balász (care au folosit şi fişele mai vechi realizate de bibliografii Endre Bustya şi dr. Elek Farczády). Fondul descris este deosebit de valoros, atât prin conţinutul, varietatea şi raritatea titlurilor şi a ediţiilor cuprinse în colecţie, cât şi prin însemnele de proprietate care atestă o interesantă circulaţie, în timp, a fiecărui exemplar. Şi sub aspect editorial, lucrarea este o reuşită prin calitatea hârtiei, eleganţa tipăriturii, calitatea ilustraţiei şi a legăturii. Catalogul cuprinde descrierea a 70 de titluri de incunabule: 66 incunabule ale Bibliotecii Teleki-Bolyai şi 4 incunabule ale Bibliotecii Judeţene Mureş, preluate de la Mănăstirea franciscană din Lăzărea (judeţul Harghita).

Atât Introducerea cât şi indexul intitulat Possessores antecedentes ne informează că majoritatea incunabulelor descrise (52 din 70) provin din colecţia Teleki-Samuel. În Lista lui Constantin Karadja, la Biblioteca Teleki figurează, în 1937, 29 de incunabule, care se regăsesc toate în catalogul publicat[1]. Restul de 23 de titluri[2], aparţinând tot colecţiei Teleki, nu i-au fost comunicate lui Constantin Karadja când a întocmit Lista, deoarece încă nu fuseseră identificate şi fişate de bibliotecarii custozi ai colecţiei din perioada respectivă.

Tot din Introducere şi din indexul Possessores antecedentes aflăm că 10 incunabule provin din fondul Bolyai (fosta Bibliotecă a Colegiului Reformat), iar 4 incunabule provin din biblioteca fostei Mănăstiri franciscane de la Călugăreni (Mureş).

În Lista lui Constantin Karadja, la Colegiul Reformat apar 7 incunabule care se regăsesc toate în catalog[3], dar acesta mai cuprinde în plus trei titluri[4], provenind şi ele din colecţia Colegiului Reformat, titluri care, la fel ca şi în cazul celor 23 de la Teleki, în momentul întocmirii Listei nu fuseseră identificate ca incunabule în respectiva colecţie şi nu-i fuseseră comunicate lui Constantin Karadja.

---

[1] Poziţiile 1, 2, 5, 7-11, 13-16, 21-23, 25, 26, 32, 37, 41, 42, 45, 47, 52, 56, 57, 62, 63, 65.

[2] Descrise în catalog la poziţiile: 6, 12, 17, 19, 33, 36, 38, 39, 43, 46-61, 64, 66.

[3] La poziţiile: 3, 20, 27, 28, 31, 40, 44.

[4] Descrise în catalog la poziţiile: 4, 29, 30.

Mănăstirea franciscană de la Călugăreni (Mureş) figurează în Lista lui Constantin Karadja cu 23 de incunabule. Dintre acestea, nici unul nu apare în catalogul publicat; în schimb, apar alte 4 cu ex-librisul mănăstirii, dar care nu figurează în Listă[5]. Este posibil ca aceste 4 incunabule să fi intrat în fondul Teleki înainte de întocmirea Listei şi să fi fost identificate şi descrise abia cu ocazia redactării catalogului. Aceste presupuneri sunt bazate pe informaţii primite de la domnul Spielmann Mihály, şef de serviciu la Biblioteca Teleki-Bolyai, căruia îi mulţumesc şi pe această cale. Pentru a da un răspuns şi mai amănunţit, s-ar impune studierea arhivelor şi inventarelor fondului Bibliotecii Teleki-Bolyai, urmărind să surprindem momentul exact al intrării în colecţie, calea de intrare şi provenienţa fiecărui volum.

Analizând cele 23 de incunabule de la Călugăreni descrise în Lista lui Constantin Karadja, constatăm:

a) Toate lucrările sunt de teologie şi drept canonic;

b) 4 incunabule au intrat ulterior în fondurile Mănăstirii franciscane de la Odorheiul Secuiesc şi se află în prezent în custodie la Mănăstirea franciscană de la Şumuleu-Ciuc. Este vorba de un coligat format din lucrările Imitatio Christi / Thomas a Kempis – Brescia: Jacobus Britannicus, 6 Iun. 1485; 8^0 (Karadja 654) şi Sermones ad heremitas / [Pseudo-] Augustinus, Aurelius.- Brescia : Jacobus Britannicus , 5 Ian. 1486 ; 8^0 (Karadja 656), de lucrarea Manipulus curatorum / Guido De Monte Rochen .-Strassburg : Georg Husner, 29 Nov. 1490 ; 4^0 (Karadja 660) şi de un alt coligat format din Vocabularius breviloquius / Johannes Reuchlin .- Nürnberg : [Anton Koberger] , 21 Feb. 1494 ; 4^0 (Karadja 663) şi din lucrarea Lavacrum conscientiae / Jacobus de Gruytrode .- [s.l] : [s.n] , [s.a]. , [s.a]. ; 4^0, nemenţionată în Lista lui Constantin Karadja (am spus deja că, în majoritatea cazurilor, lui Constantin Karadja nu i-au fost semnalate toate lucrările cuprinse într-un coligat).

c) 6 incunabule mai figurează ca titlu/ediţie şi în alte colecţii, precum Brukenthal, Batthyaneum, Şumuleu-Ciuc, Biblioteca Academiei filiala Cluj-Napoca, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, dar, cum la cărţile vechi fiecare exemplar al unei ediţii este o valoare în sine prin

[5] Descrise în catalog la poziţiile: 18, 24, 34, 35.

particularităţile lui, existenţa altor exemplare din aceeaşi ediţie nu ne dispensează de a le mai căuta pe cele care au aparţinut Mănăstirii Călugăreni (Mureş).

d) 14 incunabule de la Călugăreni sunt unicate, nu mai figurează în nici o altă colecţie din cele menţionate de Constantin Karadja şi nici în fişele adunate până în prezent pentru catalogul colectiv.

Nici aceste 14 incunabule, nici cele 6 menţionate la punctul c) nu pot fi încă declarate pierdute. Aşa cum prin bunăvoinţa colegei de la Miercurea-Ciuc, Muckenhaupt Erzsebet, am aflat de cele transferate în fondurile Mănăstirii franciscane de la Odorheiul Secuiesc, depuse actualmente în custodie la Şumuleu-Ciuc, este posibil ca, dacă şi când voi putea lua contact cu fondurile de incunabule ale tuturor mănăstirilor franciscane din ţară (pe care încă nu le-am putut vedea, din varii motive, independente de voinţa mea), să dau de urma incunabulelor de la Călugăreni, mutate – să sperăm – în altă mănăstire.

Tot din Lista lui Constantin Karadja aflăm că Mănăstirea franciscanilor din Târgu-Mureş a avut un singur incunabul: ***Cornucopiae linguae latinae...*** / Nicolaus Perotus .-Venezia : Bernardinus de Choris , 25 Mai. 1492 ; 2^0 (Karadja 1338). Acest exemplar a intrat după 1948 în colecţia lui Francisc Mayerhofer din Arad, iar la plecarea acestuia din ţară, a fost confiscat, împreună cu ceea ce posesorul încă nu vânduse, prin anticariat, din colecţia sa de valori bibliofile şi inclus în Fondul de Stat al Cărţii, de unde a intrat în 1957 în Colecţiile Bibliotecii Centrale de Stat, actuala Bibliotecă Naţională a României.

În prezent, această ediţie figurează la nr. 90 în Catalogul colecţiei de incunabule (autor Elena Maria Schatz), publicat la Bucureşti, în 1995. Lucrarea are ex-librisuri care arată că, la un moment neprecizat, a aparţinut Mănăstirii franciscane Sf. Petru din Cluj-Napoca (Conventus Claudiopolitani Ord. Minor Conventualium ad S. Petrum), de unde a fost dăruită, probabil, Mănăstirii franciscane din Târgu-Mureş, după reîntemeierea acesteia din 1711.

Deşi nu are nici un semn de apartenenţă la această mănăstire, am presupus că acesta este exemplarul semnalat în Karadja 1338, pentru că, în Listă, această ediţie nu figurează decât în două exemplare: unul la Biblioteca Academiei Române, unde se află şi în prezent, descris la poziţia 48 în Catalogul incunabulelor realizat de doamna Livia Bacâru şi publicat în anul

1970, şi al doilea exemplar la Târgu-Mureş, la Cluj nefiind semnalat nici un exemplar din această ediţie.

După cum se poate uşor observa din cele spuse până acum, în această fază a cercetării mai sunt încă unele aspecte neelucidate privind amplasarea actuală a unora dintre incunabulele mureşene (în special a celor de la Mănăstirea franciscană de la Călugăreni) cuprinse în Lista lui Constantin Karadja. Dar nu suntem decât la începutul unui drum care, dacă va putea fi continuat şi dus până la capăt, ar putea să dea un răspuns nu numai problemelor obişnuite pe care le ridică un catalog colectiv: ce titluri/ediţii, câte exemplare de incunabule avem în ţară şi care sunt colecţiile care deţin aceste valori, ci şi unor întrebări privind istoricul mai amănunţit al colecţiilor, felul în care au circulat aceste cărţi, dacă nu din oficina tipografică în care au fost multiplicate, cel puţin din colecţia în care le-a surprins Constantin Karadja, în 1937, până în colecţia în care le va consemna Catalogul colectiv al incunabulelor din România, programat să apară în următorii doi ani.

BIBLIOGRAFIE

❖ *Catalogul colecţiei de incunabule* / Elena-Maria Schatz.-Bucureşti: Biblioteca Naţională a României , 1995.

❖ *Catalogul incunabulelor* / Livia Bacâru.-Bucureşti : Biblioteca Academiei Române , 1970.

❖ *Catalogul incunabulelor din Biblioteca Teleki-Bolyai = Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai.*-Târgu Mureş , 1971.

❖ *Comorile unei arhive : Fondurile Constantin I. Karadja* / Georgeta Penelea-Filitti ; Lia Brad-Chisacov.-Bucureşti : Editura Demiurg , 1996.

❖ *Constantin I. Karadja (1889-1950), bibliofil şi bibliolog : Noi contribuţii* / Adriana Ştefănescu-Mitu. În: Biblioteca şi cercetarea, X.-Cluj-Napoca , 1985 , pag. 274-291.

❖ *Lista incunabulelor din România* / Constantin Karadja (fotocopie după manuscrisul dactilografiat trimis de autor, în 1937, redacţiei GW de la Berlin).

Incunabula from Mureş County between Constantin Karadja's List and the Collective Catalogue of Incunabula from Romania

Abstract

Constantin Karadja is famous not only because of his collections of valuable antiquites, but also for his interest concerning the ancient books – incunabula. In the first half of the 20th century, while he was living in Berlin, The Committee for the Collective Catalogue asked him to realize a catalogue of incunabula from Romania. His list, including 1.470 copies, was not complete; there were some still unknown incunabula at Oradea, Iaşi, Satu Mare, Baia Mare etc.

In the list presented in 1937 he gives us informations about incunabula found in Mureş county, at different librairies: Franciscan Monastery from Călugăreni, with 23 copies; the Reformed College – 7 copies; Teleki Library – 29 copies; Franciscan Monastery from Târgu Mureş – 1 copy.

There are some differences between Karadja's List and the Catalogue of Incunabula from Teleki Library, published in 1971, suggesting that he was not informed about all the copies that existed at that moment in this area. It is also possible that the incunabula from different librairies of Mureş county were identified only after Karadja's List in 1937.

Contribuţii la istoria României într-o carte din secolul al-XVII-lea

Luana Troia
Biblioteca „Gheorghe Asachi" Iaşi

Colecţia de carte veche a Bibliotecii „Gheorghe Asachi" Iaşi, cuprinde un număr mare de cărţi cu conţinut istoric. Între aceste volume, ne-a atras atenţia cel care se referă, în aproape 400 de pagini, la Columna lui Traian, acest monument care a imortalizat efortul trupelor traiane de a cuceri Dacia, şi care va fi întotdeauna întâlnirea cu una din creaţiile hărăzite să ţină aprinsă flacăra romanităţii în sud - estul european.

Cartea se intitulează ***De Columna Traiani Syntagma*** şi este scrisă de Fabretti Raphael. Ea a apărut în 1683 la Roma, în oficina tipografică aparţinând lui Angelus Tinassius, în formatul in quatro (32 cm). Numărul de rânduri pe pagină este de 40, iar dimensiunile oglinzii textului sunt de 25x16 cm.

Autorul este de origine italiană, anticar. S-a născut la Urbino în anul 1618 şi a murit la Roma în 1700. Protejat de papii Alexandru al VII-lea şi Inocent al XII-lea, el a avut acces liber în diverse depozite de arhive, închise pentru cea mai mare parte a savanţilor. A profitat de această favoare şi a redactat trei lucrări:

De Aquaeductibus veteris Romae (Roma, 1680);

Columna Trajani (Roma, 1683);

Inscriptiorum antiquarum quae in oedibus paternis asservantur descriptio (Roma, 1699).

Fabretti deschide cartea închinată Columnei lui Traian cu o prefaţă, „*Ad lectorem*", în care motivează apariţia lucrării sale, ca o necesitate cerută de istorie şi artă totodată, pentru că nu s-au păstrat prea multe documente privind domnia împăratului Traian. Fabretti îşi exprimă regretul că au pierit fără urmă ***Comentariile*** pe care însuşi împăratul Traian le scrisese. La fel şi lucrarea intitulată ***Getica*** a medicului Criton, însoţitor al împăratului roman în campaniile sale. N-au parvenit istoriei, spune Fabretti, nici cărţile închinate războaielor dacice de către istoricii Appian, Arrian şi Ammianus

Marcellinus, sau Caius Suetonius Tranquilius, a cărui relatare despre vieţile împăraţilor romani s-a păstrat, dar care îşi încheie opera cu Domiţian, fără a mai ajunge la cuceritorul Daciei.

Autorul deplânge soarta marelui istoric Tacitus, care îşi mărturisise intenţia de a scrie istoria domniilor lui Nerva şi Traian, dar care nu a mai avut timp să o facă. Se fac referiri şi la lucrarea lui Girolamo Muziano, apărută în 1528, pe care el o socoteşte incompletă din punct de vedere al interpretării scenelor de pe Columnă.

Finalul prefeţei relevă speranţa autorului ca această lucrare să aducă lumină şi înţelegere asupra domniei lui Traian.

Cartea este structurată pe nouă capitole. În primele şapte, autorul încearcă să refacă epoca lui Traian, din puţinele surse istorice şi literare rămase. Toate aceste surse sunt raportate la scenele de pe Columnă. Din documentele pe care le studiase în depozitele de arhive, extrage fapte inedite sau, cum spune el, „*quae ad historiam pertinent omissio*."

După părerea noastră, lucrarea este încărcată cu citate din operele literare, pe care, de multe ori, fără un suport argumentat, încearcă să le regăsească în scenele sculptate pe Columnă.

În acelaşi timp, Fabretti face consideraţii asupra realizării artistice a sculpturilor de pe Columnă. El consideră că omul trebuie să ocupe întotdeauna un loc important, pe când natura, peisajul în care se desfăşoară acţiunea, vin în al doilea rând. De aceea, consideră el, artistul a înfăţişat figura omenească în proporţii cu mult mai mari decât munţii şi codrii, cetăţile, sau, în general, locuinţele omeneşti. Fireşte, aceste nepotriviri între om şi lucrurile din jurul lui sunt neplăcute; ele se impuneau însă artistului. O altă dovadă de măiestrie artistică constă în coordonarea şi, în acelaşi timp, armonizarea diferitelor mişcări cu singura mişcare a Columnei, care ne desfăşoară acţiunile într-o continuă progresie, de la stânga spre dreapta şi de sus în jos.

Autorul combate ideea că scenele de pe Columnă nu ar avea nici o legătură cu realitatea. Pe Columnă apar reliefuri care sunt prinse ca într-o ramă de tablou, unde pe linia de jos se înfăţişează un râu, în spatele lui o câmpie, la rândul ei străbătută de o apă; de o parte şi de alta a acestei ape se zăresc două stânci: cea dinspre nord poartă pe vârf o cetate triunghiulară ş.a.m.d. Toate aceste elemente topografice indică un anumit loc; nu un loc oarecare, ci unul real. Fabretti însă nu merge cu analiza până la a descoperi aceste locuri reale; se mărgineşte numai la observarea lor din punct de vedere artistic.

Capitolul al VIII-lea se ocupă de imaginile de pe Columnă care înfăţişează cele două războaie dacice. Autorul culege din diverse surse istorice şi arheologice un număr mare de inscripţii pe care le compară minuţios cu cele care apar pe Columnă, referitoare la daci, la luptele romanilor, la Decebal. Una din sursele folosite de Fabretti este lucrarea ***Inscriptiones antiquae totius orbis Romani in absolutissium corpus redatae*** (Francfort, 1603), care aparţine lui Jan Gruterus.

Gruterus, filolog belgian născut la Anvers în 1560, mort în 1627, a ocupat o catedră de istorie la Universitatea din Wittenberg, de unde şi-a dat demisia în 1592. Apoi a devenit profesor şi bibliotecar la Heidelberg. Cartea menţionată mai sus, este o colecţie completă a inscripţilor din timpul Imperiului Roman, clasate într-o ordine metodică.

Fabretti comentează inscripţiile din opera lui Jan Gruterus, separând pe cele care se referă în special la daci, la războaiele purtate în timpul lui Traian. Pe acestea din urmă, le compară cu inscripţiile şi cu scenele de pe Columnă.

Ultimul capitol se ocupă de numismatică. Sunt comentate şi comparate diferite monede din timpul lui Traian, din timpul războaielor dacice, şi chiar de după domnia lui Traian. Printre monedele analizate de Fabretti, întâlnim denarul bătut după cucerirea Daciei. Efigia lui Traian, gravată pe acest denar, după cum observă autorul, sugerează echilibru sufletesc şi siguranţă, deduse din atitudinea hotărâtă a capului, din privire şi din armonia formelor anatomice. Capul rotund, părul tăiat în şuviţe scurte, acoperă parţial fruntea. Gâtul puternic este bine reliefat. Nasul drept, obrajii plini, bine delimitaţi, gura fermă, bărbia energică, sunt elemente care, în ansamblu, conferă figurii armonia. Siguranţa, echilibrul, ar putea fi interpretate ca reflectare a stării de înflorire şi stabilitate a imperiului. Realismul portretistic monetar face posibilă intuirea unor trăsături psiho-temperamentale în fizionomiile redate. Toate aceste comparaţii şi demonstraţii făcute de-a lungul lucrării sunt însoţite de ilustraţii care nu întotdeauna reprezintă scene de pe Columnă, ele folosind ca termen de comparaţie. Fabretti îşi încheie cartea cu un „index de lucruri şi cuvinte memorabile" şi cu un tabel cu explicaţii privitoare la Columnă, orânduite alfabetic, având şi pagina de unde se pot citi.

De Columna Traiani Syntagma se numără printre puţinele cărţi de secol XVII care se ocupă în totalitate de acest monument, comentând scenele în care apar obiceiurile dacilor, îmbrăcămintea lor, armele şi stindardele. De asemenea, sunt relevate principalele calităţi ale monumentului sculptural: relieful pregnant, dar destul de jos pentru a nu rupe linia arhitectonică a coloanei, energia de care sunt încărcate figurile, indiferent dacă sunt reprezentate în mişcare sau static, compoziţia echilibrată a scenelor complexe, menţinerea unei înalte tensiuni a tonului poetic al naraţiunii istorice, rezolvarea, extrem de izbutită, a raporturilor spaţiale.

Legătura volumului este originală, simplă, în pergament. Pe cotor, se găsesc două chenare mici, aurite. În partea de sus este chenarul care cuprinde numele autorului şi titlul cărţii; chenarul din josul cotorului cuprinde anul de apariţie al cărţii.

În ţara noastră, cea mai completă lucrare privitoare la Columnă, este cea intitulată ***Columna traiană*** de Teohari Antonescu, apărută la Iaşi în 1910 şi unde se fac referiri la cartea lui Fabretti în subsolul unei singure pagini - fără să pară a fi cunoscută îndeaproape.

Faptul că istoricii Constantin şi Hadrian Daicoviciu, A. D. Xenopol, Vasile Pârvan, în operele consacrate perioadei romane în Dacia nu menţionează lucrarea lui Fabretti, este încă o dovadă a rarităţii ei.

De Columna Traiani Syntagma – A Rare Old History Work

Abstract

The library „Gheorghe Asachi" from Iaşi has an interesting collection of old books belonging to the XVIth and XVIIth centuries. This collection comprises a great number of historical works. Among them, we have to mention Raphael Fabretti's book ***De Columna Traiani Syntagma***, which came out printing at Angellus Tinassius printing house in Rome, about 1683.

Fabretti opens his book with a preface *Ad lectorem*, explaining away the importance of this work for history, taking into consideration that there are preserved few documents belonging to Traian's period.

The work is divided in nine chapters; seven of them remarke Traian's reign, the author using a few known historical and literary sources about those times. At the same time, the author tries some considerations

on the artistical achievement of the sculptures on the Column. The eight chapter is a comparative study concerning the existing inscriptions from the Roman empire period and the ones on the Column.

The last chapter of the work deals with numismatics. There are commented and compared various monies belonging to Traian's reign (during the Dacian Wars) and even after Traian's reign.

Fabretti ends the book with an index of works and memorable words. We consider this book very important for the collection of our library, because the Traian's Column is an authentic birth certificate for the Romanian people.

Texte standard în cultura românească veche. Noul Testament de la Bălgrad. (1648)

dr. Mihai Alin Gherman
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

Pentru cultura veche s-au vehiculat afirmaţii diferite referitoare la circulaţia, ecourile şi importanţa diferitelor tipărituri, nu toate dintre ele însă fiind susţinute şi de argumente.

Unul din criteriile prin care putem verifica soliditatea acestor afirmaţii este cercetarea posterităţii respectivelor texte, căci doar când acestea s-au bucurat de ecouri în rândul urmaşilor se poate vorbi de o influenţă reală a acestora. Un astfel de exemplu îl aflăm, de pildă, în ***Vieţile Sfinţilor*** a lui Dosoftei unde, referindu-se la viaţa sfântului Dumitru, el citează ***Cartea românească de învăţătură*** a Mitropolitului Varlaam, neconsiderând necesar să mai redacteze o altă variantă a vieţii a sfântului în cauză. Tot astfel, text de referinţă putem considera şi citarea, respectiv continuarea cronicilor moldoveneşti din secolul al XVII-lea, Miron Costin continuând de acolo de unde a întrerupt Ureche, iar Neculce continuându-l explicit pe Miron Costin.

Mai dificilă este cercetarea posterităţii traducerilor biblice. Aici nu simpla citare, ci compararea textelor ne poate edifica asupra acesteia. Doar astfel ne putem pronunţa dacă o anume versiune a textelor biblice se bazează pe o traducere precedentă sau dacă, dimpotrivă, este o traducere independentă. Tot în domeniul posterităţii intră şi citarea textelor respective în diferite alte lucrări.

Pentru secolul al XVI-lea se poate constata o anume continuitate a textelor, o anume respectare a autorităţii unor texte doar în cazul tipăriturilor coresiene. Fragmente din ***Noul Testament*** (1561) sunt reluate în ***Tâlcul evangheliilor*** (***Cazania I-a***) (1564) şi în ***Evanghelia învăăţătoare*** (***Cazania a II-a***), dar cu unele mici modificări.

În cazul ***Psaltirilor***, tipărite în mai multe ediţii, nu se poate constata aceeaşi continuitate textuologică.

Situaţia se schimbă fundamental în secolul al XVII-lea, când încep să apară aşa-numitele texte autoritative sau de referinţă, respectate ad litteram în citarea lor şi remodelate prin înnoirea formelor de limbă, îmbogăţire, nuanţare sau stilizare în ediţiile ulterioare. O astfel de situaţie o avem în cazul celor două tipărituri bălgrădene de la mijlocul secolului al XVII-lea, ***Noul Testament*** (1648) şi ***Psaltirea*** (1651).

Tipărirea la 1648 a ***Noului Testament*** a fost un moment de cotitură a culturii noastre vechi româneşti. Nu intenţionăm să reproducem multele observaţii presărate în nenumărate şi pertinente studii dedicate lui, epocii în care a fost tipărit sau, în general, istoriei româneşti, dar şi a celei literare şi bisericeşti. Menţionăm doar înnoirea fundamentală în lectura textului biblic făcută din punctul de vedere al unui umanism filologic european care, deasupra luptelor confesionale – şi a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi secolul al XVII-lea au excelat prin asemenea lupte, mai ales între Reformă şi Contrareforma Catolică – încerca să facă o lecţiune ştiinţifică a ***Sfintei Scripturi,*** punând la contribuţie atât ***Septuaginta***, cât şi ***Vulgata***, atât manuscrisele ebraice ale ***Vechiului Testament***, cât şi nou descoperitele manuscrise siriace. Acestui curent ştiinţific, care era una din căile de comunicare între savanţii europeni dincolo de barierele sau opţiunile lor confesionale, i se încadrează şi textul bălgrădean apărut prin osârdia mitropolitului Simion Ştefan.

Dacă asupra importanţei ***Noului Testament de la Bălgrad*** există o unanimitate a cercetătorilor, părerile sunt relativ împărţite în ceea ce priveşte posteritatea sa. Mergând pe modelul culturilor occidentale (germană, în mod special), în care prima traducere şi, mai ales, tipărire, a ***Bibliei*** a jucat un rol modelator în dezvoltarea limbilor naţionale, creând un text standard care a fost reluat şi modernizat de ediţiile ulterioare ale sale, s-a acreditat – fără susţinere filologică – că acelaşi lucru s-a întâmplat şi în cazul tipăriturii de la 1648; s-a afirmat chiar că ***Biblia de la Bucureşti*** a pus la contribuţie masiv experienţa acestui text. Implicit, deci, prin posteritatea ei, ***Noul Testament de la Bălgrad*** s-a bucurat de o posteritate deosebită.

Editarea aproape concomitentă, în 1988[1] a pus cercetătorii în situaţia reevaluării unora dintre afirmaţiile preluate, fără control, dintr-un studiu într-altul[2]. Munca personală la ediţia ***Bibliei de la Bucureşti*** ne îndreptăţeşte să afirmăm că relaţia dintre textul de la 1648 cu cel tipărit cu patruzeci de ani mai târziu este mult mai complexă şi că în nici un caz nu se poate vorbi de o influenţă directă a textului bălgrădean[3]. O cercetare viitoare, pe care ne-o propunem va rezolva, probabil, o parte dintre relaţiile dintre cele două texte.

Pentru tipăriturile transilvănene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea ***Noul Testament de la Bălgrad*** a reprezentat, însă, un text de referinţă. În rândurile care urmează vom analiza relaţiile dintre textul acestor tipărituri şi ***Noul Testament***.

Sicriul de aur tipărit de Ioan Zoba din Vinţ la Sas-Sebeş în 1683 conţine un mare număr de citate din ***Noul Testament***. Menţionăm doar câteva, extrase în ordinea lor din text[4]:

SA: 2 Timoth. 3.15: "*şi tu din porobocie ai ştiut scripturile sfinte, carile te pot face pre tine înţelept spre spăsenie*";

NT: "*şi tu din porobocie ai ştiut scripturile sfinte, carile te pot face pre tine înţelept spre ispăsenie*";

SA: Math. 10.29-30: "*Au nu doao păsăreale să vând într-un filearіu şi una de eale cade pre pământ fără voia Părintelui nostru*";

NT: "*Au nu doao păsăreale să vând într-un filearіu şi una de eale cade pre pământ fără voia Părintelui nostru*";

---

[1] Şi nu putem decât să subliniem importanţa acestor reeditări atât pentru filologia românească, cât şi din punctul de vedere al culturii noastre din această perioadă. În calitate de colaborator la ediţia ***Bibliei de la Bucureşti***, trebuie să mărturisesc că am privit acest lucru ca un act de frondă culturală şi am participat cu conştiinţa acută a solidarităţii unui grup de iubitori ai adevărului. Poate într-o istorie a acestei perioade ar merita să fie surprinsă şi această formă de protest a Bisericii noastre - şi nu numai - împotriva regimului.

[2] În primul rând a fost reevaluată contribuţia editorilor, Simion Ştefan în cazul ***Noului Testament de la Bălgrad*** şi fraţii Greceanu, respectiv Mitrofan, în cazul ***Bibliei de la Bucureşti.***

[3] Acest punct de vedere mi-a fost confirmat de eminentul specialist Mihai Moraru, secretarul de redacţie al ediţiei ***Bibliei de la Bucureşti***.

[4] Textele din ***Sicriul de aur*** vor fi notate cu SA.

SA: 1 Petru 5.6-8: "*Plecaţi-vă, derept aceaea, supt putearnica mâna lui Dumnezău, ca să vă rădice pre voi în vreame. toată grija voastră aruncând spre Dânsul*";

NT: "*Plecaţi-vă, derept aceaea, supt putearnica mâna lui Dumnezău, ca să vă rădice pre voi în vreame. toată grija voastră aruncând spre Dânsul*";

SA: Apocalips 14.13: "*Şi auziiu glas din ceriu, zicându-mi: `Scrie: Fericiţi-s morţii care mor de acum în Domnul. Aşa-i, zice Duhul, ca să să odihnească de ostenealele sale, că faptele lor vor mearge după ei*";

NT: "*Şi auziiu glas din ceriu, zicându-mi: `Scrie: Fericiţi-s morţii carii mor de acum în Domnul. Aşa-i, zice Duhul, ca să să odihnească de ostenealele sale, că faptele lor vor mearge după ei*";

SA: Math. 26-38: "*Trist iaste sufletul Mieu până la moarte*":

NT: "*Trist iaste sufletul Mieu până la moarte*":

SA: 1 Ioan 1.7: "*Sângele lui Is. Hs. a Fiiului Său, ne curăţeaşte pre noi de tot păcatul*";

NT: "*Sângele lui Is. Hs. a Fiiului Său, ne curăţeaşte pre noi de tot păcatul*";

Deşi au paginaţie continuativă şi se află la sfârşitul unor exemplare din ***Sicriul de aur***, ***Cazanii la oameni morţi***[5] au o atitudine diferită faţă de citatul biblic, permiţându-şi unele libertăţi în citare. Am considerat un motiv suplimentar să le considerăm un text aparte şi nu doar o anexă accidentală a tipăriturii lui Ioan Zoba din Vinţ.

COM Math. 25.13: "*Fiţi gata, că nu ştim dzua, nice ceasul în carele va veni Fiiul omuenesc"*

NT: "*Prevegheaţi-vă, că nu ştiţi zioa, nece ceasul în care fiiul omenesc va veni*;

COM Luca, 23, 34: "*Părinte, iartă lor, că nu ştiu ce fac*";

NT: "*Părinte, iartă lor, că nu ştiu ce fac*";

COM Luca 8, 52: "*N-au murit feciorul, doarme*";

NT: "*N-au murit, ce doarme*";

COM Ioan 1.11: "*Lazar, priiatenul nostru, doarme; ce voiu mearge să-l deştept pre dânsul*";

---

[5] Prescurtat COM.

NT: "*Lazar, priiatenul nostru, doarme; ce voiu mearge să-l deştept pre el*";

COM solun. 4.13: "*N-aş vrea să nu ştiţi voi, fraţilor, de ceia ce-au adormit, ca să nu vă întristaţi ca ceia ce n-au nădeajde*";

NT: "*Iară nu voiu să nu ştiţi voi, fraţilor, de ceia ce-au adormit, ca să nu vă întristaţi ca ceia ce n-au nădeajde*";

COM Math. 25.46: "*Mearge-vor aceştia ce-au greşit în munca de veaci, iară direpțţii în viiaţa cea de veaci*";

NT: "*Şi vor mearge aceştia în munca de veaci, iară direpţii în viaţa cea de veaci*";

COM Ioan 11.25: "*Cela ce va creade întru Mine, de va şi muri, viu va fi*";

NT: "*Cela ce va creade în Mine, să va şi muri, înviia-va*";

COM Marcu 14.38: "*Prevegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu întraţi în păcate*";

NT: "*Prevegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu întraţi în năpaste*".

Cărare pre scurt spre fapte bune îndereptătoare, tipărită (şi probabil tradusă) de protopopul Ioan Zoba din Vinţ la Sebeş în 1685 conţine, ca şi ***Sicriul de aur*** multe citate din textul biblic. Vom examina câteva dintre citatele din ***Noul Testament*** aşa cum le găsim în ***Cărare pre scurt***[6] şi corespondentul lor în ***Noul Testament de la Bălgrad.***[7]

CS: *Mathei, 24, stih 42: "Derept, însă, prevegheaţi, că nu ştiţi în care ceas Domnul vostru va veni";*

NT: "*derept, însă, prevegheaţi, că nu ştiţ în care ceas Domnul vostru va veni";*

CS: *Şi iară, cap 25, stih 13: "Derept aceaea, prevegheaţi-vă, nu ştiţ zua, nice ceasul în care Fiiul Omenesc va veni";*

NT: "*Derept aceeaea, prevegheaţi-vă, că nu ştiţi zua, nece ceasul în care Fiiul Omenesc va veni*";

CS: *Math. 26, stih 41: "Prevegheaţi şi vă rugaţ ca să nu întraţ în ispită, că sufletul e gata, iară trupulu-i slab";*

NT: "*Prevegheaţi şi vă rugaţi ca să nu întraţi în ispită, că sufletul e gata, iară trupu-i slab*";

---

[6] Marcate cu CS.

[7] Marcate cu NT.

CS: *2 Solun., cap 2, stih 18: "Am vrut să viu cătră voi (eu, Pavel), iară satana m-au smintit";*

NT: "*Pentru că vream a veni cătră voi (ales eu Pavel) o dată şi a doaoa oară şi ne zminti pre noi Satana*";

CS: *Deaanie, 23, stih 1: "Eu (Pavel), cu toată cunoştinţa bună am slujit lui Dumnezău până într-această zi*";

NT: "*Eu, cu toată ştiinţa bună am slujit lui Dumnezău până în ceastă zi*";

CS: *Math., cap 5, stih 16: "Aşea să lumineaze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază faptele voastre ceale bune şi să proslăvescă pre Tatăl vostru cela ce iaste în ceriure";*

NT: "*Aşea să lumineaze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază faptele voastre ceale bune şi sp proslăvească pre Tatăl vostru cela ce iaste în ceriure";*

CS: *Efeseani, cap 5, stih 15, 16: "Răscumpărând vreamea, că zilele sânt reale*";

NT: "*Răscumpărând vreamea, că zilele sânt reale*";

CS: *1 Coreinteani cap 6, stih 20: "Derept aceaea, slăviţ pre Dumnezău în trupurile voastre şi întru sufletele voastre";*

NT: *"Derept aceaea, slăviţi pre Dumnezău în trupurile voastre şi întru sufletele voastre*";

CS: *1 Petru 1, stih 15, 16; "ce cumu-i Cela ce v-au chemat sfânt, voi încă fiţ sfinţi în toată viiaţa, pentru că iaste scris: 'Fiţ sfinţ, că eu încă-s sfânt'";*

NT; "*Ce cumu-i Cela ce v-au chemat sfânt, voi încă fiţi sfinţi în toată viiaţa, pentru că iaste scris: `Fiţi sfinţi, că Eu încă-s sfânt*";

CS: *Mathei 15, stih 18, 19: "Carele ies din gură, din inimă ies şi acealea spurcă pre om";*

NT: "*Dar carele ies din gură, din imimă ies şi acealea spurcă pre om*";

CS: *Colaseani 2, stih 8: "Iară acum lăpădaţi şi voi aceastea toate: mâniia, urgiia, răutatea, hula, cuvinte grozave din gurile voastre*";

NT: "*Iară acum lăpădaţi şi voi aceastea toate: mâniia, răotatea, hula, cuvinte grozave den gurile voastre*":

CS: *Colaseani 3, stih 1, 2: "derept aceaea, să v-aţ sculat cu Hristos, ceale de sus căutaţ"*

NT: "*Derept aceaea, să v-aţi scult cu Hristos, ceale de suis căutaţi*";

CS: *Filipuseani 3, stih 20: "Iară a noastră viaţă iaste în ceriu*";

NT: "*Iară a noastră viiiaţă iaste în ceriu*";

CS: *1 Corinteani, 10, stih 31: "Au mâncaţ, au beaţ, sau varece faceţ, toate întru slava lui Dumnezău faceţ"*

NT: "*au mâncaţi, au beaţi, sau varece faceţi, toate întru slava lui Dumnezău faceţi*";

CS: *1 Timothei, 6, stih 8, 9: "Având hrană şi îmbrăcăminte acestea să ne agiungă"*

NT: "*Având hrană şi îmbrăcăminte, aceastea să ne agiungă*";

CS: *Filipuseani 2, stih 2, 3, 4: "Nu socotireţ numai cineş de ale sale, ce şi carele-s ale altora*";

NT: "*Nu socotireţi numai cineşi de ale sale, ce şi carele-s ale altora*";

CS: *1 Timothei 4, stih 16: "Să rămâi întru aceasta, că, de vei face acestea şi tu vei spăsi şi ceia ce vor asculta pre tine*";

NT: "*Să rămâi întru aceasta, că, de veţi face aceastea şi tu te veri spăsi şi ceia ce vor asculta pre tine*";

CS: *Colaseani 4, stih 6: "Cuvântul vostru să fie în toată vreamea cu dragoste sărat, ca să ştiţi cum să cade voao fitecăruia a răspunde";*

NT: *"Cuvântul vostru să fie în toată vreamea cu dragoste sărat, ca să ştiţi cum să cade voao fietecăruia a răspunde*";

CS: *Efeseani 4, stih 29: "Nice un cuvânt putred să nu iasă din gura voastră, ce numai ce e bun spre întrămare, să placă celora ce aud";*

NT: *"Nece un cuvânt putred să nu iasă din gura voastră, ce numai ce e bun spre întrămătură, să placăcelora ce aud*";

CS: *1 Pătru 4, stih 11: "Să grăiaşte cineva, grăiască ca cuvintele lui Dumnezău";*

NT: "*Să grăiaşte cineva, grăiască cu cuvinte lui Dumnezău*";

CS: *Luca 2, stih 18, 19: "Toţ să mira de carele zisease păstorii";*

NT: *"Şi toţi carii auziia, să mira de carele zicea păstorii cătră ei*";

CS: *Mathei 18, stih 15: "Să va greşi fratele tău, ţie pasă şi ceartă pre el între tine şi între el sângur*";

NT: "*Să va greşi fratele tău ţie, pasă şi ceartă pre el, între tine şi între el singur*" etc.

Poveaste la patruzăci de mucenici, tipărită la Bălgrad în 1689 nu conţine nici un citat biblic.

Molitvenciul[8], tipărit la Bălgrad în 1689 conţine doar câteva citate din ***Noul Testament***:

M Corinth. 7.7-8: "*Că aş vrea toţi oamenii să fie cumu-s şi eu, ce fieştecarele are darul său de la Dumnedzău; unul aşa, iară altul într-alt chip. Grăiesc, derept aceaea, necăsătoriţilor şi văduolor: bine ară fi să rămâie ca şi eu*";

NT: "*Că aş vrea toţi oamenii să fie cumu-s şi eu, ce fietecarele are darul său de la Dumnedzău; unul aşa, iară altul într-alt chip. Grăiesc, derept aceaea, necăsătoriţilor şi văduilor: bine ară fi să rămâie ca şi eu*";

M Math. 2.1: "*nuntă fu în Cana Galileii; şi era Muma lui Is. acolo. Şi fu chiemat şi Is. şi ucenicii Lui la nuntă. Şi, săvârşindu-să vinul, dzisă Muma lui Is cătră Dânsul: `N-au vin!` "*;

NT: "*nuntă fu în Cana Galileii; şi era Muma lui Is. acolea. Şi fu chiemat şi Is. şi ucenicii Lui la nuntă. Şi, sfârşindu-să vinul, dzisă Muma lui Is cătră Dânsul: `Vin n-au!` "*

M Math. zaceala 30: "*Şi trecând Is. de acolea, văzu un om şezând la o vamă, de-l chema Mathei. Şi dzise lui: `Vino după Mine!` Şi să sculă de mearse după El*";

NT: "*Şi trecând Is. de acolea, văzu un om şezând la o vamă, de-l chema Mathei. Şi dzise lui: `Vino după Mine!` Şi să sculă de mearse după El*";

M Ioan 5.1-2: "*Să sui Is. în Ierusalim. Iaste în Ierusalim la Poarta Dobitoacelor un loc carele să chiamă ovreiaşte Vithezda; cinci foişoare are*";

NT: "*Să sui Is. în Ierusalim. Iaste în Ierusalim la Poarta Dobitoacelor un loc carele să chiamă ovreiaşte Vithezda; cinci foişoare având*";

---

[8] Prescurtat în citatele noastre cu M.

M Math. zaceala 34: "*chemă Is. pre cei doisprăzeace ucenici ai săi; deade lor puteare spre duhurile necurate ca să le scoaţă pre eale şi să vindece toată boala şi toată neputinţa";*

NT: "*chemă Is. pre cei doisprăzeace ucenici ai săi; deade lor puteare spre duhurile necurate ca să le scoaţă pre eale şi să vindece toată boala şi toată neputinţa" etc.*

Ceasloveţul tipărit la Sibiu în 1696 are un singur citat din textul ***Noului Testament*** :

C. Luca 1.39-41: "*sculându-să Mariia, mearse în susurile cu degrabă în oraşul Iudeii. Şi întră în casa Zaharii şi să închină Elisaftei. Şi fu când auzi Elisafta închinăciunea Mariei*";

NT: "*sculându-2ă Mariia, mearse în susurile cu degrabă în oraşul Iudeii. Şi întră în casa Zaharieei şi să închină Elisaftei. Şi fu când auzi Elisafta închinăciunea Mariei*";

Bucoavna de la Bălgrad conţine şi ea un citat din ***Noul Testament***, intitulat ***Şase săvârşiri ale Legii Noao ce plinesc poruncile Legii Vechi;*** *Mahei, glava 5, stih 21*:

"1 Grăit-au Domnul nostru Isus Hristos: "Auzit-aţi că s-au zis celor de demult: `Să nu ucizi, că cine ucide, vinovat iaste giudecăţii`. Iară eu grăiescu voao că tot cela ce să minte în deşert spre fratele său vinovat va fi giudecăţii; că cine va zice fratelui său: `Fără minte!` vinovat va fi săborului; iară cine va zice: `Nebune!`, vinovat va fi matcii focului.

Zis au fost celor de demul: `Să nu curveşti!!`. Iară eu grăiescu voao că tot cela ce va căuta spre muiare cu pohtă spre dânsa, iată au curvit cu dânsa întru inima sa.

Zis au fost celor de deemult: `Că orine-şi va lăsa muiarea sa, să-i dea ei carte de slobozire`. Iară eu grăiesc voao că tot cela ce-şi lasă muiarea sa, fără de cuvânt de curvie, o face pre dânsa să curvească; şi cine ia pre cea lăsată, preacurveaşte".

Acestui text îi corespunde în NT: "*1 (Grăit-au Domnul nostru Isus Hristos): "Auzit-aţi că s-au zis celor de demult: `Să nu ucizi, că cine ucide, vinovat iaste giudecăţii`. Iară eu grăiescu voao că varecine să minte pre pre fratele său pre nemică, vinovat va fi giudecăţii; dară cine va zice fratelui său: `raha!`, vinovat iaste săborului; dară cine va zice: `Nebune!`, vinovat iaste focului gheenului.Auzit-aţi că fu zis celor dentâi:*

`Nu curvi!` Iară eu grăiescu voao că fietecine ce caută spre muiare cu pohtă rea, iată face cu dânsa curvie cu dânsa întru inima sa.

Diferențele sunt frapante și ne obligă să ne îndreptăm privirea spre o altă variantă a textului în limba română, și anume cea găsită în ***Biblia de la Bucureşti***: *"Auzit-aţi că s-au zis celor de demult: `Să nu ucizi, iară carele ucide, vinovat iaste judecăţii.` Iară eu grăiescu voao că tot cel ce urgiseaşte pre fratele său în deşărt, vinovat iaste judecăţii; iară cela ce zice fratelui său: `raca!`, vinovat iaste săborului; iară cine va zice: `Nebune!`, vinovat va fi la matca focului.*

Auzit-aţi că s-au zis celor dentâiu: `Să nu preacurveşti!!`. Iară eu grăiescu voao că tot cela ce caută spre muiare ca să o poftească pre ea, iată au preacurvit cu dânsa întru inima lui etc.

Asemănările textului din ***Bucoavnă*** cu cel din ***Biblia de la Bucureşti*** sunt mai mari, decât cele cu textul corespunzător din ***Noul Testament de la Bălgrad***. Putem bănui, după formele de limbă uşor arhaizante față de limba ***Bibliei*** că editorul ***Bucoavnei***, Mihail Iştvanovici a preluat textele dintr-o variantă anterioară a traducerii care a stat la baza ***Bibliei de la Bucureşti***. De asemenea, asemănările cu textul bucureştean ne îndreptățesc să credem că editorul a publicat un text adus din Muntenia. Nu am găsit citate biblice semnificative în ***Chiriacodromionul*** tipărit la Bălgrad în 1699, care, în cea mai mare parte, de altfel, este o reeditare a ***Cărţii româneşti de învăţătură*** a Mitropolitului Varlaam din 1643.

O privire de ansamblu ne îndreptățește să afirmăm că pentru spațiul culturii transilvănene textul ***Noului Testament de la Bălgrad***[9] a jucat un rol de text standard sau de referință, bucurându-se de o deosebită autoritate.

Constatăm cu surprindere că acest lucru nu s-a întâmplat în aceeaşi măsură cu textul ***Bibliei de la Bucureşti***, citatele biblice din textele de cult tipărite în limba română, tipărite fie în Moldova, fie în Țara Românească după 1688, nu reproduc varianta textului bucureştean decât foarte rar. O explicație ar fi faptul că unele din aceste tipărituri sunt reeditări ale unor

[9] Aceeaşi posteritate o putem constata pentru ***Psaltirea de la Bălgrad*** din 1651. O viitoare investigație o va cerceta în detaliu.

texte tipărite anterior, dar explicaţia nu mai este valabilă în cazul celor care au văzut pentru prima oară lumina tiparului doar după 1688.[10]

Dacă se vorbeşte de o posteritate a ***Noului Testament de la Bălgrad*** şi a ***Psaltirii*** din 1651, trebuie să observăm că ea a fost asigurată în primul rând prim folosirea lor de cărturarii transilvăneni ca texte de referinţă.

Într-o cercetare viitoare vom analiza felul cum alte texte biblice au devenit, începând cu secolul al XVIII-lea, texte de referinţă în cultura noastră.

Standard Texts in Ancient Romanian Culture.
The New Testament from Bălgrad (1648).

Abstract

The researches over the different translations of ancient religious books prove to be a very difficult job. First of all, the scientific explorer has to find out which is the most appropiate version; then, he has to ascribe the other versions to it.

Such a version would be ***Vieţile sfinţilor*** written by Dosoftei, a very famous book. In the same way, we could speak about a continuity concerning the texts printed by Coresi; also, fragments from ***Noul Testament*** (***1561***) can be read in ***Tâlcul Evangheliilor*** (***Cazania I, 1564***) and in ***Evanghelia Învăţătoare*** (***Cazania II***) with only a few changes.

Noul Testament de la Bălgrad (***1648***) had a significant influence over the books printed at those times; for example, ***Biblia de la Bucureşti*** took it as a pattern. Its contribution to the development of romanian language and culture is indisputable; it soon became a standard, an example to follow and all other editions printed latter took it as a pattern. For example, ***Sicriul de aur*** written by Ioan Zoba din Vinţ in 1683 is made up of numerous fragments from it.

Because of that, the posteriority of ***Noul Testament de la Bălgrad*** (***1648***) and of ***Psaltirea din 1651*** is due to their use as standard texts.

[10] O viitoare investigaţie va cerceta posteritatea ***Bibliei de la Bucureşti***.

De la tradiţia lecturii la partizanatul confesional: *Chiriacodromionul* (1699) în mediile ardelene (sfârşitul secolului al XVII-lea – secolul al XVIII-lea)

Corina Teodor
Universitatea „Petru Maior" Târgu-Mureş

La 20 decembrie 1699 din tipografia Bălgradului ieşea o nouă carte: ***Chiriacodromionul***, după un efort tehnic ce a durat aproape zece luni. Tipograful, Mihail Iştvanovici, venise de curând din Ţara Românească, fiind cel mai priceput ucenic al lui Antim Ivireanul. De fapt, el va avea o spectaculoasă carieră după închiderea tipografiei ardelene, la Râmnic, Snagov, în Gruzia şi probabil Olanda.[1] Din prefaţa pe care o semna, adresându-i-se lui Atanasie Anghel, se părea că noua lucrare se înscria pur şi simplu în tradiţia tipografică a secolului al XVII-lea, a literaturii religioase în limba română. Poate doar o mai minuţioasă etalare a jurisdicţiei ierarhului să-i fi conferit o coloratură aparte: „*prea Sfinţitului şi de Dumnezău alesului păstoriu Kyr Athanasie Archiepiscopul şi Mitropolitul scaunului Belgradului, al Vadului, al Maramurăşului, al Silvaşului, al Făgăraşului şi a toată ţara Ardealului şi a părţii Ungureşti, Vidicului, Chioarului, Selagiului şi al Crasnei...*"[2] Şi totuşi, o simplă rememorare a evenimentelor din Transilvania, petrecute doar în ultimul an, ce au schimbat brusc cadrul eclesiastic de până atunci (sinodul din octombrie 1698 la care Atanasie împreună cu 38 de protopopi semnaseră declaraţia de unire cu biserica Romei; prima diplomă a unirii din 16 februarie 1699 a împăratului Leopold I) transformă apariţia acestei tipărituri într-un subiect de meditaţie pentru istorici. Aceeaşi prefaţă învederează asociaţii aparent paradoxale: tipograful ce-l numea pe Atanasie „*adevărat stăpân*", elogia sprijinul pe care i l-a oferit domnitorul Ţării Româneşti, Constantin

[1] E. Pavel, ***Meşteri tipografi bălgrădeni între anii 1567-1702***, în ***Apulum***, XVII, 1979, p. 307; E. Mârza, ***Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia 1577-1702***, Sibiu, 1998, p. 93-104; S. Jakó, ***Philobiblon transilvan***, Bucureşti, 1977, p. 172.

[2] I Bianu, N. Hodoş, ***Bibliografia românească veche 1508-1830***, vol. I, Bucureşti, 1903, p. 373.

Brâncoveanu, ca „*luminătoriu credinţei praslavonice*." De asemenea, chiar foaia de titlu preciza noul climat politic: "*supt biruinţa prealuminatului şi înălţatului Iosif Leopold Craiul Budei şi al Ţării Ungureşti şi al Ardealului...*"[3].

Istoriografia română a considerat această carte drept un instrument al politicii de ripostă ortodoxă în faţa catolicismului. Dar n-ar fi fost oare mult mai facilă publicarea ei în Ţara Românească şi difuzarea ulterioară în Transilvania? Dacă ne limităm să judecăm această tipăritură doar ca mijloc de propagandă ortodoxă munteană, nu apare insolit sprijinul lui Atanasie Anghel, ce îmbrăţişase la data apariţiei cărţii, unirea cu biserica Romei, ca şi cel al protopopului Gheorghe din Daia, menţionat şi el în prefaţă, unul din semnatarii actului de unire din 1698?[4] Aceste bizare asociaţii ne-au determinat ca prin textul de faţă să încercăm să oferim răspunsuri la următoarele interogaţii: ce fel de carte era ***Chiriacodromionul***, care apărea chiar în anii unirii eclesiastice? De ce a fost necesară apariţia sa atunci? Cum a fost judecată această tipăritură de ierarhia din Ardeal, de cei din Ţara Românească, iar mai apoi, în secolul al XVIII-lea, chiar de cititorii ardeleni cărora le fusese destinată?

În general, istoriografia tradiţională şi istoricii literari s-au limitat să caracterizeze ***Chiriacodromionul*** drept o reeditare a celei mai de succes cărţi din secolul al XVII-lea, ***Cazania lui Varlaam*** (1643).[5] Foile de titlu lasă să se întrevadă o mare asemănare, oricum apartenenţa la acelaşi gen, literatura omiletică şi didactică***: Carte românească de învăţătură la duminicile de peste an şi la praznice împărăteşti şi la svinţii mari*** (1643) ori ***Chiriacodromion sau Evanghelie învăţătoare care are întru ea Cazanii la toate duminicile de peste an şi la Praznicele domneşti şi la sfinţii cei amintiţi*** (1699).[6] Numai că, un prim semnal al faptului că lucrarea din 1699 nu era o reeditare fidelă a celei din 1643 ni-l oferă chiar

---

[3] ***Ibidem***.

[4] ***Ibidem***. Aurel Răduţiu în articolul ***Dacia Română la 1785*** din ***Apulum***, XVI, 1978, p. 312, a subliniat rolul material al protopopului Gheorghe Pop pentru refacerea tipografiei din Alba Iulia, ca şi cel avut în anul 1698 când, se pare, ca notar al soborului, a redactat actul Unirii.

[5] Vezi, de exemplu, L. Haţegan, ***Kiriacodromion***, în ***Îndreptar pastoral***, I, 1977, p. 139.

[6] I. Bianu, N. Hodoş, ***op. cit.***, vol. I, p. 137 şi 372.

tipograful în epilogul către cititori: „*căci că pre multe locuri nu precum în izvodul cel vechiu am lăsat, ce am schimbat au faţa cuvântului, au a vremii, au am mai scăzut, au am mai adaos...*”[7] Aşadar, s-au introdus atât modificări *stilistice*, unele *istorice* şi altele de *conţinut*.

Primii cercetători care, pornind de la acest avertisment al tipografului-editor, au făcut o analiză comparată a ***Cazaniei*** şi ***Chiriacodromionului***, chiar dacă sumară, au fost Ştefan Ciobanu şi Ioan Lupaş. Observaţiile lor au fost în general ignorate. Ei au semnalat că din cele 81 de predici ale ***Chiriacodromionului*** 75 provin din ***Cazania lui Varlaam***, restul de 6 fiind preluate din alte izvoare.[8] A fost meritul lui Ştefan Ciobanu de a depista că 5 din acestea provin dintr-o celebră lucrare ortodoxă a secolului al XVII-lea, ***Cheia înţelesului***, a lui Ioanichie Galeatovschi[9], iar mai recent Eugen Pavel a identificat şi ultima cazanie, ca fiind preluată dintr-o tipăritură bălgrădeană, ***Poveste la 40 de mucenici***.[10]

Aşadar, datorită acestor investigaţii cunoaştem azi cele trei surse ce formează conţinutul ***Chiriacodromionului*** (***Cazania lui Varlaam***, ***Cheia înţelesului***, ***Poveste la 40 de mucenici***). Numai că analiza nu trebuie să se oprească aici. Rămâne să descoperim filierele prin care aceste texte au ajuns la îndemâna tipografului şi mai ales, să stabilim semnificaţia acestei noi compoziţii, imprimată într-un moment de turnură pentru istoria ardeleană.

Că s-a folosit ca punct de plecare ***Cazania lui Varlaam*** (Iaşi, 1643) e de la sine înţeles dacă avem în vedere interesul de care s-a bucurat această carte în Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XVII-ea.

---

[7] ***Ibidem***, p. 376.

[8] I Lupaş, ***„Cartea Românească de învăţătură” de la 1643, într-o ediţie transilvană la Alba Iulia în 1699***, în ***Mitropolia Moldovei şi Sucevei***, 1957, nr. 10-12, p. 791-806; Şt. Ciobanu, ***Din legăturile culturale româno-ucrainiene. Ioaniche Galeatovschi şi literatura românească veche***, Bucureşti, 1938.

[9] Şt. Ciobanu, ***op. cit***., p. 56-62.

[10] E. Pavel, ***Consideraţii asupra tipăriturilor bălgrădene de la sfârşitul secolului al XVII-lea***, în ***Cercetări de lingvistică***, 1981, nr. 2, p. 196.

Editată într-un tiraj special pentru această provincie, îi va fi fost uşor tipografului să aibă pe masa de lucru un exemplar din cele peste 350 care au circulat aici.[11] Mai interesantă apare maniera în care s-au introdus în textul tipăriturii bălgrădene fragmentele din ***Cheia înţelesului***. Aceasta era o carte scrisă de cel mai important scriitor ortodox ucrainean de la jumătatea secolului al XVII-lea, Ioanichie Galeatovschi, aflat în legătură cu mediul umanist, erudit, din jurul lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului, şi implicit cu reşedinţa domnească de la Iaşi.[12] Lucrarea s-a bucurat de o mare audienţă şi a cunoscut patru ediţii succesive (Kiev 1659, Kiev 1660, Lwow 1663, Lwow 1665).[13] Numai că originalul fusese scris în ucraineană şi cu siguranţă nu acesta a fost folosit în 1699 de tipograful Iştvanovici pentru ***Chiriacodromion***. El a preluat 5 cazanii din cele 64 câte avea cartea ucraineană pe două filiere: a) prin intermediul ediţiei româneşti, realizată în 1678 de mitropolitul Varlaam al Ţării Româneşti şi ucenicii săi, tipărită la Bucureşti, după ediţia completă din 1665 (era însă o ediţie parţială ce includea doar primele 18 replici din 64). Iştvanovici, ce venea din Ţara Românească, ar fi putut avea un exemplar din această ediţie, dacă nu cumva se găsea unul în Ardeal, din care a reprodus cu fidelitate totală două cazanii: ***Cazania la Naşterea Domnului*** şi ***Cazania la Botezul Domnului***;[14] b) prin intermediul celor două cópii manuscrise după cartea lui Galeatovschi, ce circulau în Transilvania la începutul secolului al XVIII-lea, dar care cu siguranţă erau mult mai vechi. Trei cazanii din Galeatovschi incluse în ***Chiriacodromion*** nu se află în ediţia română din 1678, dar au fost semnalate în manuscrise ardelene: ***Cazania II la Rusalii***, ***Cazania II la Învierea Domnului***, ***Cazania la 20 de zile a lui iulie la sfântul şi slăvitul proroc Ilie***.[15]

---

[11] În cartea sa ***Cazania lui Varlaam în Transilvania***, Cluj-Napoca, 1983, Florian Dudaş a identificat 354 de exemplare şi 42 de copii manuscrise.

[12] În limba română, cea mai amplă prezentare a personalităţii şi operei lui I. Galeatovschi la Şt. Ciobanu, ***op. cit***. Referinţe face şi N. Cartojan, ***Cărţile populare în literatura românească***, vol. II, Bucureşti, 1974, p. 149-153, în legătură cu lucrarea sa ***Cer nou*** (1665) dedicată Anei Movilă, fiica lui Ieremia Movilă.

[13] Ştefan Ciobanu, ***op. cit***., p. 23-26.

[14] ***Ibidem***, p. 37-57.

[15] ***Ibidem***, p. 48.

Şi ele reproduc cu fidelitate originalul ucrainean şi nu excludem posibilitatea ca traducerea să-i fi aparţinut tot mitropolitului muntean Varlaam. Acesta s-a aflat în pribegie prin Ardeal între anii 1679-1680[16] şi e posibil să fi avut cu sine manuscrise personale.

În fine, ***Cazania la 9 zile a lui martie pentru mucenicia celor 40 de mucenici*** provenea din textul recent tipărit la Bălgrad în 1689, ***Poveste la 40 de mucenici***, astfel că poate ilustra colaborarea tipografului cu cercurile bisericeşti ardelene. Fragmentul mai apăruse în 1644 în ***Evanghelia învăţătoare*** de la Mănăstirea Dealu[17], astfel încât ne întrebăm dacă nu poate fi în acelaşi timp o dovadă a implicării muntene.

După această prezentare a izvoarelor ***Chiriacodromionului***, e greu de spus cui îi aparţine structura finală a textului. Pe de o parte, se conturează profilul lui Mihail Iştvanovici, nu doar un simplu tipograf, ci un adevărat cărturar, atent la dinamica veacului şi mersul istoriei. Că a avut un rol în compoziţie ne-o demonstrează metoda sa de lucru: el nu a anexat aceste noi adausuri la mai vechiul text al ***Cazaniei***, ci le-a intercalat, conform rostului fiecăruia, într-o compoziţie ce dorea să respecte regulile unei scrieri omiletice. În plus, ţine să releve explicit semnificaţia acestor modificări: „*unde am mai adaos câte ceva,* ***am socotit mai spre întărire*** (s.n.)”[18] De asemenea, textul ***Chiriacodromionului*** a adaptat fraze din ***Cazanie*** la noua situaţie istorică: pasajul din cartea din 1643 ce amintea de robia otomană a fost înlocuit cu „*venirea altor limbi străine pre noi*”;[19] atacurile lui Varlaam din **Cazanie** la adresa „*calvinilor şi luteranilor, eretici din vremea de acum*”, au fost substanţial modificate, având în vedere că lucrarea din 1699 apărea şi sub patronajul Guvernatorului de

---

[16] I. Lupaş, ***Pribegia prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungrovlahiei (1679-1680)***, în ***Studii, conferinţe şi comunicări istorice***, vol. I, Bucureşti, 1927, p. 199-202.

[17] E. Pavel, ***Consideraţii asupra tipăriturilor bălgrădene de la sfârşitul secolului al XVII-lea*** , în ***Cercetări de lingvistică***, 1981, nr. 2, p. 196.

[18] I Bianu, N. Hodoş, ***op. cit***., vol. I, p. 376.

[19] I. Lupaş, ***„Cartea românească de învăţătură” de la 1643 într-o ediţie transilvană la Alba Iulia în 1699***, în ***Mitropolia Moldovei şi Sucevei***, 1957, nr. 10-12, p. 798.

atunci al Transilvaniei Gheorghe Banffy, un calvin cunoscut.[20]

Dar, pe de altă parte, dorim să subliniem că o astfel de carte a corespuns atât exigenţelor muntene, cât şi celor ardelene. Editarea unei cărţi ortodoxe la Alba Iulia în anul 1699 ar fi fost practic imposibilă dacă n-ar fi existat o convergenţă între atenta supraveghere dinspre Ţara Românească şi acordul total al clerului superior şi elitei laice din Ardeal. Într-un fel, rolul Munteniei apare cu claritate chiar pornind de la faptul că Constantin Brâncoveanu fusese cel care l-a trimis pe tipograf în Ardeal, la sfârşitul anului 1698,[21] la cererea lui Atanasie. Dar şi ierarhia ortodoxă de la sud de Carpaţi avusese un cuvânt de spus, dovadă că menţiona în *Înstrucţiunea* dată lui Atanasie la Bucureşti, în ianuarie 1698, care era rolul ***Cazaniei***: Sf. Scriptură să fie „*tâlcuită în Cazanie aşa precum o au tălmăcit Sf. Părinţi.*"[22]

E greu de apreciat, în stadiul actual al mărturiilor documentare, în ce măsură ortodoxia munteană şi biserica din Ardeal l-au consiliat pe Iştvanovici în legătură cu structura cărţii. Un lucru e clar: ea a avut aprobarea ambelor părţi. Dovadă că Atanasie i-a stabilit în 18 iunie 1700 preţul oficial de vânzare la 20 de zloţi[23] sau că o reeditare a ei s-a făcut în mediu pur ortodox, la Bucureşti în 1732.[24] Chiar sugestia pentru titlu, unul împrumutat din limba greacă, putea să vină din Ţara Românească, unde sfârşitul secolului al XVII-lea a coincis cu întărirea curentului grec.

Chiriacodromionul n-a fost în mod voit o reeditare a ***Cazaniei lui Varlaam***. Pe lângă textul de bază s-au utilizat fragmente din opera unui autor ortodox care era renumit pentru lucrările sale polemice, împotriva catolicilor, musulmanilor, evreilor, ereticilor. Numele lui Galeatovschi convenea ierarhiei ortodoxe muntene, dovadă interesul manifestat aici în 1678, prin traducerea fragmentară a ***Cheii înţelesului***.

---

[20] ***Ibidem***, p. 799.

[21] I. Mârza, ***Tipăriturile vechi româneşti de la Bălgrad***, în ***Îndrumător pastoral***, I, 1977, p. 138.

[22] M. Păcurariu, ***Legăturile bisericii ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI-XVIII***, Sibiu, 1968, p. 42.

[23] Datorită unor acuzaţii că preţul era prea mare, cartea s-a vândut şi sub această sumă. E. Mârza, ***op. cit.***, p. 102.

[24] I. Bianu, N. Hodoş, ***op. cit.***, vol. II, Bucureşti, 1910, p. 45.

Dar el era în legătură cu cercul lui Petru Movilă,[25] iar sfârşitul secolului al XVII-lea adusese la Bucureşti un interes sporit pentru opera acestuia: în 1691 se tipărise pentru prima oară în româneşte ***Mărturisirea ortodoxă*** la Buzău, după traducerea lui Radu Greceanu, iar în 1699 textul apărea într-o a treia ediţie greacă, la Mănăstirea Snagov.[26]

Galeatovschi şi implicit o asociere cu Petru Movilă stârniseră interes şi în Ardeal, din moment ce se aflau cópii manuscrise din ***Cheia înţelesului***, iar lui Atanasie patriarhul Dositei îi recomandase în 1698 ***Mărturisirea ortodoxă***.[27] De asemenea, în Transilvania în 1682 s-a păstrat şi o traducere a unei ***Cazanii*** din 1637 al cărei autor era chiar Petru Movilă.[28]

Aşadar, cercurile politice şi eclesiastice din Ţara Românească nu puteau decât să privească cu mare satisfacţie tipărirea în Ardeal, în anii unirii, a unei cărţi pur ortodoxe, chiar mai puternică doctrinar decât ***Cazania lui Varlaam***, prin intercalările din textul lui Ioanichie Galeatovschi.

Dar entuziasmul era la fel de mare şi pentru elita românească din Ardeal, dintr-un alt motiv însă. Aşa cum a subliniat profesorul Cesare Alzati, în concepţia autorilor unirii, integrarea în comuniunea cu Roma trebuia să se facă nu prin dispreţ faţă de tradiţia răsăriteană, ci tocmai prin păstrarea a tot ce ţine de credinţă, de disciplina canonică şi liturghie.[29] Atanasie îşi menţinea punctul de vedere şi în anii următori, semnificativ

---

[25] Despre umanismul profesat de Petru Movilă au scris P. P. Panaitescu în studiile reunite în volumul ***Petru Movilă***, Bucureşti, 1996 (ed. îngrijită de Şt. S. Gorovei şi Maria M. Székely) şi mai recent Gh. Bobâlnă, ***Idei şi tendinţe umaniste în activitatea şi opera lui Petru Movilă***, în vol. ***Un veac de aur în Moldova (1643-1743)***, Chişinău-Bucureşti, 1996, p. 18-35.

[26] P. Movilă, ***Mărturisirea ortodoxă***, ed. de Nicolae M. Popescu, Gh. I. Moisescu, Bucureşti, 1942 (reed. 1996), p. XXXIII şi L-LIII.

[27] ***Ibidem***, p. LIII.

[28] P. P. Panaitescu, ***op. cit***., p. 137; F. Dudaş, ***Manuscrisele româneşti din bisericile Bihorului***, vol. II, Oradea, 1986, p. 126-127.

[29] C. Alzati, ***Istorie, teologie şi istoriografia unirilor***, în vol. său ***În inima Europei***, Cluj-Napoca, 1998, p. 179.

fiind gestul său de a-i cere în 1701 lui Brâncoveanu cărţi de slujbă ortodoxe, recent editate (***Triod***, ***Penticostar***).[30]

Astfel, am putea defini ***Chiriacodromionul*** drept o carte care a corespuns ideologiei epocii, atât din punctul de vedere al ortodoxiei muntene, cât şi din cel al proaspetei ierarhii unite.

În primii ani ai secolului al XVIII-lea, după ce Atanasie (1701) fusese numit şi hirotonit episcop al bisericii greco-catolice, această carte ortodoxă îşi va continua epopeea, intrând în posesia şi folosinţa reprezentanţilor noii confesiuni. Cărţii i s-a rezervat de la început o largă difuzare, care rezultă din numărul mare de exemplare ce ni s-a păstrat. A fost în primul rând o carte de edificare morală, ce interesa clerul secular şi lumea parohială. A făcut încă de la început obiectul unor danii, în care s-a implicat chiar Atanasie Anghel, ce încredinţase în anul 1700 un exemplar „*mitropoliei din Alba Iulia*", altul bisericii din Vinţ şi un al treilea bisericii din Geomal. Ierarhul repeta gestul în 1702, dăruind un exemplar „*fratelui meu, popa Gheorghe din Oradea.*"[31]

Chiar din primii ani de la apariţie, difuzarea ***Chiriacodromionului*** a reflectat interesul clerical: protopopi (ex. Maniu din Broşteni, bunicul lui Samuil Micu),[32] dar îndeosebi parohi care apar în postura de cumpărători, difuzori şi proprietari. Însemnările validează importanţa cărţii din moment ce ea face chiar obiectul unor dispoziţii testamentare, dar în acelaşi scop – al utilităţii ei în biserici, unde de altfel e şi păstrată: „*să stea aceste două sfinte cărţi* (***Chiriacodromion*** şi ***Evanghelie*** – n.n.) *în besearecă, cârsnicul să le poarte de grijă, să fie slobod tot preotul şi ceteţul a sluji de pe urma lor*," scria popa Oprea din Răchita.[33] Există însă şi cazuri în care preotul sesizează dubla utilitate: pe de o parte carte de predici necesară în biserică, iar pe de altă parte, carte de edificare morală, destinată unei lecturi generale („*într-acest chip să fie la mănăstire* – scrie popa Ionuţ despre exemplarul încredinţat mănăstirii Mănăştur – *până va trebui feciorului*

---

[30] M. Păcurariu, ***op. cit***., p. 45.

[31] F. Dudaş, ***Vechi cărţi româneşti călătoare***, Bucureşti, 1987, p. 180-181.

[32] ***Ibidem***, p. 181.

[33] E. Mârza, D. Dreghiciu, ***Cartea românească veche în judeţul Alba. Secolele XVI-XVII. Catalog***, Alba Iulia, 1989, p. 190.

meu Simion sau fetii mele Petcă").[34] Chiar şi atitudinea laicilor faţă de această tipăritură merită selectată. Ei intervin încă din primii ani în difuzarea ei, continuând tradiţia secolului precedent, ca mesageri ai unei solidarităţi colective ori ca docili asociaţi ai preotului din sat. Din rândul lor se conturează şi motivaţii desacralizate în cazul cumpărării, în ton cu titlul cărţii: ea este privită ca o carte de învăţătură la propriu, ca o carte de lectură. Două generaţii se întâlnesc: cea a părinţilor şi cea a copiilor, pentru care se făceau astfel de achiziţii („*de va trăi Petru şi de va putea învăţa carte, a lui să fie în veci*").[35]

Astfel, reflexiile personale de pe filele exemplarelor păstrate demonstrează faptul că această tipăritură s-a bucurat de interes real în mediile româneşti ardelene. Despre ***Chiriacodromion*** cititorii se exprimau în termeni similari cu cei folosiţi pentru caracterizarea ***Cazaniei lui Varlaam*** (***Evanghelie***, ***Ucitelnă***, ***Păucenie***, ***Cazanie***, ***Sf. Carte păucenie***…) Un motiv în plus ca să putem afirma că ***Chiriacodromionul***, la fel ca şi ***Cazania*** se înscria şi în secolul al XVIII-lea în cadrul unei lecturi tradiţionale. Puţini au fost cei care au sesizat diferenţele dintre cele două cărţi. Intercalările de la 1699 rămâneau străine pentru cultura teologilor şi laicilor vremii. Atanasie însă face parte dintre cei care pot sublinia că a donat „*o Păucenie de aceste de ale noastre*."[36]

Şi totuşi, Ardealul secolului al XVIII-lea stă sub semnul inovaţiilor politice, religioase, culturale. Confruntările dintre ortodocşi şi greco catolici au dus în cele din urmă la retrasarea hărţii confesionale ardelene. E aproape inevitabil să nu ne interogăm cum au afectat transformările religioase din secolul al XVIII-lea interesul pentru lectură al românilor ardeleni. Conform însemnărilor marginale, ***Chiriacodromionul*** – o carte ortodoxă, s-a aflat pe tot parcursul veacului şi în posesia ortodocşilor, şi în posesia greco catolicilor. Este doar o întâmplare? Este efectul conservatorismului mental? Este rezultatul păstrării inventarelor bisericeşti după „*dismembratio ecclesiarum*" din 1761?

---

[34] E. Mosora, D. Hanga, ***Catalogul cărţii vechi româneşti din colecţiile B.C.U. „Lucian Blaga" Cluj 1561-1830***, Cluj-Napoca, 1991, p. 34.

[35] T. L. Roşu, ***Însemnări şi inscripţii bihorene***, Beiuş, 1941, p. 89.

[36] F. Dudaş, ***Cartea românească veche în Bihor în secolele XVI-XVII. Catalog***, Oradea, 1977, p. 94.

Răspunsuri ar trebui să căutăm în programul cultural al proaspetei episcopii unite şi în rescriptele imperiale. Nu stă în atenţia noastră să analizăm producţia tipografică a noului centru de la Blaj, inaugurat la mijlocul secolului al XVIII-lea. Vom observa doar că politica editorială urmează două linii: una practică, care se adresează parohiilor, oferindu-le cărţi indispensabile serviciului religios (ca de exemplu: ***Liturghier***, ***Bucoavna***, ***Acatist***, ***Strastnic***, ***Octoih***, ***Triod***, ***Evanghelie***) şi una doctrinară, care se adresează unui restrâns cerc de intelectuali, cu lucrări ce stau la temelia identităţii noii confesiuni greco-catolice (***Floarea adevărului***, ***Învăţătura creştinească***, ***Doctrina christiana***).[37] Pentru pregătirea viitorilor clerici, deciziile episcopale stabileau lecturi obligatorii din acelaşi tablou al cărţii religioase: P. P. Aron indica în anul 1755 fiecărui preot să deţină un ***Ceaslov*** şi o ***Psaltire*** *„pentru plinirea pravilei cea de toate zilele.”*[38]

În ciuda bipolarităţii confesionale, cărţile rituale editate la Blaj au fost folosite şi de ortodocşi, iar ***Chiriacodromionul*** a continuat să fie la îndemâna greco-catolicilor. Dacă au existat interdicţii de lectură acestea au venit în primul rând din partea autorităţilor imperiale. Prin decrete repetate (din anii 1746, 1765, 1768) Maria Tereza interzisese importul de carte de peste munţi şi a încredinţat cenzura eclesiastică episcopului greco-catolic.[39] Dar circulaţia ***Chiriacodromionului*** nu a fost afectată. Doar era o carte pe a cărei foaie de titlu apărea numele primului ierarh unit, Atanasie Anghel.

Este greu de spus când se încheie epopeea acestei cărţi. Oricum, în secolul al XVIII-lea ea reprezintă o lectură tradiţională şi pentru comunităţile greco-catolice şi pentru cele ortodoxe. Şi într-un fel, a demonstrat menţinerea ritului şi tradiţiei Răsăritului de către noua biserică

---

[37] P. Teodor, ***Reformă catolică şi Aufklärung în epoca Luminilor***, în vol. ***Spiritualitate transilvană şi istorie europeană***, ed. I. Mârza şi A. Dumitran, Alba Iulia, 1999, p. 173.

[38] Z. Pâclişanu, ***Istoria Bisericii Române Unite (partea a II-a, 1752-1783***), în ***Perspective***, 1991-1993, nr. 53-60, p. 80.

[39] A Bunea, ***Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764***, Blaj, 1902, p. 357, 360, 360.

unită. Sau, pentru a prelua expresia lui Michel de Certeau, a orientat lectura spre „fabricarea" unei biserici.[40]

From Traditional Reading to Confessional Subjectivism: *Chiriacodromionul* (1699) in Transylvanian Background (the end of the 17th century – 18th century)

Abstract

The purpose of this study is to analyse the Transylvanian destiny of one of the most important religious books that has been printed in the 17th century at Alba Iulia printing house: ***Chiriacodromion***. The first part of this study presents the political and confessional background – from Transylvania and Wallachia – of the publication of this book in 1699. We were also interested in the structure of the book, which is only a republication of the most succesful Romanian printed work from the 17th century, ***Cazania lui Varlaam***.

The second part of the study reffers to the way this book – ***Chiriacodromion*** – has been accepted in Transylvanian background during the 18th century by different confessional orders: orthodoxy and catholicism, archpriests, priests and also by irreligious persons.

[40] Apud ***Storia della lettura nel mondo occidentale***, a cura di G. Cavallo e R. Chartier, Ed. Laterza, 1995, p. XI.

Receptarea *Istoriei Imperiului Otoman* de Dimitrie Cantemir la maghiari

Grigore Ploeşteanu
Institutul de Cercetări Socio-Umane
„Gheorghe Şincai" Târgu Mureş

Cărturar umanist şi preiluminist, cu preocupări enciclopedice, scriitor, istoric, geograf, filosof, muzician, Dimitrie Cantemir (1673-1723) este autorul unei opere care *„aparţine deopotrivă culturii româneşti şi universale"*[1]. Membru al Academiei de Ştiinţe din Berlin, fostul principe al Moldovei şi-a dobândit un renume european ca autor al vestitei ***Incrementorum et decrementorum Aulae Othmannicae*** (***Creşterile şi descreşterile Imperiului Otoman***)[2], tipărită în limbile engleză (1734-1735), franceză (1743) şi germană (1745). Scrisă de un cunoscător profund al realităţilor Imperiului Otoman, ea a fost singura lucrare care timp de aproape un secol a oferit o privire de ansamblu asupra istoriei acestuia şi în general a civilizaţiei otomane[3], cunoscând o largă răspândire şi receptare. Astfel, a fost utilizată în secolele XVIII-XIX ca sursă de informaţii de numeroşi istorici, scriitori, geografi, diplomaţi, publicişti etc., între cei care au recurs la lucrarea cantemiriană numărându-se Voltaire, Prevost, Winckelmann, Gibbon, Byron, Hugo, Puşkin[4].

Opera învăţatului polihistor a atras atenţia şi s-a bucurat de preţuire şi în rândul istoricilor şi cărturarilor maghiari, încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ei manifestând interes nu numai faţă de ***Istoria***

---

[1] Virgil Cândea, ***Prefaţa ediţiei*** la Dimitrie Cantemir, ***Opere Complete***, vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1974, p. 5.

[2] Titlu conform textului original latin în forma finală revizuită de autor, publicat de Virgil Cândea la Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1999.

[3] Vezi Virgil Cândea, ***Introducere*** la Dimitrie Cantemir***, Incrementorum et decrementorum Aulae Othmannicae libri tres*** şi Niederhauser Emil, ***A történetírás története Kelet-Európában,*** Budapest, 1995, p. 367.

[4] Vezi şi Nicolae Liu, ***Dimitrie Cantemir - ecouri literare europene***, în ***România literară***, VI, 43, 1973, p. 14-15.

Imperiului Otoman, ci şi, unul chiar mai mare, pentru o altă lucrare a lui Dimitrie Cantemir, cunoscută şi aceasta pe plan european, ***Descriptio Moldaviae***, apărută în traducere germană cu titlul ***Beschreibung der Moldau*** (Frankfurt, Leipzig, 1771)[5].

De altfel, după titlu, erau cunoscute şi celelalte scrieri ale principelui, menţionate în biografia sa publicată la sfârşitul ediţiei engleze a ***Istoriei Imperiului Otoman,*** ca şi înainte de textul ***Descrierii Moldovei,*** şi reprodusă de istoricul literar Horányi Elek care, din interese politice, a inclus şi personalităţi româneşti în ***Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*** (I - III, Viena, 1775-1777), exemplul său fiind urmat de Wallaszki Pál, în ***Conspectus rei publicae litterariae in Hungaria ab initiis regni ad nostra usque tempora delineatus*** (Bratislava şi Leipzig, 1785)[6].

Ştiinţa impresionantă a domnitorului-cărturar, reflectată în opera sa enciclopedică, i-au atras lui Dimitrie Cantemir aprecieri din cele mai elogioase din partea unor autori maghiari. Horányi Elek se referă la „*principele de amintire nemuritoare*" („*immortalis memoriae Princeps*")[7]; istoricul şi publicistul Decsi Sámuel, într-o lucrare asupra căreia vom reveni, îl caracterizează de mai multe ori ca „ *învăţatul principe al Moldovei*" („*Móldvai túdós Fejedelem*"), autorul „renumitei" („nevezetes") cărţi despre Imperiul Otoman[8], considerându-l, în acelaşi timp, ca „*maestrul îndrumător în înţelepciunera vieţii*" („*a világi böltsességben vezérlő mestere*")[9]; profesorul şi istoricul iluminist Cornides Dániel, în corespondenţa sa, îl aprecia pe D. Cantemir, ca „*luminatul şi distinsul, preaînvăţatul principe al Moldovei*" („*Clarius et distinctuis doctissimus*

---

[5] Vezi Grigore Ploeşteanu, ***Dimitrie Cantemir-ecoul operei şi personalităţii sale la maghiari,*** în ***Vatra***, XIII, 144, 20 martie 1983, p. 144.

[6] ***IbIdem*** şi Virgil Cândea, în ***Studiu introductiv*** **la** ***Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane***, în Dimitrie Cantemir, ***Opere complete,*** VIII, tom. II, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1987, p. XXXVII.

[7] Alexius Horányi, ***Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum,*** Pars II, Viennae, 1776, p. 277.

[8] Decsi Sámuel, ***Osmanografia,*** Második rész, Betsben, MDCCLXXXVIII, p. 342 şi 350.

[9] *IbIdem*, p. 358.

Princeps Moldaviae"[10], iar K. Emilia, într-o lucrare dedicată celor mai cunoscuţi bărbaţi, începând din secolul al XII-lea, publicată în 1834, în care l-a inclus şi pe fostul domnitor, afirmă despre acesta că *„a fost cel mai mare învăţat pe care l-a putut înfăţişa Răsăritul" („Moldova fejedelme, a legnagyobb tudós volt, kit napkelet előmutathat"*)[11].

În timpurile mai apropiate de noi, s-a apreciat că Dimitrie Cantemir, pe care Gáldi Lászlo îl consideră *„personalitatea cea mai mare, cea mai multilaterală a literaturii române vechi*"[12], marchează şi un moment al confluenţelor literar-culturale româno-maghiare [13]. Dacă autori maghiari s-au inspirat din scrieri cantemiriene, şi fostul domnitor a cunoscut lucrări ale unor reprezentanţi ai istoriografiei umaniste maghiare, la istoricul italian de la curtea lui Matei Corvin, Bonfinius[14], apelând atât în ***Descrierea Moldovei***, cât mai ales în ***Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor,*** opera sa capitală pentru cultura românească, în care stăruie asupra unităţii, originii romane şi a continuităţii poporului român[15].

În acelaşi timp s-a relevat faptul că în perioada în care s-a aflat la Constantinopol, Dimitrie Cantemir a fost prieten cu Thököly Imre, principe al Ungariei de Sus, apoi al Transilvaniei, a cărui năzuinţă a fost *„să-şi elibereze patria de un jug străin*"[16] şi care i se adresa ca unui „frate"[17], iar

---

[10] Dr. Andrei Veress, ***Vechi istorici unguri şi saşi despre istoria românilor (1760-1787),*** Bucureşti, 1929, p. 47.

[11] K. Emilia, ***Nevezetes férfianknak rövid eletleirásuk a 12-ik évszáz óta idönkig,*** I Fűzet, Pozsonyban, 1834, p. 52.

[12] Gáldi Lászlo, ***Cantemir Dimitrie,*** în ***Világirodalmi Lexikon, Második kötet, Cam-E, Akadémiai Kiadó,*** Budapest, 1972, p. 36.

[13] Köllő Károly, ***Két irodalom mezsgyéjén. Tanulmányok a román-magyar irodalmi kapcsolatok történetéből, Kriterion Könyvkiadó***, Bukarest, 1984, p. 53-54, vezi şi ***Idem, Confluenţe literare. Studii de literatură comparată româno-maghiară***, Bucureşti, Ed. Kriterion, 1993, p. 55, 59-60.

[14] Galdi László, ***Dimitrie Cantemir, költő és humanista (1673-1723),*** în ***Helikon,*** XIX, nr. 4, 1973, p. 636.

[15] Pompiliu Teodor, ***Evoluţia gândirii istorice româneşti***, Ed. Dacia, Cluj, 1970, p.45.

[16] Dimitrie Kantemir**, *Geschichte des osmanischen Reichs nach seinem Anwachse und Abnehmen,*** Hamburg**,** 1745, p. 461, n. 43.

[17] ***Ibidem***, p. 452, n. 33.

ca domnitor, după înfrângerea războiului de eliberare condus de Francisc Rákóczi al II-lea, i-a primit şi luat sub ocrotirea sa pe curuţii refugiaţi în Moldova[18].

Dorinţa de cunoaştere a propriei origini, contactele şi confluenţele cu turcii şi alţi factori, au stimulat interesul maghiarilor pentru cunoaşterea acestora şi a istoriei Imperiului Otoman, căruia au căutat să-i răspundă, prin lucrările lor, istorici, diplomaţi, călători[19]. Dintre scrierile apărute în secolul al XVIII-lea, menţionăm ***Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli, cum epitome principum Turcarum*** (Trnava, 1747-1752) de Nicolaus Schmitth, a cărei tipărire a început nu mult timp după publicarea ediţiei germane a ***Istoriei Imperiului Otoman*** a lui D. Cantemir, care se pare însă că nu i-a parvenit profesorului iezuit de la Trnava.

Interesul manifestat faţă de aceeaşi problematică, este reflectat semnificativ şi de prezenţa în biblioteci particulare şi ale unor instituţii maghiare de lucrări referitoare la turci şi la istoria otomană datorate unor autori englezi, francezi, italieni, germani. Cercetând cataloagele unor astfel de biblioteci, constatăm prezenţa în fondurile lor şi a ***Istoriei Imperiului Otoman*** de Dimitrie Cantemir, mărturie a preţuirii operei sale de cercurile învăţate maghiare. Astfel, ***Geschichte des osmanischen Reichs*** (Hamburg, 1745) a fost achiziţionată de cărturari sau oameni politici ca şi contele Széchényi Ferenc[20] (exemplarul trecând apoi în proprietatea Bibliotecii Naţionale Széchényi), cardinalul Simor János, principe primat al regatului Ungariei, arhiepiscop de Esztergom[21], palatinul Iosif (de la care a trecut în

---

[18] Demény Lajos, *Kiteljesedő Cantemir-Képünk,* în ***A Hét,*** IV, 43, 26 octombrie 1973, p. 17.

[19] Pentru preocupările de turcologie şi orientalistică la maghiari, vezi Márki Sándor, ***A törökség története és a magyar tudomány***, în ***Turan,*** 3, 1918, p. 461-471; Halasi-Kun Tibor, ***A magyarországy turkológia könyvészete*** (Ms.), Budapesta, 1936, (copie xerox, Budapesta, 1991) şi Czeglédy Károly, ***Oriental Studies,*** în ***Science in Hungary,*** Corvina Press, Budapest, 1965, p. 287 ş.u.

[20] ***Catalogus Bibliothecae Hungaricae Francisci Com. Széchényi,*** Tomus I, Pars 1, A-L, Sopronii, , 1799, p. 563.

[21] ***Catalogus Bibliothecae Joannis Cardinalis Simor, Principis-Primati, Regni Hungariae Archi-Episcopi Strigoniensis,*** Strigonii, 1887, col. 692.

proprietatea Bibliotecii Universităţii din Budapesta)[22], în Biblioteca Gimnaziului reformat Kiskunhalas (aflat acum în posesia Secţiei orientale a Bibliotecii Academiei de Ştiinţe Maghiare)[23]. În Transilvania, lucrarea a fost cumpărată de contele Bánffy Dénes de la Sibiu, tatăl viitorului guvernator al Transilvaniei, Bánffy György[24]; de cancelarul Teleki Sámuel pentru biblioteca sa din Târgu-Mureş (ediţia franceză ***Histoire de l'Empire Othoman,*** I-II, Paris, 1743)[25]; pentru biblioteca Bethlen din Aiud[26], ea găsindu-se şi în alte biblioteci.

Odată cu afirmarea iluminismului în cultura maghiară s-a exprimat şi necesitatea lărgirii orizontului de cunoştinţe şi a transmiterii acestora în limba maternă (naţională). În astfel de împrejurări şi în contextul izbucnirii ultimului război austro-ruso-turc, a apărut şi prima lucrare în limba maghiară consacrată Imperiului Otoman[27], datorată lui Decsi Sámuel şi intitulată ***Osmanografia, az az A török birodalom természeti, erköltsi, egyházi, polgári's hadi állapottyának, és a Magyar Királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásinak summás leirása*** (I - III, Viena 1788-1789).

Decsi Sámuel (1742-1816) a fost un reprezentant de seamă al iluminismului maghiar(moderat) şi un popularizator al ideilor iluministe între conaţionalii săi. De origine nemeşească, a studiat la Trnava şi la universităţi din Germania şi Olanda, obţinând titlul de doctor în filosofie şi medicină, după care s-a stabilit la Viena. Membru al Societăţii Ştiinţifice

Regale din Frankfurt pe Oder, el este cunoscut şi apreciat îndeosebi ca autorul pamfletului ***Panóniai Féniksz avagy hamvából fel-támadot magyar nyelv*** (Viena, 1790), în care a susţinut că fericirea unei societăţi este legată de „ştiinţă", a pledat pentru cultivarea limbii maghiare şi pentru

---

22 Cota Ga (4 r) 459.

23 Cota 704.524.

24 Jakó Zsigmond, ***Philobiblon Transilvan,*** Bucureşti, Ed. Kriterion, 1977, p. 121-126.

25 ***Bibliothecae Samuelis S.R. I.Com. Teleki de Szék,*** Pars secunda, Viennae, 1800, p. 397.

26 ***Biblioteca Bethlen din Aiud,*** Ed. de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957, p. 25.

27Márki Sándor, ***st. cit.,*** p. 461.

întemeierea unei academii[28]. Redactor al periodicului ***Magyar Kurir*** din Viena, între anii 1793-1816, editorul almanahurilor ***Magyar Almanak*** (1-3, 1794-1796), el este şi autorul lucrărilor de istorie dedicate Imperiului Otoman, ***Osmanografia,*** coroanei maghiare, ***A Magyar Szent Koronának és az ahoz tartozó tárgyaknak históriaja*** (Viena 1792), şi al unei scurte istorii a Egiptului, ***Egyiptom ország rövid historiája*** (Viena 1803)[29].

După propria-i mărturisire, Decsi Sámuel a publicat ***Osmanografia*** din dorinţa de a-i face cunoscuţi pe turci maghiarilor, rămaşi în această privinţă în urma altor naţiuni europene, cu cât ideile şi judecăţile despre ei erau greşite[30]. Deşi lucrare de popularizare ştiinţifică, ea a fost nu numai prima de acest fel, ci şi „cea mai remarcabilă descriere a Imperiului turc"[31] în limba maghiară până în perioada interbelică. Autorul a elaborat-o pe baza unei vaste bibliografii, în care se regăsesc autori de la Leunclavius la Herbelot, Reland, Pococke, Rycaut, Marsigli, Porter ş.a., inclusiv a lecturii ***Coranului.***

Încadrându-se în curentul „statisticii", care se afirma în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ***Osmanografia*** înfăţişează stările naturală, morală, bisericească, civilă şi militară a imensului Imperiu Otoman şi prin intermediul acestora însuşirile „naţiunii" turce[32]. Partea a treia, cea mai voluminoasă a lucrării, prezintă istoria contactelor şi luptelor dintre „naţiunile" maghiară şi turcă începând din secolul al XIV-lea şi până

---

[28] ***Irodolom és felvilágosodás. Tanulmányok.*** Szerkesztette Szauder József-Tarnai Andor, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974, p. 324, 754-755 şi Kosáry Domokos, ***Művelődés a XVIII. századi Magyarországon***, harmadik, kiegészített kiadás, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996, p. 314, 569.

[29] ***Új mágyar irodalmi lexikon***. *I A-Gy*, Főszerkesztő Péter László, Budapest, Akadémiai Kiadó, p. 417. O prezentare a lucrărilor şi ideilor lui Decsi Sámuel, mai puţin a ***Osmanografiei***, la Fried István, ***Egy lapszerkesztő arcképéhez (***Decsi Sámuel,***)***, în ***Magyar Könyv-Szemle,*** 100, 1-2, 1984, p. 45-59. Istoricul maghiar n-a fost un nume necunoscut istoriografiei româneşti. Vezi Teodor V. Păcăţian, ***Istoriografi vechi. Istoriografi noi.*** Studiu critic în chestia vechei metropolii ortodoxe române, Sibiu, 1904, p. 21.

[30] Decsi Sámuel, ***Előjáró beszéd*** **la** ***Osmanografia,*** Első rész, Betsben, MDCCLXXXVIII, p.3 r + v.

[31] Márki Sándor, ***st. cit***, p. 461.

[32] Decsi Sámuel,, ***Előjáró beszéd*** **la** ***Osmanografia,*** Első rész, p. 3 v.

la moartea împăratului Iosif al II-lea. Lucrarea s-a bucurat de un larg interes în rândul cititorilor, primele două volume fiind reeditate în anul 1789[33].

Pentru a face cunoscut Imperiul Otoman, Decsi Sámuel a recurs ca la o sursă de bază la istoria consacrată acestuia de Dimitrie Cantemir, considerat o mare autoritate, atât prin ştiinţa sa, cât şi prin experienţa dobândită în timpul îndelungatei sale şederi la Constantinopol, care i-a prilejuit un contact direct cu turcii şi societatea otomană, principele participând totodată şi la operaţiuni militare alături de ei. Este deosebit de elocvent în această privinţă, ceea ce scrie autorul maghiar în cartea sa: *„Cine nu-l cunoaşte pe învăţatul voievod al Moldovei Cantemir care a trăit la începutul acestui secol, a cărui istorie despre sultanii domnitori o preţuieşte întreaga lume savantă"? („Ki nem ismeri e folyó száznak elein élt túdós Móldvai Vaydát KANTEMIR-t, kinek az Osmani uralkodó Sultanokról irott historiáját az egész túdós világ betsülli* ?)[34]. O lucrare, aşadar, de mare prestigiu, din care însă au fost preluate şi informaţii şi relatări neconfirmate, erori şi chiar ficţiuni ale autorului.

Osmanografia, după cum constatăm prin compararea textelor, este îndatorată într-o măsură importantă, prin împrumuturi şi influenţe, *Istoriei* lui Dimitrie Cantemir, ***Geschichte des osmanischen Reichs.*** Dar, înainte de a releva împrumuturile, credem de interes să remarcăm că ambii autori, prin lucrări de factură diferită, elaborate la o distanţă de aproape trei sferturi de secol, au dorit să ofere cititorilor o imagine cât mai veridică şi mai completă, asupra turcilor şi Imperiului Otoman, acordând prioritate informaţiilor şi relatărilor provenite din „prima sursă", adică celor otomane, respectiv de la cunoscătorii nemijlociţi ai realităţilor turceşti[35]. Turcii nu vor mai apărea astfel doar ca nişte „barbari cruzi" duşmani ai religiei creştine, ci li se arată atât „greşelile", cât şi „virtuţiile" lăudabile [36]. În acelaşi timp, integrând în scrierile lor fapte de istorie ale propriilor popoare, Decsi

---

[33] Vezi şi Szilágyi Márton, ***Adalékok Decsi Sámuel Osmanografiájának kiadástörténetéhez,*** în ***Magyar Könyv-Szemle***, 107, 3, 1991, p. 264-266; Între cititorii ***Osmanografiei*** s-a numărat şi poetul Arany János. Tolnai Vilmos, ***Arany János és Decsy Sámuel Osmanografiája,*** în ***Egyetemes Philologiai Közlöny***, 28, 1904, p. 520.

[34] Decsi Sámuel, ***Osmanografia,*** Elsö rész, p. 359.

[35] Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 4-5; Decsi Sámuel, ***Előjáró beszéd***, p. 5r .

[36] Decsi Sámuel, ***Előjáró beszéd,*** p. 5r.

Sámuel dedicându-le chiar un întreg volum, şi contrapunând trecutul lor demn şi glorios realităţilor contemporane, ambele lucrări au avut o finalitate politică, vizând eliberarea românilor şi a maghiarilor. Dar ce a utilizat Decsi Sámuel din ceea ce numeşte „renumita carte" a lui D. Cantemir?

Să constatăm mai întâi faptul, că autorul maghiar şi-a numit lucrarea ***Osmanografia***, ceea ce înseamnă „descrierea Împărăţiei turceşti", evitând în titlul ei cuvântul turc, datorită semnificaţiilor sale negative, evidenţiate şi de Dimitrie Cantemir în prefaţa ***Istoriei Imperiului Otoman***[37].

Pentru prima parte a lucrării sale, care se referă la originea şi numele turcilor şi ale Imperiului Otoman, lui Decsi Sámuel i-a fost de folos lectura prefeţei lui Dimitrie Cantemir la ***Geschichte des osmanischen Reichs***, din care a putut cunoaşte opiniile diferiţilor istorici în problema obârşiei turcilor, el optând pentru originea lor din Sciţia, din tătarii oguzani[38]. De aici şi dreptul la tron al tătarilor din Crimeea, în cazul stingerii dinastiei sultanilor pe linie bărbătească, fiind citată ca argument, după Dimitrie Cantemir, şi o afirmaţie a muftî-ului cu ocazia unei răscoale contra sultanului Mustafa II[39]. Şi la succinta prezentare a sultanilor, Decsi Sámuel a utilizat lucrarea cantemiriană şi a reprodus din aceasta ultimul cuvânt pe care l-ar fi adresat Osman lui Orhan[40]. La fel, când explică termeni, ca cel de Hân[41].

---

[37] Dimitrie Kantemir, ***op. cit., Vorrede des Verfaserss***, p. 38-44; Decsi Sámuel, ***op. cit., Előjáró beszéd***, p. 4 şi ***Idem, op. cit.,*** p. 4. Într-un anumit moment, în Imperiul Otoman noţiunea de *Türk* a însemnat „om simplu" sau „ţăran". Despre semnificaţia cuvântului, vezi şi Mustafa Ali Mehmed, ***Istoria turcilor***, Bucureşti, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, p. 14-17.

[38] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 2 şi Dimitrie Kantemir, ***op. cit., Vorrede des Verfaserss***, p. 43.

[39] Decsi Sámuel, *op. cit.*; Dimitrie Kantemir, ***op. cit., Vorrede des Verfaserss,*** p. 60. Potrivit unei genealogii, otomanii şi-au legat linia lor genealogică de vechii Hân-i turci, şi pretindeau că descind din legendarul Oguz Hân. Halil Inalcik, ***Imperiul Otoman. Epoca clasică 1300-1600*** (Ediţie şi studiu introductiv de Mihai Maxim, traducere, note, comentarii de Dan Prodan), Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1996, p. 108. Descendenţa turcilor otomani din turcii selciukizi şi legătura directă dintre aceştia şi familia turco-oguză de dinaintea lor sunt fapte istorice. Mustafa Ali Mehmed, ***op. cit.,*** p. 13.

[40] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 7-8, n (d); Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 30-32.

[41] Decsi Sámuel, ***op. cit.,*** p. 3; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 5, n .4.

Prezentând, în continuarea ***Osmanografiei,*** despre „provinciile" europene ale Imperiului Otoman şi referindu-se la Moldova, autorul reproduce din lucrarea lui D. Cantemir numeroase informaţii, ca cele privind trecerea Moldovei, ca de altfel şi a Ţării Româneşti, sub suzeranitatea otomană, acestea păstrându-şi, pe temeiul înţelegerilor cu Poarta („capitulaţii"-n.n.) autonomia[42], titlul acordat principilor celor două ţări, pompa strălucită cu care avea loc consacrarea domnilor Moldovei şi Ţării Româneşti la Constantinopol[43]. Acea Moldovă care, aşa cum a înfăţişat-o fostul ei domnitor, dintr-o „foarte renumită" ţară, care s-a putut opune „celui mai sălbatic duşman, după cum o dovedesc victoriile renumite ale principelui Ştefan al II-lea (Ştefan al III-lea-n.n.) al Moldovei asupra polonezilor şi turcilor", a ajuns în urma oprimării o provincie „nefericită"[44].

Din aceeaşi sursă s-a inspirat autorul maghiar când se referă la Basarabia, teritoriu care a aparţinut odinioară Moldovei, şi când aminteşte de oraşul Akkerman, unde a trăit o perioadă poetul exilat Ovidiu, reproducând informaţia că nu departe de oraş se află un lac pe care moldovenii îl numeau încă Lacul Ovidiului[45].

Înfăţişând apoi geografia fizică a Imperiului Otoman, la munţii Sinai, Decsi Sámuel face o digresiune şi aminteşte de mănăstirea construită de călugării greci, menţionând, din lucrarea principelui, privilegiul „adevărat sau inventat" al lui Muhammad, obţinut de călugări şi respectat de sultani, potrivit căruia ei nu plăteau nici un fel de impozit[46].

Într-un alt capitol, referindu-se la turci, pentru a releva sensibilitatea faţă de muzică a sultanului Murâd al IV-lea Decsi Sámuel reproduce relatarea lui D. Cantemir despre un muzicant persan care l-a impresionat

---

[42] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 22-23 şi ***Idem, op. cit., Második rész***, Bétsben, MDCCXXXVIII, p. 149; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 279-282. Cu privire la vechile capitulaţii, vezi Mihai Maxim, ***Ţările Române şi Înalta Poartă. Cadrul juridic al relaţiilor româno-otomane în evul mediu***, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1993.

[43] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, Első resz, p. 24-25 şi Dimitrie Kantemir, ***op. cit.,*** p. 284, n. 33 şi 34.

[44] Decsi Sámuel, ***op. cit.,*** p. 22.

[45] Decsi Sámuel, ***op. cit.,*** p.36; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p.185, n. 25 şi p. 281, n. 30.

[46] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 55-56, n. (t); Dimitrie Kantemir***, op. cit.***, p. 250-252, n. 50.

într-o asemenea măsură pe cuceritorul Bagdadului încât acesta a dat ordin ca prizonierii rămaşi în viaţă să fie eliberaţi, iar pe muzicant l-a luat cu sine la Constantinopol[47].

Înfăţişând trăsăturile de caracter ale turcilor, asemenea lui D. Cantemir, Decsi Sámuel se referă la o conştiinţă a superorităţii, argumentându-şi afirmaţia şi cu poreclele date de ei celorlalte popoare, menţionate în ***Geschichte des osmanischen Reichs***[48].

Tot în primul volum al al lucrării sale, referindu-se la religia muhammedană (islamică), autorul îl citează pe D. Cantemir când scrie despre interpretarea diferită a Coranului de către turci şi perşi, care şi-a găsit reflectarea şi cu prilejul primirii reciproce a reprezentanţilor la cele două Curţi[49]. Iar pentru a releva intoleranţa turcilor faţă de orice punere în discuţie a doctrinei Coranului, autorul ***Osmanografiei*** invocă exemplul, preluat de la Cantemir, al unui învăţat „Kabyzi Aime" (la Cantemir, Kabisi Nedjem-n.n.), care a vorbit despre superioritatea credinţei creştine şi, în consecinţă, a fost strangulat din porunca sultanului Süleymân I, cu acelaşi prilej publicându-se legea care pedepsea cu moartea îndoiala de adevărul religiei muhammedane[50]. De la D. Cantemir parvine şi afirmaţia că sultanul Selâm I ar fi transformat toate bisericile greceşti (ortodoxe) în moschei, cu excepţia uneia, principele invocând relatarea unui anume Ali Effendi din Filipopoli, care însă probabil că n-a existat[51].

Deci Sámuel a recurs la lucrarea cantemiriană pentru informaţii şi relatări diferite, ca cele privind călugării *dervişi,* susţinând că fostul domnitor al Moldovei şi Reland au tratat chestiunea cel mai bine[52], dar şi

---

[47] Decsi Sámuel**, *op. cit.*,** p.164-165; *Dimitrie* Kantemir, ***op. cit.*,** p. 375-377, n. 10.

[48] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 172-173, n. (l). Dimitrie Kantemir ***op. cit.***, p. 346-347, n. 1.

[49] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p. 300, Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 200-201, n. 41.

[50] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p.315-316; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p.272-273.

[51] Decsi Sámuel, ***op. cit.***, p.331; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.*,** p.150, n. 17. Vezi Alexandru Elian, *Postfaţă* la Steven Runciman, ***Căderea Constantinopolului 1453***, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 291.

[52] Decsi Sámuel**, *op. cit.*,** p. 282, Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 55-57, n.15.

când aminteşte de obiceiurile de căsătorie ale tătarilor Mârzeşti din Basarabia[53].

În ultimul capitol al primului volum al ***Osmanografiei,*** în care este prezentată situaţia religiei creştine şi a creştinilor aflaţi în Imperiul Otoman, Decsi Sámuel, admirator al Greciei antice şi care împărtăşea sentimente filoelene, pentru a infirma o opinie mai generală dominantă în Europa cu privire la decăderea grecilor, a preluat, asemenea altor autori, de la Dimitrie Cantemir, preţioasa lui mărturie despre Academia Patriarhiei din Constantinopol, unde se învăţa în limba greacă, au predat mulţi învăţaţi greci, pe care îi menţionează din cartea principelui : Ioan Carofil, Spandonis, Vizantios, Alexandru Mavrocordat, Nicolae Mavrocordat, etc., amintindu-l şi pe Dimitrie Cantemir, care nu era însă grec, renumiţi cărturari ca Meletie de Arta, Ilie Miniat, ori Ieremia Cacavela şi alţii[54].

Şi în volumul al doilea al lucrării iluministul maghiar se resimte influenţa lui Dimitrie Cantemir, de la care, de altfel, sunt preluate informaţii, ca, de exemplu, atunci când se referă la caracterul despotic al regimului turcesc, şi arată, între altele, că sultanul putea ucide, în fiecare zi, fără a i se reproşa, 14 supuşi[55].

În privinţa modului de luptă al armatei turceşti, după cum însuşi o mărturiseşte, Decsi Sámuel a scris după lucrările lui Cantemir, Marsigli, Rycaut, Warnery şi ale altor oameni învăţaţi[56]. Reproduce, de pildă, sfaturile date de fostul domnitor de urmat în lupta cu turcii[57]. Din aceeaşi sursă se

---

[53] Decsi Sámuel, *op. cit.*, p.252-253, n. (e); Dimitrie Kantemir**, *op. cit.*,** p.192-196, n. 30.

[54] Decsi Sámuel, ***op. cit.*,** p.358-360 şi Dimitrie Kantemir ***op. cit.*,** p. 143-145, n. 10. Menţionăm că, în contextul aspiraţiei grecilor la libertate, conducătorul spiritual al grecilor de pe teritoriul Ungariei, Georgios Zaviras, a tradus lucrarea lui D. Cantemir, ***Evenimentele Cantacuzinilor şi ale Brâncovenilor*** în greaca nouă, după ediţia germană din 1775, cartea apărând la Viena în 1795. O copie a manuscrisului traducerii se găsea până la al doilea război mondial în Biblioteca Bisericii greceşti din Kecskemét. Fűves Ödon, ***Demeter Cantemir et les Grecs de Hongrie*,** 1974, (extras).

[55] Decsi Sámuel, ***op. cit.*,** II, p. 109-110; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 100, n. 2. Cu privire la caracterul despotic al regimului otoman, vezi Robert Mantran, ***Istoria Imperiului Otoman***, Ed. Bic All, 2001, p. 146-151.

[56] Decsi Sámuel, ***op. cit.*,** p.380.

[57] Decsi Sámuel, ***op. cit.*,** p.350; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 686-689, n. 25.

inspiră şi când menţionează precizia turcilor în trasul cu săgeata (girid), invocând exemplul lui Mehmed Aga, care a străpuns o poartă groasă de trei ţoli a unei mănăstiri din Moldova[58]. Dar şi când se referă la cunoştinţele geografice ale tătarilor[59].

Chiar şi în partea a treia a ***Osmanografiei***, autorul mai preia informaţii de la D. Cantemir, ca atunci când evocă episodul uciderii sultanului Murâd I de către un soldat sârb, după lupta de la Kosovo[60].

Şi alte ştiri din ***Geschichte des osmanischen Reichs*** pot fi identificate în cartea lui Decsi Sámuel, îndreptăţind constatarea că lucrarea i-a fost de mare folos în elaborarea primei Osmanografii în limba maghiară.

Opera lui Dimitrie Cantemir va continua să-şi păstreze interesul şi este folosită ca sursă de informaţii de diferiţi autori maghiari la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea. Colaboratorul revistei ***Tudományos Gyűjtemény***, căpitanul Mihálkovics trimite şi la opera lui D. Cantemir într-un studiu referitor la bătălia de la Varna din 1444, în care, după cum se ştie, Vladislav, regele Ungariei şi Poloniei şi-a pierdut viaţa[61].

În Transilvania, ***Istoria Imperiului Otoman*** este utilizată şi în învăţîmânt. Profesorul şi istoricul piarist Bolla Márton, în manualul ***Primae linae Historiae universalis*** (Cluj, 1799), indică lucrarea ca izvor auxiliar pentru cunoaşterea istoriei turcilor[62], iar profesorul de filosofie de la Colegiul reformat din Aiud şi gânditorul iluminist Köteles Sámuel, se foloseşte de ***Geschichte des osmanischen Reichs*** în prelegerile sale reunite sub titlul ***Statisztika*** **(**1805), pentru a exemplifica despotismul sultanilor osmani, pereluând afirmaţia lui D. Cantemir că un sultan putea ucide 12 (în ***Geschichte*** ...se scrie de 14-n.n.) turci[63].

---

[58] Decsi Sámuel, ***op. cit.*****,** p.254; Dimitrie Kantemir**,** ***op. cit.***, p. 129-131, n. 41.

[59] Decsi Sámuel**,** ***op. cit.***, p.342; Dimitrie Kantemir, ***op. cit.***, p. 290, n. 37.

[60] Decsi Sámuel**,** ***op. cit.*****,** Harmadik rész, Bétsben, MDCCLXXXIX, p.48; Dimitrie Kantemir ***op. cit.***, p. 61, n. 25. Vezi şi Decsi Sámuel, ***op. cit*****,** p. 621.

[61] ***Tudományos Gyűjtemény***, III, 1818, Pesten, p. 22, n(b).

[62] Martinus Bolla, ***Primae linae Historiae universalis, II***, Claudiopoli, 1799. Vezi şi Adam Dankanits, ***Manuale de istorie universală din secolul al XVIII-lea,*** în ***Lucrări ştiinţifice***, Târgu-Mureş, vol. I, 1969, p. 302.

[63] Hajós József, ***Köteles Sámuel, Irodalmy Kőnyvkiadó,*** Bukarest, 1969, p. 112; vezi şi ***Idem, Kétszáz éves az első filozófiai enciklopédiánk,*** în ***Könjvtár,***

În 1828 apărea la Pesta ***A Török Birodalom státistikai, geographiai és históriai leirássa***, prelucrarea lui Lassú István, autorul neindicând însă sursele utilizate, nu putem deocamdată preciza dacă şi în ce măsură el s-a folosit şi de scrierea cantemiriană, pe care însă putem presupune că a cunoscut-o. Mai înainte însă, cu un an, a început publicarea, tot în Pesta, a celebrei istorii a lui Joseph von Hammer-Purgstall**,** ***Geschichte des osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven*** (vol. I-X, Pest, 1827-1833), opera învăţatului orientalist austriac devenind şi pentru istoricii maghiari sursa principală de cunoştinţe privitoare la Imperiul Otoman. Se încheia astfel itinerarul receptării ***Istoriei Imperiului Otoman*** a lui Dimitrie Cantemir de către maghiari, ceea ce nu înseamnă că nu se vor mai face trimiteri la opera sa[64], dovedindu-se, şi în acest caz, ca în general pe plan european, îndreptăţirea afirmaţiei unui autor francez, că „ *cet ouvrage sera toujours consulté avec fruit*"[65].

4, 1979, p. 22; lucrarea cantemiriană din care a preluat Köteles, neprecizată de autor, a fost identificată de noi.

[64] Vezi, de exemplu, Teleki József, ***Hunyadiak kora Magyarországon,*** negyedik kötét, Pesten, MDCCCLIV, p. 422 şi 423.

[65] ***Biographie universelle (Michaud) ancienne et moderne,*** nouvelle édition, tome sixième, Paris et Leipzig, p. 581.

The Reception of D. Cantemir´s History of the Ottoman Empire at Hungarians

Abstract

The author of the study talks at its beginning briefly at the European fame of the scholar D. Cantemir (1673-1723) and of his work, ***The History of the Ottoman Empire*** and mentions praises which the former ruler of Moldavia and his work enjoyed in the circle of Hungarian historians and scholars.

In the context of the interest shown for the knowledge of the Ottoman history D. Cantemir´s book was bought by important Hungarian men and institutions from the 18th century.

Concentrating his research on the analysis of the first work published in Hungarian about the Ottoman Empire, the ***Osmanography*** of Samuel Decsi, using the method of comparing the texts, the author reveals that the Hungarian reprezentative of Enlinghtement took numerous information from the work of D. Cantemir which influenced his overall vision of the history of the Turks.

Contribuţii la istoria cărţii religioase

Prof. drd. Nuţiu Florica-Elisabeta
Biblioteca Universităţii de Medicină şi Farmacie - Târgu-Mureş

Naţionalizarea serviciului divin, produsă la sfârşitul secolului al XVII-lea şi în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, a atras după sine o intensă activitate de traducere şi de tipărire a cărţilor bisericeşti de slujbă şi, implicit, o difuzare neobişnuită a tipăriturilor munteneşti, în condiţiile în care activitatea tipografiilor din Moldova şi Transilvania devenise cu totul sporadică. Ulterior, prin reluarea activităţii acestora, în jurul anului 1750, tipăriturile munteneşti vor fi luate drept model al cărţilor ieşite de sub teascurile tiparniţelor moldoveneşti şi ardeleneşti.

După cum se ştie, tipografiile funcţionau pe lângă mitropolii, episcopii sau mănăstiri şi se aflau în directa subordine a mitropoliţilor sau a episcopilor.

În Transilvania, abia în 1747 ia fiinţă tipografia din Blaj, unde, mai spre sfârşitul veacului, s-au tipărit şi retipărit numeroase cărţi româneşti. Printre lucrările religioase, de mare importanţă pentru limba română şi literatura religioasă, tipărite la Blaj, se numără ***Arhieraticon*** 1777, tipărit de Grigore Maior şi ***Biblia*** din 1795, tradusă de Samuil Micu, lucrare de mare dificultate tehnică, ce marchează la noi începutul epocii moderne a tiparului românesc.

Opera de căpetenie a şcolii spirituale din sânul Bisericii Române Unite este ***Biblia*** românească, tipărită la Blaj, în 1795, în traducerea originală a lui Samuil Micu.

Tipărirea Bibliei proprii pentru un popor întreg a fost întotdeauna un fapt istoric notoriu, făcând din respectivele centre tipografice nişte mari repere pe harta creştinismului universal. Realizată pe un fond de competenţă teologică, istorică şi filologică nemaiîntâlnite în lumea românească, ***Biblia de la Blaj*** din 1795 a preluat cu respectuoasă fermitate făclia mai vechii Biblii tipărite la Bucureşti, în 1688, purtând-o la un nivel superior spre secolele următoare. Primenită în grai la limita perfecţiunii, după aprecierea exegeţilor, găsind cuvintele cele mai potrivite pentru a face înţeleasă „*cartea trimisă de la Dumnezeu*”, ***Biblia lui Samuil Micu*** a

devenit instantaneu Biblia naţională a tuturor românilor, indiferent de confesiune. Prin cele trei reeditări din secolul al XIX-lea (Sankt Petersburg 1819, Buzău 1854-1856 şi Sibiu 1856-1858), ***Biblia de la Blaj*** a dominat graiul biblic românesc în epoca formării culturii şi literaturii noastre clasice, oferind modelul optim de exprimare în limba română.

Reeditarea ***Bibliei de la Blaj***, supranumită şi ***Biblia lui Samuil Micu*** marchează repunerea în circuitul ştiinţific, filologic şi teologic, în acelaşi timp a unui moment de referinţă al culturii scrise din secolul al XVIII-lea, cu un rol deloc neglijabil în procesul de unificare a limbii române literare.

O premieră absolută în cultura română, recenta ediţie a ***Bibliei de la Blaj*** este impresionantă atât prin monumentalitatea ei, cât şi prin complexitatea pe care i-o conferă unele studii incluse în volum, alături de aparatul critic. Tipărirea propriu-zisă s-a realizat la Editura „Vaticana" din Roma. Biblia a fost scoasă într-un tiraj de 2000 de exemplare. Are 2630 de pagini şi cântăreşte 7,5 kg. Tipărirea ei a fost susţinută financiar din fondurile Papei Ioan Paul al II-lea. La această lucrare au colaborat specialişti de la Institutul de Istorie „George Bariţ" şi de la Institutul de Lingvistică şi Teorie Literară „Sextil Puşcariu", având girul Academiei Române. Cartea se deschide cu o dedicaţie în limba latină pentru Papa Ioan Paul al II-lea, se continuă cu o precuvântare semnată de Înalt Preasfinţia Sa, Lucian Mureşan, Mitropolitul Bisericii Unite cu Roma, şi un eseu semnat de acad. Camil Mureşanu, intitulat ***Cartea Cărţilor***.

De asemenea, noua ediţie are un bogat aparat critic: „un indice" de concordanţă a numelor proprii, premieră absolută în cultura română, indice realizat de colega noastră, Sidonia Puiu, un glosar amplu, realizat de Elena Comşulea, Valentina Şerban şi Sabina Teiuş. Urmează studiul istoric, semnat de dl. Ioan Chindriş, coordonatorul acestei lucrări, studiul filologic ***Un monument de limbă literară***, semnat de Eugen Pavel. La transcrierea textului au colaborat: Elena Ardeleanu, I. Chindriş, N. Edroiu, Elena Mihu, Florica Nuţiu, Dora Pavel, Eugen Pavel, Şerban şi Veronica Turcuş.

Dacă ne reamintim că, traducerea lui Samuil Micu se datora îndemnului lui Ignatie Darabant, ajuns episcop de Oradea, încercăm să regăsim, în mod simbolic, ecourile unui mesaj peste timp, pe care un prelat din aceeaşi dieceză, episcopul Virgil Bercea, îl va duce la îndeplinire în zilele noastre. Alte cărţi religioase asupra cărora m-am aplecat cu deosebit interes sunt Arhieraticoanele.

Arhieraticonul, liturghierul arhieresc sau slujebnicul arhieresc cuprinde rânduiala şi conţinutul slujbelor bisericeşti la care este obligatorie prezenţa arhiereului (episcop, mitropolit, patriarh). Cele mai importante slujbe de acest fel sunt hirotesiile şi hirotoniile.[1]

În afara acestora, de competenţa ***Arhieraticonului*** s-au impus a fi toate slujbele arhiereşti, începând cu Liturghia în sine şi până la cele mai diverse sfinţiri de antimise şi vase bisericeşti, de biserici, sfinţirea Sfântului şi Marelui Mir etc. Slujbele ierarhilor se desfăşoară nu numai în catedralele eparhiale, ci şi în mănăstiri şi biserici parohiale[2].

Arhieraticoanele vestite ale vremii vin din Biserica Orientală, unde au fost, de altfel, create. Marea ediţie a arhieraticonului bizantin s-a publicat însă în lumea catolică, la Paris, în 1643 (cu reeditare în 1676), chiar la imprimeria regelui Franţei.

Arhieraticonul de la Paris are mai degrabă caracterul unei enciclopedii în materie, decât al unei cărţi de altar. Rolul realizării unei asemenea cărţi, prin selecţionarea şi sintetizarea bogatului material furnizat de ediţia pariziană, şi-l va asuma curând centrul tipografic grecesc de la Veneţia, de data aceasta, numai în limba greacă. Şcoala veneţiană creează modelul grecesc al Arhieraticonului, prin ediţia de la 1679, care va influenţa unele Arhieraticoane româneşti ulterioare. El are în faţă cele trei liturghii consacrate: a lui Ioan Gură de Aur, a lui Vasile cel Mare şi a lui Grigore Dialogul (numită şi ***Liturghia Înaintesfinţitelor***) şi abia apoi desfăşurătorul slujbelor arhiereşti, cu tipiconul, troparele şi rugăciunile ce ţin de ele. Ediţia grecească de la Veneţia este un câştig în aspectul practic, de carte de altar.

Cel mai vechi şi mai impresionant ***Arhieraticon*** din cultura noastră este ***Slujebnicul mitropolitului Ştefan al Ungrovalahiei***, redactat între 1648-1688 şi rămas sub formă de manuscris până astăzi.[3]

Textul este scris în trei limbi: slavonă, greacă şi română, respectiv, ecteniile şi rugăciunile în primele două limbi, iar regulile tipiconale în limba română.

---

[1] Ene Branişte, ***Liturgica generală***, Bucureşti, 1993, p. 661-662.

[2] Vezi Arhieraticon, adică rânduiala slujbelor săvârşite cu arhiereu, Bucureşti, 1993, p. 7.

[3] Se păstrează la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, sub cota Ms. Rom. 1970.

Cel mai vechi ***Arhieraticon*** cu text integral românesc pare să fie – după cunoştinţele de până acum – cel copiat de ***Axinte Uricariul la 1705***, pentru uzul Mitropoliei Moldovei.

În Ardeal, nu se cunoaşte vreun ***Arhieraticon*** românesc, anterior celui alcătuit de Inochentie Micu-Klein.

Peste 29 de ani, la 1777, episcopul Grigore Maior, spirit practic şi european, îşi va tipări ***Arhieraticonul,*** având la îndemână propria tipografie. Mai târziu, acest singur Arhieraticon tipărit din întreaga noastră cultură veche va fi întrebuinţat în toate ţinuturile locuite de români.

Manuscrisul ***Arhieraticon*** din 1748 a făcut parte din biblioteca lui Inochentie Micu Klein, fapt atestat de ex-libris-ul autograf de pe verso-ul primei coperte, scris de mâna episcopului, care la acea dată se afla în exil la Roma. Aici, Inochentie Micu avea închegată o bibliotecă, care a fost moştenită de nepotul acestuia, Ioan Klein. După moartea episcopului, la Roma, manuscrisul a fost adus în ţară de nepotul său, Ioan.

Manuscrisul a ajuns în posesia Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, în 1938, prin donaţia fraţilor Liviu şi Iuliu Marţian.

Manuscrisul nu are un titlu generic, ci pe acela de intrare în materie: ***Rânduiala sfintii ispovedanii pe scurt***. Are formatul apropiat de mărimea foliantelor de altar (23 x 17,5 cm) şi conţine 50 de file scrise recto şi verso, plus 20 de file goale şi nenumerotate, la sfârşit. Paginile conţin în general 24 de rânduri, exceptându-se aici acele pagini (feţe de file) care au frontispicii şi unde rândurile variază între 12 şi 21, cu respectarea distanţei dintre ele. Literele iniţiale sunt realizate în roşu, negru şi galben. Scrierea lucrării, în alfabet chirilic, este cea familiară a lui Inochentie, semiuncială, caligrafică, de o singură mână până la capăt. O notă de bogăţie grafică imprimă doar frontispiciul de la f. 3, care are şi o importanţă ştiinţifică aparte. Este un desen pe tot latul paginii, care ar putea reprezenta un chivot, cu suprafaţa dinspre privitor acoperită cu motive artistice. La mijlocul suprafeţei figurează un disc rotund, străjuit la stânga şi la dreapta de două sfeşnice. Mijlocul discului este ocupat de o cruce cu braţe egale, în jurul căreia este scris numele autorului şi posesorului: *IOAN INOCHENTIE MICU KLEIN.*

Modelul Arhieraticonului de tip ardelean îl stabileşte Inochentie Micu-Klein. El merge pe linia Arhieraticonului de la Paris, lăsând la o parte textul Liturghiei şi trecând direct la rânduielile arhieraticonale:

hirotesii, hirotonii şi **sfinţiri,** legate de lăcaşul bisericii şi de obiectele de cult. Inochentie împarte aceste slujbe în 4 grupe. Din prima grupă fac parte: **hirotesiile** citeţului, cântăreţului şi ipodiaconului, **hirotoniile** diaconului şi preotului, precum şi „punerea" egumenului mănăstirii. A doua grupă, care este o premieră în literatura noastră arhieraticonală, se referă la sfinţirile şi „rânduielile" legate de obiectele şi materiile de cult din biserică. Începe cu sfinţirea discului şi potirului, apoi sfinţirea antimisului, rezervând în final un spaţiu substanţial preparării şi sfinţirii mirului. A treia grupă o formează slujbele care însoţesc zidirea şi târnosirea lăcaşului bisericesc. Ultima grupă este ocupată de slujbele aferente **hirotesiilor** şi **hirotoniilor** de grade bisericeşti înalte: arhidiaconul, economul mănăstirii, protopopul, episcopul.

Un alt ***Arhieraticon*** – este Arhieraticonul episcopului Grigore Maior, o lucrare unicat, păstrată la Biblioteca Academiei din Bucureşti. Cartea a fost tipărită la Blaj în 1777 şi conţine: rânduiala care se face la **hirotesia** citeţului, cântăreţului, ipodiaconului, arhimandritului, rânduiala care să face la hirotonia diaconului, preotului, episcopului; se continuă cu slujba Sfântului Mir, sfinţirea bisericii, discului, potirului şi icoanelor noi.

Al treilea ***Arhieraticon***, cercetat de mine, este un manuscris, anonim, de la începutul secolului al XIX-lea, care se păstrează la Biblioteca Academiei din Bucureşti şi conţine 27 de file, scrise recto şi verso. Rândurile pe pagină variază între 16-24.

Textul ***Arhieraticonului*** se distinge prin utilizarea a trei categorii de iniţiale ornate, haşurate, în funcţie de dimensiuni: mici, medii, şi mari.

Acest ***Arhieraticon*** conţine **hirotesiile** citeţului, ipodiaconului, duhovnicului, **hirotonia** diaconului, preotului, slujba sfinţirii pâinilor, slujba înmormântării şi cununiei.

Al patrulea ***Arhieraticon*** este un manuscris, realizat la sfârşitul secolului al XIX-lea, a aparţinut episcopului Ion Craioveanu şi se păstrează la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti.

Acesta este mai amplu, conţine 120 de file. Rândurile pe pagină variază între 24-25, cu respectarea distanţei între ele. După cum reiese dintr-o însemnare, acest manuscris a fost cumpărat de către episcopul Iosif Bobulescu, Episcop al Râmnicului, la 15 decembrie 1884, de la arhiereul Teodoritu Sina Ion Craioveanu, locotenent al Sfintei Episcopii Râmnicul Noul Severin. În acest manuscris au fost întrebuinţate numeroase iniţiale ornate, încadrate în chenar, având linia literei uneori, de culoare albă, plasată pe un fond decorat cu motive fitoforme sau zooforme,

iar uneori, haşurat. Scrierea este caligrafică, realizată de o singură mână până la capăt. Acest Arhieraticon este scris, după modelul Arhieraticoanelor tipărite la Veneţia. El are în faţă cele două **Liturghii:** ***a lui Ioan Gură de Aur*** şi ***a lui Vasile cel Mare,*** după care urmează slujba sfinţirii litiei, molitva colivei, rugăciuni de dezlegare de blestem; hirotesiile citeţului, ipodiaconului, duhovnicului, iconomului; sachelarului, protosinghelului; hirotoniile diaconului, preotului, arhiereului; sfinţirea antimiselor şi se încheie cu rânduiala înmormântării mirenilor.

Comparând cele 4 Arhieraticoane din punct de vedere **fonetic, morfologic, sintactic, stilistic şi lexica**l am constatat următoarele:

Studierea fenomenelor legate de vocalism a reliefat numeroase fapte legate de conservarea fonetismelor arhaice:

1. **[a] neaccentuat s-a păstrat** în cuvântul **maslin**, consemnat în toate cele 4 texte studiate.

2. [**e] aton s-a păstrat** în**: ceteaşte, cetenie, cetirea, ceteţului**, exemple înregistrate doar în Arhieraticoanele din secolul al XVIII-lea.

3**. [e] este nesincopat** în: **deregătoriia, deregătoriile, dereptăţii**, fonetism întâlnit doar în Arhieraticonul lui Inochentie**.**

4. **[o] s-a conservat nesincopat** în: **psalomul**, atestat doar în Arhieraticonul lui Inochentie.

5**. [ă]** provenit din **[a] latin neaccentuat** este păstrat în cuvintele: **blăstămatul**, **păreate**, **părechi**, consemnate în Arhieraticoanele din secolul al XVIII-lea.

6. **[î] s-a conservat** în verbele: **a întra**, **întră**, **întrând**, exemple înregistrate în toate cele 4 texte studiate.

Dintre particularităţile fonetice populare cu caracter dialectal putem aminti:

[ğ] conservat în: **împregiurul**, **împregiurului**, **încungiurat**, **încungiurând**, fonetism atestat în Arhieraticoanele din secolul al XVIII-lea.

- palatalizarea labialei [f] > [h] în exemplele: herb, herbe, **pohtesc**, **pohtim**, particularitate întâlnită doar în Arhieraticoanele din secolul al XVIII-lea.

În domeniul foneticii constatăm şi unele **inovaţii:**

- epenteza lui [i] în cuvintele: **pâine**, **mâini**, fonetism, consemnat în toate cele 4 texte cercetate.

Inovaţia populară [să], pentru pronumele reflexiv [se]: este întâlnită, în special în Arhieraticonul lui Inochentie. În Arhieraticoanele lui Grigore Maior şi Ion Craioveanu este atestată doar forma nouă **[se]**.

Alternanţe fonetice: **pre - pe; au - sau**, **preste - peste**, **întrarea - intrarea; sângur - singur**; **rădică – ridică; împregiurul – împrejurul; îmblă – umblă**; **psalomul – psalmul.**

În cele 4 ***Arhieraticoane*** cercetate, majoritatea formelor vechi şi populare, specifice limbii secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea se păstrează, însă alături de ele apar unele forme noi, care s-au impus în limba literară modernă.

Dintre faptele de limbă, astăzi învechite, pot fi amintite: formele substantivale de declinarea a III-a: **lature**, **soarte**, **peştere**; plurale vechi la unele substantive: **mâni**, **lacrămi**, **tocmeale**, **greşeale**, precum şi plurale mai vechi, cu flexiune ca în slavonă, care sunt întâlnite, în textul lui Grigore Maior: **patriarşii** de la **patriarh**; **ieromonaşii**, de la **ieromonah**.

Genul substantivelor veac şi **slugă** este oscilant, iar substantivele **genunchi (genunche)**, **umeri (umere)** sunt neutre, nu masculine, ca astăzi .

De asemenea, întâlnim forme de genitiv-dativ analitic construite cu prepoziţiile **a**, **de**, **de la**: „pacea **a** toată lumea", precum şi dativul cu **la**: „să dă **la** arhiereu".

Articolul adjectival cea are la genitiv-dativ forma **ceii**, generală în toate scrierile noastre vechi; articolul posesiv-genitival are forma invariabilă **a**.

Adjectivul prezintă o mare stabilitate, în ceea ce priveşte flexiunea; adjectivul **mare** apare doar la numărul singular, forma de plural **mari** nu este atestată în cele 4 texte, iar adjectivul **nou** are, în primele 3 texte cercetate, forma **noao**, forma analogică **noi** fiind atestată doar în Arhieraticonul Episcopului Craioveanu.

Superlativul la adjective se formează cu: adverbul **prea**, modalitate la care limba literară actuală a renunţat, precum şi cu adverbul **foarte**, întâlnit doar o singură dată în textul lui Inochentie.

Pronumele relativ care prezintă forme articulate: **carea**, **carele**, **carii**; pronumele posesiv are formele: **mieu**, **miei** şi este atestată encliza particulei **şi** la pronumele personal: **luişi**, **eişi** şi la cel nehotărât: **cevaşi.**

O trăsătură caracteristică a secolului al XVIII-lea, reflectată şi de textele cercetate, este prezenţa facultativă a particulei **–a** şi atunci, când

adjectivul demonstrativ este antepus substantivului: „într-**acesta** veac”; „întru **acesta** chip”.

Numeralul cardinal are, pentru genul feminin, formele**: doao**, **doaosprăzeace,** iar forma actuală **două** este înregistrată o singură dată în Arhieraticonul Episcopului Craioveanu.

De asemenea, sunt frecvente **formele iotacizate ale verbelor:** auz, văz, spui, poci, precum şi **forma nediferenţiată la imperfect, pers. a III-a sg. şi pl.:** (el, ei) era; (el, ei) spunea; întrebuinţarea auxiliarului **au la perfectul compus, pers. a III-a sg. şi pl.,** este încă **aproape generală:** (el, ei) au fost: „au fost **acesta vreadnic”.**

Apar, de asemenea**, forme de mai mult ca perfect perifrastic:** „au fost venit, au fost pus **“ şi de viitor**, construite cu **va+conjunctiv prezent:** „va să să facă oltariul”; „va să le puie jos”.

În ce priveşte **adverbul**, remarcăm folosirea unor adverbe şi locuţiuni adverbiale, formate din elemente de origine slavă, prin compunere cu particule latineşti**: aşijderea**; **de iznov**.

Alături de formele morfologice vechi şi populare, menţinute în toate variantele literare din această perioadă, stau, în aproape toate cazurile semnalate mai sus, şi formele noi, care, adesea, le depăşesc, ca frecvenţă, pe cele arhaice, asigurând limbii scrise din acea vreme o înfăţişare mai apropiată de cea modernă, şi anume: tendinţa de înlocuire a articolului genitival invariabil **a** cu formele variabile: **al**, **a**, **ai**, **ale**; preferinţa pentru formele verbale cu dentala refăcută la pers. I sg. a indicativului prezent: **aud**, **spun.**

În ceea ce priveşte structura sintactică a propoziţiei şi a frazei, remarcăm mai întâi, prezenţa anumitor construcţii cu caracter arhaic, acordul în caz al substantivelor în genitiv şi dativ cu atributele şi apoziţiile; tendinţa de a introduce apoziţia prin adverbul explicativ **adecă**; cumulul de conjuncţii: **căci că**, **căce**, precum şi numeroase elemente relaţionale folosite cu altă valoare sintactică, decât cea pe care o au în limba actuală.

Evidentă apare tendinţa de reluare sau anticipare a complementului direct prin forme atone pronominale: „Ziditu-o-au pre dânsa”.

Frazele ample, formate prin subordonare, sunt mai puţin frecvente. Predominarea frazelor construite prin coordonare, în special, frecventa folosire a coordonatelor introduse prin şi, iar(ă), a condiţionalelor cu de, amestecul vorbirii directe cu cea indirectă sunt caracteristici care se explică prin înrâurirea vorbirii populare.

Varianta stilistică din cărţile bisericeşti se caracterizează printr-o terminologie specifică, păstrată în linii mari până azi, chiar dacă în secolul trecut, lexicul bisericesc a suferit modificări importante. O figură de stil, des utilizată de cei patru autori ai Arhieraticoanelor, este enumeraţia, constând atât în înşiruirea unor substantive: „*Încă ne rugăm pentru mila, viaţa, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea, lăsarea păcatelor robului lui Dumnezeu (cutare) şi pentru ca să i să iarte lui toată greşala cea de voie şi fără de voie,* cât şi în înşiruirea unor verbe, care au rolul de a amplifica acţiunea: *Apără, mântuiaşte, miluiaşte şi ne păzeaşte pre noi Dumnezeule cu darul Tău*".

Alături de enumeraţie, repetiţia – este realizată, în principal, prin simetrie şi paralelism. De exemplu: „*Doamne Dumnezeul nostru, care toate înţălepţeaşte le împarţi şi care cu împărţirea Trupului Tău ai lucrat mântuinţa noastră, care pre înţăleptul împărţitoriu ca stăpânul căsii l-ai lăudat, blagosloveaşte şi pre robul Tău acesta* (cutare) *în econom*."

O altă figură de stil, consemnată în Arhieraticoane este inversiunea: Exemple: „*cade-i-să să fie de treizeci de ani; îmbrace-să cu mantiia; slăvi-Te-voiu pre Tine; uns-ai cu untdelemn capul mieu; spăla-mă-vei şi mai vârtos decât neaoa mă voiu alb.i*"

De asemenea, în cele patru Arhieraticoane este frecventă şi invocaţia, constând în apelul direct la Divinitate: *Doamne, Dumnezeul nostru*"; „*Doamne, Dumnezeule Atotţiitoriule*"; *Dumnezeule, Mântuitorul nostru*"; *Dumnezeule, carele eşti mare în puteri*".

Un loc aparte între tropii utilizaţi de autorii Arhieraticoanelor, îl ocupă epitetele. Numărul foarte mare de epitete creează posibilitatea diversificării şi nuanţării expresiei artistice şi, implicit a sensului acesteia prin seriile sinonimice create, de exemplu: *Dumnezeul nostru, nespurcat, neîntinat şi nevinovat*"; „*Preasfânta, Curata, Preabinecuvântata, Slăvita Doamna noastră*"; „*Preasfânta, Curata, Preablagoslovita, Slăvita Stăpâna noastră.*"

Materialul lexical, întrebuinţat de cei 4 autori, aparţine, în marea majoritate, fondului principal de cuvinte al limbii române, din acea perioadă. La acest material, în cea mai mare parte de origine latină, se adaugă o serie, relativ bogată, de cuvinte împrumutate din diverse limbi (în primul rând slavone, apoi greceşti), maghiare şi turceşti.

Dintre toţi autorii Arhieraticoanelor, episcopul Inochentie Micu-Klein se remarcă prin bogăţia şi diversitatea lexicului însă limba folosită de Grigore Maior şi Ion Craioveanu, este mai modernă.

Limba lui Inochentie este aceea a unui învăţat ardelean, excelent mânuitor al graiului vremii sale. Este demnă de uimire acurateţea pe care autorul a impus-o acestui limbaj rustic, ridicându-l la înălţimea unui stadiu semnificativ în evoluţia limbii noastre literare.

Maghiarismele lui Inochentie Micu-Klein se pierd în albia unei frumoase limbi româneşti cu savoare populară, păstrându-şi doar calitatea de martori ai genezei Arhieraticonului. Astfel sunt: **chindeu** pentru **ştergar**, **copârşeu** pentru **sicriu**, **dărab** pentru **bucată**, **deschilinit** pentru **despărţit**, **feredeu** pentru **baie**, **lămpaş** pentru **candelă**, **lepedeu** pentru **giulgiu**, **cearceaf**, **tolceariu** pentru **pâlnie**. Remarcăm ardelenismele: **cocon** pentru **copil**; **scoborî** pentru **coborî**, **cufundos** pentru **adânc; oloi** pentru **ulei**; **ştergură** pentru **ştergar.** Întâlnim şi numeroase slavonisme, frecvente şi astăzi în limbajul religios, ca: **blagoslovi**, **molitvă**, **norod, osfeştanie** (sub forma actuală **sfeştanie)** etc. În mod cu totul sporadic apar cuvinte dispărute azi din limbajul bisericesc, ca **dveră**, pentru **uşă; liubov** pentru iubire şi **iproci** pentru **etc.**

Cele patru Arhieraticoane cercetate sunt monumente de seamă ale limbii române şi totodată ale literaturii religioase româneşti.

În încheiere, doresc să amintesc caldele cuvinte ale lui Nicoae Iorga, despre importanţa tipăriturilor în cultura românească: „*Marele merit al acestor cărţi este acela că, trecând hotarele, au adunat sufleteşte prin viaţa culturală pe toţi românii laolaltă. Prin ele s-a întemeiat ceva nepreţuit ce va da formă gândului şi simţirii generaţiilor care vor urma: limba literară*" (N. Iorga, ***Istoria literaturii române***, p. 192).

BIBLIOGRAFIE

❖ Bulgăr, Gheorghe. ***Studii de stilistică şi limba literară***, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.

❖ Cătănescu, C., Maria. ***Limba română - origini şi dezvoltare***, Bucureşti: Editura Humanitas, 1996.

❖ Chindriş, Ioan. ***Biblioteca lui Inochentie Micu-Klein***, în: ***Anuarul Institutului de Istorie Cluj***, XXXIV, 1995, p.347-373 .

❖ Coteanu, Ion. ***Româna literară şi problemele ei principale***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

❖ Coteanu, Ion. ***Structura şi evoluţia limbii române (de la origini până la 1860***), Bucureşti: Editura Academiei R.S.R, 1981.

❖ Coteanu, Ion. ***Gramatică stilistică compoziţie***, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1990.

❖ Cristescu, Mariana; Georgescu, Magdalena.. ***Dicţionarul limbii române literare vechi***, Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1987.

❖ Damşa, Teodor. ***Biserica greco-catolică din România în perspectiva istorică***, Timişoara: Editura de Vest, 1994.

❖ Diaconescu, Ion. ***Probleme de sintaxă a limbii române actuale***, Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1989.

❖ Dragomirescu, Gh. ***Dicţionarul figurilor de stil***, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1995.

❖ Dragoş, Elena. ***Elemente de sintaxă istorică românească***, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică R.A, 1995.

❖ Gheţie, Ion ***Introducere în studiul limbii române literare***, Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

❖ Gheţie, Ion; Chivu, Gheorghe et alii, ***Contribuţii la istoria limbii române literare secolul al XVIII-lea (1688-1780***), Cluj Napoca: Editura „ATLAS – CLUSIUM" SRL, 2000.

❖ Gheţie, Ion; Chivu, Gheorghe et alii, ***Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780***), Bucureşti: Editura Academiei Române, 1997.

❖ Ionescu, Cristina; Cerkez, Matei. ***Gramatică şi stilistică***, Bucureşti: Editura All Educaţional S.A, 1997.

❖ Ivănescu, Gheorghe. ***Studii de istoria limbii române literare***, Iaşi: Editura Junimea, 1989.

❖ Lungu, Ion**. *Şcoala ardeleană***, Bucureşti: Editura Minerva, 1978.

❖ Macrea, Dimitrie**. *Probleme ale structurii şi evoluţiei limbii române***, Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1982.

❖ Micu-Klein, Inochentie. ***Arhieraticon***, Ediţie după originalul manuscris, Chindriş, Ioan, Nuţiu Florica-Elisabeta; Bucureşti: Editura România Press, 2002.

❖ Micu-Klein, Samuil. ***Biblia de la Blaj*** (1795), Roma: Editura Vaticana, 2000.

❖ Munteanu, Ştefan; Ţâra, D. Vasile. ***Istoria limbii române literare***. Ediţie revizuită şi adăugită, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.

❖ Nuţiu, Florica Elisabeta. ***Probleme de transliterare a textelor din secolul al XVIII-lea, Lucrările sesiunii de comunicări ştiinţifice a Univ. P. Maior, „Limba şi literatura română***", vol. X, 27-28 octombrie, Târgu-Mureş, 2000, p. 113-128.

❖ Pall, Francisc ***Inochentie Micu-Klein, Exilul la Roma, 1745-1768***, vol. I-III, Cluj-Napoca, Fundaţia culturală română, 1975.

❖ Pamfil, Viorica et alii**.** ***Istoria limbii române***, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.

❖ Rosetti, Al.; Cazacu, B.; Onu, Liviu**.** ***Istoria limbii române literare***, vol. I, Bucureşti: Editura Minerva, 1971.

Contribution to the History of Romanian Religious Books

Abstract

At the end of the 17th century and the beginning of the 18th century on romanian territories, we are able to observe an intensification of translation and printing activities concerning the religious books. In 1747 a new Romanian printing house is founded – at Blaj – and o lot of important religious books are printed there: ***Arhieraticon*** (printed by Grigore Maior in 1777), ***Biblia*** (translated by Samuil Micu in 1795) which is considered as „*the Bible of all Romanians, personal religion being unimportant*"; it will be reprint for three times during the 19th century – 1819 at Sankt Petersburg, between 1854-1856 at Buzău and finally at Sibiu, between 1856-1858. This book is also known as ***Biblia lui Samuil Micu*** and represents a significant monument of written Romanian culture during centuries.

Some other important books are the so-called ***Arhieraticon***. The oldest one is ***Slujebnicul mitropolitului Ştefan al Ungrovlahiei***, written in three different languages (Romanian, Greek and Slavonic) and it remained as a manuscript. The oldest ***Arhieraticon,*** written only in Romanian, is the one copied by Axinte Uricariul in 1705.

Another ***Arhieraticon*** is realized in Transylvania by Inochentie Micu-Klein. It has established the main features of Transylvanian Arhieraticon, that divides the religious service in four groups.

Another book is printed by Grigore Maior, the bishop, in 1777; an ***Arhieraticon*** is kept at the Academy's Library, as a manuscript and the most extensive one – 120 pages – bellongs to the bishop Ion Craioveanu.

All these books represent real monuments of Romanian culture and language; they had a prominent part in Romanian language formation.

Muzeul bisericesc din Sărmaş: *Cartea veche românească – arma românilor ardeleni*

Elena Mihu
Muzeul Judeţean Mureş

Cartea – spunea Haşdeu[1] – a fost principala armă a românilor ardeleni, în faţa căreia sabia şi puşca au jucat un rol secundar: „*Ochiul lui Dumnezeu veghia de sus asupra Daciei lui Traian şi întocmai când prăpastia desnaţionalizării se deschisese ameninţător sub picioarele ardelenilor, providenţa le şopti în taină: Învăţaţi carte românească şi-ţi fi mântuiţi!*"

În anul 1855, episcopul Andrei Şaguna[2] îi îndemna pe preoţi să salveze această carte, atât de preţioasă: „*Bisericile noastre au avut în toate timpurile cărţile trebuincioase pentru slujba dumnezeiască. Aceste cărţi fie scrise cu mâna sau tipărite, în limba română sau slavonă, au păstrat cu mare îngrijire, ca proprietate sfântă a caselor lui Dumnezeu... Stricăciunea, pierderea şi ruperea lor este o călcare de cele sfinte şi o vătămare neiertată a averei bisericeşti, care în toată vremea trebuie a fi întreagă şi neatinsă de mâni rele. Nişte asemini cărţi vechi fac literatura noastră bisericească, şi pe lângă aceasta se privesc ca nişte izvoare şi vistierii preţioase chiar şi pentru cultura limbei naţionale. Prin salvarea lor se va face o slujbă mare bisericii, şi limbei poporului, pentru care cei de acum ne vor mulţămi, iar urmaşii noştri ne vor fi recunoscători.*"

Cartea veche românească – „*podoaba vie a altarului*" – ce se citea în strană duminica şi în zilele de sărbătoare pentru a aduce lumină, mîngâierea sufletului, dar şi încântarea ochiului, fiind decorată în fel şi chip, a împodobit altarele bisericuţelor noastre de lemn, timp de secole, stând alături de icoane. Au ajuns până la noi, în satele câmpiei Transilvaniei, tipăriturile lui Coresi, la Miheşu de Câmpie şi Valea Largă.[3]

---

[1] Bogdan Petriceicu-Haşdeu, ***Cartea, arma românilor ardeleni***, în ***Răvaşul***, 1907, p. 591-597.

[2] Circulara din 2 aprilie 1855, a lui Andrei Şaguna , în ***Mitropolia Ardealului***, 1978, nr. 4-6, p. 332.

[3] Câteva file folosite de legător.

Cazania sau ***Cartea românească de învăţătură*** este prima carte tipărită în Moldova, la Iaşi în 1643, de mitropolitul Varlaam, cu toată cheltuiala domnitorului Vasile Lupu. Prin marea ei circulaţie „*a devenit operă de unitate naţională*", cum o numea N. Iorga. Era trimisă în Ardeal, pentru a preîntâmpina propaganda calvină, fiind difuzată de înalţii ierarhii Sava Brancovici, Varlaam de Daia, şi aşteptată de „*toţi poporenii*" locului. O aşteptau credincioşii de la Oroiu (2 exemplare[4]), Pogăceaua, Răzoare, Sânpetru de Câmpie, Sângeorgiu de Câmpie. Altele au poposit, doar pentru o vreme, la Aţintiş, Bogata, Hădăreni, Icland, Luduş, Valea Largă[5].

Noul Testament a fost tipărit la Alba Iulia în 1648 de mitropolitul Simion Ştefan, cel ce pleda pentru crearea unei limbi unice „*una şi aceeaşi pentru toţi românii.*" A stat secole alături de ***Cazanie***: la Oroiu,[6] Sângeorgiu de Câmpie.[7] Un exemplar era al parohiei Ulieş.[8] A mai fost atestat documentar la: Chimitelnic[9] în 1681, pe când Mihail Apafi era principele Transilvaniei, la Sărmaş[10] pe la anul 1708 şi la Valea Largă[11] pe la anul 1765.

Cărţile tipărite la cumpăna noului veac de Şerban Cantacuzino, cel ce dorea transformarea bisericii „*într-o cetate a conştiinţei naţionale,*" ajung şi în satele de pe Câmpie: ***Cheia înţelesului*** (Bucureşti, 1678) ajunge la Sălcud[12], Ion diacul mulţumea că a putut să o citească în anul 1751;

---

[4] Un exemplar la parohia din localitate şi altul într-o colecţie particulară din Târgu Mureş.

[5] Florian Dudaş, ***Vechi cărţi româneşti călătoare***, Bucureşti, 1987.

[6] Ajuns în colecţiile Muzeului Judeţean Mureş (furat în iunie 2002, din Muzeul bisericesc Sărmaş).

[7] Furat de la parohie după 1990.

[8] Furat împreună cu celelalte 6 cărţi, după 1990.

[9] Vasile Maşca, ***Din bătrâni. Povestea unei cărţi spusă de ea însăşi***, în ***Răvaşul***, Cluj, 1907, nr. 14, p. 221.

[10] Florian Dudaş, ***op. cit***., p. 122.

[11] Menţionat pe filele Antologhionului păstrat la parohie.

[12] Ioana Cristache-Panait, ***Importante însemnări de pe cărţi vechi bisericeşti tipărite la Vîlcea şi în alte părţi***, II, în ***Mitropolia Olteniei***, XXXI, nr. 7-9, 1978, p. 564.

Evanghelia (1682) la Oarba[13], de unde trece apoi la Iernut şi Dileu; ***Apostolul*** (1683) la Sânpetru de Câmpie.[14]

Domnitorul Constantin Brâncoveanu îl va aduce din Gruzia pe Antim Ivireanu, acel „*Aldo Manuzio al românilor,*" care va scoate cărţi româneşti, în cele 5 tipografii; multe vor ajunge şi în bisericile noastre. La Alba Iulia îl va trimite pe Mihail Iştvanovici, care va tipării în 1699 ***Bucoavna*** şi ***Chiriacodromionul***, pentru că „*ispita e mare în Ardeal.*" ***Chiriacodromionul*** se păstrează până astăzi la bisericile din Aţintiş, Balda, Bărboşi, Dătăşeni, Iclănzel, Mădăraşi, Petea.

În secolul al XVIII-lea, cartea, tipărită la Bucureşti sau Râmnic, ce era adusă chiar de episcopul Inochentie Micu Clain pentru bisericile unite, cât şi cea de la Blaj, aşteptată de credincioşii ortodocşi, refuza să participe la disputele confesionale ce i-a dezbinat pe români în „*uniţi*" şi „*neuniţi.*"

Cărţile lui Petru Maior tipărite la Buda: ***Didahiile***, ***Propovedaniile***, ***Predicile***, care trebuiau să-i învăţeţe pe preoţi „*să ştie a propăvădui,*" înlocuind ***Căzania cea bătrână***, erau cumpărate de episcopul ortodox, Vasile Moga. Acesta îi scria în 1814 lui Petru Maior, următoarele[15] referitor la stocul de 1244 de bucăţi: „*Am făcut pe preoţii tineri să-şi ia câte o carte şi acasă să să înţăleagă cu poporenii,*" fapt ce-i aduce reclamaţie la guvernator „*că fac silă cu cărţile mele, că fac câştig şi sărăcesc preoţii...Am răspuns cum am putut. De eşti tare lipsit de bani şi de nu a-i pagubă de tot, eu cu ochii închişi dau pe dânsele 2200 fl...Nici una neîmbulzită nu s-a trecut şi îmbulzirea e primejdioasă...De nu se vor trece niciodată, le voiu purta cu mine din sălaş în sălaş*". Se mai păstrează doar la bisericile ortodoxe din Cheţani şi Aţintiş.

Pe filele cărţilor, „*cei mici*" cu suflet mare, ţăranul român, ne scrie adevărata noastră istorie. Pe tablele de lemn ale cărţilor, pe filele albe, sau pe dedesuptul textului, însemnările ne povestesc despre drumul cărţii, despre cum a trecut ***Cazania lui Varlaam***[16] prin cele trei provincii româneşti, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Era a lui „*Ioan Delcheul Sava de lângă Marea Neagră,*" de unde trece apoi Carpaţii şi ajunge pe

---

[13] Păstrat la Muzeul Militar Central din Bucureşti.

[14] La parohie (s-a furat în iunie 2002 din Muzeul bisericesc din Sărmaş).

[15] Ioan Lupaş, ***Istoria bisericească a românilor ardeleni***, Sibiu, 1914, p. 154.

[16] Sebastian Stanca, ***Cărţi călătoare***, în ***Revista teologică***, XXV, 1935, p. 19-23. (astăzi la Episcopia Ortodoxă din Cluj-Napoca).

Târnava Mică, la Jidvei (AB), după găsim consemnat: „*Am dat la cumnatu Constandin două straiţe cu cărţi, le-au dus la Jidveiu cu felonul şi alte haine*". Trece apoi la Stupini (AB) şi de aici pe Câmpie, după cum se mai notează: „*Eu popa Constandin din Stupini am vândut aceasta carte lui Pescar Oprea din Milaş derept 13 florinţi.*" Poposeşte la Bogata, Papiu Ilarian, Soporu de Câmpie, şi în 1818 ajunge proprietatea popii Ion, din Iclandu Mare. Un alt exemplar al ***Cazaniei***, ce se păstra cu mare grijă în biserica de la Sânpetru de Câmpie[17], se cumpăra în 1721 cu „*12 lei bătuţi*" din târgul Sucevei, de la slugile mitropolitului Ghideon, de popa Luca din satul Manic (SV). Nu ştim când trece Carpaţii, şi ajunge la popa Toader care, în anul 1741, o va vinde lui popa Macarie din satul Sânpetru de Câmpie cu 10 florini, grâu şi ceară, cum ne spune popa Ion: „*Iată această carte a fost a lui popa Toader şi o au dat popei Macarie de la Se(n)petru, drept 10 florinţi vonaş. Nu i-au dat toţ(i) banii (ci) i-au dat grău şi ciară, la moartea lui. Şi când au dat, au fost jinerele Onul şi nepotul său Pavel şi Mulduvan Irimie şi Murăşan Florin. Iară de să va afla cineva din feciorii lui popa Toader, ei să o poată scoate la altă sămânţă-nu. Scris-am eu di la Sân(petru) popa Ioan, le(at) 1741, me(şi)ţa mai 23.*" Va ajunge la biserică, prin donaţia popii Macarie. Exemplarul de la Voiniceni, era adus din Moldova pentru credincioşii de pe Câmpie, în anul 1687, pe când era principe al Transilvaniei, Mihail Apafi şi mitropolit ortodox era Varlaam de Daia, cum aflăm din frumoasa însemnare (în limba slavonă şi română), făcută de Ion Matei, logofăt: „*Această Poucenie o au cumpărat cu bani gata popa Toader den Sen(jorz ?), pătrupop Toma de Dămb...de la Cârlig de la Moldova, în bani flor(inţi) 14 şi bani 8, dezlegată şi dentăiu lipsă foile. Fiind Apafi Mihaiu, craiul Ardealului, mitropolit arhie(reu) Kir Varlam de Daia. Apucă la această îngerească, Dumnezeu să-l pomenească şi pre mine să mă bl(a)gosl(ovea)scă, mult greşitul Ion Mutei, log(ofăt). Crugul soarelui 27, crugul lunii 13, în vl(eat) 7195, de la naşterea lui H(ristos) 1687. Prin mila lui Dumnezeu. Io voevod, domnul Ţării Româneşti, fiu al marelui şi prea bunului, Io voevod din Ţara Vropii.*" Cartea va fi „*răpită*" în 1766, de popa Luca din Toldal, făcându-se „*şasă săboară*" de judecată pentru recuperarea ei, s-a găsit vinovat şi a fost „*bintătuit*" (amendat) cu 3 florini de protopopul Vasilia cel Negru din

[17] Exemplar furat în iunie 2002 (împreună cu 12 icoane şi 8 cărţi).

Filpişu Mare. În 1799 cartea va ajunge în satul Ceuaşu de Câmpie, în proprietatea lui Tirnoan Dumitru, care o cumpăra de la popa Simion din Păingeni, după care va intra în biblioteca învăţătorului Dumitru Maior[18], din aceeaşi localitate.

Cumpărarea cărţilor vechi româneşti, se făcea cu mare efort, asociindu-se uneori întreaga obşte a satului. Mărturie stă ***Antologhionul*** (Râmnic, 1737) de la Şeulia de Câmpie: „*Stăm noi şăulenii, ca să să ştie că am luat această sfântă carte, anume Minei, de la diacu Ion din ţară (?), anume fiind în târg popa Toader şi titor(i): întăi Vozsi Oanea şi Micuşan Alesă şi cu alţii împreună, până la 28 de oameni. Şi o au luat pomană Maicii noastre sfintei besereci, să n-aibă nime a o înstrăina de la sfânta. Şi cine o ar înstrăina, să fie supt blestemul (în) veci (a) Domnului. 1742, mesiţa iunie 8.* (Sunt înşiraţi cei 28 care au plătit). *Scris-am noi şăulenii, această sfântă carte, anume Meneiu rumânesc*." O altă însemnare ne dă numele credincioşilor care au plătit pentru îngrădirea bisericii: „*Carii au conferit de bună volia pentru îngrădirea m(aicii) bes(ericii) gr(eco) cat(olică) din Şiaulia de Câmpie, cu palantu în anul Domnului 1884.*" (Sunt semnate 47 de persoane, care plătesc cu grâu).

Cărţile se vindeau în târg, ca orice obiect, după cum aflăm şi despre ***Evanghelia*** (Bucureşti, 1723), de la parohia din Ogra: „*Fiind anii Domnului 1753, martie 10 zile, măr eu popa Pătru la târg în Wasarhei [19], am luat această sfântă carte Evanghelie, cu 15 fl(orinţi) de la popa Onu din Sinpaul.*"

Cărţile se cumpărau pe bani şi bucate de cele mai multe ori. Dar fata popii Radu din Oroiu, Paraschiva, cerea de la popa Şandru din Merişor, în schimbul vânzării ***Cazaniei lui Varlaam***, ce i-a rămas moştenire de la tatăl său, şi câţiva metri de pânză subţire: „*În ştire să fie a ştii, de rândul acestii cărţi, anume Poucenie. Că au fost a popei Rad din Oroiu, când au răposat, moare, au lăsat aceasta pop(i) Şandru din Alma, că al(t) nemşug mai aproape el n-au avut, nice au avut feciori, fără o fată anume Paraschiva. După moartea tătine-său au venit Paraschiva la feciorul popei Şandru şi au luat 17 florinţi şi 20 de coţi de pânză supbţire şi 4 punţi[20] de*

[18] Ex-librisul său mai apare şi pe alte cărţi vechi româneşti

[19] Târgu-Mureş.

[20] 1/2 kilogram.

chiară. Acestea le-au dat tot în preţul cărţii, să n-aibă drept încolo nime a o căuta. Când am făcut această scrisoare, au fost fata popei Rad de faţă, şi-au dat mâna cu Ion Aldea, cu Dumitru Rîiu, cu popa Stoica din Alma, Mandrea popa, Nastasie. Vleat 1696."

Cărţile se dădeau de multe ori ca zestre, ca în cazul ***Penticostarului*** (Blaj, 1768) de la Tuşin. O primea la anul 1802, de la socru său, popa Toader „*dată întâi jestre de la socru, al doilea rând dintr-un săbor mic, iar al treilea rând cu judecarea s(fântului) Consistoriu.*" O dădea acesta mai departe tot ca „*jestre*", ginerelui său, lui popa Crăciun, la anul 1823. Biserica îl plăteşte apoi pe popa Dionisie, feciorul popii Crăciun, pentru trece în proprietatea sa, cum consemnează în 10 februarie 1837, protopopul Major Ioszef. Tot aici se nota „*cu voinţa protopopului Grigorie Rad*", în 17 ianuarie 1837.

Cărţile erau purtate prin procese. La Valea Largă în anul 1763, se făcea „*săbor de judecată*" din cauza ***Antologhionul*** (Râmnic, 1737) şi a ***Noului Testament*** (Alba Iulia, 1648), ce au rămas de la popa Macavei: „*Să să ştie că în anul 1763, iunie 25, au fost săbor în satul Ticud, de toată eparhia, poftind această şi altă sfântă carte, care se cheamă Testamentul.*" Aceste două cărţi le cerea biserica şi satul pe de o parte, şi popa Pintilie pe de alta. Acesta din urmă aduce dovezi că: „*că neamului (lui), un unchiu al său, nu bisericii, nice satului. La ceasul morţii le-au lăsat popii Pinilie.*" În faţa „*săborului*" a venit satul şi preotul Pintilie, care are câştig de cauză: „*Drept aceea satul nu putu arăta cu mărturii, iar preotul arătă prin preoţii credincioşi, cum că s-au dat de acel repausat de unchiu său, popa Macaveiu.*" Se întărea acestă hotărâre a „*soborului mic*", prin semnătura protopopului Petru Dăianul „*a eparhii Kiejii (Gheja)*" şi popa Şamu din Sînger „*juratul eparhii.*"

Pentru a nu pleca din sat, cărţile erau însoţite de blesteme, cum găsim pe filele ***Triodului*** (Blaj, 1771) de la Iclandu Mare: „*Acest sfânt Triod l-am câştigat eu popa Toader Creţa din Iclănzăl. Să fie a sfintii bisericii din Iclănzăl, să n-aibă nime nici o treabă la dânsul, nici sătenii, nici preoţii, nici dinafara bisericii, să să leje de dânsul, ca nu cumva să cază unii ca acei, în blestem ca şi Nabucadonosor, împăratul, pentru odoarele bisericii, de au păscut iarbă ca dobitoacele.*"

Însemnările aşternute pe filele cărţilor vechi româneşti, ne aduc date despre slujitorii bisericii – preoţii - cei care, cum spunea N. Iorga[21]: „*Au dat toată învăţătura, au înzestrat neamul cu o limbă, cu o literatură sfântă, au călăuzit neamul pe drumurile pământului fără a-şi desface ochii de la cer. Dând istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, mucenici şi sfinţi.*"

Din secolul al XVII-lea îl avem pe popa Radu din Oroiu de Câmpie, în mâna căruia ajunge ***Cazania lui Varlaam***[22], nu mulţi ani după tipărire; neavând fecior să-i urmeze la altar, decât pe Paraschiva, cartea trebuia să treacă în mâna altui preot.

În anul 1686 „*purtăto(r) de gând*" al ***Cazaniei lui Varlaam***[23], era popa Nicolae Grama din Zau de Câmpie, care va face şi următoarea însemnare: „*Cu vrerea Tatălui şi cu îndrumarea (Fiului, s-a cumpărat cu) 26 florinţi şi am dat (pomană) neamului mieu, strămoşilor, moşilor şi părinţilor şi fraţilor şi surorilor şi a tot rodul mieu. Iară de s-o afla cineva din neamul nostru să va depărta să o fure, să fie treclet, andema. Scris-am în vremea crai(ului) Apafi Mihai şi vlădica Varlaam şi pop(a) Nicolae Grama, purtăto(r) de gând în aceea vreme. 1686 meşiţa noemvrie 13.*" Protopopul bisericilor ortodoxe de pe Câmpie era atunci popa Petre din Zau, iar la Suatul de Sus era preot popa Vasilie. Se dăruia, cum ne spune o altă însemnare tot din secolul al XVII-lea, nu ştim cărei biserici[24] împreună cu Cazania: „*o Evanghelie sărbească, un Triod, o Leturghie, cruce (şi un) sfetnic,*[25] *de asemenea.*"

Pe la anul 1740 îşi recuperau ***Antologhionul*** (Râmnic, 1705) furat şi dus la biserica Prundului (Bârgăului), preoţii bisericii din Zau, popa Giorgie şi Socnea împreună cu protopopul Soporului de Câmpie, Dălianu „*împreună cu vlădica Inochentie (Micu Clain), supt biruinţa înălţatului împărat Carol al Mare*[26]*.*"

---

[21] Mircea Păcurariu, ***Istoria bisericii ortodoxe române***, vol. 1, Bucureşti, 1990, p. 4-5.

[22] În colecţia particulară (amintită mai sus).

[23] Deţinător parohia din Pogăceaua.

[24] Descifrarea localităţii incertă.

[25] Sfeşnic.

[26] Carol al VI-lea.

Zbuciumată a fost în secolul al XVIII-lea viaţa bisericii, a preoţilor şi a credincioşilor din aceste locuri. Ce ne spun cărţile vechi româneşti despre disputele confesionale din Valea Largă! Aflăm că, în anul 1763, pe când se făcea judecata pentru cele două cărţi, preoţii Macavei şi Pintilie erau uniţi, iar pe când se dona Psaltirea (Râmnic, 1751), de protopopul Irimie, în anul 1767, biserica era neunită. După 12 ani, în 1779, episcopul Blajului, Grigorie Maior dă bisericii unite o ***Evanghelie*** (Blaj, 1765); preot era Artemon Pop şi protopopiatul era la Gheja, iar protopop era popa Şamu. În 1797 se cumpăra pentru biserica neunită „*din Ţicud*", un ***Triod*** (Râmnic, 1777): „*în zilele preotului popa Gavril Onişor şi popa Mihail Vlasa, şi era martor Ioan Cracinovici, protopopul eparhii Turda*."

Pe când popa Atanasie Conţ era preot al satului Aţintiş, în anul 1819, se ridica biserica de lemn: „*Şi s-a gătat în 29 zile, la Tăierea capului Ion Botezătorul. Şi au cumpărat sindilă Hodoş Petru, 18 mii sindile, cu 60 florinţi şi plata meşterilor 40 zloţi şi 8 merţe de grâu şi 5 cupe de vinarsu. Şi cu(i)e zece mii cu 7 zloţi (toată) cheltuiala banilor, o sută de zloţi*," şi la sfinţirea bisericii este invitat să participe episcopul Vasile Moga.

L-am lăsat la urmă pe popa Lupu din Chimitelnic care, la anul 1681 ne povesteşte peripeţiile prin care a trecut ***Noul Testament*** [27] (Alba Iulia, 1648), ce era cumpărat de Ştefan Petrişor şi dat de pomană bisericii din sat; punându-l în mâna popii Lupu, i-a zis: „*Popo Lupule, ia iastă carte în mân(u)rile tale că o dau să fie bisericii şi să-i porţi de grije, în zilele tale. Iară eu popa Lupul am luat cartea şi i-am purtat de grije şi de la mine nu s-au streinat*." După moartea lui Ştefan Petrişor, fiul acestuia Ion, vinde averea părinţilor şi, rămas în sărăcie „*văzându-se lipsit şi flămânzit*," îşi aminteşte de carte şi vrea să o vândă unui om mai bogat, pe nume Chiorean Lupu. Popa îi atenţionează, spunându-le că: „*nu eşti slobod s-o cumperi, nici el să o vânză, că-i dată de tat-său la biserică pomană*." Şi Ion a fost întrebat în biserică, ce merită cel „*ce-şi vinde pomana părinţilor, ce i să cade (acelui om)? Şi l-am făcut de toată ruşinea (l-am) preaobrăzuit şi l-am predicăluit* – spune popa Lupu – *şi la biserică înaintea a tot satul Chimitelnicul*." Ion, văzând că nu poate vinde cartea în sat „*s-au dus într-alt sat pe la oameni şi pe la popi, să o vânză într-ascuns fără ştirea popii şi a sătenilor*," fapt descoperit de popa Lupu. Acesta îl roagă în cele din urmă

[27] Vasile Maşca, ***art.cit.***

pe Chiorean Lupu să-l despăgubească pe Ion după cum se vor înţelege, numai să nu plece cartea din sat: „*Şi i-am zis: Lupule, văz că cel om, anume Ion va apuca carte(a) cu vr(e)un meşteşug, au de la noi, au de la biserică şi o va vinde. Că iată am înţeles de la popi că îmblă să o vânză, macar cui. Ce iată, te îndemn să o cumperi precum te vei pute togmi, decât să să înstrăine undeva.*" Şi la rugămintile sale, Chiorean o plăteşte „*togmindu-să*" cu un preţ de 22 florini, având şi el un fecior „*stiut, trăgând nădejde de popie*." Bani „*gata*" a primit Ion doar 5 florini, restul a fost plătit în natură: „*I-au dat 4 merţă de făină de grâu şi 4 merţă de grâu (de) măcinat, merţa câte şeptezeci şi cinci de bani. Şi i-au dat un porc, drept un florinţ şi 20 de bani şi i-au dat o păreche de ciubote muereşti, drept 60 de bani. Şi i-au dat 2 merţe de grău de sămânţă şi grău se vindea atuncea, câte un florinţ merţa.*" Şi înţelegerea aşa a fost făcută să nu poată nimeni din neamul lui Ion, să mai strice „*togmeala*." Şi pe când se cumpăra cartea, erau vremuri de restrişte „*lipsă era de bucate şi flămânzie şi betegi era toţi...în zilele mării sale craiului Apafi Mihai, anii Domnului 1681(?), în mai 7*." După această dată, anul 1702 (presupunem), ***Noul Testament***, era proprietatea popii David din Ocnişoara (AB), stând alături de ***Cazania lui Varlaam*** [28].

Muzeul bisericesc din Sărmaş a fost deschis în 15 august 1997 în prezenţa unui mare număr de credincioşi, în frunte cu arhiepiscopul Andrei de Alba Iulia. În biserica de lemn, monument istoric, au fost expuse icoane şi cărţi deţinute de parohiile de pe Câmpie. În iunie 2002, lăcaşul a fost „*profanat*" de hoţi, furându-se 12 icoane şi 8 cărţi. Icoanele au fost recuperate: 8 prăznicare pictate de popa Nicolae din Feisa, proprietatea parohiei Cheţani şi 4 icoane împărăteşti pictate de Toader Zugravul: Iisus Pantocrator, 1745 de la Iclandu Mare, Sfântul Nicolae, Arhanghelul Mihail şi Maica Domnului, 1751 de la Sălcud. Din cele 8 cărţi, doar trei au fost găsite: ***Cazania lui Varlaam*** (Iaşi, 1643) de la Sânpetru de Câmpie şi Pogăceaua; ***Chiriacodromionul*** (Alba Iulia, 1699) de la Balda. Nu au apărut încă: ***Noul Testament*** (Alba Iulia, 1648) ce a aparţinut bisericii din Oroiu, ajuns în colecţiile Muzeului Judeţean Mureş, ***Apostolul*** (Bucureşti, 1683) de la Sânpetru de Câmpie, ***Triodul*** (Râmnic, 1735) de la Miheşu de

[28] La parohia Corneşti (MŞ).

Câmpie, ***Predicile lui Petru Maior*** (Buda, 1811) de la Cheţani şi ***Chiriacodromionul*** (Sibiu, 1856) de la Aţintiş.

The Religious Museum from Sărmaş:
Ancient Romanian Book – A Weapon of Transylvanian People

Abstract

The religious museum from Sărmaş was opened in 15th of August 1997 and it contains a lot of ancient books and icons. Unfortunatelly, in June 2002 some of those „jewells" have been stolen, only some of them being recovered. However, it stores a lot of national goods which are very important for our culture.

Haşdeu used to say that the book was the most important weapon of Transylvanian people, the sword and the gun being on the second place. Indeed, the book was the only way of keping the ancient traditions, ancient culture and, more than that, for keeping the national language.

Romanian ancient books could be found during centuries in almost all churches; they were used as base for religious services, but also as textbooks for priests.

The diffusion of books was encouraged by the heads of orthodox church and by voivodes. With their moral and financial support, a lot of religious books have been published and send in almost all places. More than that, they succeded sometimes in convincing the young priests to buy at least a book for their personal use.

The inscriptions from the books are very interesting; in almost all cases we find out who has sold the book, who bought it and why, and the price. More than that, we may fiind informations about the book has traveled through. Sometimes, those inscriptions give us informations about the priests that own them or even about the curses, who's purpose was to prevent the books loss or disappearance.

Nicolae Sulică cercetător al cărţilor vechi româneşti

Melinte Şerban
Târgu-Mureş

În rândul intelectualilor din prima jumătate a secolului trecut, profesorul Nicolae Sulică, atât la Braşov cât şi, mai apoi, la Târgu-Mureş, se singularizează ca o figură deosebită, preocupată de multiple cercetări, indiferent în ce limbă erau scrise documentele, manuscrisele şi cărţile privitoare la istoria culturii şi poporului român. Mare patriot şi cărturar, cu intuiţii surprinzătoare, descoperitor de monumente vechi de limbă, istorie şi literatură română, profesorul a fost un adevărat umanist format în disciplina marilor clasici ai culturii antice, cunoscând câteva limbi printre care greaca, latina, slava veche, germana şi franceza, maghiara, chiar cea medievală.

Braşovean de origine, din Şcheii Braşovului (n. 14 ianuarie 1877), după gimnaziul din oraşul natal urmează cursurile de limba română la Universitatea din Budapesta, apoi limbile clasice cu profesori eminenţi la Lipsca (Leipzig), fiind coleg cu Sextil Puşcariu. Scrie şi publică încă din anii studenţiei, apoi ca profesor de „studii clasice" la Gimnaziul „Andrei Şaguna", importante contribuţii despre antichitatea greco-romană, limba română veche, istorie, folclor, dar mai ales istoria literaturii vechi, cu precădere cea coresiană.[1]

La venirea la Târgu-Mureş, în anul 1921, aducea cu el – după cum ne mărturiseşte[2] – o bibliotecă bogată, conţinând, pe lângă cărţile şi revistele din epocă, manuscrise rare şi o colecţie de carte veche românească. Cum cartea românească în general şi cea veche în special lipsea din biblioteca oraşului, Nicolae Sulică cercetează Biblioteca Teleki, cea a Colegiului Reformat, unde era şi profesor, bibliotecile şi colecţiile personale ale grofilor Bánffy şi Rozsnyai, alte biblioteci, arhivele oraşului, cele bisericeşti şi şcolare. Totodată, întreprinde cercetări directe prin oraşele şi satele din

---

[1] Melinte Şerban, ***Evocări istorice şi literare***, Târgu Mureş: Fundaţia Culturală "Vasile Netea", Caiete mureşene - 10, p. 83-109. A se vedea şi ***Anuarul Liceului de băieţi "Al. Papiu Ilarian din Târgu Mureş "***, 1919 -1929. Târgu Mureş, Tipografia „Ardeleana", 1930, p. 133-137.

[2] ***Cea mai veche şcoală românească din cuprinsul României întregite***, în ***Omagiu lui Constantin Kiriţescu***, Bucureşti, Cultura Naţională, 1937, p. 742.

pământurile secuizate, obţinând informaţii şi de la diferiţi cercetători din ţară şi străinătate, îndeosebi de la fratele său, Constantin Sulică, profesor şi custode, iar mai apoi director la muzee şi biblioteci din Budapesta şi Seghedin.[3] În acest fel, descoperă documente istorice, cronici, manuscrise şi cărţi religioase pe care le şi comentează prin adevărate studii, remarcate şi apreciate în epocă, concluziile fiindu-i confirmate de cercetări ulterioare.[4] Aşa sunt studiile: ***O nouă publicaţie românească din secolul al XVI-lea, Liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Braşov, în 1570***[5]; ***Documente din colecţia Solyom Fekete şi Catehismele româneşti din 1544 (Sibiu) şi 1599 (Braşov)***[6]; ***Cea mai veche şcoală românească din cuprinsul României întregite***[7]; lucrări prezentate de noi[8] fapt pentru care nu vom mai insista asupra lor. Ne vom opri însă, cu precădere, asupra unui alt studiu, rod al unor cercetări şi investigaţii mai ample şi de mai lungă durată: ***Contribuţii la istoria vechimei elementului românesc şi a circulaţiei cărţii româneşti în regiunile săcuizate***.[9]

---

[3] Nicolae Sulică, ***Târgu Mureşul, oraşul florilor şi al muncii seculare româneşti***, în ***Tribuna***, Braşov, III, nr. 790, din 1 Decembrie 1943, p. 60-62. Şi Melinte Şerban, op. cit., p. 91-92 şi 103.

[4] George Ivaşcu, ***Istoria literaturii române***, I, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1969, p. 101-104; Ion Gheţie şi Al. Mareş, ***Originile scrisului în limba română***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 226-229; Al. Mareş, ***Introducere***, în vol. ***Liturghierul lui Coresi***, Bucureşti, 1969; Ion I. Russu, ***Românii şi secuii***, Ediţie îngrijită de Ioan Opriş, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990; Ioan Ranca**, *Românii din Scaunele secuieşti în antroponimele din conscripţii. 1699-1821***, vol. I, Scaunul Mureş, Cluj-Napoca, Editura Ciubăncan, 1995 şi vol. II, Scaunul Ciuc, Giurgeu, Casin, Târgu-Mureş, Editura Pax historica, 1997; Vasilie Popp, ***Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele ţări de la începutul lor până la vremile noastre***, Sibiu, 1838, Studiu introductiv, ediţie, note, rezumat şi indice de Eva Mârza şi Iacob Mârza, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.

[5] Târgu-Mureş, 1927.

[6] În ***Anuarul Liceului de băieţi „Al. Papiu Ilarian" din Târgu-Mureş pe anii 1932-1933, 1933-1934, 1934-35***, Târgu-Mureş, Tipografia „Ardeleana", 1936, p. 35-101 şi în ***Extras***.

[7] În ***op.cit.***

[8] În ***op.cit***., p. 93-99.

[9] În ***Reînvierea***, Târgu-Mureş, I, 1937, p. 11-22 şi II, p. 11-29.

Nicolae Sulică a cunoscut bine realităţile siculice, după cum singur mărturiseşte. În perioada braşoveană a reprezentat ca deputat, în Sinodul arhiecezan de la Sibiu, Cercul Trei Scaune[10] şi făcea dese deplasări în teritoriul respectiv, vizita localităţi, sta de vorbă cu preoţi şi săteni. Probabil că se familiarizase şi cu scrierile despre locuitorii scaunelor secuieşti, atât cele româneşti, cât şi maghiare şi germane, îndeosebi studiile şi articolele lui Augustin Paul[11] şi Nicolae Iorga[12]. Dar, cu siguranţă, se familiarizase şi cu articolele publicate, prin 1899, în ***Gazeta Transilvaniei***, din Braşov, la rubrica intitulată ***Românii din Trei Scaune*** şi, mai ales, cu lucrarea profesorului şi ziaristului Silvestru Moldovan, din Braşov, care relevă deznaţionalizarea românilor din zonele Trei Scaune şi Ciuc.[13] Venind la Târgu-Mureş, participă la dezbaterile pe această temă, de după 1920, când cercetările şi studiile se amplifică. Savantul clujean I. I. Russu, în documentata sa lucrare, arată că toate acestea, „*fără să fi adâncit suficient şi cam departe de a fi epuizat materialul documentar şi a fi elucidat integral problema, au indicat adevăratele proporţii şi multe detalii cu aspecte locale în marea metamorfoză social - etnică şi cultural - lingvistică ce a constituit un dezastru naţional şi social - cultural pentru românimea din zona secuizată în veacul al XIX-lea.*”[14] În acelaşi timp, monografiilor şi studiilor scrise în perioada interbelică[15] li s-au adăugat numeroase articole publicate de presa românească din Târgu-Mureş, Odorhei, Gheorghieni, Sfântu-

---

[10] Mitropolia Sibiului, ***Calendar pe anul 1920.***

[11] ***Între Someş şi Prut***, Bucureşti, 1905. Augustin Paul îşi mai semna lucrările şi cu pseudonimul Delaletca.

[12] ***Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria***, vol. I. ***Până la mişcarea lui Horea (1784***), Bucureşti, 1915.

[13] ***Ţara noastră. Descrierea părţilor Ardealului de la Mureş spre miazăzi şi Valea Mureşului***, Sibiu, 1894.

[14] ***Op.cit***., p. 99.

[15] Traian Popa, ***Monografia oraşului Târgu-Mureş***, Târgu-Mureş, Tip.„Corvin”, 1932 şi idem ***Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureşului***, I, Târgu-Mureş [1926]; Theodor Chindea, ***Contribuţii la istoria românilor din Giurgeul Ciucului***, Gheorghieni, Tip.„Kahan”, 1930; O. M. Dobrotă, ***Românii secuizaţi şi regiune secuizată***, Odorhei, 1940.

Gheorghe şi Miercurea-Ciuc,[16] scrise de profesori, învăţători, preoţi, care cunoşteau bine realităţile oraşelor şi satelor româno-secuieşti, date istorice, obiceiuri şi chiar amintiri ale unor bătrâni, precum Ion Bozdog, Theodor Chindea, O. M. Dobrotă, A. Nistor, Gh. Târnăveanu, G. Belea, Elie Câmpeanu, Traian Popa, Vasile Netea ş.a. Printre aceştia se numără, bineînţeles, şi Nicolae Sulică.

În acest studiu, profesorul târgumureşean consideră că reconstituirea vieţii spirituale de odinioară a românilor din teritoriile secuizate este „*o problemă actuală şi palpitantă*", dar mai ales una „*complexă şi dificilă sub raportul posibilităţilor de investigaţie istorică*" şi de aceea interesantă şi tentantă „*prin vraja pe care o exercită şi prin curajul pe care îl inspiră speranţa unor rezultate nebănuite şi revelatoare.*"[17] Structurată în trei părţi, lucrarea se vrea o demonstraţie a permanenţei elementului românesc în regiunile secuizate, bazată pe argumente şi dovezi istorice, antropologice şi religioase, în prima parte; pe viaţa culturală românească care este

---

[16] ***Gazeta Mureşului. Foaie săptămânală pentru răspândirea culturii în popor***. Redactor Mihail Demetrescu. Târgu-Mureş, 1931-1938; ***Gazeta Ciucului, Organ social-cultural săptămânal*** (bilunar). Director: Theodor Chindea, redactor responsabil: Theodor Anastasia, I.G.Niculescu, Gheorghieni, 1929-1937; ***Gazeta Odorheiului***, Odorhei, 1935; ***Astra. Organ săptămânal al despărţământului Mureş***. Director şi redactor responsabil: Vasile Al. George, iar ulterior, Ioan Bozdog. Târgu-Mureş, 1926-1929; ***Glasul Mureşului. Organ al PNL din judeţul Mureş***. Redactor M. Costin, ulterior Emil Dandea, Târgu-Mureş, 1934-1940**;** ***Glas românesc din regiunea secuizată***. Redactor O.M.Dobrotă, Odorhei, 1935-1936; ***Neamul nostru. Foaie săptămânală pentru cultură, ştiinţă şi artă***. Director: Ioan N. Ţuţuianu. Sfântu Gheorghe, 1934-1936; ***Oituzul. Gazetă independentă de informaţie culturală, socială şi politică***. Sfântu Gheorghe, 1935, 1936; ***Reînvierea***. Director: Gh. Târnăveanu, redactor: G.Belea, Târgu-Mureş, I (1937) şi (***Reînvierea Românească***), II (1938); ***Secuimea***. Girant responsabil: G.N. Gârneţiu, Odorhei, 1931-1940, din care se desprind pe câte o perioadă cele două gazete odorheiene; ***Ţinuturi secuizate*** (bilunar), Director: Roman Robu. Miercurea-Ciuc, 1938-1940. (Dimitrie Poptămaş şi Mózes Júlia, ***Publicaţii periodice mureşene***, 1795-1972, Târgu-Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, 2000; Ioan Lăcătuşu, ***Spiritualitate românească şi convieţuire interetnică în Covansa şi Harghita***, Sfântu Gheorghe, Ed. Eurocarpatica, 2002, p. 113-119; şi I.I.Russu, ***op. cit.***, p. 102.

[17] ***Idem***, I, p. 11.

asemănătoare cu cea din regiunile compact româneşti, în special circulaţia cărţii vechi româneşti, în partea a doua; dar şi a manuscriselor de carte veche, partea a treia, pe care n-a mai reuşit să o publice din cauza refugiului. Referindu-ne la cea de a doua secţiune, vom constata că „***şi aici a existat aceeaşi atmosferă culturală românească***", iar „***cartea românească s-a bucurat şi aici, în epocile de înflorire ale elementului românesc, de aceeaşi trecere şi circulaţie ca şi în regiunile curate româneşti***" (s.a.), traficul cărţilor începând să se diminueze numai în măsura în care dispăreau bisericile şi parohiile româneşti. Fiindcă, această viaţă culturală, chiar şi una literară, s-a polarizat, ca de altfel în întreaga ţară, „*tot în jurul vechilor noastre bisericuţe şi era reprezentată tot prin vechii noştri preoţi şi dascăli.*"[18] Este însă foarte greu a determina numărul şi aria de răspândire a cărţilor din mai multe motive: concentrarea cărţilor de valoare în cele două centre bisericeşti transilvane, Blajul şi Sibiul; înstrăinarea lor unor colecţionari particulari sau speculanţi de cărţi; şi, nu în ultimul rând, dispariţia lor din cauza vechimei şi uzurii, dar mai ales din cauza părăsirii şi apoi distrugerii bisericilor în localităţile în care „*numărul credincioşilor români a scăzut şi apoi a dispărut, prin trecerea la alte confesiuni*" şi deznaţionalizarea lor.[19] În toate cazurile, din păcate, nu există nici o indicaţie referitoare „*la localitatea unde s-au găsit şi la locul unde se păstrează aceste cărţi*", ceea ce-l îndreptăţeşte pe Nicolae Sulică să susţină, încă în perioada interbelică, o idee foarte importantă, teoretică cel puţin, că în circulaţia cărţii vechi româneşti important este – şi de consemnat - „*locul de provenienţă, locul unde se păstrează şi localităţile pe unde a trecut o carte veche, până ce a ajuns în localitatea unde s-a găsit sau este depozitată astăzi*". Idee susţinută şi aplicată, în ultima vreme, de cercetători ce-au urmărit iradierea în întreg spaţiul românesc a cărţii de cult, cu accent pe însemnările ce le conţine,[20] ceea ce va face, în multe cazuri, şi Nicolae

---

[18] ***Idem***, p. 18.

[19] ***Idem***, p. 19. v şi Ioan Lăcutuşu, ***op. cit***, p. 11-20.

[20] Câteva exemple dintre cele multe referitoare la aceste locuri: Vasile Netea, ***Circulaţia „Cazaniei lui Varlaam" în Transilvania***, în ***Revista Muzeelor***, nr. 4, 1971, p. 333-336; Ioan Ranca, ***Circulaţia cărţii vechi româneşti din Ţara Românească şi Moldova pe Valea Mureşului***, în S.M., III-IV, 1972, p. 259-264; Elena Mihu, ***Cartea veche pe Valea Nirajului, document al continuităţii de viaţă şi cultură naţională***, în ***Marisia***, Târgu-Mureş, XI-XII, 1981-1982, p.

Sulică. El era convins că circulaţia cărţii din Principatele Române în Ardeal şi, ulterior şi invers, a asigurat şi sub raport literar şi bisericesc „*acea unitate culturală*", manifestată şi în alte domenii ale vieţii noastre spirituale, care „*alături de omogenitatea limbei, a credinţei şi datinelor, a fost întotdeauna temelia unităţii sufleteşti a neamului nostru de pretutindeni.*"[21]

Circulaţia cărţii româneşti în Sud-Estul Transilvaniei formează – crede cercetătorul mureşean - „*unul din capitolele cele mai interesante ale istoriei noastre culturale*". De aceea, îşi opreşte atenţia asupra unor inventare din diferite zone secuizate. Pentru judeţul Mureş îl interesează inventarele protopopiatului Mureş-Oşorhei (Târgu-Mureş), întocmit, la ordinul consistoriului din Sibiu din 1872, de vrednicul slujbaş al bisericii şi culturii româneşti, protopopul Partenie Trombitaş. Astfel, prezintă numărul cărţilor din fiecare din cele nouăsprezece parohii cu indicaţia anului tipăririi celei mai vechi: Berghia – cu 21 de cărţi, cea mai veche fiind tipărită în anul 1753; Bandu de Câmpie – cu 15 cărţi (1746); Egerseg (Cornăţel) – cu 18 cărţi (1698); Sângeorgiu de Pădure – cu 25 de cărţi (1713); Iclandu Mare – cu 18 cărţi (1706); Corunca – cu 15 cărţi (1791); Petea – cu 22 de cărţi (1689); Malomfalău (Moreşti) – cu 24 de cărţi (1746); Medeşfalău (Mureşeni) – cu 26 de cărţi (1720); Cristuru de Mureş (Cristeşti) – cu 16 cărţi (1749); Mureş-Oşorhei (Târgu-Mureş) – cu 10 cărţi (1731); Sângeorgiu de Mureş – cu 23 de cărţi (1742); Muşom (Moşun) – cu 5 cărţi (1779); Veţa – cu 19 cărţi (1851); Chibelea (Ivăneşti) – cu 4 cărţi (1708); Mureş Oarba – cu 25 de cărţi (1706); Nazna – cu 31 de cărţi (1726); Sânbenedic (Murgeşti) – cu 22 de cărţi (1768); şi Acăţari – cu 2 cărţi (1813). Pe baza inventarului, Nicolae Sulică constată că „*în total sunt 341 cărţi, dintre care una slavă, două slavo-române şi una româno-grecească, restul româneşti*."

91-97; Florian Dudaş, ***Cazania lui Varlaam în Transilvania***, Cluj-Napoca, 1983; Dimitrie Poptămaş, ***Tiparul românesc – expresie a unităţii spirituale a tuturr românilor,*** în ***Vatra***, XIII, nr. 12, 20 decembrie 1983, p. 5 şi Idem, ***Cartea românească veche în judeţul Mureş***, în ***Biblioteca***, nr.1, 1986, p. 28-30.

[21] ***Idem***, p. 20.

După localitatea unde s-au tipărit cărţile, avem următoarea distribuţie:

I. **Ţara Românească şi Moldova**:

1) Bucureşti, cu 31 de cărţi; 2) Râmnic, cu 13 cărţi; 3) Târgovişte, cu o carte; 4) Buzău, cu o carte; 5) Iaşi, cu o carte – în total 47 de cărţi.

II. **Transilvania şi Ungaria***:* 1) Sibiu, cu 216 cărţi; 2) Blaj, cu 38 de cărţi; 3) Bălgrad (Alba-Iulia), cu 4 cărţi; 4) Buda, cu 8 cărţi – în total 266 de cărţi.

III. **Localitate necunoscută**: 28 de cărţi".[22]

Potrivit acestei statistici se poate uşor observa preponderenţa cărţilor tipărite la Sibiu (216 cărţi), dar şi prezenţa tipăriturilor de Blaj în bisericile ortodoxe, explicabilă prin aproape acelaşi rit şi acelaşi text al cărţilor de cult pentru amândouă bisericile. De asemenea, se poate observa că Ţările Române „*n-au încetat să alimenteze nevoile literare ale bisericilor noastre, decât numai după ce, deodată cu secolul al XIX-lea, tipografiile din Ardeal au fost puse în situaţia să producă stocul necesar de cărţi pentru acoperirea nevoilor celor două cofesiuni româneşti*"[23] Din păcate, publicând acest inventar şi concluziile care se desprind, Nicolae Sulică, interesat mai mult de fenomenul circulaţiei cărţii în general în această parte de ţară, a uitat să nominalizeze şi „*cartea cea mai veche*" din fiecare parohie. Am fi avut astăzi o informaţie deosebită pentru circulaţia vechilor tipărituri. Poate că în inventarul întocmit de protopopiatul Târgu-Mureş, consultat, să nu fi existat asemenea informaţii, deoarece, în alte situaţii, el merge până la

---

[22] ***Idem***, p. 21-22.

[23] ***Idem***. Pornind de la studiul lui Nicolae Sulică şi inventarele publicate, Elena Mihu (în ***art.cit***.) prezintă cele mai importante însemnări de pe filele cărţilor descoperite în unele parohii de pe Valea Nirajului, îndeosebi din comunele româneşti, în urma unui inventar din anul 1989, care consemnează valorile de patrimoniu, o contribuţie însemnată la circulaţia cărţii româneşti vechi în acest spaţiu astăzi aproape secuizat. Astfel „*a fost identificat un număr de 60 de cărţi vechi româneşti, care provin din următoarele centre tipografice: Blaj (44 de exemplare), Bucureşti (5), Râmnic (4), Alba-Iulia (3), Târgovişte (2), Buda (1), Sibiu (1)*". În acest caz, se poate observa predominarea cărţii blăjene, iar dacă în inventarul publicat de Nicolae Sulică cea mai veche carte era tipărită la anul 1689, Elena Mihu descoperă, la Poieniţa, un sat lângă Târgu-Mureş, ***Noul Testament*** de la Bălgrad, din 1648.

descrierea cărţilor pentru ***Bibliografia Românească Veche***, aşa cum o făcuse şi cu ***Liturghierul*** diaconului Coresi.

Continuându-şi cercetările despre circulaţia cărţii româneşti în teritoriile secuizate, profesorul târgumureşean precizează că pentru credincioşii bisericilor româneşti, indiferent de nuanţa confesională, „*repercusiunile desmembrării confesionale n-au fost atât de dezastruoase, nici în Săcuime, cum ne-am fi aşteptat. Căci şi după anul 1700, cartea românească – provenind din toate provinciile româneşti – favorizată de condiţiile speciale de ordin geografic, cultural şi economic, şi-a menţinut şi în Săcuime puterea sa de circuaţie până în preajma războiului mondial.*"[24] De aceea, cărţile de cult care se află aproape în toate bisericile româneşti din Ardeal se găsesc şi în bisericile româneşti din pământurile secuizate şi ele sunt principalele cărţi liturgice, indispensabile cultului divin, cum este ***Evangheliarul***, ***Apostolul***, ***Molitvelnicul***, ***Penticostarul***, ***Triodul*** etc., la care se adaugă cărţile auxiliare, cum este câte o carte de predici, ***Psaltirea***, ***Antologhionul*** (***Mineiul*** prescurtat, cu vieţile sfinţilor) etc.[25] Urmărind unele atestări consemnate de studii de specialitate ori mărturii contemporane, Nicolae Sulică afirmă – teză necontestată până astăzi[26] – că printre vechile tipărituri româneşti, „*găsite în Săcuime*", se află „*splendidul evangheliar slavonesc al lui Neagoe Basarab din 1512*", găsit de protopopul de Giurgeu, Elie Câmpeanu, în Scaunul Ciucului, probabil la Voşlobeni. Un alt exemplar – mărturiseşte cercetătorul - „*de asemenea defectuos*", „*l-a descoperit subsemnatul în Scaunul Mureşului, unde am găsit şi un exemplar, tot necomplet, din evangheliarul slavonesc, tipărit probabil în 1569 (de fapt 1579), de către ieromonahul Lavrenţie, identic cu tipograful Lorinţ.*"[27] Prezenţa acestor cărţi dovedeşte legăturile cu Ţara Românească încă de la apariţia tiparului la Târgovişte. Acestora li se adaugă alte tipărituri româneşti, de astă dată din Braşovul secolului al XVI-lea, şi anume un exemplar din ***Cazania*** şi ***Molitvenicul*** calvinesc, tipărite de

[24] ***Idem***, I, p. 18.
[25] ***Idem***, p. 19.
[26] Dimitrie Poptămaş, ***art.cit.***, p. 28.
[27] ***Idem***, p. 20.

Coresi şi descoperite la Săbad (azi Voiniceni, lângă Târgu-Mureş).[28] Referindu-se la cărţile descrise de Aurel Filimon, un alt cercetător târgumureşean, în ***Daco-Romania***, relevă îndeosebi exemplarul complet al ***Triodului Penticostar***, tipărit în slavoneşte de Coresi, la Târgovişte, în anul 1558, ceea ce dovedeşte că „*regiunea săcuizată, în care s-au păstrat mai bine vechile noastre cărţi bisericeşti, slavoneşti, ca şi româneşti, este* ***vechiul Scaun al Mureşului***" (s.a.). În această idee, contribuie şi el la îmbogăţirea vechii bibliografii româneşti, descriind două cărţi, „păstrate, una în Scaunul Odorheiului, iar a doua în Scaunul Ciucului". Prima e „o cărticică" intercalată într-un molitvelnic manuscris cu titlul ***În Dumineca pogorârei d(u)h(u)lui sfânt***, carte tipărită la Bucureşti, în 1680. „*Formatul, literele şi iniţialele* – constată Nicolae Sulică – *sunt identice cu ale liturghierului tipărit în 1680 la Bucureşti, sub îngrijirea Mitropolitului Theodosie. Amândouă cărţile: liturghierul, ca şi slujba Rusaliilor s-au terminat exact în aceeaşi zi: 8 iulie 1680.*" De fapt, stabileşte data tipăririi după epilogul slavonesc care indică: „*s-a tipărit la mitropolie în Bucureşti, în anul 7188 (1680), Iulie 8 zile*", de către Chiriac ieromonahul de la mănăstirea Agapia, „*dimpreună*" cu ieromonahul Nicodim de la mănăstirea Brâncoveni. Cealaltă carte veche descoperită de Nicolae Sulică, neînregistrată în marea bibliografie, este ***Anthologhionul*** tipărit în 1667 la Bucureşti cu cheltuiala lui Scarlat Grigorie Ghica Voevod, deosebită de ediţia tipărită cu un an înainte, pe cheltuiala aceluiaşi voevod, la Râmnic. Cartea făcea parte din inventarul bisericii din Voşlobeni, judeţul Harghita.[29]

---

[28] **Idem**. Nicolae Sulică explică, într-o notă, că „*exemplarul se păstrează la Blaj, făcând parte din biblioteca fostului canonic I. M. Moldovan, care a primit cartea în 1864, de la preotul de atunci al Săbadului, Vasile Dănilă.*"

[29] ***Idem***. Inexplicabil rămâne faptul că Nicolae Sulică nu semnalează existenţa sau circulaţia nici unui exemplar din ***Cartea românească de învăţătură***, Iaşi, 1643, deşi ea a fost atestată în judeţul Mureş de protopopul Elie Câmpeanu (v. Dimitrie Poptămaş, ***Habet sua fata libelli***, în ***Elie Câmpeanu – omul şi faptele sale***, Târgu-Mureş, Fundaţia Culturală „Vasile Netea" – Caiete mureşene-5, 1999, p. 85-86). Raportându-se la studiul lui Florian Dudaş despre circulaţia ***Cazaniei lui Varlaam*** în Transilvania, Dimitrie Poptămaş scrie că „ *un număr de 44 de exemplare din 354 provin ori sunt păstrate în judeţul Mureş, iar numărul celor cu circulaţie este şi mai mare*" (în ***art.cit***.). Or, este imposibil ca Nicolae Sulică să nu fi avut informaţie cel puţin despre un exemplar.

Pentru a demonstra „*omogenitatea*" vechilor noastre biblioteci parohiale, Nicolae Sulică face „*o descrie sumară*" a inventarelor a două biserici din scaunele secuieşti „*în care elementul românesc a înregistrat cele mai catastrofale pierderi: Scaunul Ciucului şi al Odorheiului*". Din Scaunul Ciucului a ales parohia din Voşlobeni[30], de lângă Gheorgheni care, graţie legăturilor cu Moldova, „*şi-a păstrat caracterul românesc până în ziua de azi*". Cercetând inventare mai vechi, constată că cele mai importante cărţi „*prin vechimea lor, slavoneşti ca şi româneşti*", au luat drumul Blajului la cererea canonicului I. M. Moldovan prin protopopul Giurgelui Elie Câmpeanu. De aceea se va limita la „*inventarul actual al bisericii*", deci din perioada interbelică, din care semnalează câteva cărţi mai importante provenite din tiparniţa blăjeană: ***Dumnezeeştile liturghii***, publicate de episcopul Petru Pavel Aron, 1756; ***Penticostarion***, 1768; ***Triodion***, 1771**;** ***Theologia dogmatică şi bisericească***, publicată de episcopul Ioan Bob, 1801; ***Dumnezeeştile liturghii***, 1807; iar din cea sibiană: ***Evhologion***, adică „Molitvelnic bogat", publicat de Andrei Şaguna, în 1849; ***Ceale opt glasuri*** sau ***Octoihul cel mic***, 1866.

Interesat de circulaţia cărţii româneşti vechi, Nicolae Sulică se opreşte cu precădere asupra celor tipărite în Ţările Române de dincolo de Carpaţi, transcriind şi însemnările de pe filele acestora: ***Apostol***, tipărit la Bucureşti, în 1683, cu cheltuiala lui Şerban Voevod, sub supravegherea mitropolitului Teodosie. După cum constată cercetătorul mureşean, cartea a ajuns la Voşlobeni mai târziu, probabil în 1704, ca donaţie a logofătului Finea, originar din Voşlobeni şi stabilit în Moldova ca logofăt (diac, pisar), care donează cartea lui Lepădat, probabil cântăreţul bisericii din Voşlobeni, după cum reiese din însemnarea: „*Această sfântă carte, ce să zice Apostol, l-am dat Finea log. lui Lepădat, ca să-i fie de învăţătură lui, iar mie de pomeană şi părinţilor mei. Vleat 7212. Eu Finea logofet, 7212.*

Scris-am a treia zi de Rusale. Dela Milostivul Dumnezeu sănătate poftesc Dumnilor voastre, părinţilor mei şi celor dinpreună. Amin." Alte cărţi din inventar sunt: ***Octoih***, Iaşi, 1749, „*exemplar defectuos, fără început şi fără sfârşit;*" ***Penticostar***, de asemenea incomplet, tipărit la Iaşi, în 1753, cu cheltuiala lui Constantin Mihai Racoviţă Voevod**;** ***Sfânta şi***

[30] ***Idem***, p. 21-22.

dumnezeiasca Evanghelie, tipărită cu cheltuiala lui Scarlat Grigore Voevod, Bucureşti, 1760, carte ce poartă următoarea însemnare manuscrisă: „*Această ievanghelie am cumpărat-o eu ieromonah Cos. Nectarie în zeace lei, iar cine s-ar ispiti să o fure sau să o ia făr de bl(a)gos(lo)venie, să fie neertat de domnul Hs. şi blestămat de aceaşti Sfţ .evanghileşti. Amin.*"; şi ***Antologhion***, Bucureşti, 1767, publicat pe cheltuiala lui Scarlat Grigorie Ghica Voeved, carte pe care Nicolae Sulică o descrie pentru bibliografia vechilor noastre tipărituri.

Analizând compoziţia bibliotecii parohiale din Voşlobeni, cercetătorul mureşean o consideră „*tipică*", deoarece, deşi biserica era greco-catolică de peste două sute de ani, „*s-a servit deavalama(!) de cărţi liturgice de provenienţă atât ortodoxă, cât şi greco-catolică, tipărite în Muntenia, Moldova, la Blaj şi la Sibiu. Este nota caracteristică a bibliotecilor noastre parohiale aproape din tot cuprinsul Ardealului*: **faţă de nota confesională primează întotdeauna nota românească** (s.a.). *Biserica şi preotul* – scrie mai departe Nicolae Sulică – *puteau să aibă confesiune. Cartea bisericească însă era interconfesională şi* **numai românească** *(*s.a.*) şi ca atare, era un bun comun pentru toate bisericile româneşti*".[31]

Fenomenul este similar, dacă analizăm provenienţa cărţilor, şi în cazul bisericii, de astă-dată ortodoxă, din Porumbenii Mari, Scaunul Odorhei. Ca şi în cazul bisericii din Voşlobeni, Nicolae Sulică a vizitat de mai multe ori Porumbenii Mari, cercetând minuţios biserica, istoria ei, cărţile de aici, oamenii. În inventarul bisericii descoperă următoarele cărţi: ***Cazaniile lui Ilie Miniat***, Bucureşti, 1742; ***Penticostar***, Râmnic, 1743; ***Molitvenic*** (defectuos), Râmnic, 1747, ***Molitvenic***, (defectuos), Iaşi, 1749; ***Strasnic***, Blaj, 1776, ***Octoih***, Râmnic, 1776, ***Psaltirea***, Blaj, 1786; ***Cazanii*** (defectuos), Râmnic, 1792; ***Sfânta şi Dumnezeiasca Evanghelie***, Sibiu, 1806; ***Triodion***, tipărit de Ioan Bob, Blaj, 1813; ***Kyriakodromion***, Sibiu, 1859; şi ***Biblia*** lui Şaguna, Sibiu, 1856-1859. Cu siguranţă, Nicolae Sulică cercetează cărţile existente în perioada interbelică, atunci când efectuează şi cele două anchete în localitatea Porumbenii Mari, poate şi unele inventare mai vechi, deoarece enumeră mai multe cărţi şi reproduce însemnările de pe

[31] ***Idem***.

filele îngălbenite de vreme, decât conţine inventarul din 1854, întocmit de parohul Atanasie Oniţă, redus doar la breviarul bisericii ortodoxe.[32]

Însemnările de pe filele unora dintre cărţi sunt intersante şi ca „*documente de limbă*", ele atestând – scrie cercetătorul mureşean[33], documentat şi avizat şi în acest caz – că „ *şi în aceste ţinuturi, în cari graiul românesc a amuţit cu totul, se vorbea şi se scria odinioară aceeaşi limbă românească, elegantă şi curată, ca şi în regiunile compacte româneşti*". Astfel, pe ***Cazania*** tipărită a Bucureşti în anul 1742, se află două însemnări ce atestă trecerea cărţii prin patru mâini şi locuri înainte de a ajunge, în 1784, la Porumbenii Mari: „*Întru Hristos să să pomenească Kozma. Această sfâtă carte, anume Miniat s-au dăruit de cinstitul jupân Kozma Dumitru din Braşov, de pomeană Sfintei Biserici greceşti neunite la Noghi Garofalo (Porumbenii Mari) şi cine s-ar afla a o înstrăia să fie blestemat de ceata celor trei şi optsprăzăce Sfinţi Părinţi.*

La anul 1784, Septemvrie 30, Braşov."

Cercetând mai multe surse[34], Nicolae Sulică află că donatorul cărţii, Kozma (Cosma) Dumitru, era român, originar din Scaunul Săliştei, districtul Sibiului, şi se stabilise în Şcheii Braşovului, unde avea casă şi era membru al companiei comercianţilor greci din Braşov, probabil macedoromâni. Cum ştia şi greceşte, Kozma Dumitru şi-a completat

---

[32] ***Idem***, p. 22-23 şi Ana Grama, ***Inventare de bunuri ale bisericilor româneşti ortodoxe din Transivlvania. Protopopiatul Sighişoara***, 1854-1855, în ***Marisia***, XXV, Târgu-Mureş, 1996, p. 192. Biserica din Porumbenii Mari ţinând de protopopiatul din Sighişoara, preotul Atanasie Oniţă întocmeşte inventarul complet, cu toate bunurile, care concordă, în linii mari, cu cel publicat de Nicolae Sulică, printre care şi cărţile: ***Minei, Triodion***, cumpărat de Ioan Ilea şi Nicolaie Puia, ***Cazanie de dumineci***, ***Penticostariu, Octoi(c) mare, Ceaslov bogat*** şi ***Liturghie***". Inventarul este contrasemnat de şapte juraţi: Ioan Ilea, Gheorghe Sighiartău, Nicolae Sighiartău, Giorgie Vărgău, Ioan Vărgău, Ioan Flinta şi Ioan Duca (curatoru bisearecii). Preotul Atanasie Oniţă (Onea, Oniţ) era înaintaşul, poate chiar tatăl preotului Toma Onea (Oniţ) despre care vorbeşte Nicolae Sulică, „*înmormântat fără odăjdii*", în 1886, când a decedat, deoarece biserica nu avea decât un singur rând de odăjdii (***Idem***, p. 24).

[33] ***Idem***, p. 25-26.

[34] B. Baiulescu, ***Monografia bisericii Sfintei Adormiri din Cetatea Braşovului***, Braşov, 1898, şi N. Iorga, ***Acte în româneşte şi câteva greceşti din arhivele companiei de comerţ oriental din Braşov***, Vălenii de Munte, 1932.

însemnarea românească şi cu una, mai scurtă, în greceşte. Oricum, circulaţia prin mai multe zone ale ţării se poate constata şi din următoarea însemnare, scrisă pe marginea inferioară a câtorva pagini: „*Această sfântă carte, ce să chiamă Mineiat este a me, a lui Gheorghie, diac de Divan: cumpărată de mine: dela un Ungurean, din (?) şi am dat pe dânsul: şapte lei: la velet: 7274: iar dela Hs: 1767: av(gust)25: şi m-am iscălit: Gheorghe diac de Divan şi l-am cumpărat în zilele preluminatului Dumn şi oblăditoriu a toată ţara Moldovii: Ioan Grigorie Alexandru Ghica Voevoda: şi a însemnat, ca să s(ă) ştiia:*

în domnia dintâiu a Măriei Sale: în anul al trielea:"

Pe ultima pagină a ***Octoihului***, Râmnic, 1776, din însemnarea**:** „*Anul 1792, ianuarie 17 zile. Gheorghe Berinda dela Belgrad***"** şi din cea de pe dosul paginii: „*Cu multă plecăciune mă închin Dumitale arhon logofete*", reiese că şi această carte trecuse prin mai multe mâini.

Însemnarea de pe ***Strasnic***, Blaj, 1776, de pe pagina internă a scoarţei de la început, este importantă mai ales pentru pomelnicul însoţitor care atestă caracterul românesc al numelor de botez utilizate în acei ani în Porumbenii Mari: „*Această sfintă (sic) şi Dumnezeiesc Strasnic l-am cumpărat îeu Pop(a) Ionaş din N.Galomfalo cu 3 zloţ şi au ajutat şi du(mneaei) Ană Bodroşoie cu un zlot, care să fie pomenită şi din (sic) mine, cât va rămânea. Anno 1776"; „Mihai. Ana. Ion. Ana*". Morţi: „*Stoica. Măriia. Radu. Stana. Bucura. Mihai. Ana. Măria. Neacşa*." Să recunoaştem că, pe lângă numele des utilizate în comunităţile româneşti, sunt câteva sugestive: „Bucura", „Neacşa", „Stana". ***Strasnicul*** conţine şi câteva maxime scrise pe cealaltă scoarţă:

„*Trei lucruri sântu urâte lui Dmzeu: bogatul nemilos, bătrânul curvar ş săracul trufaş. Msţ August 15 zile.*

Trei lucruri greale ne arată înţeleptul: calea păsării prin văzduh, calea corăbii prin mare, calea şarpelui prin piatră.[35]

---

[35] ***Idem***, p. 26. Nicolae Sulică explică într-o notă că maximele fac parte din „***Pildele*** *lui Solomon, pe care le găsim reproduse mai târziu şi în* ***Floarea Darurilor****, tipărită în mai multe ediţii la Braşov, la începutul secolului al XIX-lea, pe cheltuiala marilor comercianţi români, fraţii Constantin şi Ion Boghici. Menţionez această carte, pentru că am găsit-o într-un număr neobişnuit de mare de exemplare, atât în judeţul Odorheiului cât şi al Mureşului, unde n-a putut*

Tot somnurosu va purta haine sparte

P(opa) Ionaş. Naghi Galomfalo 1783".

O altă însemnare, de data aceasta pe ***Evanghelia***, Sibiu, 1806, „*scrisă cu litere frumoase cirilice*", consemnează existenţa şi în Bodogaia, localitate lângă oraşul Cristuru-Secuiesc, cu locuitori azi complet maghiarizaţi,[36] a unei biserici ortodoxe: „*Această sfântă şi dumnezeiască Evanghelie iaste a Sfiţii Sale a Părintelui Gheorghie Oniţă parohul de la N.Galomfalo şi s-au cumpărat cu banii Domnii Sale în preţi de 20 nemţeşti, aducându-o eu cel mai jos iscălit din Sibiu la anul 1810, Iulie 10 zile, ceea ce pentru mai bună adeverinţă şi eu cu drept suflet mărturisesc şi cu iscălitura mânilor meale o întăresc. Ioan Boi, Paroch neunit la Bodogaia*".

În întreg studiul, Nicolae Sulică revine mereu la ideea că acelaşi ansamblu de cărţi bisericeşti, provenind din toate provinciile româneşti, a îmbogăţit, cu mici excepţii, patrimoniul bisericilor noastre în aceste ţinuturi secuizate, omogenitate care constituie, peste ani, simbolul unităţii spirituale şi culturale a neamului nostru. Aici, scrie cercetătorul, „*în altarele modestelor noastre bisericuţe de lemn, se întâlneau sub chipul slovei tipărite sau scrise cu mâna, într-o frăţească simfonie, glasurile unite ale tututor ţinuturilor româneşti*". Şi mai departe, o concluzie cuprinsă într-o metaforă[37]: „*În slovele acestor cărţi palpita, în fiecare bisericuţă românească sufletul neamului întreg: conştiinţa unităţii lui prin limbă şi prin credinţă. În aceste altare s-a refugiat, şi în săcuime, limba veche şi înţeleaptă, ca un focar sacru şi tăinuit, izvorâtor de speranţe şi energie, mai ales după ce graiul românesc, copleşit de mediul înstreinat, dispăruse de pe buzele credincioşilor noştri şi amintirea lui nu se mai păstra decât în câteva rugăciuni neînţelese, rostite mecanic*".

---

pătrunde decât strânselor legături, pe care le aveau comercianţii de la Braşov, cu românii din aceste regiuni. Maximele, înregistrate de popa Ionaş de la Porumbeni, le-am găsit, cu mici variaţi, şi în alte cărţi, tipărite, ca şi manuscrise. Aşa este d.e. codicele popii Nicoară din Râpa, cuprinzând o copie de pe ***Floarea darurilor****, tipărită la Snagov, în 1700*". Este vorba de localitatea Râpa de pe Mureşul de Sus, de lângă Deda.

[36] Ioan Lăcătuşu, ***op. cit***. p. 19.

[37] ***Idem***, p. 21.

Nicolae Sulică Research Worker of Romanian Ancient Books

Abstract

Nicolae Sulică is one of the Romanian scholars who's activity comes to a head in the first part of the 20th century. He was a very educated man (he spoke Greek, Latin, German, French, Hungarian, Slavonic) and his interest was not only in anncient books, but also in romanian culture and literature.

At his arrival in Târgu Mureş, in 1921, he brings a large library and a very important collection of ancient books. He will make some researches upon the ancient books that could be found in Târgu Mureş and wrote many studies / articles on this matter.

His interest in cultural and spiritual life of Romanians from Szeckler territories is obvious in a large number of studies and articles. He considers that „*there was a Romanian cultural atmosphere*" and the Romanian ancient books were very well received in this area. However, this culturalisation was closely connected to Romanian churches and monasteries and their activity. According to his researches, the major part of the books found in Szeckler territories were published at Sibiu. It is also known that the Romanian provinces used to provide the necessary books for Transylvania and their supply stopped when the Transylvanian printing houses were able to get through.

Cartea românească veche tipărită în Transilvania, existentă în judeţul Olt

dr. Paul Matiu
Biblioteca Judeţeană Olt

Cercetarea întregului fond de carte românească veche de pe teritoriul judeţului Olt fiind încheiată, avem posibilitatea să facem cunoscute aceste valori ale istoriei şi culturii româneşti. Cele mai vechi exemplare sunt cele tipărite la Blaj, lista lor începând cu o ***Evanghelie*** din 1776, aflată în satul Profa, din nordul judeţului. În aceeaşi localitate se mai găseşte un ***Octoih*** blăjean din 1783, un alt exemplar fiind în satul Studina. Un ***Molitvenic*** din 1784, tot de Blaj, se află în satul Văleni. Din păcate, pe nici una din aceste cărţi nu se găsesc însemnări care să ne poată oferi informaţii asupra circulaţiei lor.

Urmează, sub aspect cronologic, ***Octoihul cel mic***, tipărit la Blaj în 1792, din care există exemplare la Slatina, Oboga şi Păroşi, ultimul dintre acestea având pe filele sale semnătura unui anume „*popa Vladu*" şi anul 1801, date care nu ne pot spune dacă a aparţinut de la început satului respectiv. Exemplarul de la Oboga are scris doar anul 1845, iar cel de al treilea ***Octoih*** poartă însemnarea: „*La leatu 1849 s-au legatu de legătoriu Nicolae cu plată şi au datu agiutare diaconu Pătru cu zece lei şi parale Ioan zece*", pe baza căreia însă nu se poate stabili dacă şi înainte de 1849 această carte aparţinea parohiei „Sf. Gheorghe" din Slatina.

Există un mare număr de cărţi tipărite la Blaj, Braşov şi Sibiu începând cu anul 1800, care se găsesc în judeţul Olt. Chiar în anul menţionat anterior, de sub teascurile tipografiei Seminarului de la Blaj iese ***Triodul*** din care există câte un exemplar în 7 localităţi. Cartea de la Cherleşti are o însemnare care atestă că, cel târziu la 16 ani de la apariţie, ea se găsea deja aici: „*Acest sfânt triod iaste la hramul Sf. Neculai la satu Cherleşti leat 1816.*" Atât exemplarul acesta, cât şi cel de la Mamura, au câte o însemnare referitoare la cutremurul din 1821. ***Triodul*** din Greci (Osica) poartă însemnări de apartenenţă datate 1892 şi 1895, neputându-se şti unde se va fi aflat înaintea acestor ani. Cartea de la Cornăţel nu are nici un fel de însemnare; în schimb, cele de la Alimăneşti şi Vultureşti conţin informaţii referitoare la cutremurul din „*11 ghenarie 1838*", respectiv în

anul cumpărării exemplarului: „*Această sfântă carte Triodu este cumpărată de mine cântăreţu Radu în tal. 90 la leat 1812 săpt. 13 în bâlciu Râurenilor*" (p. 566-570). Pe cele două cărţi de la Oboga se află, la aceleaşi pagini (210-215), aceeaşi însemnare, diferind doar data (1 sept. 1830, respectiv 1 mai 1830): „*Cumpăratu-s-au această sfântă carte a spăşeniei şi Triodion de dumnealui căpitanu Niţu Dobriceanul la sfânta biserică la satul Oboga în care se prăznuiaşte hramul sfântului Dimitrie şi Nicolae şi am scris eu robul lui HS Constantin sin Niţu Dobriceanul.*" Ştim din alte însemnări, de pe alte cărţi, că înzestrarea bisericii s-a făcut, de fapt, între anii 1816-1819, deci şi aceste cărţi au fost achiziţionate în aceeaşi perioadă.

Ediţia ***Apostolului de la Blaj*** din 1802 are şi ea exemplare răspândite în localităţile: Greci, Poboru, Fărcaşele (două cărţi), Chilia, Stoneşti şi Alimăneşti. Primele două nu cuprind însemnări; în schimb, exemplarele de la Fărcaşele au fiecare câte o însemnare care dovedeşte că, la puţini ani de la apariţie, cele două cărţi aparţineau acestei localităţi; în prima se poate citi la paginile 1-9: „*Acest sfânt Apostol l-au dăruit sfintei biserici de la satul Fărcaşul Oprea şi fomeaia lui Stana, feciorul lui Şerban al popii Oprea la satul Fărcaşul celă din jos ca un (c)titor sfintei biserici la anul 1806 septembrie 14.*" Cealaltă carte are o însemnare referitoare la revărsarea „*Oltului la anul de la HS 1830.*" Satul fiind situat pe valea acestui râu, rezultă că s-a consemnat un eveniment de rezonanţă locală, deci, cel târziu la acel an, cartea se afla la Fărcaşele. ***Apostolul*** de la Stoeneşti poartă pe filele 1-30 o însemnare repetată, care ne spune că: „*Acest Apostol iaste a lui popa Ispasă de el cumpărată în tl. 12 şi lăsată feciorilor lui 1808 iunie 20.*" În ***Apostolul*** de la Alimăneşti citim (pag. 35): „*Să să ştie că am scrisă eu cel mai jos iscălit în zilele domnului nostru Gheorghie Dimitrie Bibescu Voevodă şi am însămnat într-acesta Apostol ca să ţie minte că m-am născută la leatu 1802 şi că la 1844 m-am aflată de ani 42 şi fiul mieu Barbu de ani unsprezece şi erea datu la şicoală la învăţătură 1844 ghenarie 14 Dinu.*" Semnatarul este dascălul bisericii din Alimăneşti, deci cartea aparţine acestei localităţi.

Strasnice de Blaj din 1804 se găsesc în 10 localităţi. Primele 7 exemplare nu au însemnări; cartea de la Ursoaia are o însemnare referitoare la zugrăvirea bisericii în 1837, ceea ce determină şi afirmaţia că, la acea dată, cartea era aici. La pagina 7 a ***Strasnicului*** de la Cherleşti citim: „*Eu Radu sin popa Teodor am cumpărat-o cu toată inima mea la leatu 1841*

dichemvrie 6", iar pe exemplarul de la Obârşia, însemnarea de la pagina 24 ne comunică următoarele: „*Acest sfânt Triod (sic!) l-am cumpărat în tal. 85 la hramul Sfintei Adormiri la satul Obârşia 1818 martie 22 Dragu sin popa Costea din satul Obârşiia.*"

În 1805 apare la Sibiu un ***Penticostar*** din care avem exemplare la Fălcoiu, Studina şi Comanii de Sus. Primul exemplar nu conţine însemnări, dar la pagina a doua a cărţii de la Studina citim: „*Acest sfânt Penticostari l-au cumpărat moşi Ilie dimpreună cu Bucur din satul Sălişte şi l-au dăruit la hramul Sfintei Adormiri la satul Studina, ca orice preoţi vor sluji să-i pomenească. În zilele preoţiei noastre popa Ioan, popa Enache, popa Ştefan ot Studina 1822.*" Pe a doua filă de gardă a cărţii de la Comanii de Sus stă scris: „*Acest sfânt şi dumnezeiesc Penticostari s-au cumpărat din bâlci Drăgăneşti de dumnealui logofăt Dobre epistatul moşiei Gâlmeelor. Popa Ioan martie 22.*"

Cele două însemnări îşi au importanţa lor, dovedind două din căile de pătrundere a cărţilor din Ardeal: fie prin cumpărare din satele ardelene, fie prin intermediul marilor bâlciuri care se ţineau la sud de Carpaţi.

La Dobroteasa găsim un exemplar din ***Psaltirea*** ieşită din tipografia sibiană a lui Ioan Bart la 1805.

În 1806, la Sibiu, apare o ***Evanghelie*** din care există exemplare la Slatina, Caracal, Drăgăneşti, Obârşia Veche şi Comanca. Exemplarul de la Caracal conţine însemnarea: „*Această Evanghelie este adusă de potropop (sic!) Preda de la sfânta mănăstire unde se prăznuieşte hramul sfântului Nicolae satu Brâncoveni şi este dăruită la hramul Născătoarei de Dumnezeu Caracal pe veci 1812 aprilie 15 marţi.*" (pag. 84). Iată un alt mod de răspândire prin intermediul mănăstirilor. Pe cartea de la Drăgăneşti găsim următoarele rânduri (pag. 1-11): „*Această sfântă Evanghelie este dată de pomană să fie la biserica cea mai mare din mijlocul satului care se numeaşte hramul Adormirii Maicii precistii şi la altă biserică să nu se mute 1811 Sava ermonah*", iar pe ***Evanghelia*** de la Obârşia însemnarea de la pagina 30 ne aduce la cunoştinţă că: „*s-au cumpărat de părintele popa Constandin de la Obârşia cu tal. 30 la tărnosala besericii 1815.*" Pe exemplarul de la Comanca la paginile 1-49 se află următoarele: „*Această sfântă Evanghelie iaste a popei Dragului din satul Comanca sin Mitrofan ermonah cumpărată în tl. 18 de la jupânu Marin 1811.*"

Acest „jupân Marin" este consemnat pe multe cărţi, fiind localizat în Craiova, unde deschisese prăvălie şi se ocupa şi de comerţul cu cartea.

La 1808, „*cu tipariul Seminariului*" din Blaj, apare ***Penticostarul*** din care există 12 exemplare. Cartea de la Oboga „*este a sfintei mănăstiri (sic!) a lui căpitanului Niţu Dobriceanu cumpărată pentru trebuinţă sfintei mănăstiri 1819 ghenari 20.*" Pe fila de gardă a ***Penticostarului*** de la Obârşia există următorul text: „*Acest Pendecostar l-am luat eu cel mai jos iscălit la sfânta biserecă la hramul Adormirei Precestei ca să am a pomeni cât va trăi această sfântă carte şi l-am luat cu tl. 35, 1818 mai 23. Gheorghie Dimitriu epistatul moşiei Obârşiei.*" În acelaşi an, 1808, Blajul mai tipăreşte un ***Triod***, din care există două exemplare la Slatina (fără însemnări), şi un exemplar la Caracal, acesta din urmă având pe paginile 497-500 însemnarea referitoare la achiziţie: „*Acest Triod este cumpărat de popa Matei ot satu nostru Boldu cu bani de la ceată din Craiova, de la jupânul Marin cu douăzăci de taleri.*"

La Stoborăşti găsim o ***Psaltire*** braşoveană din 1810 „*cumpărată de Dinu Pătraşcu ot Stoborăşti din bâlci de la Urluieni în taleri 7 i pol tocma gata ca să înveţe copilul mieu anume badea leat de la HS 1813.*"

În 1811, editorii Constantin şi Ioan Boghici tipăresc la Braşov ***Molitvenicul*** din care există patru exemplare. Un singur exemplar, cel de la Cuvioasa Paraschiva-Balş, are însemnări: la 1819 afurisenie pentru „*cel care va fora această sfântă carte*"; la 1848 „*Să se ştie că la anul acela au fost turcii şi muscalii*", iar la 1877, o dispută scrisă între doi preoţi, ce fiecare se dorea proprietarul cărţii.

Ediţia din 1813 a ***Triodului*** de la Blaj este reprezentată de opt exemplare fără însemnări, şi de câteva exemplare cu însemnări: Cherleşti (pag. 45-83): „*Acest sfânt Triod este al sfintei biserici Cherleşti cumpărat care cu mult şi care cu puţin la leat 1816*"; Obârşia (pag. 1-28): „*Această sfântă şi dumnezeiască carte s-au cumpărat de popa Diciu cu tl. 85 la adormirea Precestei*" (cel mai târziu la 1825).

Apostolul apărut la Blaj în 1814 este prezent la Oboga (cumpărat la 1818 de amintitul căpitan Niţu Dobriceanu), Strejeştii de Sus („*s-au cumpărat de Constantin Buzăscul şi s-au afierosit la sfânta biserică ot Strejeşti 1820 nov.*" – pagina 1) şi alte 8 localităţi.

În acelaşi an, 1814, dar la Sibiu, apare ***Liturghierul*** din care avem exemplare la Crăciunei şi Frunzaru. Pe acesta din urmă găsim o afurisenie,

datată 1841, la adresa celui ce ar îndrăzni să fure cartea. În 1815, Blajul tipăreşte un ***Molitvenic*** din care avem exemplare la Constantineşti, Baldovineşti şi Berla, acesta din urmă având o însemnare din 1824 privitoare la decesul „*priotesei*".

Tipografia sibiană a lui Ioan Bart continuă să fie reprezentată şi în 1817 prin exemplarele de ***Catavasier*** de la Osica de Sus şi Gostavăţu (pe acesta din urmă existând o semnătură: „*Andrei Costan 1817*" şi listele morţilor pe anii 1833-1837). ***Strastnice*** blăjene din 1817 sunt în 6 localităţi, în general fiind coligate cu trioduri ale aceleiaşi tipografii. Doar cartea de la Balş prezintă o însemnare: „*Această sfântă carte este cumpărată de diaconu Lepădat (c)titoru sfântei biserici Corbeni în lei 98 şi este cumpărată din leatu 1824 şi am scris eu cu o pană de gâscă. Şerban log. Grămăticu 1824 mart. 6.*"

La Oteştii de Sus, găsim un ***Ceaslov*** tipărit la Sibiu în 1825, din păcate, fără nici un fel de informaţie în plus. Tot în 1825, Blajul scoate de sub teascurile tipografiei ***Octoihul mic***, din care găsim exemplare, fără însemnări, la Osica de Jos, Clocociov, Slatina şi Baldovineşti. Un ***Octoih mic*** sibian din 1826 se găseşte în satul Schitu-Greci; tot din aceeaşi tipografie şi din acelaşi an provin şi două ***Psaltiri*** care se află la Slăveni şi Leoteşti. Un ***Liturghier*** de Sibiu din anul 1827 se găseşte la Vultureşti, iar o altă carte sibiană, ***Ceaslov***, apărută în 1830, aparţine satului Iancu Jianu.

Cărţile vechi româneşti tipărite în Ardeal nu apar izolat – geografic şi cantitativ- sau parţial – doar un anumit titlu. Din cele cunoscute până acum, se constată că există ***Apostol***, ***Penticostar***, ***Octoih***, ***Triod***, ***Strastnic***, ***Catavasier***, ***Ceaslov***, ***Liturghier***, ***Molitvenic***, ***Psaltire***, ***Evanghelie***, deci 11 tipuri de cărţi, din cele mai des folosite, în diferite ediţii. Aria lor de răspândire cuprinde întreg judeţul, existând o oarecare preponderenţă cantitativă, destul de fragilă, în nordul lui. Statistic, există 111 cărţi din tipografiile de la Blaj, Braşov, Sibiu, ceea ce reprezintă circa 13% din totalul cărţilor de patrimoniu, procent mare, dacă ţinem cont de apropierea geografică a vestitei tipografii a Râmnicului.

Repartiţia în aria judeţului cuprinde 53 de localităţi, din care 22 (cu 49 de exemplare) se află în partea de sud. Cele mai multe dintre cărţile amintite au ajuns aici prin cumpărare, care s-a efectuat şi de către mireni (persoane fizice sau obştea satului), şi nu întotdeauna prin intermediul Episcopiei sau al mănăstirilor. Locurile de cumpărare par a fi bâlciurile şi, pentru începutul secolului al-XIX-lea, prăvălia „*jupânului Marin ot Craiova.*"

După 1830, cantitatea tipăriturilor ardelene creşte în mod considerabil, deci nu se produce nici un fel de hiatus în circulaţia acestor cărţi în teritoriul actual al judeţului.

Concluzia ce se impune este aceea că, răspândirea produselor tipografiilor ardelene în judeţul Olt se constituie drept încă un argument doveditor al existenţei unei consolidate unităţi culturale, care este definitorie pentru formarea naţiunii române.

Romanian Ancient Books Printed in Transylvania and Found in Olt County.

Abstract

A long period of study concerning ancient books printed in Transylvania has been finished; today, we are able to offer definite information about those copies that can be found in Olt county.

The oldest copies from this county are those printed at Blaj: ***Evanghelia*** (1776), ***Octoih*** (1783), ***Molitvenic*** (1784), ***Octoihul cel Mic*** (1792 – three copies with inscriptions).

A lot of books were printed at Blaj, Braşov and Sibiu after 1800 – ***Triod*** (1800, 7 copies), ***Apostolul de la Blaj*** (1802), ***Strastnic*** (Blaj, 1804 – can be found in 10 copies), ***Penticostar*** (Sibiu, 1805 – 3 copies), ***Psaltirea lui Ioan Bart*** (Sibiu, 1805), ***Evanghelia*** (Sibiu, 1806), ***Penticostar*** (Sibiu, 1808 – 12 copies), ***Triod*** (Blaj, 1808), ***Molitvenic*** (Braşov, 1811) etc.

Their importance consist on the information they offer concerning local events – earthquakes, floods etc – through the inscriptions.

Ancient books printed in Transylvania can be found everywhere in Olt county, although the north side is better supplied. According to official statistics, there are 111 copies of books printed in Transylvanian printing houses from Blaj, Braşov and Sibiu; that means 13% of the patrimonial books category.

Tipografi lyonezi din secolul al XVI-lea în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene

Drd. Elena Damian
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

Inventarea tiparului a marcat începutul epocii moderne. Gândirea umană a găsit soluţia de a transmite peste veacuri atâtea informaţii necesare progresului. Dorinţa legendarului inventator al imprimeriei a fost de a scrie „fără pană, trestie sau condei", ci cu ajutorul caracterelor mobile din metal. Noua invenţie face parte din complexul descoperirilor ştiinţifice şi tehnice ale epocii; ea înmănunchează procedee, utilaje şi materii prime multiple. Numeroase soluţii parţiale premergătoare au permis realizarea lui Gutenberg.1

Ambiţia primilor tipografi a fost de a da o replică mai ieftină şi mai rapidă manuscriselor. Textele tipărite de ei sunt cele cerute la mijlocul secolului al XV-lea: cărţi religioase, gramatici elementare latine, textele părinţilor bisericii şi unii autori latini.

Tipografia va avea un rol hotărâtor în procesul de reînnoire generală pe care l-a reprezentat Renaşterea şi în acelaşi timp în dezvoltarea limbilor naţionale.

Prima tipografie a fost înfiinţată la Mainz (1445), apoi ateliere apar la Strasbourg (1458) şi la Bamberg (1460). Prima carte tipărită care s-a păstrat este ***Biblia cu 42 de rânduri*** sau ***Biblia de la Mainz*** (Maienţa) din 1456 (este versiunea integrală a Vulgatei, o capodoperă a artei tipografice; ea cuprinde două volume de 741 pagini; tipărirea a început în 1452 şi va fi terminată în 1456; s-au păstrat 46 de exemplare din tirajul de 200 tipărite).[2]

Noua descoperire s-a răspândit repede în Europa. Primii tipografi germani din Maienţa au plecat spre Italia, Ţările de Jos, Franţa etc.

---

[1] Albert Flocon, ***Universul cărţilor***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 125-126.

[2] ***Idem***, p. 141.

Graniţele lingvistice nu constituiau o piedică deoarece marea majoritate a cărţilor erau imprimate în limba latină. Din artă, încetul cu încetul, cartea devine o marfă din ce în ce mai căutată.

La moartea lui Gutenberg în 1468, existau tipografii în mai multe oraşe europene: 2 ateliere funcţionau la Maienţa, altele la Strasbourg şi Bamberg înainte de 1460; la Köln şi la Subiaco, în 1465; la Basel şi Roma, în 1467; la Augsburg, în 1468 (datele diferă în sursele cercetate).

La sfârşitul secolului al XV-lea, în peste 250 de oraşe europene existau deja ateliere tipografice: 10 înainte de 1470, 100 între 1470-1479, 90 între 1480-1489 şi vreo 40 între 1490-1500. În Germania, patria lui Gutenberg, înainte de 1480 se imprima în peste 20 de centre tipografice. În Italia, în secolul al XV-lea se imprima în vreo 80 de oraşe.

O statistică făcută în 1480 menţionează 122 de oraşe din Europa care îşi aveau tipografiile lor: în Italia – 50, în Germania – 30, în Franţa – 9, în Olanda – 8, în Spania – 8, în Elveţia – 5, în Belgia – 5, în Anglia – 4, în Cehia şi Slovacia – 2 şi în Polonia – 1.[3]

În 41 de oraşe din Franţa au sosit tipografi din Germania să-i înveţe noua artă pe francezi, dar, practic, trei au fost marile centre ale tipografiei franceze în secolul al XV-lea: Paris – 1470, Lyon – 1473 şi Rouen – 1485.

Centrele cele mai active între 1495-1497 au fost: Veneţia (447 ediţii), Paris (181 ediţii), Lyon (95 ediţii).

Tipografiile nu s-au menţinut în toate oraşele unde au luat fiinţă. Ele au rezistat cel mai bine în centrele comerciale şi universitare unde nevoia de carte era mai mare. Conform unor evaluări aproximative, în secolul al XV-lea, producţia de carte tipărită a fost estimată la 30-35000 ediţii, în aproximativ 20 milioane de exemplare (Europa avea atunci aprox. 100 milioane locuitori); trei sferturi din tipărituri sunt în latină, jumătate fiind tipărituri cu caracter religios, apoi literatură antică, latină şi greacă. Tirajul mediu în acest secol este între 200-300 de exemplare pentru o ediţie.

Conform altor aproximări, cca. 40000 titluri apărute înainte de 1500 sunt conservate şi inventariate; acestea ar reprezenta doar o treime din producţia totală. Dintre acestea, 40% sunt tipărite în Italia, 30% în Germania, 15% în Franţa, 8% în Ţările de Jos şi 7% în restul Europei.

---

[3] ***Idem***, p. 158.

În secolul al XVI-lea, situaţia se schimbă din mai multe puncte de vedere. Producţia globală se situează între 150-200.000 ediţii, reprezentând aproape 200 milioane de exemplare; 45.000 de ediţii au fost imprimate în Germania, 26.000 în Anglia, 25.000 la Paris, 15000 la Veneţia, 13.000 la Lyon, 3500 în Polonia (tirajul mediu era între 1.000 – 1.500 de exemplare pentru o ediţie).[4]

La Lyon, important centru comercial şi intelectual, tiparul este introdus în 1473; aici va apărea, în 1478, prima carte franceză ilustrată (***Le Miroir de la Rédemption*** sau ***Oglinda mântuirii omeneşti***), editată de Martin Husz. Aprox. o treime din cărţile apărute înainte de 1500 sunt ilustrate. Setea de imagini era imensă.

Lyon-ul a fost al doilea centru al tipografiei franceze, care s-a impus prin valoarea deosebită a tipografilor, a ediţiilor, a măiestriei lor artistice. Acesta are o situaţie diferită de Paris. El este, în primul rând, un centru economic renumit, în plină prosperitate, unde tipografia se va dezvolta mai liber, fără opreliştile Sorbonei.

Lyon-ul, privilegiat din punct de vedere geografic, era un adevărat centru financiar internaţional, cu negoţul orientat spre Italia, Germania şi Spania, cu târgurile sale vestite, care se ţineau de 4 ori pe an, cu cele aprox. 50 de ateliere tipografice, al treilea oraş european cu activitate tipografică de prestigiu după Veneţia şi Paris. Până în a doua jumătate al secolului al XV-lea el va rămâne un puternic centru economic şi intelectual.

Deşi oraşul nu avea încă universitate, umanismul a pătruns aici de timpuriu, la curtea arhiepiscopală. Lyon-ul era mai pregătit, mai receptiv pentru schimbări, prin urmare, fizionomia imprimeriei lyoneze este mai puţin ordonată, dar mult mai expresivă faţă de cea pariziană. Influenţele germane, apoi italiene sunt mai sesizabile în ediţiile sale, cel puţin la început; Lyon-ul va fi acela care va avea primii tipografi umanişti, acela care va edita operele lui Rabelais şi Marot; aici, Bernard Salomon va da cărţii franceze forma artistică cea mai orginală, aceea a Renaşterii de la Fontainebleau.

Foarte devreme, Lyon-ul a fost un centru de fabricare a cărţilor de joc într-un stil original. Aici au fost publicate primele cărţi franceze cu gravuri; tot aici a fost tipărită lucrarea ***Guidon de chirurgie*** a lui Guy de Chauliac, în 1478, de către Le Roy pentru Buyer.

---

[4] Albert Labarre, ***Histoire du livre***, Paris, Presses Universitaires de France, 1970, p. 57-70.

În acest oraş a existat o strânsă colaborare a autorilor literari sau ştiinţifici, a tipografilor, a librarilor şi a artiştilor, el a fost un focar puternic al umanismului şi al propagandei religioase. Chiar de la începuturile sale, tiparul s-a remarcat prin corectitudinea textelor şi aspectul estetic deosebit.[5]

Începând cu Renaşterea, principala forţă motrice a evoluţiei culturale o va reprezenta cartea. Cărţile tipărite au avut ca model manuscrisele, pe care la început le-a imitat; ele erau asemănătoare din punct de vedere grafic şi structural, dar scopul lor era să fie mai ieftine, în număr cât mai mare şi să aducă profit; aspectul şi preţul lor erau elemente hotărâtoare. Secolul al XVI/lea prezintă două mari perioade: în prima, perioadă de tatonări, se imită manuscrisele; în cea de-a doua tehnica se perfecţionează, apar multe capodopere tipografice; este o epocă de perfecţiune tipografică.

Începuturile tipografiei lyoneze sunt legate de numele unui negustor de vază, **Barthélemy Buyer,** care studiase la facultatea de arte din Paris. El s-a lansat în editarea textelor din dragoste pentru literatură şi a perseverat din dragoste pentru bani (moştenire de familie: tatăl – doctor în drept, mama – fiica unor bogaţi negustori de mărunţişuri). El l-a chemat pe tipograful **Guillaume Le Roy** din Liège, l-a instalat în casa sa şi i-a finanţat şi difuzat lucrările. Acesta lucrase şi la Veneţia. Prima ediţie lyoneză poartă data de 17 septembrie 1473 şi este ***Compendium breve*** a cardinalului Lothaire (prima ediţie cunoscută, astăzi rarissimă). După moartea lui Buyer, în 1483, Le Roy va tipări mai ales în franceză traduceri din biblii, călătorii, romane cavereşti.

Moştenirea lui Barthélemy Buyer a fost împărţită şi pusă în valoare de o echipă de personalităţi puternice: Etienne Gueynard, Simon Vincent, familia Hughetan, eruditi, dornici de a tipări sau de a redacta prefeţe.[6] **Martin Husz** – tipograf foarte productiv, venit din Germania, a publicat în 1478, aşa cum am menţionat, prima carte franceză ilustrată tipărită în Franţa, ale cărei 256 de gravuri în lemn fuseseră folosite la Köln (1474) şi la Basel (1476). El va tipări un mare număr de lucrări în limba franceză, dintre care unele ilustrate, adesea cu gravuri în lemn, copiate sau răscumpărate de la confraţii săi, obicei răspândit pentru imprimeria lyoneză în general.

---

[5] Paul Dupont, ***Histoire de l'imprimerie***, Paris, L'Harmatten, 1998, p. 440.

[6] ***Histoire de l'édition française. I. Le livre conquérant, Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle***. Sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin. Paris, Fayard, 1989, p. 258.

Alţi doi germani se impun la Lyon: **Michel Topié** şi **Jacques Heremberck**, care publică în 1488 prima carte franceză ornată cu gravuri în adâncime, singura de acest gen apărută în secolul al XV-lea.

Cel mai important tipograf al oraşului este, fără îndoială, **Johann Trechsel**, al cărui atelier a fost activ din 1488 până în 1498. El i-a încredinţat savantului flamand Josse Bade (Jodocus Badius Ascensius) conducerea literară a ediţiilor sale. Bade studiase la Louvain, apoi la Ferrara literatura greacă şi latină. Acesta soseşte la Lyon şi va lucra pentru J. Trechsel la începutul carierei sale, apoi se va muta la Paris unde va lua naştere faimoasa sa întreprindere (Josse Bade s-a căsătorit cu una din fiicele lui Trechsel).

Trechsel va edita toate scrierile indicate de Bade, dar, cartea care avea să-i aducă faima va fi al său ***Terentiu*** din 1493, care va fi reeditată în Franţa în următorii 25 de ani de 31 de ori. Trechsel a fost unul dintre tipografii francezi cei mai cultivaţi şi originali din acea epocă; el rămâne în istoria tiparului şi pentru lucrările ştiinţifice, mai ales cele medicale.

Printre tipografii de la sfârşitul secolului al XV-lea îi mai amintim pe Jean Dupré, Jean Fabri, Pierre şi Jacques Maréchal, Jean Faure, Jean Cleyn, Jacques Maillet, Jacques Arnoulet, Johann Neumaister etc.

J. Neumaister, unul dintre cei mai aventuroşi tipografi, rămâne în istoria tiparului pentru faimosul său ***Missel lyonez*** din 1485.[7]

Tipografii umanişti din Lyon ocupă un loc de cinste în istoria tiparului. „*Chiar forfota târgurilor lor conferă imprimeriei acestui oraş caracterul ei întreprinzător, multilateral şi cosmopolit*". Erudiţie, ştiinţe, beletristică şi poezie contemporană, dar şi ilustraţii sau cărţi populare, ies adesea din aceeaşi tiparniţă.[8]

Melchior şi **Gaspard Trechsel** continuă începând cu 1528 afacerea tatălui lor. Miguel Servet, tânărul medic spaniol, a fost consilierul şi savantul lor corector. Sub îndrumarea sa, cei doi fraţi au editat în 1535 ***Geografia*** lui Ptolemeu şi în 1542 ***Biblia latină*** de Sante Pagnini.

---

[7] Lucien Febvre et Henri-Jean Martin, ***L'apparition du livre***, Paris, Editions Albin Michel, 1971, p. 175-181.

[8] Albert Flocon, ***op. cit***., p. 205.

Gloria familiei Trechsel este situată mai ales în domeniul artelor plastice, iar colaborarea cu Hans Holbein a fost una menită să lase moştenire peste veacuri câteva capodopere ale cărţii ilustrate (de exemplu, lucrările din 1538 ***Historiarum veteris instrumenti icones*** cu 92 viniete şi ***Simulachres et historiées faces de la mort*** cu 41 viniete).[9]

În colecţiile Bibliotecii academice clujene se păstrează în fondul catolic un exemplar din ***Biblia sacra,*** tipărită la Lyon, în 1538 de Melchior şi Gaspar Trechsel, in-folio, cu textul tipărit pe două coloane, cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte. (cota: C 73305).

Datorită activităţii unor tipografi şi librari renumiţi din secolul al XVI-lea mai ales, Lyon-ul devine rivalul Parisului. Umanismul a dat aici ediţii savante de excepţie, chiar dacă numărul lor este mai mic decât la Paris.

Ne vom ocupa în cele ce urmează de câţiva dintre cei mai iluştri tipografi francezi renascentişti care au contribuit la faima oraşului Lyon.

Sebastian Gryphe (Gryphius, 1491-1556). S-a născut în oraşul german Reutlingen, în anul 1491 sau 1493 [***Dictionnaire des lettres françaises, XVIe siècle***, 1951, p. 366 dă anii 1493-1566; el tipăreşte între 1528-1566]. Meseria a învăţat-o de la tatăl său, Michael Greiff, apoi a lucrat la Veneţia; în 1520 s-a stabilit la Lyon unde a rămas până la sfârşitul vieţii sale. Fratele său, François, tot tipograf, s-a stabilit la Paris, unde tipăreşte între 1532-1542. Sebastian a ştiut să se înconjoare de oameni renumiţi, ca François Rabelais sau Clément Marot, de jurişti ca Andrea Alciati şi François Hotman, de poeţi ca Maurice Scève şi Etienne Dolet. Umanist şi imitator al lui Aldo Manuzio, el s-a specializat în ediţii de format mic ale clasicilor latini şi greci, sau ale autorilor contemporani (Guillaume Budé, Erasmus din Rotterdam, Angelo Poliziano etc.). Marca sa tipografică este reprezentată de un grifon, monstru mitologic cu trupul de leu, urechi de cal, cap, aripi şi gheare de vultur; grifonul este aşezat pe un piedestal şi însoţit de următoarea deviză: *Virtute duce comite fortuna (que la vertu soit notre guide et la fortune notre compagne*), maximă luată de la Cicero. Ediţiile sale de lux au pagina de titlu cu grifonul încadrat de motive ornamentale deosebite.

Sebastian Gryphe, supranumit „*prinţul librarilor lyonezi*", a fost nu numai un bun tipograf artist, prieten şi protector al savanţilor vremii, cel care a răspândit lucrările unor autori latini, greci, italieni, francezi, olandezi

[9] ***Idem***, p. 205-206.

sau evrei, neobosit propagator al lucrărilor lui Erasmus, un adept al Reformei, dar şi un priceput om de afaceri; el a sosit sărac la Lyon, dar, reuşind în afaceri, la sfârşitul vieţii devenise bogat. Cărţile sale sunt sobre, tipărite adesea cu frumoase caractere italice, în format mic, uşor de mânuit, pe hârtie albă de bună calitate. El a fost unul dintre cei mai activi tipografi umanişti din Lyon, din 1520 şi până în 1556. Numai între 1530 şi 1540, presele sale au scos peste 500 de ediţii, majoritatea în limba latină, reprezentând mai ales cărţi religioase şi clasici. Ediţiile sale sunt rareori ilustrate, dar preocupările sale sunt legate de frumuseţea caracterelor, aşezarea în pagină şi îndeosebi corectitudinea textelor.

Cardinalul Sadolet îl aprecia pentru cinstea, sârguinţa şi erudiţia sa remarcabilă, iar protestantul Hotman îi lăuda cultura şi excelenţa artei sale. Dolet îi aprecia frumuseţea tipăriturilor şi era mândru de prietenia care îi lega: „*Am găsit în el un erudit foarte binevoitor şi foarte demn de prietenia tuturor savanţilor*" (Gryphyus a fost acela care i-a oferit adăpost şi un loc de muncă în tipografia sa, respectiv postul de corector, atunci când a fost eliberat din închisoarea de la Toulouse; Dolet a fost ars pe rug împreună cu cărţile sale, în 1546; a fost un martir al Reformei). Un alt prieten, poetul Clément Marot i-a scris un epitaf la moartea sa, iar François Rabelais i-a încredinţat spre tipărire, în folosul studenţimii o parte din însemnările sale. ***Biblia din 1550*** este socotită capodopera sa tipografică.[10]

Gryphe a imprimat ordonanţe în folosul bisericii, iar beneficiile le-a donat acesteia pentru a-i ajuta pe cei nevoiaşi. El a fost stimat de locuitorii oraşului pentru întreaga sa activitate.[11]

Lucrări ce poartă marca sa tipografică se găsesc în numeroase biblioteci din lume. Astfel, H. M. Adam, în ***Catalogul cărţilor tipărite în Europa (1501-1600), existente în bibliotecile Cambridge*** menţionează 324 lucrări; în Biblioteca Universităţii din Aberdeen există 58 lucrări; la Biblioteca Universităţii din Brno sunt 12 lucrări; la Biblioteca Astra din Sibiu sunt 2 lucrări.

---

[10] ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***. Publié sous la direction de Georges Grente. Collaborateurs: Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux. Paris, Arthème Fayard, 1951, p. 366.

[11] ***Histoire de l'édition française, op. cit***., p. 314-329 şi Lucien Febvre et Henri-Jean Martin, ***op. cit***., p. 219-220; vezi şi Elena Damian, ***Sebastian Gryphe – tipograf (I***), în „***Biblioteca şi cercetarea***", XIX, 1995, Cluj-Napoca, p. 16-20.

În biblioteca noastră, Sebastian Gryphe se află la loc de cinste, prin cele 69 de exemplare. Sunt prezenţi 34 de autori cu 46 de titluri în 61 de ediţii, dintre care unele sunt considerate rare şi preţioase de către specialişti de seamă din domeniu.[12]

Dintre lucrările cele mai reprezentative, menţionăm câteva ediţii existente în colecţiile Bibliotecii academice clujene. Ponderea cea mai mare o au, aşa cum era de aşteptat, clasicii latini, conform cu spiritul nou renascentist: 13 autori cu 16 titluri, 21 de ediţii, 27 exemplare.

Omul politic, oratorul, filosoful şi scriitorul **Cicero Marcus Tullius** este prezent cu ediţiile: ***Epistolae ad Atticum***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1540, in-8, 625 p.; coligat, legată în piele maro, cu ornamente florale şi embleme; a avut închizători metalice; pe coperta întâi anul legăturii (1551); cu marca tipografică pe pagina de titlu; cu însemnări manuscrise; pe coperta întâi, în interior, posesorii: Martini Uzoni şi Michaelis F. Uzoni (1620) şi ***Orationum Vol. III***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1541 (coligat cu U 63400); posesor Martini F. Uzoni, 1620; cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte; şi 1552, in-8º, 519 p.; legată în piele, cu ornamente; pe coperta întâi posesorul: *S. E.* şi anul legăturii, *1559*; a avut închizători metalice; cu marca tipografică pe pagina de titlu şi însemnarea manuscrisă: *Collegij Soc. Jesu Claud. 1604*; cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte; aceste ediţii sunt menţionate de Brunet în ***Manuel du libraire...*** printre cele rare. (U 63400, U 63401, C 98064)

Filosoful, filologul şi scriitorul **Macrobius Ambrosius** este prezent cu 3 ediţii ale lucrării ***In somnium Scipionis libri II***, Lugduni, Seb. Gryphius, Germ. excud, 1532, in-8, 590 p.; Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1548, in-8, 567 p. şi Lugduni, apud Haered. Seb. Gryphii, 1560, in-16, 745 p. şi cu ***Saturnaliorum libri VII***, Lugduni, [Seb. Gryphius], 1532, in-8,

---

[12] vezi: Adams, H. M., ***Catalogue of Books printed on the Continent of Europe, 1501-1600 in Cambridge libraries***. Compiled by H. M. Adams, 2 vol., Cambridge University Press, 1967; Drummond, H. J. H., ***A Short-Title Catalogue of Books Printed on the Continent of Europe, 1501-1600, in Aberdeen University Library***. Compiled by H. J. H. Drummond, Oxford University Press, 1979; Dokoupil, Vladislav, ***Catalogi librorum saec. XVI typis impressorum, qui in bibliothecis, quae ad Bibliothecam Universitatis Brunensis pertinent asservantur***, Brno, 1959-1977; Selejan, Anna, ***Carte rară şi preţioasă, Catalog, vol. I, sec XVI-XVII***, Sibiu, 1991; Brunet, Jacques-Charles, ***Manuel du libraire et de l'amateur de livres,*** *5 vol.*, Paris, 1842-1844; Graesse, Jean George Théodore, ***Trésor de livres rares et précieux ou Nouveau dictionnaire bibliographique***, Dresde, R. Kuntze, 1859-1869.

590 p., o adevărată enciclopedie sub formă de dialog, menţionată de Graesse printre cărţile rare şi preţioase. (R 113551, R 80189 şi C 85072, U 63786, R 113552)

Quintilianus Marcus Fabius, avocat, profesor şi scriitor, retor şi pedagog vestit, autor al celui mai complet tratat despre arta retorică, cu ***Declamationes*,** Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1544, in-8, 247 p., ***Declamationes undeviginti***, Lugduni, apud Seb Gryphium, 1555, in-8, 269 p. şi ***Institutionum oratoriarum libri*** *XII*, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1544, in-8, 612 p., opera sa capitală. (C 53565, U 62442, C 53564)

Istoricii latini sunt şi ei printre preferaţii lui Gryphius:

Justinus, cu ***Ex Trogi Pompeii historiis libri XXXXIIII***, Lugduni, Seb. Gryphium, 1548. (SM 1144)

Livius Titus, cu ***Latinae historiae principis. Decas tertia. Decas quarta. Decas quinta***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1554, in-8, 625 p. (U 64546, R 80311)

Sallustius Caius Crispus, cu ***De Sergio Catilinae Coniuratio...***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1551, in-16, 271 p. (U 63787)

Prosper Aquitanicus, cu ***Opera***, Lugduni, apud seb. Gryphium, 1539, in-4, 499 p. într-o ediţie de lux cu foaia de titlu ornată în mod deosebit; în jurul grifonului găsim figurile unor filosofi, scriitori şi istorici greci sau romani, iar în josul paginii, Homer cu două muze; este cea mai frumoasă pagină de titlu dintre toate tipăriturile lui Gryphius care se păstrează în colecţiile Bibliotecii academice clujene; legată în piele, cu ornamente deosebite; cu închizători metalice intacte; pe pagina de titlu însemnarea: *Societatis Jesu Residentiae Monostoriensis*, 1670. (C 54921)

În colecţiile bibliotecii noastre, pe locul al doilea se situează autorii italieni tipăriţi de Gryphius: 7 autori cu 8 titluri, în 9 ediţii, în 9 exemplare (autori contemporani, umanişti ai timpului său).

L-am aminti în primul rând pe **Iacopo Sadoleto** (**Sadoletus Jacobus**, 1477-1547), cardinalul şi umanistul italian care a încercat să concilieze catolicii cu protestanţii, unul din sfetnicii literari ai lui Gryphius, cu lucrarea ***In Pauli epistolam ad Romanos commentariorum libri tres***, Lugduni, apud Sebastianum Gryphium, 1535, in-4, 231 p., o ediţie foarte

rară a unei opere care a cauzat multe neplăceri autorului ei; această primă ediţie a fost suprimată de către Curtea de la Roma; în acelaşi an însă şi în acelaşi oraş, autorul a dat o altă ediţie cu corecţiile cerute; amintim şi ***Epistolarum libri XVI***, Lugduni, 1550. (U 56695, R 80493).

Aonio Paleario (**Palearius Verulasiu Aonii**, 1500-1570), filologul şi filosoful italian, excelentul latinist, cu lucrarea ***De animarum immortalitate libri III***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1536, in-8, (volum deteriorat), ediţia întâi, lucrare adesea reimprimată. (C 54659)

Angelo Poliziano (1454-1494), cunoscut scriitor şi savant renascentist care a scris lirică şi drame pastorale este prezent în colecţiile bibliotecii noastre cu lucrarea în 2 volume, apărute independent, în 2 ediţii diferite: ***Operum Tomus I***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1539, in-8, 699 p. şi ***Opera Tom II***, Lugduni, excud Sebastianus Gryphius, 1528, in-8, 647 p. (un exemplar de lux cu o pagină de titlu deosebit de frumoasă, cu ornamente florale care apar şi la sfârşitul volumului). (R 50510, R 80272)

Gerolamo Cardano (**Hyeronymus Cardanus**, 1501-1576), matematician, medic, filosof renascentist, cu lucrarea ***Contradicentium Medicorum liber primus et secundus***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1548, in-4, 284 p.+486 p; legată în piele, cu ornamente; a avut închizători metalice; cu marca tipografică pe pagina de titlu; cu însemnări manuscrise în carte. (U 76578)

Faima lui Gryphius se datorează şi editării operelor unor autori clasici greci (de fapt traduceri latine din greacă): 5 autori, 5 titluri, 11 ediţii, 11 exemplare.

Herodotus Halicarnas, "*părintele istoriei*", cu ***Historiographi libri VIII...***, Lugduni, apud haered. Seb. Gryphii, 1558, in-8, 892 p. (R 80306)

Polybios din Megalopolis, istoric renumit, care încearcă o analiză metodică şi caută explicaţia cauzei, a faptelor, cu lucrarea ***Historiarum libri quinque***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1542, in-8º, 447 p.; legată în piele maro; cu marca tipografică pe pagina de titlu; cu însemnări manuscrise în carte; această ediţie a aparţinut lui Timotei Cipariu; din aceeaşi lucrare mai păstrăm ediţiile din 1548 şi 1554, in-16. (B 6036, C 85666, R 80664)

Dionysius din Halicarnas, istoric, autorul unei istorii a Romei până în anul 266 a.Chr., cu ***Antiquitatum sive originum Romanorum libri X***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1555, in-16, 519 p.+459 p. (R 80317)

Numele lui Sebastian Gryphe se leagă şi de editarea operelor erudiţilor francezi. **Guillaume Budé** (1467-1540), umanistul francez renascentist, fondator al filologiei, cel care a propagat în Franţa studiul limbii greceşti şi totodată primul mare elenist francez, cel care a contribuit la înfiinţarea Colegiului Franţei, este reprezentat de lucrarea ***De asse et ajus libri***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1550, in-8, 815 p., lucrare care oferă bogate informaţii istorice, filologice şi numismatice, lucrare des reeditată; legată în piele, cu ornamente, cu posesorul: A. K. şi anul 1560 pe coperta întâi. (R 80876)

Charles Estienne (1504-1562), celebru medic şi botanist francez al Renaşterii (autorul unei mari lucrări de anatomie ***De dissectione partium corporis humani***, Paris, 1546, bogat ilustrată şi de asemenea autorul primului tratat de agricultură şi horticultură din secolul al XVI-lea, ***Praedium rusticum***, Paris, 1554) este prezent cu lucrarea ***De Vasculis Libellus***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1536, in-8, 55 p. (C 54489)

Olandezul **Erasmus** (1466-1536), umanistul renascentist, filosoful şi eruditul de renume, cel care a contribuit într-o măsură însemnată la răspândirea culturii clasice a antichităţii, autor de pamflete, scrieri satirice cu caracter antifeudal şi anticlerical (cea mai renumită operă a sa este ***Elogiul nebuniei***), care au deschis drumul Reformei, nu putea lipsi din colecţia Gryphius; el este prezent cu 3 titluri în 5 ediţii, 6 exemplare: ***Adagiorum... epitome***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1544 şi 1550, in-8, 604 p; ***Coloquiorum familiarum. Prima pars***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1544, in-8, 632 p.; Apophthegmatum... Libri octo, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1551, in-8, 672 p. şi o ediţie din 1555, in-16, 923 p. (U 64169, U 62464, U 62893, C 85086, C 58604, F 31373)

Germanul **Leonhard Fuchs**, medic şi botanist, este prezent cu lucrarea ***Methodus seu ratio compendiaria...***, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1541, in-8, 381 p. (U 61679)

Evreul **Josephus Flavius**, istoric renumit din secolul I, participant la răscoala poporului iudeu împotriva dominaţiei romane, a scris, printre altele, ***Războiul iudaic*** (7 cărţi) şi Antichităţi iudaice (20 de cărţi); în biblioteca noastră se păstrează ***Opera quae extant omnia I-II***, Lugduni, apud Seb. Gryphius, 1546, in-8, 552 p.+526 p. (C 55993)

Biblia latină, editată de Sebastian Gryphe în două volume in-folio în anul 1550 este prezentă şi ea într-o ediţie de lux, un exemplar frumos ornamentat şi foarte bine păstrat. (U 54802)

Antoine, fiul lui Sebastian Gryphe, născut la Lyon, i-a urmat în tipografie şi a condus-o între anii 1565-1599; 13 exemplare din lucrările tipărite de el se păstrează în biblioteca noastră, şi anume: 8 ediţii Cicero, o ediţie Lucretius, două ediţii Iacopo Sannazaro, o ediţie Lorenzo Valla şi o ediţie Vergilius Polidorus.

Ediţiile prezentate selectiv sunt bine conservate, legate în piele sau pergament, unele având pe coperta întâi numele posesorilor, cu însemnări manuscrise, cele mai multe fiind ediţii rare şi preţioase.

Sebastian Gryphe, cu ediţiile sale sobre dar elegante, face parte din tipografii artişti, adepţi ai noului, protector al eruditilor vremii sale, care şi-a împărtăşit experienţa şi altor tipografi talentaţi.[13]

Jean de Tournes (**Tornaesius**, 1504-1564). Sebastian Gryphe şi Jean de Tournes fac parte dintr-o minoritate de tipografi-librari; ei îşi tipăresc şi îşi vând propriile lor ediţii. Ei întruchipează figura tipografului umanist, meseriaş şi savant, iar atelierele lor sunt locuri de întâlnire între eruditi, autori, corectori, editori, artişti. „*Arta tipografiei este cea mai frumoasă şi cea mai importantă în acest oraş al creştinătăţii*", declarau, în anul 1540, magistraţii din Lyon.[14] Familia de Tournes asigură continuitatea tradiţiei tipografice la Lyon.

Jean de Tournes şi-a făcut ucenicia la Sebastian Gryphe, timp de 10 ani înainte de a fi editor şi librar în 1540. În timpul uceniciei ca şi culegător a învăţat limba toscană, latina, greaca şi spaniola. El îşi deschide propriul său atelier la vârsta de 38 de ani, cu sprijinul material al soacrei sale, prima carte apărându-i în 1542. A avut colaboratori vestiţi, cum ar fi librarul Guillaume Gazeau (îi devine ginere şi asociat de ocazie) şi Bernard Salomon (un alt ginere), cel mai talentat ilustrator din Lyon, un artist de geniu. În anul 1559 a fost numit „*tipograf al regelui la Lyon*". La moartea sa, în 1564, peste 500 de ediţii îi poartă amprenta.

---

[13] vezi: Elena Damian, ***Sebastian Gryphe - tipograf (II)***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, XX, 1996, Cluj-Napoca, pag. 42-46.

[14] ***Histoire de l'édition française, op. cit***., p. 303.

Cu emblema sa, doi şerpi înlănţuiţi, apar cele mai frumoase ediţii lyoneze, reuşite nu numai prin claritatea caracterelor, adesea elegante italice, prin punerea în pagină, cât prin corectitudinea textelor şi ilustraţiile deosebite.

Jean de Tournes a contribuit din plin la noul aspect al paginii de titlu. Cărţile sale au titluri mai scurte, imprimate alături de numele autorului, iar în partea de jos a paginii adresa tipografică. Volumele imprimate de el sunt în format mic, in-8º şi, de cele mai multe ori, in-16º, mai uşor de mânuit şi mai accesibile ca preţ. Pe pagina de titlu apare uneori şi portretul autorului. Deviza sa onorează munca şi virtuţile sale („*quod tibi fieri non vis, alteri non faceris*"). Jean de Tournes a colaborat cu cei mai vestiţi creatori de litere, printre care şi Robert Granjon (ginerele lui Bernard Salomon), care a fost şi un renumit legător de cărţi.

Politica de editare a acestui tipograf diferă de cea a fostului să maestru. Cărţile sale sunt imprimate întotdeauna cu caractere frumoase şi dispuse cu eleganţă, dar, în plus, bogat ilustrate de Bernard Salomon. Numeroase desene realizate de fecundul artist au rămas exemple celebre ale cărţii ilustrate din epoca Renaşterii (de exemplu ***Emblemele*** lui Alciat din 1547, ***Biblia*** din 1553, ***Metamorfozele*** lui Ovidiu). În ***Esop***, fiecare fabulă este ilustrată cu o imagine pitorească.

De Tournes era mândru de meseria sa. El era proprietarul mai multor prese (5 sau 6). A fost „*un abil diplomat în materie de cenzură... un abil om de afaceri*"; el a devenit repede o persoană importantă a oraşului; în calitate de editor, el avea angajaţi o serie de tipografi mai puţin înstăriţi, care nu aveau şansa de a-şi deschide propriile lor ateliere. Spre mijlocul secolului al XVI-lea, Jean de Tournes foloseşte tot mai mult pagina de titlu cu încadrare (chenar sau bordură cu arabescuri, pe care Simon de Colines o lansase la Paris prin anii 1540). Aceste torsade de dantelă, care caracterizează gustul lyonez, conservă un sentiment de profunzime; această „căutare" tipografică este foarte importantă pentru epocă.

Jean de Tournes făcea parte dintr-o societate de scriitori şi eruditi care îl vizitau adesea. A publicat un mare număr de traduceri din clasici, cât şi lucrări ale unor contemporani francezi şi italieni moderni: în 1545 Petrarca, în 1547 Dante şi Margareta de Navarra şi în 1559-1561 Froissart.

Varietatea lucrărilor tipărite de el reflectă, pe lângă aspiraţiile sale culturale sau religioase (lucrări religioase, medicale, juridice, de istorie şi geografie, de astrologie, în latină, greacă, franceză sau italiană), şi

necesităţile pieţei de desfacere. A fost un adept al Reformei, propagator activ prin Bibliile sale ilustrate cu vinietele lui Salomon.[15]

Evoluţia cărţii continuă deci în epoca lui de Tournes, cartea luând puţin câte puţin aspectul său actual; astfel, cartea imprimată s-a degajat de manuscris. De Tournes a dat dovadă de ingeniozitate, spirit de căutare şi de gust în prezentarea textelor.

În colecţiile Bibliotecii Academice Clujene se păstrează câteva din cele mai importante lucrări tipărite de harnicul tipograf la Lyon: 23 de ediţii în 25 de exemplare, legate în piele sau pergament, frumos ornamentate, cu însemnări manuscrise, având posesori de renume (Timotei Cipariu, Emeric Teleki, Michael Szigetti, Gregorii Kozma...); aceste ediţii rare şi preţioase se află la loc de cinste în colecţiile Bibliotecii academice clujene. Menţionăm câteva din cele mai frumoase şi valoroase exemplare:

Biblia Sacra. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, 1554, in-8º, 1152 p., legată în piele, cu ornamente, a avut închizători metalice, cu pagina de titlu cu chenar floral, cu imagini; posesor I. Teleki. (singurul exemplar in-8º). (F 34398)

Manilius Marcus (poet latin, sec. I p.Chr.);

Astronomicon. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium & Gulielmum Gazeium, 1551, in-16º, 165 p., legată în piele, cu ornamente, cu însemnări manuscrise; posesori E. Teleki Claudiop. 1815 şi Laurentiy Kemeny. (R 114606)

Celsus Aurelius Cornelius (scriitor roman şi probabil medic);

De re medica libri octo. Lugduni, Apud Ioan Tornaesium, 1587, in-16º, 575 p., legată în pergament. (U 63135)

Lactantius Firmianus (**Lucius Coelus**, apologist creştin, mort în anul 325);

Divinarum Institutionum Lib. VII. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, Gul. Gazeium, 1556, in-16º, 787 p., legată în piele, cu ornamente, cu însemnări manuscrise, cu pagina de titlu cu chenar ornamental şi însemnarea Resid. Monostoriensis, 1670. (C 53054)

Polyaenus (**Polyen**, zis M*acedoneanul,* secolul al II-lea);

---

[15] ***Idem***, p. 315-335; 393-395, 586 şi A. Flocon, ***op. cit***., p. 207-208.

Stratagematum libri octo. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, 1589, in-16º, 754 p., legată în piele, cu ornamente; posesor Timotei Cipariu. (B 5235)

Ilustrium Poetarum Flores, Lugduni Apud Ioannem Tornaesium, 1570, in-16º, 374 p., legată în piele, cu ornamente, cu pagina de titlu cu chenar ornamental. (U 65116 şi ediţie 1582, posesor Timotei Cipariu, B 4517)

Fuchsius Leonardus (medic şi botanist german 1501-1566);

De curandi ratione libri VIII. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, & Gulielmum Gazeium, 1548, in-16º, 881 p., legată în piele, cu ornamente, cu însemnări manuscrise. (R 114899)

De historia stirpium commentarii insignes... Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, & Guil. Gazeium, 1555, in-16º, 990 p., legată în pergament. (U 63103 şi U 63808)

Reuchlin Johann (celebru umanist german 1455-1522);

Liber de verbo mirifico. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, 1552, in-16º, 324 p., legată în pergament, cu însemnări manuscrise. (U 62999)

Vesalius Andreas (anatomist belgian, doctor şi profesor de anatomie 1514-1564);

Paraphrasis in nonum librum Rhazal, medici Arabis... Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium & Gulielmum Gazeium, 1551, in-16º, 240 p., legată în pergament, cu însemnări manuscrise. (U 64128)

Vergilius Polydorus (istoric italian 1470-1555);

De rerum inventoribus libri octo. Lugduni, Apud Ioan. Tornaesium, & Gul. Gazeium, 1558, in-8º, 527 p., legată în piele, cu însemnări manuscrise; posesor Samuel Pataki, 1764. (R 80267)

Jean II de Tournes (1539-1615), fiul, a preluat afacerea familiei în 1564. A tradus filozofi greci şi autori latini. Din cauza persecuţiilor religioase dar şi a crizei tipografiei lyoneze de la sfârşitul secolului al XVI-lea, el s-a refugiat la Geneva. Casa de editură de Tournes a prosperat aici până în 1780.[16]

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, îşi exercită activitatea editorială câţiva negustori-librari foarte puternici. La Lyon, un loc de seamă l-au ocupat Jacques Giunta, familia Laporte, Vincent sau Senneton şi mai ales Guillaume Rouille (sau Rouville sau Rouillé).

---

[16] Vezi Elena Damian, ***Jean de Tournes – tipograf***, în: ***Biblioteca şi cercetarea***, XXII, 2000, Cluj-Napoca, p. 47-51.

Dispunând de averi mari, dedicaţi comerţului, aceştia nu tipăresc ei înşişi, ci angajează cu contract meşteri-tipografi care să lucreze pentru ei. Atât în meserie, cât şi în elita oraşului, ei au o situaţie avantajoasă.

Guillaume Rouille (Rovillius) (15..-15..), născut în Touraine, şi-a făcut ucenicia la Veneţia, la editorul Giolito, apoi s-a căsătorit cu fiica unui librar italian stabilit la Lyon. A lucrat aici între 1544 (sau 1545) şi 1584 (sau 1589) şi a fost cel mai de seamă concurent al lui Jean de Tournes. El a angajat tipografi renumiţi şi gravori de excepţie (de exemplu P. V., identificat ca Pierre Vase).

Pentru a putea demara afacerea, un văr de-al său i-a împrumutat banii necesari. Chiar de la început, Rouille şi-a dat seama că, pentru a reuşi în afaceri nu e suficient doar să dispui de capital, ci importantă este politica adoptată în publicare. Prioritatea sa era de a le satisface cititorilor nevoile; el alege formatul in-16º şi abordează subiecte diferite, în latină, franceză, italiană şi spaniolă.[17]

În ceea ce priveşte subiectele abordate şi limbile în care le tipăreşte, situaţia se prezintă astfel:

		Total lucrări	Procentaj
1.	Religie. Biblii. Figuri ale Bibliei	194	23,2%
2.	Drept	183	21,8%
3.	Medicină. Chirurgie	173	20,6%
4.	Literatură. Limbă (modernă)	112	13,4%
5.	Istorie. Călătorii (modernă)	58	6,9%
6.	Alte ştiinţe	43	5,1%
7.	Clasici (literatură, filosofie, istorie)	41	4,9%
8.	Filosofie. Morală	34	4,1%
	Total	838 cărţi	100%

- în limba latină, 73%= 609 cărţi;
- în franceză, italiană şi spaniolă, 27%= 229 cărţi.[18]

[17] ***Dictionnaire des Lettres françaises, op. cit***., p. 621.
[18] ***Histoire de l'édition française, op. cit***., p. 305.

Spirit deschis, bine informat, Rouille a editat comentariile lui Jacques Cujas (jurisconsult din Toulouse, 1520-1590). Studenţilor medicinişti le oferă traduceri şi comentarii moderne din Galen, ale unor medici din secolul al XVI-lea. Răspunzând interesului pentru literatura italiană, el publică ediţii ale lui Dante, Petrarca, Ariosto. De asemenea, a patronat traducerile spaniole şi ediţiile teologice necesare clericilor iberici.

Rouille publică aproape o treime din cărţile sale în limbile moderne, mai accesibile cititorilor. Cărţile sale sunt ilustrate şi mai atrăgătoare decât ale concurenţilor săi (de exemplu, Antoine Vincent).

În preajma anului 1550, Rouille lucra cu 12 ateliere tipografice cu care avea contracte. Printre tipografii săi favoriţi se remarcă Macé Bonhomme. Interesul pentru cărţile tipărite sub patronajul său se manifestă de la începutul şi până la sfârşitul procesului de editare; el participă la corecturi, mai ales la lucrările tipărite în limba italiană, pe care o cunoştea foarte bine. El şi-a propus „*să decoreze şi să dezvolte limba franceză*". De asemenea, a publicat o carte conţinând biografiile şi portretele bărbaţilor celebri, de la Adam şi până în epoca sa, folosindu-şi în acest scop colecţia de medalioane, lucrare apărută în latină, franceză, italiană şi spaniolă.

Pentru a-şi comercializa cărţile sau pentru a obţine contracte, el făcea dese drumuri la Paris. Profiturile bune din activităţile cu cartea i-au permis să se lanseze şi în alte afaceri profitabile (comerţul cu vin).

Marca tipografică a lui Rouille reprezintă un vultur care îmblânzeşte doi şerpi şi se înalţă cu mândrie pe un glob terestru. Deviza sa insistă asupra condiţiilor triumfului pe scara lumii: prudenţă, apoi *virtute şi noroc* („*In virtute et fortuna*!").

S-a spus adesea despre Rouille că a imitat o parte din cărţile de succes ale lui Jean de Tournes, dar nu i se poate contesta contribuţia la realizarea unor ediţii moderne, practice, care încântă ochiul şi spiritul, sau aportul său la afirmarea limbii franceze în ediţii de o largă circulaţie.

Printre realizările de seamă ale tipografului de care ne ocupăm, se numără şi lucrarea ***Historia Generalis Plantarum***, din 1587, pentru care munceşte mult şi cheltuie la fel de mult; lucrarea este rodul colaborării sale cu celebrul medic Jacques Dalechamps, căruia i-a trimis prin prietenii săi specimene de plante din lumea întreagă.

Tipograful lyonez este deosebit de exigent în ceea ce priveşte calitatea cărţilor publicate sub numele său; o carte trebuie să fie "*frumoasă, clară, practică şi fără greşeli*"; acesta este crezul său.[19]

Pentru el, tipografia reprezintă nu numai o meserie, ci o ştiinţă şi o artă. Pentru aspectul artistic al cărţilor sale, el a colaborat cu gravori de excepţie cum au fost: Pierre Vase, Bernard Salomon şi Georges Reverdy.[20]

Prin munca sa neobosită, de-a lungul a 45 de ani, G. Rouille a contribuit, alături de ceilalţi tipografi vestiţi ai epocii sale, la ridicarea prestigiului oraşului Lyon, ca al doilea mare centru al tipografiei artistice din secoulul al XVI-lea în Franţa.

Ediţiile prezente în colecţiile Bibliotecii academice clujene se structurează astfel:

Autori	Titluri	Ediţii	Nr. de exemplare
26	30	33	39

Clasici:

❖ greci: 4 (**Aristotel** – savant şi filosof; **Dion Cassius** – istoric şi om politic; **Galenus** – medic; **Hippocrates** – medic, „*părintele medicinii*").

❖ latini: 6 (**Caesar** – om politic, general, scriitor şi orator; **Catullus** – poet liric; **Cicero** – om politic, orator, filosof şi scriitor; **Propertius** – poet; **Tibullus** – poet; **Vergilius Maro** - poet).

Autori contemporani:

❖ francezi: 5 (**Jacques Cujas** – jurisconsult; **Jacques Dubois** alias **Sylvius** – medic, matematician, umanist, gramatician; **Guillaume Rondelet** – medic; **Jean Tagault** – medic; **André Tiraqueau** – jurisconsult).

❖ italieni: 3 (**Andrea Alciat** – jurisconsult; **Cardano** – matematician, medic şi filosof; **Ficinus Marsilius** - umanist).

❖ portughezi: 1 (**Amatus Lusitanus** – fizician, medic).

❖ germani: 1 (**Francisc Titelmann?**).

Alţi autori: 6 (**Austrius**, **Chalmeteus**, **Donatus Ant.**, **Lancelotto G. P.**, **Peraldus G.**, **Thomas Hibernicus**).

---

[19] ***Idem***, p. 306-329 şi Albert Flocon, ***op. cit***., p. 208.

[20] Robert Brun, ***Le livre français illustré de la Renaissance***, Paris, Editions A. et J. Picard, 1969, p. 80-81.

Dintre lucrările care ne-au reţinut atenţia în mod deosebit menţionăm:

Aristoteles (savant şi filosof grec, 384-322 a.Chr.);

Ethicorum sive de moribus ad Nicomachum filium libri decem,..., Joachimo Perionio recogniti. Lugduni, Apud Guliel. Rovillium, sub scuto Veneto, 1556, in-8º, 229p+10f Index, legată în piele, cu ornamente, cu închizători metalice, cu însemnări manuscrise; pe pagina de titlu marca tipografică şi deviza *Rem Maximam Sibi Promitit Prudentia* şi însemnarea: *Collegij Claudiop. Soc. Jesu*; cota C50625;

Galenus Claudius (medic grec, 130-200 sau 210 p.Chr.);

In aphorismos Hippocratis commentarii septem, ... Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1554, in-16º, 650p+24f Index+64p, legată în piele, cu ornamente aurii, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu, cu sublinieri şi însemnări manuscrise în carte; cota R80668.

Hippocrates (medic grec, „părintele medicinii", 460-375 a.Chr.); ***Aphorismi ... interprete Gulielmo Plantio Cenomano.*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1561, in-16º, 665p+19f Index, legată în pergament, cu însemnări manuscrise pe coperte în interior, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu, cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte, cu posesorul Joseph Szigeti, 1725, 1 sept pe pagina de titlu; cota U68920. Idem, ediţie 1573; cota R114623.

Caesar Caius Iulius (om politic, general, scriitor şi orator roman, 100 - 44 a.Chr.); ***Commentariorum de bello Gallico libri VII et civili lib III ...*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1574, in-8º, 575p., legată în piele albă, cu marca tipografică într-un chenar oval bogat ornamentat şi deviza pe pagina de titlu, cu câteva însemnări manuscrise şi sublinieri în carte; cota C78073.

Catullus Gaius Valerius (poet liric latin, 87-54 a. Chr.); ***Et in eum commentarius M. Antonii Mureti ...*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1559, in-8º, 263p., legată în piele, cu ornamente, cu închizători metalice, cu iniţialele S W C şi anul 1564 pe copertă;

cu multe însemnări manuscrise pe coperta 1 în interior şi pe prima filă albă; pe pagina de titlu marca tipografică şi deviza; cu însemnarea manuscrisă Collegij Claudiop Societ Jesu; pe prima filă albă: Ex Libris Samuelis Rap?; cota C87876 (colligat).

Cicero Marcus Tullius (om politic, orator, filosof şi scriitor roman, 106-43 a.Chr.); ***Sententiae insigniores, apophthegmata, Parabolae, seu Similia, atque eiusdem aliquot piae Sententiae ...*** Lugduni, Apud Guliel. Rovil., 1564, in-16º, 403p+4f. Index., legată în pergament, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; cota R80322 (colligat)

Vergilius Maro Publius (poet latin, 70-16 a.Chr.); ***Appendix cum supplemento multorum antehac nuncquam excursorum Poematum veterum Poetarum.*** Josephi Scaligeri ... Commentarij & Castigationes (…). Lugduni, Apud Guliel. Rovillium, 1573, in-8º, 548p+9f Index, legată în pergament, a avut legători din piele; pe pagina de titlu marca tipografică şi deviza; pe pagina de titlu însemnări manuscrise printre care şi *Collegij Soc. Jesu Claud*. 1604; cota C50428.

Cujas Jacques (Cujacius Jacobus) (jurisconsult francez, 1520-1590) ***Paratitla in libros quinquaginta digestorum, seu pandectarum Imperatoris Iustiniani.*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, 1587, in-16º, 16f+351p; legată în piele albă fără ornamente, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; cu însemnarea *Coll. S. P. Claudiop* pe pagina de titlu şi alte însemnări indescifrabile; cota C89175.

Dubois Jacques (Sylvius Jacobus) (umanist francez, matematician, medic renumit, 1478-1555); ***Methodus medicamenta componendi, ...*** Lugduni, Apud Guliel. Rovil., sub scuto Veneto, 1549, in-16º, 680p+19f. Index, legată în piele, cu ornamente, cu închizători metalice intacte, cu anul legăturii (1550) pe copertă; cu marca tipografică cu un singur şarpe şi deviza pe pagina de titlu; pe pagina de titlu apare posesorul: Laur. Dalnakj; cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte; cota U63684 (colligat).

Rondelet Guillaume (medic francez, 1507-1566); ***Methodus curandorum omnium morborum corporis humani in tres libros distincta. ~ Eiusdem De diagnoscendis morbis. De Febribus. De Morbo Italico. De Internis & Externis. De Pharmacopolarum officina. De Fucis. Omnia nunc in lucem castigatis edita***. Lugduni, Apud Guliel.

Rovillium, sub scuto Veneto, 1575, in-8º, 8f+1277p; legată în pergament, fără ornamente; pe coperta întâi, în interior: Ex Libris Ioannes Fridericus Güntter de Sternegg; cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; cu posesorul, Nicolaiy Hotzaiy ? pe pagina de titlu; cu câteva sublinieri în carte; cota U64254.

Tagault Jean (medic francez, a predat chirurgia, decan al Facultăţii de medicină din Paris, ?-1546); ***De chirurgica Institutione libri quinque. His accessit sextus liber de Materia chirurgica authore Jacobo Hollerio Stampano, medico Parisiensi***. Lugduni, Apud Guliel. Rovillium, sub scuto Veneto, 1560, in-8º, 8f+487p+Index, legată în piele, cu medalioane aurii pe coperte, a avut legături din piele; cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; cu posesorul: Valentinj Radecij Gedanem (numele este tăiat cu cerneală neagră); cu sublinieri şi însemnări manuscrise în carte, cu desene de instrumente medicale; cota U63045 (colligat).

Tiraqueau André (jurisconsult francez, 1460-1538); ***Commentarii de nobilitate et iure primigeniorum. Tertia hac editione recogniti.*** Lugduni, Apud Guliel. Rovillium, 1559, in-folio, 24f+567p+412p+14f, legată în piele cu ornamente; a avut închizători metalice; cu o pagină de titlu ornamentată în mod deosebit (este o altă pagină de titlu, deosebită faţă de celelalte tipărituri ale lui Rovillium); pe pagina de titlu însemnarea: *Catalogo Collegij Sochs Jesu*; cu portretul lui Tiraqueau pe verso-ul paginii de titlu; cota R114150.

Alciati Andrea (jurisconsult italian, 1492-1550); ***Omnia emblemata*** ... Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1566, in-16º, 260(-269)p, legată în piele maro cu ornamente; cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; pe coperta întâi posesorul: F S B şi anul legăturii 1571 sau 1574 ?; cu multe desene fin executate; cota C59281 (colligat).

Emblemata ... Lugduni, Apud Gulielmum Rovill., 1566, in-8º, 226p+5p. Index, legată în piele cu ornamente, cu medalioane, cu iniţialele G T E şi anul legăturii 1577 pe coperta întâi; cu multe file albe, nenumerotate, intercalate (cu însemnări manuscrise în limba latină şi desene cu cerneală neagră); la sfârşitul cărţii file albe cu însemnări manuscrise în limba latină şi maghiară şi desene cu cerneală neagră; desenele din carte sunt executate de mână, cu multă fineţe; multe însemnări manuscrise pe primele două file albe *(Paulus Eberus Pastor Ecclesiae Witebergensis);* pe pagina de titlu însemnarea manuscrisă: *Valentinij Radecij Gedanensis Aº*

1608 şi însemnarea *Collegij Claudiopolit. Domus Monosthol. Soc. Jesu 1701*; pagina de titlu ornamentată în mod deosebit; în carte apar şi alţi posibili posesori, cum ar fi: Est Martini Miskota sau Miskolci şi Vuolfgangus Schleiser Senim...3 Decemb. 1567; cota C56186.

Cardano Girolamon (matematician, medic şi filosof renascentist italian, 1501-1576); ***De subtilitate libri XXI. Nunc demum ab ipso autore recogniti, atque perfecti.*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, 1559, in-8º, 718p+27f. Index, legată în piele albă, fără ornamente, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; pe pagina de titlu posesorul: Mics A. Ajtai ?; cu desene în carte; cota U63717.

Idem, legată în piele, cu ornamente, cu iniţialele E S şi 1564 pe coperta întâi; cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; pe pagina de titlu trei posesori; cu sublinieri şi însemnări manuscrise în carte; cota C54161.

Amatus Lusitanus (fizician şi medic portughez, 1510-1568); ***Centurie duae, quinta et sexta (...).*** Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1564, in-16º, 647(-650)p+15f. Index, legată în piele albă, cu marca tipografică şi deviza pe pagina de titlu; cu posesorul: Thomae Iklodi? pe pagina de titlu; cu multe însemnări manuscrise pe coperte în interior şi în carte; cota U63989 (colligat).

Centuriae duae, tertia et quarta. Lugduni, Apud Gulielmum Rovillium, sub scuto Veneto, 1565, in-16º, 647p+82p Index, cota U63138

Centuria septimo. Lugduni, Apud Guliel. Rovillium, sub scuto Veneto, 1570, in-16º, 332(-334)p+9f. Index, cota U63990 (colligat).[21]

Antoine Vincent (Vincentius) face parte dintr-o familie vestită de tipografi lyonezi. Tatăl lui, Simon Vincent, a tipărit la Lyon între 1508-1528 (el s-a remarcat şi prin faptul că a făcut parte din prima Companie a librarilor lyonezi; a fost o personalitate de marcă a municipalităţii; s-a preocupat de explorarea şi exploatarea pieţelor externe pentru vânzarea cărţilor). Modesta familie Vincent a început să prospere din momentul în care un membru al familiei a fabricat cerneală pentru tipar, iar Simon s-a lansat în editarea cărţilor.[22]

---

[21] Vezi şi Elena Damian, ***Guillaume Rouille – tipograf***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, XXIII, 2002, Cluj-Napoca, p. 44-56.

[22] ***Histoire de l'édition française, op. cit***., p. 304.

Jacques Vincent, un alt membru al familiei a fost traducător, lucrările sale în limba franceză fiind tipărite la Lyon şi Paris între 1549-1553.

Antoine Vincent, fiul lui Simon, era considerat între anii 1536-1539 ca fiind cel mai bogat vânzător librar din Lyon. În anul 1540 s-a asociat cu tipograful Jean Frellon, din colaborarea lor rezultând multe cărţi în limba latină, lucrări medicale şi texte clasice în special. El şi-a desfăşurat activitatea de editor şi tipograf între anii 1541-1567 la Lyon, mai ales, dar şi la Geneva. Lucrările editate de el sunt din domeniul juridic, medical, clasic şi religios, limba latină, lucrări sobre, rareori ilustrate. El a avut legături cu vreo 10 ateliere diferite, pentru a reuşi să tipărească lucrări numeroase în timp cât mai scurt. Editorul şi comerciantul ajunge la o situaţie materială foarte prosperă care îi permite să aibă şi alte afaceri.

Antoine Vincent, împreună cu Laurent de Normandie şi fraţii Jean şi François Frellon, au depus o activitate neobosită în sprijinul Reformei. Punctul culminant al propagandei religioase prin carte o constituie lansarea pe piaţă a Psalmilor lui Clément Marot şi Théodore de Bèze, în 1562. Antoine Vincent, unul dintre cei mai bogaţi negustori din Lyon, care din 1559 locuia la Geneva, a obţinut prin grija lui Théodore de Bèze un certificat din partea Sorbonei şi un privilegiu regal, în numele fiului său, Antoine II; el stabilise un contract cu 19 librari parizieni (în 1562) pentru editarea Psalmilor şi, în acelaşi timp, Vincent tipărea o primă ediţie a acestora la Jean de Tournes, amicul său, la Lyon. Presele din Geneva au tipărit „*pentru Antoine Vincent*" numeroase ediţii. Antoine Vincent şi Laurent de Normandie au deţinut controlul asupra traficului cu cartea reformată. Ambiţia lui Vincent a fost de a da fiecărui protestant francez un exemplar din Psalmi.

Tipograful lyonez a prevăzut în contractele sale, pentru prima oară, „*drepturi de autori*", în sensul modern al termenului. O parte din sumă va fi utilizată „pentru cei săraci".

Ca editor comercial, el a apelat la numeroşi tipografi, dintre care Symphorien Barbier este colaboratorul său între anii 1558-1564.

Despre un alt membru al familiei Vincent, Barthélemy, se ştiu mai puţine lucruri; a tipărit şi el la Lyon între 1568-1593.

Antoine Vincent este prezent în colecţiile bibliotecii noastre cu 12 autori în 19 ediţii, 19 exemplare.

Autori latini: 4 (Cicero, Dionysius, Terentius, Iustinian I);

Autori greci: 2 (Aristotel, Diogenes Laertios);

Autori evrei: 1 (Josephus Flavius);

Autori germani: 1 (Boemus);
Autori flamanzi: 1 (Ringelbergius);
Alţi autori: 3 (Lycosthenes, Titelmann, Victoriis).
Dintre ediţiile mai deosebite menţionăm:

Cicero, Marcus Tullius (om politic, orator, filosof şi scriitor roman, 106-43 a.Chr.);

Orationum volumen III... Lugduni, Apud Antonium Vincentius (Excudebat Symphorianus Barbierus), 1560, in-8º, 520 p., legată în piele, cu ornamente, cu medalioane pe coperte; pe coperta 1 iniţialele: *C.V.V.* şi anul legăturii, *1564*; cu marca tipografică pe pagina de titlu şi multe însemnări manuscrise. (R 80180)

Iustinianus I (482-565, împărat bizantin (527-565); a urmărit restaurarea fostului Imperiu Roman)

Institutiones iuris civilis... Lugduni, Apud Antonium Vincentius (Excudebat Symphorianus Barbierus), 1557, in-8º, 688 p., legată în piele, cu ornamente foarte frumoase, cu iniţialele *N.V.S.* şi anul *1578* pe coperta 1, cu marca tipografică pe pagina de titlu, cu numeroase însemnări manuscrise. (C 59470)

Aristoteles (savant şi filosof grec, 384-322 a.Chr.);

De anima libri tres. Lugduni, Apud Antonium Vincentius, 1558, in-8º, 106 p., legată în piele neagră cu ornamente simple aurii, cu medalioane pe coperte, cu iniţialele *D.S.C.* şi anul *1578* pe coperta 1, cu marca tipografică pe pagina de titlu, cu multe însemnări manuscrise şi sublinieri în carte cu cerneală roşie şi neagră. (coll. R 95100-95105, R 95104)

Josephus Flavius (istoric evreu, 37?-100 p.Chr.);

Operum tomus primus. Decem priores Antiquitatum Iudaicarum libros complectens. Sigismundo Gelenio interprete. Lugduni, Apud Antonium Vincentium, 1557, in-16º, 695 p., legată în piele, cu ornamente, cu *S.H.D.* şi *1562* pe coperta 1, cu marca tipografică pe pagina de titlu, cu însemnări manuscrise. (U 64064)

Operum tomus secundus. Decem priores Antiquitatum Iudaicarum libros complectens. Sigismundo Gelenio interprete. Lugduni, Apud Antonium Vincentium, 1557, in-16º, 728 p., legată în piele, cu ornamente, a avut închizători metalice, cu *F.D.B.* şi *1567* pe coperta 1, cu marca tipografică pe pagina de titlu. (C 90909)

Ringelbergius, Joachimus Fortius (umanist flamand, 1499?-1536);

Opera. Lugduni, Apud Antonium Vincentium, 1556, in-8º, 564 p., legată în piele, cu ornamente, a avut închizători metalice, cu anul legăturii *1558* pe coperta 1, cu sublinieri şi însemnări manuscrise în carte. (C 51962)

Mai menţionăm ediţia: **Besson Jacques** (inginer şi matematician francez, 1540-1576); ***Teatrum instrumentorum et machinarum. Cum Franc. Beroaldi Figurarum declaratione demonstrativa.*** Lugduni, Apud Barth. Vincentium, 1578, in folio, 11 f + 60 f planşe – desene, legată în pergament, cu pagina de titlu foarte frumos ornamentată. (R85011)

În concluzie, colecţia de carte lyoneză, bogat reprezentată în biblioteca noastră, poate rivaliza cu cea a lui Stephanus, Elsevier sau Plantin. Punerea în valoare a acestor ediţii deosebite ni se pare o datorie de onoare. Exemplarele sunt bine păstrate, aproape toate fiind legate în piele sau pergament; ele au aparţinut unor intelectuali de marcă din Transilvania, între care îi amintim pe Timotei Cipariu, familia Teleki şi Michael Szigetti.

16th Century Typographs from Lyon Represented in the Collections of the Academy's Library from Cluj Napoca

Abstract

1445 – a moment that indicates a sudden change in the cultural evolution and developement of book diffusion. In the middle of the 16th century, at Mainz, was created the first printing house from Europe. During five decades, the number of such „printing houses" became larger and larger – there were over 250 offices in the second half of the 15th century.

Lyon is considered to be one of the most important typographical centers from Europe. It was establish in 1473 and became famous all over the world because of the distinctive artistic value of its printed works. Besides, there were arround 50 offices in this town and they were all developping in a specific way, with no kind of forbiddennes.

During the 16th century, many famous typographs have worked at Lyon: **Barthélemy Buyer**, who's name is connected with the first steps of french typography; **Martin Husz** – who realized the first illustrated book from France; **Johann Trechsel** – a very educated and inventive person; **Josse Bade; Sebastian Gryphe** etc.

The works of all those typographs can be found at Cluj Napoca, at the Academy's Library. Thus, **Sebastian Gryphe** is represented by 69 of

his printed works; there are the texts of some famous authors, such as: Macrobius Ambrosius, Cicero, Titus Livius, Sallustius Caius Crispus etc. His son, **Antoine Gryphe** is also represented by his work: 13 copies from Cicero, Iacopo Sannazaro, Vergilius Polidorus etc. **Jean de Tournes** is famous for the elegance of the letters used for printing, for the truthfulness of the information transmitted. There are 25 copies of his works that can be admired at Cluj Napoca along with those printed by his son, **Jean II de Tournes**.

There are many typographs, and booksellers at the same time, in the 16th century. Some of them are also represented at Cluj; **Guillaume Rouille (Rovilius**), who's belief was that „*typography does not mean a job, but an art*" – 39 copies; **Antoine Vincent (Vincentius**), one of the richest booksellers at the middle of the 16th century – 19 copies.

The books printed at Lyon are properly represented at Cluj Napoca; their value does not consist only in their age, but also because of their ex-owners, some of the most important cultural personalities from Transylvania.

Completări şi corijări la bibliografia maghiară a secolelor XVII şi XVIII

Prof. Dan Lăzărescu
Biblioteca Judeţeană „A. D. Xenopol" Arad

I. Marele bibliograf maghiar Molnar Albert (1574-1633), (1) a racordat sever cultura maghiară la cultura latină europeană, prin realizarea acelui ***Dictionarum Latino Hungarico Latinum***, apărut în ediţia I la Nürnberg, în 1604. A fost urmat de a doua ediţie, apărută în 1611 la Hanovra, şi ediţia a treia, la Heidelberg, în 1621, care este prima ediţie trilingvă, celor două limbi adăugându-se şi limba greacă. Importanţa acestui instrument de lucru este deosebită, explicabilă şi prin îmbogăţirea culturii maghiare cu cele trei ediţii. Există la Biblioteca Judeţeană Arad o altă ediţie, postumă, neînregistrată în bibliografia maghiară a secolului al XVII-lea. Este vorba în realitate de două volume distincte, cu ani şi loc de apariţie identice, primul având structură trilingvă, latino-greco-hungaricum; al doilea, ***Dictionarium hungarico-latinum***, amândouă legate în coligat editorial.

Primul volum are [1] 1028 p. 8^0 [18,5x11,5 cm] sign : [ ], A8 B8 – Sss8 Ttt2.

Pagina de titlu este în roşu (rândurile 1, 3, 5, 7, 9, 14, loc, data) şi negru.

Între paginile 1022-1023 (scris 1024) se află ***Notae arithmeticae***. Între paginile 1024-1027, ***De Miraculis Mundi***, 1027 – ***Vives***, Ion Ludovicus ; : ***De lexicis indicis.***

Al doilea volum are 352 de pagini sign. A8 B8 – Y8, pagina de titlu doar în negru, iar între paginile 348-352 ***Difficiles...voces***.

Ambele volume au texte pe două coloane, cu linie mediană. Avem în faţă prima ediţie postumă a Dicţionarului lui Albert Molnar (2).

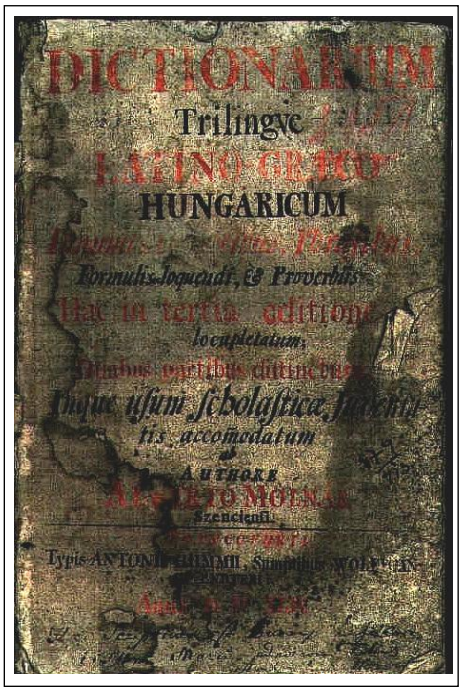
DICTIONARIUM
Trilingve
LATINO GRAECO
HUNGARICUM
Formulis loquendi, & Proverbiis
Hac in tertia editione
locupletatum,
Quibus partibus distinctis
Inque usum scholasticæ, Iuventutis accomodatum
AUTHORE
ALBERTO MOLNAR
Szencienſi.

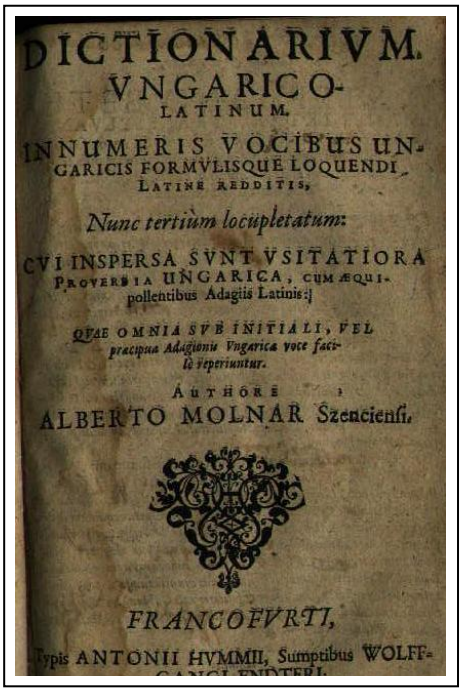
DICTIONARIVM.
VNGARICO-
LATINUM.
INNUMERIS VOCIBUS UNGARICIS FORMVLISQUE LOQUENDI LATINE REDDITIS,
Nunc tertiùm locupletatum:
CVI INSPERSA SVNT VSITATIORA PROVERBIA UNGARICA, CUM ÆQUIpollentibus Adagiis Latinis:
QVAE OMNIA SVB INITIALI, VEL præcipua Adagionis Vngaricæ voce facilè reperiuntur.
AUTHORE
ALBERTO MOLNAR Szencienſi.
FRANCOFVRTI,
Typis ANTONII HVMMII, Sumptibus WOLFF-

II. Efortul bibliografilor maghiari contemporani s-a îndreptat către sfârşitul secolului trecut la sistematizarea şi completarea marilor lucrări, drept fundament fiind considerate cele ale lui Petrik Géza (3), volumele apărute între anii 1971-1991 fiind chiar numerotate în continuare, marcându-se şi în acest fel consideraţia la care numele marelui bibliograf are dreptul (4). Studiul atent al acestei serii ne-a convins că, pentru secolul al XVIII-lea, volumele apărute în a doua ediţie, au fost adesea mult mai puţin atent studiate. Am ales dintr-un lanţ mai bogat trei cazuri deosebit de semnificative.

1. Sub pseudonimul **Periergus Delthophilus**, contele Karoly Imre Reviczki (1737-1793) (5) a publicat catalogul bibliotecii sale cu titlul ***Bibliotheca Graeca et Latina. Berolini, Typis Ioannis Frederici Unger 1784***, pentru care Petrik (6) dă următoarele date cantitative: 8^0. 100. 160. 60. 64 es 241.

Se află la Biblioteca Judeţeană Arad şi o „Editio altera”, cu loc, editor, dată şi forma comune cu prima ediţie, având însă, altă paginaţie: XXIV [1] 390. [13]p. la poziţiile operei lui Reviczki, această ediţie este greşit indicată la Szinnyei (7).

2. Importantul scriitor maghiar al secolului al XVIII-lea, Teleky Joszef (1738-1796) (8), a avut o scriere cu titlul ***Essai sur la foiblesse des esprits – forts***, apărută într-o primă ediţie Leyde, 1760 chez Jean Luzac, cu următoarele date cantitative: 12^0 5 lev. Es 102 1. (9).

Biblioteca Judeţeană Arad posedă un exemplar dintr-o ediţie diferită: Amsterdam, chez M.M. Rey. MDCCLXI. 12^0. XVI. 128 p. care nu este inclusă în lucrările de completări. Facem, deci, cuvenita rectificare.

3. Baronul francez de origine maghiară François de Tott (1733-1793) (10) a avut un enorm succes european cu ale sale ***Memoires sur les turcs et les tartares***, care au avut timp de 2-3 ani un număr destul de mare de ediţii. Printre cele omise de bibliografii maghiari, menţionăm una de Paris, MDCCLXXXV, cu următoarele date cantitative: 12^0 vol.I. XXXII. 278 p. vol.II. [2] 264 p. Este o ediţie completă, fără menţiune de număr de ediţie, şi este diferită de cea descrisă de Al. Ciorănescu (11) astfel: Deuxième édition. P. 1785. 4^0 2v.

Aceste trei cazuri atestă, alături de altele, o anume lipsă de interes pentru lucrările aflate la o a doua ediţie, lacună care, deşi de scăzută importanţă, se cere corectată.

Comunicarea noastră exprimă puţin din deosebita stimă la care bibliografia maghiară, prin marile ei valori, are dreptul.

NOTE. BIBLIOGRAFIE.

(1) Szinnyei Jozsef. ***Magyar irók élete és munkái***. Budapest, 1890-1914. 14 vol. Vol. IX, col. 158-166.

(2) a) Apponyi, Sándor. ***Hungarica***. I-II Kotet. Budapest, 1900-1902.

b) Szabó, Károly – Hellebrant, Árpád : ***Régi magyar könyvtár***. Budapest, 4 volume.

c) Sztripszky, Hiador : ***Adalékok Szaóo Károly***...Budapest, 1912.

d) Dézsi, Lajos : ***Adalékok***…Budapest, 1906.

e) ***R.M.K. Pótlasok 2.*** füzet, Budapest, 1991

(3) ***Magyarország Bibliográphiája...1712-1860***.

- ***Első Kötet***. Budapest, 1888.
- ***Második Kötet***. Budapest, 1890.
- ***Harmadik Kötet***. Budapest, 1891.
- ***Negyedik Kötet***. Budapest, 1892.

(4) ***Magyarország Bibliográfiaja***…1712-1860.

V. ***Pótlások***...Budapest, 1971.

VI. ***Mutató***...Budapest, 1972.

VII. ***Pótlások***...Budapest, 1991.

VIII. ***Függelék Hazai***, Budapest, 1991.

(5) Szinnyei Joszef. ***Magyar irok elete es munkai***. Budapest, 1890-1914. 14 vol. Vol. XI 1905 col. 908-909.

(6) Vol. III col. 220.

(7) Vol. XI col. 909 poz. 3.

(8) ***Magyar irodalmi lexikon***...Budapest [1926] pag. 783 şi Szinnyei ***op. cit***. XIII, col. 1408-1410.

(9) Petrik, ***op. cit***. III kötet pag. 615 şi Szinnyei poz. 1.

(10) ***Magyar irodalmi***…p. 809-810.

(11) ***Bibliographie de la litterature française du XVIII-e siècle***, Paris, 1961. poz.62043.

Additions and Corrections to the Hungarian Bibliography of 17th and 18th Centuries.

Abstract

The works of Hungarian bibliographers during the 17th and 18th centuries represent a very important part of the ancient books collection that can be found at Arad County Library. First, we have to mention the posthumous edition of the famous ***Dictionarum Latino Hungarico Latinum*** written by Molnar Albert (1574-1633); the first posthumous edition has been published in two distinctive volumes having the same year and place of printing, but different structure: the first is written in three languages (Latin, Greek, Hungarian), the second in two languages (Latin, Hungarian).

Another important book that we can find at Arad is ***Bibliotheca Graeca et Latina. Berolini, Typis Ioannis Frederici Unger 1784*** written by Karoly Imre Reviczki who uses a pen name – Periergus Deltophilus. It is an *Editio altera*.

The 18th century is also represented by Teleky Jozsef with his book ***Essai sur la foiblesse des esprits-forts***; the County Library has not the Leyde edition, but another copy printed at Amsterdam.

We must also refer to a famous book ***Memoires sur les turcs et les tartares***, written by a French baron of Hungarian origin François de Tott (1733-1793). The library has a copy from the second edition.

All those examples prove that these books – it does not matter if we take into consideration the first, the second or the third edition etc – are very important in order to reconstitute the activity of Hungarian writers during the 17th and 18th centuries.

ISTORIA BIBLIOTECILOR

Incursiune în fascinanta lume a bibliologiei

Acad. Prof. Dr. Berdj Aşgian
Târgu Mureş

Încă din cele mai vechi timpuri ale istoriei cunoscute, marile personalităţi ale epocilor – care şi ei aveau nevoie de informaţii – îşi creau biblioteci, adică îşi formau colecţii de date clasate într-o anumită ordine, care să le fie de folos în diferite scopuri.

Bibliotecile din Antichitate erau situate de obicei în vecinătatea templelor, iar mai târziu, în Evul Mediu, în scriptoriile mănăstirilor, unde călugării caligrafi concepeau şi înfăptuiau manuscrisele pe foi de papirus sau de pergament.

Cea mai veche bibliotecă cunoscută, şi din care s-a mai păstrat o parte, este **Colecţia de tăbliţe de cărămidă arsă** descoperită de către arheologul asirolog englez Austin-Henry Layard în anul 1849 în ruinele oraşului Ninive, fosta capitală a statului asirian, în arealul actualei localităţi Kujundjik, situată pe malul drept al fluviului Tigru, vizavi de oraşul Mosul, capitala Kurdistanului Irakian; aceste tăbliţe au fost găsite sub dărâmăturile palatului regelui Asurbanipal, care a domnit în Asiria timp de 43 de ani, în perioada 669-626 a.Chr.

Din Antichitate sunt mai bine cunoscute bibliotecile din Alexandria, Pergam, Ierusalim şi biblioteca Matenadaran din Erevan.

Biblioteca din Alexandria a fost înfiinţată de către Ptolemeu Soter, unul dintre cei mai străluciţi generali ai lui Alexandru Macedon care, după moartea suveranului, a fost guvernator al Egiptului timp de 17 ani (323-306 a.Chr.) şi apoi rege al acestei ţări timp de 21 de ani (306-285 a.Chr.); urmaşii săi, care au constituit dinastia ptolemeilor, au domnit timp de 255 de ani, până în anul 30 a.Chr., când Egiptul a fost cucerit de către Caius Iulius Caesar, devenind provincie romană.

În tot acest timp de aproape trei secole, urmaşii lui Ptolemeu Soter s-au îngrijit de bibliotecă, care ajunsese să deţină aproximativ 700.000 de volume – în suluri de papirus şi pergament – constituind cel mai mare depozit al gândirii elenistice de la Homer până la Aristotel!

De-a lungul timpurilor, Biblioteca din Alexandria a suferit efectul devastator al mai multor incendii; a ars parţial, pentru prima dată, în anul 47 p.Chr. A fost reconstituită, apoi din nou lezată parţial în anul 390, pentru ca arderea ei, totală şi definitivă, să aibă loc în anul 641, când Egiptul a fost cucerit de către arabi. Conducătorul acestora l-ar fi întrebat pe stăpânul său, califul Omar I Ibn-al-Khattab din Bagdad (cel care stabilise data Hegirei ca fiind anul 622, ca an de început al calendarului musulman), ce să facă cu faimoasa bibliotecă. Răspunsul lui Omar ar fi fost drastic: „*Dacă cele scrise acolo sunt conforme cu Coranul, ele sunt inutile şi trebuie distruse. Dacă sunt contrare Coranului, înseamnă că sunt dăunătoare şi – de asemenea – trebuie distruse*!" Slujitorul s-a conformat şi datele existente spun că manuscrisele ar fi ars timp de două luni, acoperind oraşul cu un fum gros şi negru, transformând astfel în scrum, cenuşă şi zgură cea mai mare şi mai valoroasă bibliotecă a Antichităţii!

Biblioteca din Pergam a fost înfiinţată în secolul III a.Chr. de către regele Attal I, care a domnit timp de 44 de ani, în perioada 241-197 a.Chr., şi îmbogăţită de succesorii acestuia, ajungând să deţină peste 200.000 de volume în suluri manuscrise.

Oraşul Pergam era capitala provinciei Mysia, situată în nord-vestul Asiei Mici, în vecinătatea Mării Egee, precum şi a teritoriului stăpânit cândva de puternica şi măreaţa cetate a Troiei. Oraşul Pergam fiinţează şi în zilele noastre în Turcia, în acelaşi areal, sub denumirea de Bergama. Pergamul antic a fost renumit, în primul rând, pentru valoarea bibliotecii sale; în al doilea rând, pentru faptul că meşteşugarii săi au inventat **pergamentul** – din piele netăbăcită de asin, care a înlocuit foile de papirus pentru scrierea manuscriselor; în al treilea rând, pentru faptul că pergamezii l-au sprijinit, material şi cu puterea braţelor, pe regele Priam al Troiei în războiul acestuia cu aheii.

Biblioteca din Ierusalim a fost înfiinţată în secolul V a.Chr. pe lângă marele templu din acest oraş sfânt.

Se ştie din istorie că regele chaldeo-babilonian Nabucodonosor – care a domnit în perioada 605-562 a.Chr. – a cucerit Iudeea, a dărâmat cetatea Ierusalimului şi i-a adus pe evrei în robie. Despre acest fapt se vorbeşte şi în cartea a 16-a a Vechiului Testament (capitolul 9, paragrafele 26-27) unde se specifică faptul că această ducere în robie a constituit o pedeapsă de la Dumnezeu şi s-a datorat mişeliilor comise de evrei!

Se mai ştie de asemenea, că următorii trei regi ai imperiului persan, şi anume Cirus al II-lea cel Mare (559-530 a.Chr.), Darius I al lui Istaspe (522-486 a.Chr.) şi Artaxerses al II-lea (404-359 a.Chr.), toţi trei din dinastia ahemenizilor, au contribuit la refacerea Marelui Templu, la înfiinţarea şi dezvoltarea bibliotecii şi la stabilirea şi restatornicirea legilor lui Moise, ordonate acestuia de către Domnul Dumnezeu poporului lui Israel!

Regele Artaxerses al-II-lea a contribuit în largă măsură la ducerea la bun sfârşit a acestor ţeluri, prin faptul că a însărcinat cu îndeplinirea lor pe doi învăţaţi evrei de la curtea sa, şi anume pe Ezra (sau Ezdras) şi pe Neemia (sau Nehemias). Dacă despre Biblioteca din Ierusalim există date istorice foarte puţine, mai multe informaţii sunt furnizate despre aceşti doi cărturari de către Biblie. Într-adevăr, în Vechiul Testament, cărţile 15, respectiv 16, sunt dedicate acestor două personaje. În acest sens, în cartea 15, capitolul 1, pagina 2, se spune că, în urma unei intervenţii divine, regele Cirus al II-lea cel Mare a hotărât reconstruirea Casei Domnului din Ierusalim şi înfiinţarea bibliotecii din acel oraş, anexată templului.

În acest scop, el a eliberat din sclavie 42.360 evrei, plus 7.337 robi şi roabe ale acestora, i-a încărcat cu daruri şi bani şi i-a trimis în Iudeea pentru aceste ţeluri, fapt pomenit şi în cartea 16-a din Vechiul Testament, capitolul 7, paragrafele 66-67. Este scris de asemenea, în cartea 15-a, capitolul 6, pagina 14, că reclădirea cetăţii Ierusalimului, a zidurilor ei, a fost efectuată în timpul domniei celor trei regi ahemenizi şi că Marele Templu a fost terminat în anul 515 a.Chr.

Ezra, căruia îi este dedicată cartea 15-a din Vechiul Testament, era medic şi preot evreu, foarte priceput în Legea lui Moise (capitolul 7, pagina 6). Pe lângă sarcinile de constructor, Ezra a restabilit în Iudeea ierarhia sacerdotală, a restatornicit celebrarea regulată a cultului lui Dumnezeu, a alungat din cetate femeile străine de neamul evreesc şi i-a pedepsit pe evreii care se căsătoriseră şi aveau copii cu acestea (capitolul 10, pagina 19), fapt despre care se vorbeşte şi în cartea 16-a (capitolul 13, paragrafele 25-26-27). De asemenea, Ezra a înlocuit vechea scriere ebraică cu un alfabet mai eficient.

Pentru toate aceste restaurări, adunarea rabinilor l-a denumit pe Ezra ca fiind „*Prinţul Tanaitelor*”, adică un conservator al Vechilor Tradiţii!

Neemia, căruia îi este dedicată cartea 16-a din Vechiul Testament, era un evreu de credinţă al regelui Artaxerses al II-lea, la curtea căruia

(reşedinţele de la Susa şi Babilon) ajunsese să deţină funcţia de *paharnic*. Când regele l-a trimis în Iudeea pentru a-l sprijini pe Ezra în îndeplinirea misiunii acestuia, Neemia a fost investit cu funcţia de guvernator al Ierusalimului, având deci în mâinile sale atât puterea armată şi cea legiuitoare, cât şi puterea financiară, necesare marilor ţeluri trasate de curtea regală din Babilon, pentru restaurarea vechilor obiceiuri civile şi religioase în Iudeea. În acest sens, înfiinţarea şi dezvoltarea Bibliotecii din Ierusalim pe lângă Marele Templu, adunând la un loc toate manuscrisele existente în ţară, a constituit un eveniment cultural de cea mai mare importanţă!

Dacă despre biblioteca din Ierusalim datele istorice sunt sărace, despre **Biblioteca Matenadaran din Erevan** informaţiile sunt mai numeroase. Această bibliotecă a fost înfiinţată în decursul secolului al V-lea p.Chr. după introducerea creştinismului – în anul 301 – ca religie de stat în Armenia, şi după inventarea de către marele învăţat Mesrob Maştot a alfabetului armenesc, în anul 405, care a înlocuit vechea scriere cuneiformă, arameică, existentă până atunci în teritoriul Urartu.

Biblioteca a fost înfiinţată pe lângă catedrala patriarhală din Ecimiadzin, centrul religios al tuturor armenilor, şi a funcţionat acolo până în anul 1939 când, din motive de securitate, a fost mutată la Erevan, într-o clădire monumentală, construită special în acest scop. De-a lungul secolelor, s-au adunat la Biblioteca Matenadaran un număr de peste 25.000 cărţi manuscrise, peste 150.000 documente legate de istoria politică, culturală şi socială a Armeniei, precum şi un număr impresionant de volume tipărite, dintre care, peste 900 sunt incunabule.

Pot preciza că prima carte tipărită în limba armeană şi cu litere armeneşti a fost publicată în anul 1512 şi este o „***Carte de rugăciuni***”, fiind interesant de remarcat faptul că, pe teritoriul românesc, primele cărţi tipărite au fost efectuate de ieromonahul Macarie tot în anul 1512, acestea fiind „***Evangheliarul***”, „***Octoihul***” şi „***Liturghierul***”. Acest fapt nu constituie singura similitudine dintre istoria şi cultura poporului român şi cele ale poporului armean!

Manuscrisele din Antichitatea armeană erau efectuate în scriptoriile celor peste 1500 de mănăstiri armeneşti ale ţării, până în secolul V ele fiind scrise pe foi de papirus, apoi, până în secolul X pe foi de pergament, preparate după metoda pergameză din piele netăbăcită de asin, iar după secolul X pe hârtie pergament, adică hârtie impermeabilă pentru aer şi apă.

Cel mai vechi manuscris armenesc care nu are lipsuri este o „***Evanghelie***" datată din secolul VII d.Chr.

Biblioteca Matenadaran din Erevan mai este valoroasă din încă două motive:

1) Pentru faptul că numeroase dintre cărţile bisericeşti sunt împodobite cu minunate miniaturi policrome, care scot în evidenţă măiestria călugărilor caligrafi şi pictori miniaturişti, miniaturi care datează încă din secolul VI. De valoare deosebită sunt „***Evanghelia din Ecimiadzin***" şi „***Evanghelia catoligosului***", ambele din secolul X, şi „***Evanghelia din Mughni***", datând din secolul XI. 2) În bibliotecă se găsesc copii în limbile originale sau traduceri în limba armeană, efectuate manuscris de călugări eruditi, care cutreierau bibliotecile din centrele culturale ale epocii, deosebit de vizitată fiind biblioteca din Alexandria. Cum bine se ştie, acest monument al culturii elenistice a fost distrus în întregime în anul 641! Numeroase copii şi traduceri din volumele acestei biblioteci se află însă şi azi în biblioteca Matenadaran din Erevan, unele dintre ele constituind unicele exemplare existente. Acest fapt justifică prezenţa în acest locaş de cultură a numeroşi cercetători din toată lumea, care găsesc acolo ceea ce nicăieri în altă parte a lumii nu se mai află!

Biblioteci existau şi în Grecia antică; în afara colecţiilor particulare ale marilor personalităţi politice şi culturale cum au fost Demostene, Solon, Temistocle, Euripide, Aristotel, Hipocrate etc., existau şi biblioteci publice, cea mai veche dintre acestea fiind aceea înfiinţată de tiranul Pisistrate, care a domnit în Atena în perioada 560-527 a.Chr. După cucerirea Greciei antice de către romani, numeroase biblioteci au fost transportate la Roma. Astfel, generalul Paulus Emilius a dus biblioteca regilor Macedoniei, generalul Lucius Sylla pe cea a lui Apelicon, generalul Licinius Lucullus a dus biblioteca regilor din Pont etc.

Şi la Roma au fost înfiinţate biblioteci publice, după modelul grecesc. Astfel, împăratul Octavian Augustus (care a domnit în perioada 27 a.Chr.-14 p.Chr.) a înfiinţat două asemenea biblioteci, una la porticul Octaviei şi cealaltă la Palatin. O bibliotecă publică a deschis şi Asinius Pollion, în anul 29 p.Chr. Se mai ştie că în secolul IV p.Chr. la Roma funcţionau 29 de biblioteci publice.

Celelalte biblioteci publice au urmat şi ele exemplul capitalei; astfel, scriitorul Pliniu cel Tânăr a înfiinţat o asemenea bibliotecă în oraşul Como, în decursul secolului II p.Chr.

În Evul Mediu bibliotecile se înfiinţau mai ales în cadrul mănăstirilor, unul dintre cei ce au iniţiat această acţiune printre călugării Occidentului fiind şi scriitorul şi politicianul roman Magnus Aurelius Cassiodorus, care a trăit în perioada 468-552 p.Chr. În acest sens, au devenit vestite bibliotecile mănăstirilor Bobbio, Monte Casino, Saint-Gall, Cluny, Fleurry-sur-Loire etc.

S-au format şi biblioteci private cum au fost cea a poetului Francesco Petrarca, cea a lui Isidor din Sevilla, bibliotecile regilor Franţei, ai Angliei şi ai Aragonului, al regelui Ioan cel Bun, al înpăratului Carol Quintul şi al fratelui acestuia, ducele de Berry, biblioteca ducilor de Burgundia, biblioteca lui Dimitrie Cantemir, a lui Neagoe Basarab şi cea a lui Constantin Brâncoveanu etc.

Papii au avut dintotdeauna biblioteci. Fondatorul **Bibliotecii Vaticanului** a fost papa Nicolae al V-lea, al cărui pontificat acoperă perioada 1447-1455, şi cam în acea perioadă s-au format şi o serie de biblioteci publice ataşate instituţiilor religioase, prima dintre ele fiind înfiinţată la Florenţa de către umanistul Niccolo Niccoli la mănăstirea Camaldulelor, în ultimul an al vieţii sale (1364-1437).

Se cuvine acum să mă refer puţin şi la bibliotecari. În acest sens, erau vestiţi cei care se ocupau cu sistematizarea, conservarea, aprecierea şi valorificarea manuscriselor Bibliotecii din Alexandria, omologii bibliologilor şi biblioteconomiştilor din instituţiile similare ale zilelor noastre.

La Roma, bibliotecarii au fost mult timp sclavii şi liberţii cu învăţătură, şi care purtau denumirea de *librarii*, denumirea latină a cuvântului „carte" fiind acela de „liber, libris".

În mănăstirile Evului Mediu bibliotecarii reprezentau personaje importante şi purtau denumirea de *custos librorum*, adică de „*păzitori ai cărţilor*".

Adeseori, funcţia de bibliotecar era încredinţată unor literaţi, pentru a li se putea asigura astfel o pensie mascată!

Din istoria bibliotecarilor au rămas cu nume notorii Anastase, bibliotecarul curţii imperiale a Romei; Gilles Malet, bibliotecarul

împăratului Carol Quintul; Bartolomeo Platina, bibliotecarul Vaticanului din secolul XV-lea, în decursul domniei papei Pius al II-lea; Guillaume Budé, bibliotecarul curţii regale a Franţei în decursul secolului XVI-lea, în timpul domniei regelui Francisc I de Valois etc.

În prezent, corpul bibliotecarilor este format numai din personal tehnic de specialitate, cu studii specifice! Apar regulat reviste de profil („Revue des bibliothèques", „Zentralblat für Bibliothekenverein" etc.), sunt constituite asociaţii profesionale şi tehnice ale bibliotecarilor, sunt organizate periodic congrese naţionale şi internaţionale, care reunesc pe cei interesaţi de problematica bibliologiei şi biblioteconomiei.

În decursul vremurilor, numeroase personalităţi politico-sociale, ştiinţifice şi culturale au demonstrat o adevărată pasiune pentru cărţi, nu numai în sensul colecţionării lor ci, mai ales, pentru a se instrui şi/sau delecta cu conţinutul lor, dovedindu-se astfel a fi nişte veritabili bibliofili. Putem cita, în acest sens, din Antichitate pe Caius Terentius Varro, om politic şi general roman (secolul I a.Chr.), Titus Pomponius Atticus, literat şi om de cultură roman (secolul I a.Chr.), prieten apropiat al lui Marcus Tullius Cicero, orator, filozof, scriitor şi consul roman (secolul I a.Chr.), de asemenea un mare bibliofil, cel care a demascat conjuraţia lui Lucius Sergius Catilina înpotriva Senatului, în anul 63 a.Chr.

Din Evul Mediu sunt cunoscuţi ca bibliofili împătimiţi Richard de Burry în Franţa şi Robert Cotton în Anglia. Din secolele XVI-XVII au rămas celebri pentru pasiunea lor bibliofilă Jerôme Bignon, magistrat şi erudit parizian, Mathieu Molé, preşedintele Parlamentului francez în anii 1584-1586, cardinalul Jules Mazarin, regent al Franţei după moartea regelui Ludovic al XIII-lea şi copilăria regelui Ludovic al XIV-lea, şi Jean-Baptist Colbert, ministru de finanţe al Regelui-Soare.

În secolul XVIII erau vestiţi bibliofilii Jean Buraeus, rentier din Anglia şi baronul Robert-Jacques Turgot, ministru de finanţe al Regelui Ludovic al XVI-lea.

Trăind în Franţa secolului XIX erau renumiţi ca bibliofili Jean-Jacques Brunet, Antoine Boulard, Ambroise Didot şi Charles Nodier, iar din Anglia bibliofilul Charles Dibdin, precum şi alţii, mai mult sau mai puţin cunoscuţi, îndeobşte oameni bine educaţi şi înstăriţi, aparţinători ai clasei burgheze.

În încheiere, mă voi referi la conţinutul semantic a 9 dintre cei 23 de termeni care fac parte din familia cuvântului „*biblion*”.

Bibliologia este ştiinţa care se ocupă cu studiul cărţii ca fenomen al vieţii socio-culturale, ea tratând despre istoria, tehnica alcătuirii, răspândirea şi conservarea cărţilor.

Bibliografia este o ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea şi răspândirea publicaţiilor, în scopul folosirii lor de către cititori. Ea mai semnifică însă şi: a) totalitatea cărţilor şi articolelor consultate pentru redactarea unei lucrări; b) totalitatea operelor unui autor; c) carte care cuprinde repertorii bibliografice şi d) publicaţie periodică ce cuprinde titlurile recent apărute.

Bibliomania denotă existenţa unei pasiuni excesive pentru cărţi.

Bibliolatria înseamnă de asemenea existenţa unei afecţiuni exagerate şi bolnăvicioase pentru cărţi, dar mai semnifică şi legătura prea fidelă şi fanatică pentru textele biblice.

Biblioterapia semnifică traterea anumitor boli nervoase prin intermediul unor lecturi adecvate.

Biblialatria constituie arta de restaurare a cărţilor deteriorate.

Bibliognozia semnifică cunoaşterea cărţilor, a istoriei lor, a valorii conţinutului şi a preţului lor.

Bibliomancia constituie o formă de divinaţie, adică de ghicire a viitorului, şi este repudiată de toate cultele religioase. Se practică deschizând la întâmplare Biblia, Evanghelia, Coranul sau Talmudul şi, fixându-se pe anumite pasaje, se conchide la viaţa prezentă şi cea viitoare a solicitatorului.

Bibliotaful este partea specială şi rezervată a unei biblioteci unde sunt păstrate cărţile deosebit de preţioase, precum şi cele care nu sunt date la cititori. Termenul de bibliotaf mai indică însă şi pe cel care nu dă nimănui cărţile sale, ci le ascunde în rafturile dulapurilor bibliotecii sale personale.

Ca o ultimă idee, aş vrea să mai spun că, după părerea mea, atâta vreme cât vor mai exista persoane care să scrie cărţi şi oameni care să le citească şi să înveţe din ele, Soarta omenirii şi Viitorul Terrei nu sunt în pericol real!

Incursion into the Fascinated World of Biblology

Abstract

The necessity of being informed, educated and cultivated was the reason for creating the first collections of writings. The human history confirms the existence of such collections even during the ancient times, long before Christ. The most famous ancient librairies are: **The Collection of Plates from Burnt Bricks**, discovered by the english archaeologist Austin-Henry Layard in 1948 at Ninive and considered to be the oldest library of the world; the **Library from Alexandria**, created by Ptolemeu Soter in the 4th century B.C.; the **Library from Pergam**, in the 3rd century B.C.; the **Library Matenadaran from Erevan**, in the 5th century A.C.

During the Middle Ages librairies are considered to be more and more important and they are organized on scientific bases by specialists. The history of books knows a large number of librarians, educated persons, who have dedicated their lives to culture, writings and librairies.

As long as people will write, there will always be people to read, take care and love books.

Biblioteci documentare ale Arhivelor Naţionale

Liviu Boar
Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Mureş

Instituţia Arhivelor Naţionale, menită a păstra, conserva şi valorifica ştiinţific memoria scrisă a unei naţiuni – documentul de arhivă – s-a preocupat încă de la începuturile existenţei sale instituţionalizate[1] să completeze informaţia din documente cu cea tipărită. Astfel au luat fiinţă bibliotecile documentare ale Arhivelor Naţionale, biblioteci cu circuit închis, cu un profil bine determinat, menite să completeze informaţiile cercetătorilor arhivelor.

Cele mai vechi biblioteci documentare ale Arhivelor Naţionale sunt cele din Iaşi, Bucureşti, Braşov, Sibiu şi Hunedoara.[2]

Lucrarea de faţă îşi propune să prezinte doar câteva dintre bibliotecile documentare ale Arhivelor Naţionale. Ea este o sinteză a răspunsurilor la un chestionar pe care l-am trimis colegilor de la câteva direcţii judeţene.[3]

Cea mai veche Bibliotecă Documentară din sistemul Arhivelor Naţionale este cea din Iaşi.

---

[1] ***Arhivele Statului – 125 ani de activitate 1831-1956***, Bucureşti, 1957, p. 28. Referitor la denumirea instituţiei, aceasta a funcţionat în perioada 1 mai 1831 – 9 aprilie 1996 sub denumirea de **Arhivele Statului** , iar după apariţia Legii 16/1996, Legea Arhivelor Naţionale publicată în M.O. nr. 71 din 9 aprilie 1996, sub denumirea de **Arhivele Naţionale ale României**.

[2] ***Cartea românească veche în Bibliotecile Documentare ale Arhivelor Statului, Catalog***, Bucureşti, 1985, volum întocmit de Elena Dima, Gheorghe Buluţă şi Simona Ceauşu, p. 7 şi urm. (În continuare ***Cartea românească veche...***)

[3] Mulţumesc şi pe această cale colegilor care mi-au pus la dispoziţie datele solicitate : dr. Maricica Ifrim, director al Direcţiei Judeţene Iaşi a Arhivelor Naţionale precum şi d-nei consilier Loredana Marian, jurist Mioara Bud , director al Direcţiei Judeţene Sibiu a Arhivelor Naţionale, prof. Maria Vertan, director al Direcţiei Judeţene Timiş a Arhivelor Naţionale, d-nei consilier Marlen Negrescu, precum şi directorilor Direcţiilor Judeţene ale Arhivelor Naţionale din : Bihor – dr. Bujor Dulgău, din Bacău – prof. Vilică Munteanu, din Bistriţa –Năsăud – prof. Ion Mureşan, din Dolj – prof. Ioan Zarzără, din Hunedoara – prof. dr. Vasile Ionaş şi d-lui consilier Viorel Vânătoru.

Prima tipăritură depusă la Arhivele Statului din Iaşi, instituţie înfiinţată la 1 ianuarie 1832 în baza prevederilor **Regulamentului Organic**, a avut loc la 22 iunie 1833, aceasta fiind ***Buletin, foaie oficială***, trimisă de tipografia lui Gheorghe Asachi[4].

Începând cu anul 1835, în ***Condica generală a documentelor publice depuse în Arhiva Statului Moldovei*** – actualul ***Registru General de Arhivă*** existent la fiecare unitate teritorială şi centrală a Arhivelor Naţionale, în care sunt consemnate preluările de documente – sunt înregistrate o serie de tipărituri donate de Gheorghe Asachi provenind din Tipografia Albinei, respectiv un exemplar al ***Condicii Civile***, urmată de ***Anaforaua*** din 1 octombrie 1835 privind "*îngrădirea pricinilor*", atât în original cât şi în copie tipărită[5].

În anul următor Gheorghe Asachi depune "*fără adres*" 15 tipărituri proprii, printre care şi textul tratatului de la Adrianopol, trei exemplare din broşura ***Cuvânt rostit la deschiderea Obşteştii Extraordinare Adunări a Moldovei*** de către Pavel Kisselef la 8 mai 1831[6].

Lista donatorilor care au îmbogăţit această bibliotecă, listă deschisă de Gheorghe Asachi, care a fost între anii 1832-1849 Arhivistul Statului, a fost continuată de alte personalităţi marcante dintre care amintim pe Sever Zotta, A. D. Xenopol, Theodor Burada, Theodor Codrescu, D. Onciul, Gh. Ungureanu, Augustin Z. N. Pop, Gh. Platon.

Fondul de carte s-a îmbogăţit şi prin preluarea unor colecţii ale Bibliotecii Seminarului "Veniamin Costache" precum şi ale bibliotecilor unor instituţii de prestigiu: Institutul de Istorie, Comisia Istorică a României, Institutul de Agronomie, Academia Română, Camera de Comerţ, Şcoala Elementară nr. 1 din Iaşi – fostă "Trei Ierarhi".

---

[4] Sever Zotta, ***Din trecutul Arhivei Statului a Moldovei***, în ***Arhiva Românească***, VI, p. 213-214.

[5] Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Iaşi, colecţia ***Manuscrise***, mss. nr. 40, f. 6.

[6] ***Ibidem***, f. 7 verso.

Astăzi biblioteca numără peste 21.600 de volume la care se adaugă colecţiile **Periodice** – circa 1.500 de titluri, **Monitoare Oficiale** – circa 2.100 de volume şi aproximativ 8.000 de unităţi arhivistice în colecţia **Foi Volante**.

Din colecţia **Periodice** se remarcă revista ***Teatrul*** nr. 1-4 din 1864, ***Curierul de Iaşi*** 1876-1877, perioadă în care Mihai Eminescu a fost redactor-administrator al ziarului ***Albina Românească*,** prima gazetă din Moldova apărută sub îngrijirea lui Gheorghe Asachi, ***Arhiva Românească***, ***Dacia literară*** şi ***Steaua Dunării*** sub redacţia lui Mihail Kogălniceanu, ***România literară*** sub redacţia lui Vasile Alecsandri, ***Convorbiri literare*** şi ***Contemporanul*** sub redacţia lui Ioan Nădejde.

Din periodicele editate în afara spaţiului moldav se remarcă ***Curierul de ambele sexe*,** al cărui mentor a fost Ion Heliade Rădulescu; ***Gazeta de Transilvania*** a lui George Bariţiu; ***Foaea Societăţii pentru literatura română şi cultura română în Bucovina*** apărută la Cernăuţi, apoi ***Buciumul*** sub conducerea lui C. Bolliac – director general al Arhivelor Statului din Bucureşti în perioada 7 august 1864-12 iulie 1866; ***Pruncul român*** îngrijit de C.A. Rosetti; ***Revista română*** condusă de Al. Odobescu; ***Viaţa*** sub redacţia lui Al. Vlahuţă şi nu în ultimul rând ***Bilete de papagal***, revistă aparte în peisajul publicisticii româneşti, condusă de T. Arghezi.

Din colecţia de carte rară se remarcă 114 exemplare de tipărituri româneşti (1642-1834), multe cu însemnări.[7]

Dintre cărţile străine merită amintită o lucrare din 1616 ***Masime*, *Regole et Precetti di Stato & di Guerra*** (Napoli), care conţine pasaje din autori latini – Tacitus, Plinius cel Tînăr şi alţii – dezvoltate şi comentate de Fabio Frezza. Cartea, legată în pergament, are pe ultima pagină o semnătură în creion – "*Pr. M. Grădinaru, 1937*".

Pe un ***Evanghelion*** tipărit la Lwov în 1636, prin grija lui Petru Movilă, aparţinând Mănăstirii Căpriana, este consemnat în slavonă că ea a fost cumpărată de "*robul lui Dumnezeu Ierei Ştefan şi preoteasa sa Drăguna cu 4 lei bătuţi, în zilele binecuvântatului şi de Hristos iubitorului domnului nostru Ioan Antonie Voevod, în anul 7188* (1680 n.n.L.B.) *luna februarie 21*".

---

[7] Descrierea acestora a fost făcură în ***Cartea românească veche....***

O altă carte valoroasă din secolul al XVII-lea este ***Triodul*** tipărit la Kiev în 1640, care are, coperta originală din piele, ornată cu motive florale în colţuri sub formă de evantai, iar în mijloc o scenă religioasă, reprezentând în aur răstignirea Domnului; blocul cărţii este închis cu două cheutori.

Secolul al XVII-lea este ilustrat şi prin cărţi de cult în limba greacă, bogate în însemnări, tipărite la Veneţia (***Biblion tou Maiou Minos***, 1642; ***Biblion tou Iouliou Minos***, 1689; ***Psaltirion syn lexikois dosi grammatiko diladi, kai istoriko***, Philon Xinoridos, 1643), la Enetiesi (***Sfânta Scriptură a Noului şi Vechiului Testament***, editată în 1687 de către Nikolaos Glykis din Ioannina, cu un foarte elaborat aparat critic), sau la Amsterdam (***Vechiul Testament***, 1643, tradus după versiunea Septuagintei din exemplarul de la Vatican, editat la Roma).

Cărţile rare în limba latină tratează probleme religioase şi gramaticale: ***Ecclesiasticae Historiae*** ale lui Philostorgius Cappadox, scriitor contemporan cu Theodosius cel Tînăr, editată de către Iacobus Gothofredus, la Geneva, în 1642, cu sprijinul deosebit al Partiarhului Photie al Constantinopolelui; ***Meditationum Evangbelicarum Volumen Tripartitum***, de M. Hartmann Creidil (Frankfurt pe Main, 1682; carte legată în pergament de ţap "*bătută cu luciu*"); ***Grammatica Latina*** a lui Philippus Melanchtho (Leipzig, 1689) şi volumul editat cu un an mai târziu ***Hyppomnemata et alia quaedam ad Grammaticam Phil. Melanchthonis***, unde semnătura "*G.G. Götze, 1719*", lăsată în cerneală carbonică, identifică pe autorul numeroaselor suprascrieri în limba germană. Primul volum poartă ştampila Episcopiei Huşilor.

Biblioteca Direcţiei Judeţene Bacău a Arhivelor Naţionale s-a constituit în anul 1951 odată cu fostul Serviciu Regional Bacău al Arhivelor Statului, înfiinţat în baza Hotărârii Consiliului de Miniştrii nr. 472 din 29 mai 1951.[8]

Ea deţine aproape 17.000 de volume precum şi o seamă de periodice locale sau apărute pe plan naţional.

[8] ***Buletinul Oficial al R.P.R.*** nr. 67 din 16 iunie 1951, p. 713-714.

În patrimoniul bibliotecii sunt în evidenţă 69 de exemplare de carte veche românească, cea mai veche fiind ***Cartea românească de învăţătură*** tipărită la Iaşi la 1643.[9]

Biblioteca Direcţiei Judeţene Dolj a Arhivelor Naţionale din Craiova a fost fondată în anul 1831 odată cu Arhivele Statului din Craiova. Biblioteca deţine 15.260 de volume precum şi un număr apreciabil de periodice dintre care mai importante sunt ***Arhivele Olteniei*** – colecţia completă din perioada 1922-1943, ***Analele Academiei Române, Analele parlamentare ale României*** şi altele.

Cel mai vechi exemplar de carte românească veche este un ***Apostol,*** tipărit la Bucureşti în anul 1683.[10]

Cartea străină cea mai veche, aflată în această bibliotecă, este ***Corpus iuris civilis ivstinanei***, tipărită la Paris la 1618.

Biblioteca documentară a Direcţiei Judeţene Timiş a Arhivelor Naţionale a luat fiinţă în anul 1951. În prezent deţine circa 10.000 de volume de cărţi şi aproximativ 7.000 de înregistrări de periodice.

Din fondul de carte veche străină şi românească se remarcă următoarele lucrări: ***Corpus Francicae Historiae veteris et sincerae***, Hanovie, 1613; ***Collegium experimentale sive curiosum***, Norimbergae, 1676; Augustinus Barbosa, ***Collectanea Doctorum, Epigramma***, Lugdunum, 1704; idem, ***Collectanea Doctorum***, Lugdunum, 1657; idem, ***De officio et potestate episcopi***, Lugdunum, 1665; idem, ***Colectaneorum in ius pontificium, tomi sex***, Lugdunum, 1669; Justius Lipsius, ***Epistolarum selecta centuriae VIII***, typis Joannis Lucae Straubii, 1694; Illyés András, ***Megrőviditetet ige az-az prédikátios könyv***, Nagy Szombat, 1691; ***Adunarea cazaniilor***, Viena, 1793; C. D. Loga, ***Gramatica românească***, Buda, 1822; idem, ***Epistolariul românesc***, Buda, 1841.

O altă bibliotecă documentară valoroasă este cea a Direcţiei Judeţene Bihor a Arhivelor Naţionale, fondată în anul 1960, conţinând peste 40.000 de volume. Din fondul de carte veche remarcăm câteva lucrări: Nicolaus Olahus, ***Hungariae***, Bruxelles, 1536; Luigi Groto, ***Gli illustri et gloriosi***

---

[9] Vezi denumirea ei în ***Cartea veche românească***...p. 20.

[10] ***Ibidem,*** p. 32.

gesti et vittoriose imprese fatte contra Turchi Dal Sign. D. Giorgio Castriotto detto Scanderberg, Veneţia, 1584; Theodorus Veselius Beza, ***Colloqvii***, Geneva, 1588; Stephanus Werbőtzi, ***Tripartitum***, Viena, 1628; Hugo Grotius, ***Annales et historiae de rebus Belgicis***, Amsterdam, 1653; ***Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae***, Claudiopoli, 1667; Paulus Merulla, ***Antiquitas Romanorum***, Londni, 1684; ***Liturghier***, Rîmnicu Vîlcea, 1710, ***Liturghier***, Blaj, 1775; Millot, ***Universalhistorie***, Viena, 1794.

Biblioteca documentară a Direcţiei Judeţene Hunedoara a Arhivelor Naţionale îşi are începuturile în anii 1953-1954 când, la Serviciul Regional al Arhivelor Statului din Alba Iulia, datorită profesionalismului arhiviştilor de atunci, un mare număr de publicaţii au fost salvate din drumul lor spre topire, drum trasat de cei care considerau cultura un obstacol în calea instaurării comunismului.

Începând cu anul 1964, când Serviciul Regional Alba al Arhivelor Statului a fost mutat la Deva, biblioteca şi-a sporit numărul de volume din donaţii, cumpărări (achiziţii) şi abonamente.

Biblioteca documentară cuprinde un număr de peste 23.000 de volume din care 6.900 alcătuiesc colecţiile de periodice, reviste şi ziare.

Dintre cărţile de patrimoniu amintim: ***Evangheliar românesc*** tipărit de Coresi la Braşov în 1561; ***Cartea românească de învăţătură*** tipărită la Iaşi în 1643; ***Noul Testament*** de la Bălgrad (Alba Iulia) din 1648; ***Chiriacodromion*** tipărit la Alba Iulia în 1699; ***Cazania*** din 1748 tipărită la Râmnic; ***Antologhion*** tipărit la Iaşi în 1755; ***Catavasier*** (fără loc) tipărit în 1769.

Un mare număr de volume este alcătuit din enciclopedii, dicţionare şi lucrări monografice. Se disting ***Enciclopedia României,*** alcătuită de colectivul de cercetători conduşi de Dimitrie Gusti şi cu un *Cuvânt înainte* al regelui Carol al II-lea; ***A Révai Nagy Lexicona***, ***Meyers*** şi ***Brockhaus Konversation Lexicon***; ***Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania*** a lui Coriolan Suciu, dicţionare de specialitate, dicţionare bilingve şi trilingve, monografii ale unor localităţi din judeţul Hunedoara şi din alte judeţe etc.

Colecţiile de documente publicate: ***Colecţia Hurmuzaki***, ***Cartea de aur*** a lui T. V. Păcăţian, ***Documenta Romaniae Historica*** ocupă un loc însemnat în preferinţele cercetătorilor la sala de studiu.

De asemenea, revistele de specialitate ***Revista Arhivelor*** (serie veche şi nouă), ***Hrisovul***, îndrumătoarele arhivistice, cataloagele şi ediţiile de documente publicate de Arhivele Naţionale, revistele de istorie (***Apulum***, ***Sargetia***) revistele miniere, juridice, ş.a., sunt frecvent solicitate de cercetători.

Dintre periodicele de cultură şi literatură amintim: ***Convorbiri Literare***, ***Viaţa românească***, ***Transilvania***, ***Gândirea***, ***Revista Fundaţiilor Regale*** ş.a.

Biblioteca documentară deţine şi o colecţie de ziare centrale : ***Scînteia***, ***Scînteia tineretului***, ***Contemporanul***, precum şi ziare locale : ***Solia dreptăţii***, ***Solia***, ***Drumul socialismului***, ***Dévá és videke***, ***Zarandul***.

Dintre cărţile străine amintim: ***Historia doctrinae protestantium in religionis materia continuis mutationibus***, editată la Viena în 1753, ***Iliada*** lui Homer tipărită la Berlin în 1858, ***Napoleon III***, ***sa vie***, ***ses oeuvres et ses opinions*** a lui A. Morel editată la Paris în 1870.

Una dintre cele mai valoroase biblioteci documentare din sistemul Arhivelor Naţionale este cea de la Sibiu, care numără în prezent peste 55.000 de volume, din care, un mare număr o reprezintă cartea veche străină. Amintim doar câteva titluri de cărţi tipărite în secolele XVI-XVII: Bomelius Thomas, ***Chronologia rerum Ungariorum a primo Unnnorum***, Coronae, 1556; Lucas Lossius, ***Annatationes schelasticae in epistolas Dominicales***, Lipsiae, 1560; Aristoteles, ***Universa Staginitae logica – in duos tomos divisa***, Coloniae, 1565; Thoma Aquinates, ***De natura et essentia serum libelis***, Coloniae, 1566; Chytraeus David, ***Relation der Unter- und Oberosterreich Evangelischen Stande abgesandten nach Wien***, f.l. 1610; Ovidius, ***Opera omnia in tres tomos distributa***, Lipsiae, 1620; Livius, ***Historiarum ab urbe condita libri qui supersunt***, Amsteladam, 1679; Johannes Steidanus, ***De quatuor summis imperiis libritres***, Francofurte, 1683, Horatius, ***Operum pars I-II***, Hartemi, 1696; Faber Antonius, ***Europäische Staats***, f.l. 1697.

Biblioteca documentară a Direcţiei judeţene Bistriţa-Năsăud a Arhivelor Naţionale s-a constituit din cele două fonduri de carte existente la Filiala Arhivelor Statului din Năsăud, înfiinţată în anul 1939 şi la cea din Bistriţa înfiinţată în anul 1951, reunite în anul 1981 la Bistriţa, sediul actualei direcţii şi implicit a bibliotecii.

Fondul de carte preluat de la Năsăud este rezultatul strădaniei a cinci personalităţi năsăudene şi anume Iulian Marţian, Virgil Şotropa, Alexa David, Artene Mureşan şi Iuliu Moisil, care, împreună, în anul 1931, au pus bazele primei instituţii româneşti: **Muzeul năsăudean**, a cărui obiectiv declarat era salvarea şi păstrarea documentelor şi publicaţiilor, care ulterior au ajuns în patrimoniul Arhivelor Statului (Naţionale).

Biblioteca numără peste 21.600 de cărţi şi periodice. Dintre acestea amintim câteva exemplare de carte veche românească şi străină: un ***Ochtoih*** tipărit la Tîrgovişte la 1712, un ***Penticostal*** din 1743 de la Bucureşti, un ***Apostol*** tipărit la Bucureşti la 1770, un ***Antologion*** tipărit la Râmnic la 1745, precum şi ***Transilvaniae sive magnus Transilvaniae Principatum***, Viena, 1778, ***Historia Programatica Hungariae***, Buda, 1782, iar dintre periodice se remarcă: ***Arhiva Someşeană*** 27 de volume din perioada 1924-1940 publicată la Năsăud, ***Gazeta Oficială*** a Consiliului Dirigent 1918-1921.

Biblioteca documentară a Direcţiei judeţene Mureş a Arhivelor Naţionale numără la ora actuală 15.948 de volume de cărţi şi 12.448 de periodice.

Prima înregistrare în Registrul inventar al bibliotecii este din 6 mai 1966, fiind vorba de ***Legea pentru învăţământul secundar***…, Bucureşti, 1928, ea primind cota I,1.

Din fondul de carte fac parte 9 exemplare de carte veche românească editate în perioada 1775-1812[11]

Multe conţin însemnări interesante privind proprietarii acestora, preţul cu care au fost cumpărate, diferite evenimente din viaţa comunităţilor locale.

Pe un ***Antologhion*** tipărit la Blaj în 1781 există o însemnare autografă a lui Petru Maior, protopop de Gurghiu cu următorul text: "*Această sfântă carte anume Mineiu s-au cumpărat cu 24 de florinţi din care 12 florinţi s-au dat* (de către) *Hurdugaci Petre cu soţia Todora, iar 12*

[11] Ele au fost descrise în ***Cartea Veche Românească...***

florinţi s-au dat (de către) *Morariu Costin cu soţia Anna pentru pomenirea vecinică, anul 1790. Scris-am eu protopop Petru Maeru ot Gurghiu*".[12]

Fondul de carte rară este completat de 37 de exemplare tipărite în secolele XVI-XVII. Cea mai veche lucrare este tipărită în anul 1569. Iată câteva dintre aceste volume: ***Ottonis episcopi frin gensis Leopoldi Pii marchionnis Austriae F. Chronicum***, Petrum Pernam, Basileae, 1569; Flavii Iosephi, ***Opera omnia ab graecorum exemplarium fidem recognita emendata que***, f.l., 1582; Aristotel, ***Stagiritatae metaphi sicorum,*** Libri XIII, Venetüs, 1572; Dionisii Petarii, ***Ad candidum eruditum que. E societatae jesu Rationarii temporum, partis primae, tomus posterior. Aurelianensis e societate Jesu rationarii temporum pars secunda***, Leonardi Strik, Franequerae, 1594; Abrahami Bucholceri, ***Index Chronologicus monstrous anuosum seriem a mundo conditousque anum nati Christi 1634***, Wolfgangus Hoffrmannus, Francofurti, 1634; Georgio Manlio, ***Oratio inauguralis paraenetica de metaphysica in ackolas revocandu***, Racoviae, 1605; Suetonius Tranquillus, ***Comentarius... Iulius Caesar***, Rotterdam, 1667; Ionne Slichtingii de Bukowiec, ***Aprobatae constitutiones regni Transilvaniae et partium Hungariae***, Franquerael, 1689.

Biblioteca deţine seria completă – 80 de volume – din ***Archives Parlementaires de 1787-1860*** publicată la Paris, în perioada 1879-1891[13], alături de lucrări de specialitate în domeniile: istorie, ştiinţe auxiliare ale istoriei, drept, filologie.

În cele de mai sus am prezentat pe scurt doar câteva din bibliotecile documentare ale Arhivelor Naţionale. Un fond deosebit de valoros de carte există la Biblioteca Arhivelor Naţionale din Bucureşti, apoi la Direcţiile Judeţene Braşov şi Cluj, care nu au fost incluse în materialul de faţă.

---

[12] ***Cartea veche românească…***, p. 124.

[13] Cotele III-514, 515, nr. inv. 6946-7060.

Documentary Librairies of the National Archives

Abstract

The object of this study is to present some of the documentary libraries of the National Archives. These libraries are not public, they are in a closed circuit, therefore the books they contain can only be studied by the researchers that are also studying the documents found in the National Archives. Their intent is to complete the information contained in the archives.

The present study has been drawn-up based on the answers to a questionnaire that was sent to a number of County Archives.

The oldest documentary libraries of the National Archives contain both Romanian and foreign ancient books. The oldest Romanian book preserved in the documentary libraries of the National Archives dates from the year 1561.

Lumina lină a cărţii - 120 de ani de lectură publică 1882-2002

Cornelia Viziteu
Olga-Lia Romanovschi
Biblioteca Judeţeană "Mihai Eminescu" Botoşani

Progresul cultural al Botoşaniului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, impunea înfiinţarea, alături de celelalte lăcaşuri de cultură (liceu, teatru, societăţi culturale) şi a unei biblioteci publice. Acest lucru s-a înfăptuit din iniţiativa lui Th. Boian, unul dintre primarii cei mai inimoşi şi luminaţi pe care i-a avut oraşul Botoşani în secolul al XIX-lea, prin Hotărârea Consiliului Municipal ce poartă data de 18 martie 1882. În mod oficial, ea a fost inaugurată la 14 noiembrie 1882, în localul Şcolii nr. 1 de băieţi „Marchian". Primul său bibliotecar a fost V. Nădejde, învăţător, viitor membru fondator al Ateneului botoşănean.

Pe actele de corespondenţă ale bibliotecii este imprimată o ştampilă, special confecţionată, cu înscrisul "*România Biblioteca din Botoşani 1882*". În 1885, biblioteca publică se contopeşte cu cea a Liceului Laurian. Chiar dacă, în documentele de arhivă, există puţine date concrete despre evoluţia lecturii publice în perioada 1886-1904, biblioteca publică este mereu prezentă în viaţa spirituală a comunităţii. În 1917 când biblioteca liceului a ars, va arde şi biblioteca publică cu toată zestrea ei. După război începe refacerea fondului de carte şi în 1920 ea are: 970 volume consultate şi 1720 cititori. În 1931 creşte numărul de volume ale bibliotecii (mai ales prin donaţii), în felul acesta, ea putând să desfăşoare o activitate mai bună: 2368 cititori, 1.973 volume consultate.

Din anul 1934 găsim în documente denumirea de bibliotecă comunală, funcţionând în localul Primăverii din strada Armeană nr.11. Multe personalităţi îşi donează acum parte din bibliotecile personale, acestei biblioteci (savantul Gr. Antipa înzestrând-o cu 2000 volume).

În 1943 Biblioteca comunală îşi schimbă sediul în casele Tălmaciu, strada Calea Naţională nr. 275. Ea a fost printre primele instituţii culturale din oraş refăcute imediat după eliberare. Ziarul ***Clopotul*** din 1.02.1945, consemnează: „*Nu este o întâmplare că în acest oraş există cea mai mare bibliotecă din nordul Moldovei, conţinând un număr însemnat de cărţi*

rare şi deosebit de valoroase. După bombardamentul hitlerist, tinerii botoşăneni au adunat din case părăsite, de sub ruine, de pe uliţe, de pretutindeni, cărţi răvăşite", din care, unele se regăsesc în patrimoniul bibliotecii de azi.

În mai 1948, conform unui proces verbal de predare-primire a mobilierului şi a unui număr de 15.478 volume, putem vorbi de existenţa unui fond inventariat, o parte din acesta păstrându-se în colecţiile actuale.

În 1951, biblioteca publică din Botoşani, ce purta denumirea de „Biblioteca comunală" devine bibliotecă regională, iar în 1952, conform noii împărţiri administrativ-teritoriale, se transformă în bibliotecă raională.

În anul 1968, categoria este de bibliotecă municipală, iar din 1974 şi în prezent, bibliotecă judeţeană.

Prin decret prezidenţial în noiembrie 1982, la împlinirea a 100 de ani de existenţă bibliotecii i se acordă titlul de Biblioteca Judeţeană *„Mihai Eminescu"*.

Cu o creştere medie anuală de 18.000 volume, patrimoniul actual este constituit din aproximativ 500.000 unităţi bibliotecare (cărţi, periodice, discuri, diafilme, diapozitive, hărţi, standarde, material audio-video etc.), iar numărul utilizatorilor activi a depăşit cifra de 150.000.

Aceasta dovedeşte că Botoşaniul îşi păstrează tradiţia de oraş cultural. Dorinţa de studiu şi lectură în continuă dinamică, face din instituţia noastră un reper important în viaţa lui spirituală. Prin aşezarea sa geografică oraşul nostru se află destul de departe de marile centre culturale ale ţării. De aceea ne străduim permanent ca prin fondul de publicaţii şi informaţiile obţinute prin mijloace moderne să satisfacem cerinţele cele mai diverse ale utilizatorilor noştri.

Structura organizatorică actuală a bibliotecii se prezintă astfel:

Serviciul relaţii cu publicul: sala de lectură, împrumut pentru adulţi, împrumut pentru copii, 4 filiale de cartier, două filiale în străinătate (Fălești, Edineţ), 8 filiale specializate (Biblioteca de limbi străine, Biblioteca de artă şi audiovizual, Secţia de periodice, Biblioteca Etniilor, Biblioteca de Informatică, Centrul de Informare Comunitară, Ludoteca, Colecţii speciale: Fondul tradiţional şi "Fondul documentar Mihai Eminescu" – donaţia Ion C. Rogojanu).

Serviciul completarea şi organizarea colecţiilor; Serviciul metodic care asigură indrumarea de specialitate pentru cele 72 de biblioteci publice din judeţ; Serviciul de informare bibliografică; Servicul de informatizare – completarea, clasificarea şi accesarea informaţiilor oferite utilizatorilor se realizează folosind programul de bibliotecă Alice.

Publicaţii ale bibliotecii judeţene: Revista **Studii eminescologice /Études sur Eminescu/Eminescu Studies/Eminescu Studien** - 4 numere (apariţie anuală), ***Catalogul Fondului documentar Mihai Eminescu* -** vol. 1., Revistra Amphytrion, Bibliografia judeţului Botoşani vol. 1., Buletine metodice, afişe, pliante, Bibliografii de recomandare

Urmărind o continuă punere în valoare şi promovare a patrimoniului bibliotecii desfăşurăm numeroase activităţi ce atrag publicul spre lectură, studiu dar şi petrecerea plăcută a timpului liber. Specificăm, printre cele mai importante: „Zilele Eminescu", „Ziua Europei", „Festivalul etniilor", Simpozionul Naţional „Eminescu – carte - cultură - civilizaţie", Decernarea Premiilor anuale ale bibliotecii, lansări de carte, expoziţii tematice, aniversări culturale ş.a.

Dincolo de vicisitudinile la care au fost supuse, cărţile pe care le deţinem s-au apărat singure, aşa cum se apără în general cărţile. Cu toată fragilitatea lor, valorile de înaltă gândire şi delicateţe sufletească pe care le concentrează, impun respect celor în posesia cărora intră, determinându-i să le păstreze cu grijă.

Biblioteca noastră nu şi-ar fi putut îndeplini menirea fără munca şi dăruirea bibliotecarilor, ce-şi împlinesc astfel destinul în acest templu al înţelepciunii.

În anul 2002, la împlinirea a 120 de ani de funcţionare neîntreruptă, atât cei care i-au trecut pragul din dorinţa de a-şi îmbogăţi spiritul cât şi noi, cei care am trudit aici de-a lungul timpului, anonimi, dar cu neţărmurită dăruire, vom sărbători împreună ceea ce ne-a unit „lumina lină" a cărţii.

Anniversary: „Mihai Eminescu" Library – Botoşani
120 Years of Public Reading.

Abstract

In the second half of the 19th century, Th. Boian, one of the most generous mayors of Botoşani, laid the foundations of a new cultural center – a public library. Its birth certificate dates from 18 of March 1882. Officially, it was opened only in November.

Its history was a very difficult one; it often changed buildings, the collections being moved all the time from one place to another.

In 1943 it was considered to be one of the most important and largest librairies from the north side of Moldova. In 1974 it became „County Library" and 8 years later, in 1982, received the name „Mihai Eminescu."

A very important source of enrichment of its collections is represented by donations. Today, it has more than 500.000 biblioteconomical units. More than that, „Mihai Eminescu" proves to be a modern library, properly organized and determined to rise the cultural life of Botoşani at the highest standards.

Pagini din istoria bibliotecilor reghinene

Marin Şara
Biblioteca „Petru Maior" Reghin

Oraşul Reghin s-a înscris de-a lungul timpului în rândul localităţilor transilvane care s-au remarcat atât prin realizările economice, sociale, cât şi culturale. Hărnicia locuitorilor acestor meleaguri, personalităţile care s-au născut sau şi-au desfăşurat activitatea aici, au făcut din micul centru urban o localitate cu renume şi, totodată, în epoca modernă, un focar de luptă naţională al românilor din această parte a ţării.

Alături de şcoli, de societăţi culturale existente în viaţa urbei, bibliotecile s-au impus ca o necesitate, cartea fiind alături de presă principalul mijloc de răspândire a cunoştinţelor şi ideilor vremii.

În secolul al XVIII-lea, la Reghin este menţionat un cabinet de lectură (1778) frecventat de numeroşi intelectuali de diferite naţionalităţi. Cabinetul poseda lucrări scrise în spirit iluminist. Începând din această perioadă, dar mai ales în secolul al XIX-lea, încep să apară numeroase biblioteci, modeste ca număr de volume şi activitate, dar importante focare de cultură şi lumină pentru această perioadă. Menţionăm în acest sens biblioteca lui Ioan Pop Maior, personalitate marcantă a Reghinului, luptător pentru emanciparea culturală şi politico-naţională a românilor transilvăneni, primul preşedinte al Despărţământului Reghin al Astrei (1874), care a predat biblioteca spre folosinţa publică a celor doritori de cultură. Această bibliotecă exista înainte de 1848.

Menţionăm de asemenea activitatea Societăţii de lectură maghiară (Asociaţia districtuală maghiară în 1840) şi Societatea de lectură germană (1846), care au funcţionat, cu unele întreruperi, o lungă perioadă de timp. Societatea de lectură germană deţinea în 1870 un număr de 782 volume şi 16 colecţii de ziare.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, numărul bibliotecilor creşte atât cantitativ cât şi calitativ. Se înfiinţează pe lângă şcoli sau diferite societăţi culturale numeroase biblioteci cu un fond enciclopedic, menit să satisfacă cerinţele de lectură ale personalului didactic, cât şi ale unor categorii de cetăţeni. Un exemplu concludent ni-l oferă **Biblioteca gimnaziului evanghelic**, înfiinţată în anul 1857. Acest lăcaş de cultură a

devenit, prin numărul volumelor şi conţinutul lor, unul dintre cele mai importante biblioteci din acest ţinut.

Paralel cu activitatea acestei biblioteci consemnăm existenţa în 1890 a **Bibliotecii Reuniunii învăţătorilor români greco-ortodocşi din districtul VIII de învăţământ al Reghinului**. Prin conducătorii ei, Adunarea Generală a Reuniunii, care s-a ţinut la 5-7 august 1890 în localitatea Jabeniţa, de lângă Reghin, a exprimat mulţumiri tuturor celor care au donat cărţi bibliotecii. Menţionăm pe Ioan Duma – vicepreşedinte şi Teodor Morariu – secretarul Reuniunii. Aflăm totodată din ***Gazeta Transilvaniei*** de numeroasele cărţi, periodice, broşuri primite de la mai multe persoane, printre care şi cunoscute personalităţi din România, ca Gheorghe Sion, Mihail Kogălniceanu ori transilvăneanul Zaharia Boiu.

În anul 1879 s-a înfiinţat **Biblioteca şcolii româneşti greco-catolice din Reghin**. Ştiri despre activitatea ei aflăm din presa vremii, care îşi informează cititorii despre donaţiile de la diferite persoane, cât şi despre fondul existent. Astfel, ***Observatorul*** informează despre iniţiativa Comitetului Astrei, care a distribuit şcolii din Reghin un set de 15 cărţi, dintre care cele donate de I. M. Rîureanu din Bucureşti, iar ***Foaia scolastică*** inserează „*mulţumita publică*" a învăţătorului reghinean George Maior.

În şirul bibliotecilor şcolare menţionăm de asemenea **Biblioteca profesorilor de la Colegiul de fete romano-catolic din Reghinul săsesc** şi **Biblioteca Tineretului şcolar**, ambele înfiinţate în 1870. Acestea posedau cărţi în limbile română şi maghiară.

În 1874 s-a înfiinţat **Biblioteca Societăţii cetăţeneşti şi industriale din Reghinul săsesc** (**A polgár és iparegylet könyvtára**). Ea deţinea un fond de 1.400 de volume, funcţiona într-o încăpere, având un registru de inventar şi un catalog. Printre bibliotecari este menţionat şi Regius Jozsef.

Un moment deosebit în istoria bibliotecilor reghinene îl constituie înfiinţarea în anul 1886 a **Bibliotecii Despărţământului Reghin al Astrei**. Baza formării acestei biblioteci a constituit-o fondul de carte din biblioteca lui Ioan Pop Maior. Urmărind procesul verbal, protocoalele şi rapoartele Comitetului Despărţământului, cât şi a adunărilor generale până la 1900, observăm că an de an biblioteca şi-a îmbogăţit fondul de cărţi, având în permanenţă la dispoziţie bani pentru cumpărarea de noi lucrări. Astfel, fondul Bibliotecii Despărţământului a fost la 30 iunie 1892 de 100 fl. şi 8 cr.; în 1894 era de 121 fl. şi 55 cr., iar în 1898 de 150 fl. şi 96 cr. Preocuparea conducerii Despărţământului pentru popularizarea cărţii şi

atragerea spre lectură a populaţiei reiese din Darea de Seamă a conducerii Despărţământului din 10 august 1905 în care se specifică următoarele: „*bilioteca notăm cum că aceasta este pusă în ordine aşezată într-o odaie acomodată a edificiului şcoalei române din Reghin şi se poate întrebuinţa pentru iubitorii de lectură*."

Un rol de seamă în organizarea bibliotecii din Reghin şi a celor din împrejurimi l-a avut avocatul Ion Harşia, preşedintele Despărţământuluii Reghin al Astrei din 1910. Paral cu crearea unor condiţii cât mai bune de funcţionare a bibliotecii din Reghin, Ioan Harşia s-a preocupat de înfiinţarea de biblioteci în satele aparţinătoare Despărţământului. În numărul jubiliar al revistei ***Transilvania*** se menţionează biblioteca din Săcalul de Pădure, la care mai putem adăuga pe cele din Idicel, Ibăneşti, Caşva, Hodac, Pietriş, Beica, Petelea, Gurghiu etc.

După Marea Unire, Despărţământul Reghin, prin bogata lui activitate a înfăptuit un act de cultură prin care a adus o mare contribuţie la ridicarea spirituală a românilor. Astfel, Alexandru Dima în articolul intitulat ***Din activitatea Astrei culturale – Despărţământul Reghin*** menţionează: „*Găsim 48 de biblioteci populare adunând laolaltă 30.256 cărţi, număr pe care nu-l egalează nici un despărţământ de plasă sau chiar central judeţean*."

Un salt în activitatea Bibliotecii Despărţământului Reghin al Astrei are loc în anul 1933. Cităm dintr-un ziar local: „*La 15 iunie 1933 se deschide biblioteca românească Astra din Reghin, pentru trebuinţa orăşenilor şi a intelectualilor din jur. Bibliotecă de împrumut public. Îşi dau concursul Astra, Casa şcoalelor din Bucureşti, Gimnaziul din Reghin şi Librăria românească din Reghin. Taxa de înscriere 25 de lei pentru totdeauna. Taxa pentru fiecare carte 1-3 lei. Garanţia 100 lei, care se poate ridica oricând. Termen de împrumut 20 de zile. Program 9-13 şi 15-18. Funcţionează în localul Librăriei româneşti*." Scopul bibliotecii era de a „*răspândi cultura şi civilizaţia românească*."

O altă bibliotecă reghineană, **Biblioteca cercului cetăţenesc de citit din Reghinul săsesc** (**Szászrégeni Polgári Olvasókör könyvtára**) înfiinţată în anul 1903, ajunge în anul 1929 la un fond de 1.293 lucrări cu conţinut diferit. Cunoaştem şi un „***Regulament al Societăţii maghiare de citit din Reghin*" (*Réghen vidéki magyar olvasó egylet szabályai***).

În unele cartiere ale oraşului Reghin s-au înfiinţat biblioteci la începutul secolului XX-lea. Astfel, în 1911 se înfiinţează o bibliotecă publică la Iernuţeni, iar în 1912 alta la Apalina, fiecare începând activitatea cu 100 de cărţi.

În viaţa culturală a oraşului Reghin, un rol important l-a jucat „Societatea meseriaşilor români din Reghin". Biblioteca acestei societăţi a luat fiinţă în 1913 cu un modest fond de carte. Prin donaţii însă şi prin anumite sume de bani, repartizate din fondurile societăţii, el creşte, ajungând la peste 1.000 de volume. Spre exemplificare, menţionăm că prin ***Protocolul*** „Societăţii meseriaşilor români", din 30 noiembrie 1913, reiese că învăţătorul Alexandru Moldovan a donat 40 de cărticele pentru biblioteca societăţii. „*Darul este primit cu plăcere şi dăruitorului i se exprimă călduroase mulţumiri*", iar ***Protocolul*** din 1914, specifică: „*Cărţile dăruite de Alexandru Moldovan s-au compactat şi s-au predat bibliotecarului Iosif Conţ, împreună cu catalogul în care s-au scris.*"

Mai târziu, la 16 ianuarie 1922, Adunarea „Comitetului meseriaşilor români din Reghin", hotărăşte ca suma de 653,68 de lei, rămasă în urma repezentaţiei teatrale, să fie destinată bibliotecii societăţii. La 14 octombrie 1923, biblioteca se reorganizează. Preşedintele societăţii, dr. Alexandru Ceuşieanu şi bibliotecarul Albert Kloos, au acordat o atenţie deosebită muncii cu cartea în rândul meseriaşilor români. În anul 1928 biblioteca a fost predată „Societăţii june române" spre administrare. Un document contemporan arăta că „*biblioteca are 741 cărţi date în folosul Societăţii june române şi sunt citite cu drag arătând mare interes şi fetele.*" Din informarea făcută în 1930 conducerii societăţii de către Nicolae Lateş – bibliotecar – reiese că biblioteca avea 512 cărţi proprii şi 697 cărţi preluate de la „Societatea tinerimei române din Reghin şi jur", în total biblioteca fiind înzestrată cu 1.209 cărţi.

Apar în această perioadă numeroase iniţiative de a se înfiinţa noi biblioteci sau de a se centraliza cele existente. Astfel, la 22 octombrie 1933, „Centrul premilitar din Reghin" propune înfiinţarea unei biblioteci centrale cu denumirea **Biblioteca Centrală Românească**, rugând „Societatea meseriaşilor" să-i pună la dispoziţie cărţile ce le are în biblioteca sa în condiţii convenabile. Ca urmare, se predă biblioteca cu dulap cu tot, dar cu rezerva tuturor drepturilor de proprietate asupra cărţilor şi a mobilierului predat.

La rândul său, în anul 1934, preşedintele „Societăţii meseriaşilor români" propune înfiinţarea unei biblioteci publice centrale a tuturor

românilor, la formarea căreia să participe şi „Societatea meseriaşilor”. Procesul verbal al şedinţei generale a acesteia, din 31 martie 1935, consemnează înfiinţarea în oraş a unei biblioteci căreia Societatea i-a dat întreaga sa bibliotecă cuprinzând peste 1.000 de volume.

Cu prilejul inaugurării acestui important lăcaş de cultură s-a rostit un înflăcărat şi patriotic discurs, care a constituit pentru toţi un îndemn spre lectură, spre cultură.

Anii celui de al doilea război mondial au avut o influenţă nefastă asupra bibliotecilor reghinene. După 1944 au avut loc schimbări radicale şi în viaţa culturală a oraşului, care s-au reflectat şi în activitatea bibliotecilor.

Desigur, evenimentul cel mai important îl reprezintă înfiinţarea în anul 1950 a bibliotecii orăşeneşti, care o perioadă a purtat denumirea de **Biblioteca centrală raională**.

În toţi aceşti ani, din 1950 şi până în prezent, biblioteca a evoluat sub raportul îmbogăţirii patrimoniului său, al diversificării serviciilor pe care ea le oferă populaţiei, dar mai ales în privinţa creşterii numărului celor care sunt beneficiarii acţiunii culturale desfăşurate în bibliotecă. Fiind o bibliotecă publică de stat, subvenţionată din bugetul statului, biblioteca a avut până în anul 1990 şi menirea de a contribui la diseminarea ideologiei oficiale. Cu toate acestea, prin diversele ei forme de activitate, instituţia s-a impus în viaţa culturală a oraşului, îndeplinindu-şi misiunea de principal factor de informare şi documentare asupra ansamblului de probleme pe care le implică viaţa de zi cu zi.

După evenimentele din decembrie 1989, un nou suflu a caracterizat viaţa bibliotecilor. Respectând cele trei elemente de bază – tradiţie, continuitate şi modernitate – am căutat să fim la înălţimea schimbărilor petrecute în viaţa social-economică şi culturală a ţării. Rezultatele obţinute până în prezent confirmă acest lucru, iar atribuirea numelui ilustrului cărturar Petru Maior bibliotecii noastre, ne obligă la creşterea şi diversificarea activităţii, deoarece biblioteca publică semnifică vocaţia culturală a locuitorilor urbei, afirmându-se în continuare ca un centru de iradiere culturală.

Paralel cu **Biblioteca municipală „Petru Maior”**, în Reghin funcţionează cu bune rezultate bibliotecile şcolare cu un bogat fond de carte, cu activităţi diverse în munca de popularizare a cărţii şi de educare a tineretului şcolar.

Pages of History – the Librairies from Reghin

Abstract

Reghin is considered to be one of the significant cultural centers of Transylvania. Its traditions concerning the librairies begins in the 18th century – a reading hall is mentioned in 1778.

In the first half of the 19th century many librairies were founded in Reghin and by the end of the century they become better organized and enriched.

A very important part of this movement of culturalization and librairy foundation is played by different societies or organizations, such as: The Society of Romanian Artisans from Reghin, Hungarian Reading Society, German Reading Society etc.

In 1886 was created **Biblioteca Despărţământului Reghin al Astrei** and this is considered to be one of the most important moments of Reghin cultural evolution.

During the 19th and 20th century, we may find in Reghin all types of librairies: school librairies, public librairies, specialized librairies etc. More than that, there are some proposals concerning the organization of a central public library for all those interested in reading.

Today, the librairies at Reghin are properly organized and supplied and represent a very important part of tfe town's cultural life.

Comunitatea locală şi biblioteca publică: repere asupra bibliotecilor comunale din judeţul Teleorman

Maria Nedelea
Biblioteca Judeţeană „Marin Preda" Teleorman

Primele biblioteci publice în Teleorman s-au constituit din cărţile primite de la Ministerul din Lăuntru prin anii 1838-1854 şi care erau destinate şcolilor din oraşe.

Pentru a veni în sprijinul eforturilor făcute de învăţători în activitatea de ridicare a satelor prin cultură, Casa Şcoalelor, din iniţiativa lui Spiru Haret, înfiinţează la 16 octombrie 1898 câte 10 biblioteci populare pe lângă şcolile rurale din fiecare judeţ, şi deci, şi în Teleorman: exemplu Biblioteca populară din Peretu pentru care există un document scris de înfiinţare, ajunge din 1898 de la câteva zeci de cărţi la 240 în 1918, care erau citite de peste 150 de cititori anual .

Existau, de asemenea, Case de sfat şi citire cu scopul de a pune la îndemâna tuturor straturilor sociale cărţi de citit; de exemplu, în comuna Suhaia, în 1911, funcţiona o casă de sfat şi citire „Alexandru Ioan Cuza" pe la care avea să treacă şi Badea Cârţan sau, tot la Peretu, casa „Principele Mircea" sub conducerea lui Petre Stroescu, care a făcut prima monografie a judeţului Teleorman şi care avea peste 250 de cititori anual.

Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol"a înfiinţat între 1922-1925 biblioteci săteşti.

Bibliotecile publice de azi s-au constituit în perioada 1953-1968 (sunt 83 comunale, 1 judeţeană, 2 municipale, 2 orăşeneşti) din care, cele comunale deţin 1.014.680 volume, 47.896 cititori, 667.511 volume împrumutate.

Deşi bilbiotecile comunale şi-au dovedit viabilitatea în ultima jumătate de secol, răspunzând prin structurile lor dreptului universal la lectură, faptul că cetăţeanul utilizează acest drept, se regăseşte în creşterea constantă de la un an la altul a numărului de cititori care apelează la serviciile bibliotecii publice (şi datele statistice sunt reale nu mai sunt „umflate" cum se proceda înainte de 1989 la directive de partid şi de stat);

în judeţul nostru meseria de bibliotecar se regăseşte doar la 30 de comune care au normă întreagă; 23 au jumătate de normă, iar pentru 30 de comune consiliile locale nu au găsit posibilitatea să aloce decât o indemnizaţie care uneori e derizorie - 300-500 mii lei, bibliotecarul, de obicei cadru didactic, preluând această funcţie din dragoste de carte sau de copii (care sunt majoritatea cititorilor).

Este îmbucurător că în ultimul timp datorită activităţii metodice a bibliotecilor judeţene, care reiese foarte clar din Legea bibliotecilor (articolul 28 al.b) şi, deşi nu avem posibilităţi decât de 1 metodist şi acela nu de specialitate, prin implicarea conducerii şi a altor bibliotecari, prin deplasările făcute, s-a reuşit înfiinţarea de 10 posturi cu normă întreagă, a 10 cu o jumătate de normă (de multe ori cealaltă jumătate este de referent la Căminul Cultural), stopându-se astfel tendinţa de după 1994 (H.G.442) de desfiinţare a unor biblioteci comunale. Tot prin înţelegerea pe care am găsit-o la organele locale, din discuţii cu primarii, conducerea consiliului local, s-au rezolvat cazurile unor localuri necorespunzătoare (majoritatea bibliotecilor funcţionează în cămine culturale în centrul de comună; există şi 3 biblioteci care funcţionează în sate aparţinătoare dar, care prin localul corespunzător şi distanţa mică îşi dovedesc eficacitatea).

De asemenea câţiva primari mai „generoşi" au alocat între 5-15 milioane lei pentru carte, ceea ce poate părea derizoriu, dar pentru unele localităţi e totuşi ceva, care adăugat la achiziţia Ministerului Culturii pe care Biblioteca Judeţeană o distribuie către bibliotecile rurale prin adevărate „caravane ale cărţii" pe diferite trasee, oferă o cât de cât posibilă informare a locuitorilor satelor.

Biblioteca trebuie să fie centrul activităţii culturale a comunităţii locale, să fie un organism viu în care bibliotecarul, care prin noua lege devine bibliotecarul responsabil, să fie format profesional. Douăzeci de bibliotecari din comune au urmat cursuri de perfecţionare la Buşteni, ceilalţi urmează pe viitor, dar au fost prinşi în consfătuirile trimestriale ce se fac cu bibliotecarii, la nivelul judeţului.

Aici revine un rol important activităţii metodice a Bibliotecii Judeţene pentru schimbarea mentalităţii administraţiei locale că oricine poate fi bibliotecar, că fiecare, poate face orice şi în locul altcuiva, (şi de aceea există cazuri de angajare pe criterii neprofesionale), că profesorul care face pe bibliotecarul în timpul liber, nu va avea responsabilitatea bibliotecarului

angajat şi profesionalizat: nu are priceperea altuia specializat şi legat prin vocaţie şi salarizare de instituţia respectivă: au fost cazuri în care „bibliotecarii" de ocazie au stricat imaginea despre bibliotecă a unor primari, aşa încât chiar dacă în mediul rural se găsesc mai greu bibliotecari cu studii de specialitate, şi cei cu liceul pot fi formaţi ca buni specialişti.

Şi dovadă că au reuşit în unele localităţi să se facă înţeleşi este comuna Talpa, în care bibliotecarul (cu studii de specialitate ce-i drept) a reuşit şi cu sprijinul nostru, dar prin înţelegerea consiliului local, reamenajarea unui local corespunzător, cu sală de lectură, cu mobilier nou ce poate rivaliza, cred, cu multe biblioteci „model" din ţară - Biblioteca a devenit centru pilot pentru zona respectivă .

De fapt judeţul este împărţit în zone în care o bibliotecă este centru metodic şi în care se desfăşoară consfătuirile profesionale.

O problemă spinoasă este cea a achiziţiei de carte care parţial poate fi rezolvată tot prin munca metodică a bibliotecii judeţene, care dacă ar dispărea, biblioteca respectivă ar fi total părăsită, pentru că e foarte important pentru consiliul local să vadă că cineva se interesează de bibliotecă . Foarte puţine comune au alocat bani pentru carte (poate şi din motive obiective, pentru că sunt comune care n-au bani nici pentru plata salariilor). Cărţile de la Ministerul Culturii sunt mai mult decât binevenite, cu singura obiecţie că unele edituri (ex.Ceres) au trimis un exemplar sau două dintr-un titlu, mai ales la cărţi aşa-zis de popularizare (ex. Cultura pomilor fructiferi etc.).

Reviste de cultură de asemenea nu mai vin (nici ***Biblioteca*** în număr suficient), în condiţiile în care sunt localităţi care nu au nici un abonament.

Bibliotecile săteşti au o tradiţie bogată şi îndelungată, care merită şi trebuie actualizată, şi valorificată, ele trebuie să fie nu numai singura instituţie de cultură de pe raza localităţii rurale, cu rol fundamental în informarea şi documentarea locuitorilor, dar să fie centrul vieţii culturale şi intelectuale, să funcţioneze ca un complex cultural în care au loc cele mai diferite evenimente.

Şi în foarte multe comune bibliotecile organizează activităţi de animaţie culturală cu rezonanţă la nivelul judeţului (ex. la biblioteca Măldăieni fiinţează un cenaclu literar care se ocupă şi cu strângerea de materiale folclorice şi date pentru o viitoare monografie a comunei, iar la Liţa biblioteca scoate un ziar local).

Se impun nişte măsuri ce trebuie avute în vedere în munca metodică a bibliotecii judeţene :

-implicarea forurilor locale în activitatea bibliotecii (analiza în şedinţele de consiliu a activităţii bibliotecii, bineînţeles cu participarea bibliotecarului) şi implicarea consiliului local la asigurarea bazei materiale, salubrizarea sau renovarea celei existente (am reuşit să sensibilizăm unii primari pentru reparaţia capitală a căminului cultural şi deci şi a bibliotecii (Sfinţeşti, Botoroaga, Vedea), extinderea spaţiului cu o sală de lectură (Liţa, Mereni, Bogdana), schimbarea spaţiului (Vârtoape) sau o construcţie nouă (Videle,Talpa, Botoroaga).

-bugetul alocat să fie distinct de cel al consiliului local şi să fie cunoscut de bibliotecar, să se asigure bani pentru achiziţia de carte, pentru pregătirea profesională, conform legii, să se asigure salarizarea corespunzătoare (am întâlnit cazuri de salarizare la debutant de mai mulţi ani, sau de neacordare a sporurilor conform legislaţiei, pentru că mai sunt localităţi în care legea o face primarul după bunul plac).

-asigurarea de normă întreagă pentru toate bibliotecile comunale cu bibliotecar remunerat corespunzător şi care dacă nu poate fi găsit cu studii de specialitate, măcar să poată fi perfecţionat şi atestat (noua lege poate rezolva această problemă).

-renunţarea la folosirea bibliotecarului în alte activităţi extraprofesionale – sunt cazuri în care bibliotecarul efectuează şi alte activităţi la Primărie.

-tratarea bibliotecii ca instituţie publică de lectură singura de cultură de pe raza localităţii; colaborarea cu toţi factorii influenţi de la nivelul comunităţii, antrenarea factorilor de decizie la rezolvarea problemelor; rămâne de văzut cum va funcţiona biblioteca şcolară din sate şi ca bibliotecă publică mai ales că în multe cazuri este ca şi ineexistentă, iar personalul la fel. Mai degrabă s-ar putea înfiinţa puncte de împrumut în satele aparţinătoare.

-organizarea ştiinţifică a fondului de carte, introducerea instrumentelor biblioteconomice pentru orientarea cititorilor (informatizarea) – doar 5 biblioteci comunale sunt dotate cu calculatoare, din donaţii binenţeles; organizarea accesului liber la raft şi infiinţarea de săli de lectură şi la nivelul bibliotecii comunale (aproximativ 10 biblioteci comunale au sală de lectură).

-valorificarea fondului monografic, al tradiţiilor şi obiceiurilor zonei, cunoaşterea personalităţilor locale, colaborarea cu biserica şi şcolile,

antrenarea elevilor în aceste activităţi şi sprijin pentru (întocmirea de parteneriate de colaborare cu acestea) elaborarea monografiei localităţii respective.

-introducerea în mass-media locală a informaţiei privind activitatea bibliotecii.

-informarea publicului asupra fondului de carte, orar, activităţi specifice de popularizare a bibliotecii (foi volante, pliante, „vizite" pentru elevi „Ziua deschisă a bibliotecii").

-stabilizarea pe post a bibliotecarului, atenţie pentru pregătirea profesională a bibliotecarului, de preferat cursurile de la centrul Bucureşti, dar şi activităţile practice de la întîlnirile profesionale din judeţ sau chiar îndrumările la locul de muncă, antrenarea în participarea la activităţi judeţene, mai ales de animaţie culturală.

-înfiinţarea de colective de sprijin formaze din intelectualii comunei (la biblioteca Talpa, nou inaugurată a fost organizată o consfătuire cu toţi intelectualii comunei, inclusiv administraţia locală, care a avut ecou la nivelul localităţii).

-organizarea de întâlniri profesionale la nivel central sau pe centre metodice, în vederea îmbunătăţirii activităţii, pentru marcarea unor evenimente sau semnalarea unor greutăţi şi realizări.

O societate bogată sau săracă, nu renunţă la bibliotecă. Dacă vrem ca satele noastre să înregistreze progresele atât de mult aşteptate pe toate planurile, atunci cultura poate şi trebuie să joace un rol esenţial, iar biblioteca se poate constitui într-un instrument necesar şi util în acest important demers.

Local Community and Public Library – Landmarks on Comunal Librairies from Teleorman County

Abstract

After a short historical presentation, concerning the regional libraries from Teleorman and their present state of things, we have to admit that there are some problems the regional libraries are dealing with: places, the acquisition of books, the relationship with the local administration and community, personnel and its professional training, the organization of library and its activity – information, the creation of methodic centers, the organization of profesional discussions / meetings, giving information to public, the spreading activities of library and diffusion of books, the conection with mass-media.

Cărţi şi biblioteci în protopopiatul Reghin la început de secol XX

Beatrice Doboczi

Studiul de faţă îşi propune să pună în valoare o parte din informaţiile referitoare la biblioteci, cărţi şi lectură, obţinute din documentele păstrate în fondul arhivistic **Protopopiatul ortodox Reghin**[1]. Cercetând fondul amintit, cu precădere documentele create în anii 1867-1916, am constatat că tagma preoţească, de la protopop la preoţii din satele aparţinătoare protopopiatului reghinean s-au implicat, mai mult sau mai puţin, în acţiuni menite convingerii ţăranilor noştri că ştiinţa de carte şi lectura sunt benefice atât pentru ei cât şi pentru copiii lor.

Despre biblioteci în sensul dat de noi astăzi, cea mai veche informaţie am găsit-o intr-o circulară protopopească din anul 1875[2], prin care se convoca sinodul protopopesc şi se comunicau celor interesaţi problemele ce urmau a fi discutate, între care şi cea privind infiinţarea unei biblioteci tractuale. Până în anii de început ai secolului XX nu am mai găsit alte informaţii privind această instituţie, ceea ce nu exclude posibilitatea descoperirii lor în viitor. În rapoartele de activitate întocmite de protopopii reghineni după 1900 problema bibliotecii protopopeşti revine aproape în fiecare an. Astfel, în raportul de activitate pe anul 1904[3], prezentat sinodului protopopesc la începutul anului 1905, protopopul Galaction Şagău precizează că biblioteca de la sediul protopopiatului a ajuns la un număr de 120 de tomuri, cea mai mare parte dintre ele fiind "*compactate*". Nu se oferă alte date privind genul acestor cărţi sau dacă cineva le citea. Numărul acestora a rămas constant în anii următori, aşa cum rezultă din rapoartele de activitate din 1906[4], 1910[5], 1913[6] şi 1914.[7]

---

[1] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Mureş, **Protopopiatul ortodox-român Reghin**, inv. 848.

[2] **Idem**,, dosar 28, f. 49.

[3] **Ibidem**, dosar 57, f. 15-18.

[4] **Ibidem**, dosar 59, f. 25-26.

[5] **Ibidem**, dosar 62, f. 23-24.

[6] **Ibidem**, dosar 65, f. 75-80.

[7] **Ibidem**, dosar 66, f. 267-278.

În raportul privind activitatea protopopiatului pe 1906[8] se face precizarea că existau câteva biblioteci şcolare, cu un total de 314 volume, fără alte amănunte referitoare la localităţile în care acestea funcţionau, ce fel de cărţi ofereau cititorilor sau cine erau aceştia. Informaţiile privind situaţia bibliotecilor şcolare lipsesc pentru anii imediat următori.

Protopopul Vasile Duma, succesorul părintelui-protopop Galaction Şagău, prezentând raportul de activitate pe 1912[9] în faţa sinodului convocat la începutul anului 1913, abordează problema bibliotecilor existente în protopopiat. Referindu-se la biblioteca tractuală, constată cu amărăciune că este "*necercetată de nime*", deci nici măcar de preoţi. Luând în discuţie situaţia din parohii, precizează că s-au înfiinţat biblioteci în Deda, Filea, Ibăneşti, Jabeniţa şi Săcalul de Pădure. Dintre acestea se distingea cea din Săcalul de Pădure care deţinea un fond de carte de 3-400 de volume. Celelalte biblioteci funcţionau doar cu numele, pentru că "*nu putem vorbi de cărţi*". Concluzia protopopului merită citată: "*E timpul să ne interesăm şi de acest mijloc de înaintare în cultură* (biblioteca – n.n.B.D.) *a poporului şi să lăsăm la o parte indolenţa păcătoasă*".

În anul următor, acelaşi protopop va raporta[10] sinodului care era situaţia bibliotecilor de pe teritoriul protopopiatului Reghin în 1913. După ce menţionează că biblioteca tractului are acelaşi număr costant de volume (120), comunică celor prezenţi la adunarea sinodală că la conferinţa preoţească s-a luat hotărârea ca fiecare preot să contribuie cu 3 cor. pentru aceasta. În continuarea raportului se dau mai multe informaţii despre bibliotecile parohiale şi chiar despre fondul de carte deţinut de unele dintre ele. Funcţionau biblioteci pe lângă parohiile din Deda, Dumbrava (42 vol.), Filea (86 vol.), Hodac (186 vol.), Ibăneşti, Topliţa (25 vol.), Idicel-sat (30 vol.), Potoc[11] (29 vol.), Săcalul de Pădure (430 vol.) şi Jabeniţa. Se observă uşor că numărul bibliotecilor crescuse la nivel de protopopiat de la cinci la zece, deci se dublase, iar biblioteca cea mai dotată rămânea cea din Săcalul de Pădure. Protopopul făcea importanta precizare că s-au înfiinţat biblioteci şcolare în parohia Potoc (73 vol.) şi Săcalul de Pădure (150 vol.).

---

[8] vezi nota 3.

[9] vezi nota 5.

[10] vezi nota 6.

[11] azi Deleni, jud. Mureş.

De asemenea în câteva comune (nu se precizează care) funcţionau biblioteci înfiinţate de despărţământul Astrei.

În acelaşi raport se semnalează aspectul pozitiv al răspândirii lecturii în rândul credincioşilor, care şi-au făcut abonamente la diferite ziare şi reviste. Concluzia se impunea de la sine: era necesară implicarea mai viguroasă a preoţilor în cultivarea lecturii de cărţi şi reviste între enoriaşii lor, pentru că numai în acest fel bibliotecile existente îşi împlineau menirea şi cărţile de pe rafturile acestora "*nu vor sta colbuite*".

Despre cărţi, biblioteci şi interesul pentru lectură în rândul populaţiei ortodoxe de pe văile Mureşului şi Gurghiului, date interesante ne-au oferit protocoalele[12] (procesele verbale) încheiate în comunele din protopopiat cu ocazia vizitelor canonice efectuate de protopopul Vasile Duma în cursul anului 1912. Spre deosebire de anii anteriori, protocoalele amintite au fost redactate prin completarea unui chestionar tipizat, cu titlul "*Rezultatul vizitaţiunii canonice din anul…*", având cinci capitole (Biserica, Oficiul parohial, Parohul, Şcoala şi Epitropia), fiecare capitol având mai multe întrebări. La capitolul I, punctul 3 se cereau precizări privind cărţile bisericeşti existente, starea lor şi ce cărţi de ritual lipsesc. La capitolul III, punctele 6 şi 7 sunt puse, printre altele, şi următoarele întrebări: "*Ce ziare ceteşte parohul?*", respectiv "*Ce ziare cetesc credincioşii?*" La punctele 12-13 se cer informaţii despre existenţa sau inexistenţa bibliotecii parohiale şi dacă "*Cetesc credincioşii cărţi din acea bibliotecă*". Un capitol al chestionarului are ca obiect viaţa şcolară, la punctul 10 întrebările referindu-se la biblioteca şcolară: dacă aceasta funcţionează, de câte cărţi dispune, ce fel de cărţi, cine le citeşte şi "*sub a cui priveghiare*". S-au păstrat până astăzi chestionarele completate pentru 19 localităţi din protopopiatul Reghin, având statut de parohie-materă sau filie.

Astfel, în Deda[13] funcţiona o bibliotecă parohială, cititorii fiind din rândul tineretului, dar şi o bibliotecă şcolară cu 30 de cărţi. La celelate întrebări privind biblioteca şcolară nu se dau răspunsuri.

În biserica din Hodac[14] lipseau Mineele; funcţiona biblioteca parohială, având cititori, fără a se preciza cărei categorii sociale sau de vârstă aparţin.

---

[12] ANDJ Mureş, **Proropopiatul ortodox român Reghin,** dosar 64.

[13] **Idem,** f. 152-153.

[14] **Ibidem,** f. 146-147.

Pe lângă şcoală funcţiona o bibliotecă al cărei fond de carte cuprindea 175 de cărţi (literatură, economie, beletristică), cititorii fiind *"tineri şi bărbaţi"*, sub îndrumarea dascălului din sat.

La Filea[15] biserica avea toate cărţile necesare slujbelor preoţeşti; funcţiona biblioteca parohială, având cititori, la fel şi cea şcolară, cu 60 de cărţi cu conţinut literar şi didactic, fără a se preciza dacă acestea erau citite de cineva sau nu. Din protocolul încheiat la Ibăneşti[16], aflăm că biblioteca parohială era "neînsemnată", cititori nu sunt, iar cea şcolară nu exista. Lucru pozitiv era acela că biserica era dotată cu toate cărţile necesare, acestea fiind în stare bună.

Parohia Idicel-sat[17] nu avea bibliotecă parohială, nici şcolară, însă funcţiona o bibliotecă a despărţământului Astrei, frecventată de credincioşi. În Idicel-pădure[18] cărţile bisericeşti erau toate, dar nu funcţiona nici o bibliotecă.

Chestionarul completat în Lueriu[19] consemnează lipsa Mineelor din biserică, iar celelalte cărţi de tipic erau "*slabe*", adică într-o stare precară. Nu exista bibliotecă parohială, însă şcoala avea o bibliotecă dotată cu 60 de cărţi de poveşti şi literatură pentru copii, citite de elevi.

Parohia Maerău[20] nu avea bibliotecă; la întrebările referitoare la biblioteca şcolară şi la cărţile din biserică nu s-a răspuns. Nici pentru filia parohiei de mai sus, Disnaeu[21] nu avem date despre funcţionarea vreunei biblioteci.

Dacă în biserica din Meşterhaza[22] erau toate cărţile cerute de cultul ortodox, în localitate nu exista nici o bibliotecă. Aceeaşi situaţie era în Mureş-Cueşd[23], Poleţi[24] şi filia acesteia, Răstoşnea[25], Potoc[26], Rîpa de Jos[27], Rîpa de Sus[28], Dumbrava[29] şi Urisiul de Sus[30].

---

15 **Ibidem**, f. 148-149.
16 **Ibidem**, f. 144-145.
17 **Ibidem**, f. 142-143.
18 **Ibidem**, f. 140-141.
19 **Ibidem**, f. 136-137.
20 azi Aluniş, jud.Mureş; **Ibidem**, f. 134-135.
21 azi Vălenii de Mureş: **Ibidem**, f. 132-133.
22 azi Stînceni, jud. Mureş; **Ibidem,** f. 129-131.
23 azi Pietriş, jud. Mureş; **Ibidem,** f. 127-128.
24 azi Lunca-Bradului, jud. Mureş; **Ibidem**, f. 120-121.
25 azi Răstoliţa, jud. Mureş; **Ibidem**, f. 118.
26 **Ibidem,** f. 122-123.

În Topliţa[31] funcţiona numai bibliotecă şcolară, dar nu ştim nimic despre numărul de cărţi, conţinutul lor şi dacă era cineva interesat de citirea acestora.

Din motive necunoscute în Jabeniţa[32] nu s-a completat răspunsul la nici o întrebare din chestionar.

În anul 1907 Consistoriul Arhidiecezan din Sibiu, prin ordinul nr. 11 323 din 16 octombrie[33], a cerut protopopiatelor subordonate să comunice titlurile cărţilor de rit din bisericile parohiale aflate în jurisdicţia proprie. Evidenţa era necesară pentru a se stabili ce cărţi trebuie retipărite. În arhiva documentară a Protopopiatului ortodox Reghin am găsit câteva rapoarte ale preoţilor-parohi în această problemă. Am selectat doar informaţiile mai importante. Astfel, preotul din Hodac, Zaharia Lupu, nu raportează nimic despre cărţile bisericii, dar comunică faptul că are ***Noul Testament*** şi ***Îndreptarea Legei***, precizând că acestea sunt "*foarte vechi, de 260 ani*"[34].

Cel mai complet raport privind cărţile bisericeşti aparţine parohului din Maerău, Alexandru Niculescu, raportul purtând dat de 22. 03. 1911.[35] Este vorba de o listă a tuturor cărţilor religioase aflate în bisericile din parohia sa şi din filia Disnaeu, cu precizarea anului şi a locului tipăririi lor, precum şi numele mitropolitului şi chiar şi al voievodului în timpul cărora cărţile au văzut lumina tiparului. Biserica din Maerău avea 15 cărţi ritualice.

---

27 **Ibidem,** f. 116-117.

28 azi Vătava, jud. Mureş; **Ibidem,** f. 124-125.

29 **Ibidem**, f. 150-151.

30 **Ibidem,** f. 110-111.

31 **Ibidem,** f. 112.

32 **Ibidem,** f. 138-139.

33 ANDJ Mureş, **Protopopiatul ortodox român Reghin,** dosar 59, f. 48.

34 **Idem,** f. 41.

35 ANDJ Mureş, **fond citat,** dosar 63, f. 59.

* Constantin Racoviţă, domn al Ţării Româneşti (1763-1764) – cf. **Istoria României în date,** Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971.

** cf. **Idem,** Alexandru Ipsilanti (1774-1782).

*** cf. **Ibidem**, Alexandru Calimachi (1795-1799).

Nu impresionează atât numărul cât vechimea unora dintre ele. Era vorba, printre altele, de ***Dumnezeieştile liturghii ale sfinţilor***, tipărit la Blaj în 1675, un ***Kiriakodromion***, tipărit la Bălgrad în 1699, ***Dumnezeieştile Evanghelii*** (Bucureşti, 1723), un ***Antologion*** din 1757, de la Rîmnic, cînd mitropolit aici era George, un ***Penticostariu*** datând din vremea voievodului Mihail Rakoviza* (am respectat ortografia celui care a redactat documentul – n.n.B.D.) şi a mitropolitului Kir. Jacob, tipărit în 1763, un ***Catavasiar*** (Blaj, 1777), mitropolit fiind George Maier, un ***Triod*** din acelaşi an, provenit din tipografia bucureşteană, voievod fiind Constantin Nicolae**, iar mitropolit Teofil Delabrit şi un ***Ceaslov*** de la Iaşi, din 1797, tipărit în vremea domniei lui Alexandru Ioan*** şi a mitropolitului Kyr Iacob. Despre două Octoihuri, preotul spune că *"nu să ştie de când sunt"*; celelalte cărţi datau din secolul XIX şi chiar XX, cum era ***Apostolul***, tipărit la Sibiu în anul 1900.

În biserica din Disnaeu[36] se păstrau nouă cărţi, cele mai vechi fiind ***Dumnezeieştile liturghii***, din anul 1728, tipărită la Bucureşti, când mitropolit era Daniil, un **Ceaslov** de Blaj din 1795 şi un ***Straşnic*** tot de Blaj, fără a se preciza anul ci doar că era din vremea împărătesei Maria Tereza (1740-1780). Celelalte cărţi de rit datau din secolul XIX, între care un ***Minei***, despre care se afirmă că *"este scris cu mâna pe la 1800"* şi că *"e tare legibil"* (lizibil – n.n.B.D.), un ***Evhologion*** (Bucureşti, 1896) şi un ***Apostol*** (Sibiu, 1851). Menţionăm că anii de apariţie a unora dintre cărţile trecute în listă au fost notaţi în grafia chirilică (mulţumesc colegului Peter Moldovan pentru sprijinul acordat în descifrarea cifrelor chirilice), ceea ce se datorează, credem, necunoaşterii de către preot a alfabetului chirilic, el copiind cifrele aşa cum erau pe filele cărţilor respective.

Documentul prezentat se constituie într-o dovadă, ce se alătură altora potrivit cărora în Ardeal au pătruns şi au circulat cărţi tipărite în spaţiul extracarpatic necesare bisericilor ortodoxe. Se observă, de asemenea, că în bisericile ortodoxe din Maerău şi Disnaeu şi, probabil în multe altele, se păstrau şi, cu siguranţă se foloseau la îndeplinirea funcţiilor preoţeşti, cărţi sfinte tipărite în tipografia greco-catolică din Blaj, concluzia fiind că exista identitate de rit şi credinţă creştină la românii ardeleni, despărţiţi, prin nevolnicia vremurilor în două biserici, dar rămaşi fii ai aceluiaşi neam.

---

[36] **Idem.**

Se poate afirma, fără teama de a greşi, că, la început de secol XX, în comunităţile ortodoxe din Protopopiatul ortodox al Reghinului cărţile cele mai de preţ erau cele bisericeşti. Instituţia bibliotecii laice era la început de drum; cu excepţia câtorva parohii; creştinii ortodocşi în frunte cu preotul-paroh şi învăţătorul nu erau convinşi încă de utilitatea existenţei unei biblioteci, pe lângă biserică sau şcoală, ca o cale spre lumină, o poartă spre lume şi un mijloc prin care ţăranul român putea să iasă din întunericul neştiinţei, aflând adevărul proverbului "*dacă ai carte, ai parte*".

Livres et bibliothèques dans l'archidiocèse Reghin pendant le XX-ème siècle

Résumé

D`abord de XX-ème siècle, dans les paroisses orthodoxes de l´Archidiocèse Orthodoxe Reghin les bibliothèques laïques étaient très insignifiants. En 1906 éxistaient quelques bibliothèques scolaires qui avaient un total de 314 livres. En 1912 la plus importante bibliothèque paroissiale était en Săcalul de Pădure, où étaient 300-400 de livres. En l´année suivant dix paroisses orthodoxes avaient bibliothèque. La plus grande bibliothèque était en Săcalul de Pădure; ici les livres étaient au nombre de 430.

En 1913 s´ont fondé les bibliothèques scolaires en Săcalul de Pădure (150 de livres) et en Deleni (73 de livres). Ces livres étaient de litterature, d´économie et d´histoires pour les enfants.

Les plus lues et les plus importantes restaient les livres ecclèsiastiques. En 1911 le curé de paroisses orthodoxes Aluniş et Vălenii de Mureş communique les livres existaient dans les deux églises. En l´église de Aluniş étaient 15 livres; les plus anciens étaient de XVII-ème siècle. L´église de Vălenii de Mureş avait neuf livres; le plus ancien etait de 1728. Les documents utilisés pour cette étude proviennent parmi le fond documentaire ***L´Archidiocèse Orthodoxe Roumaine Reghin***, conservé à l´Archives Nationales – la Direction Départementale Mureş.

„Cartea de aur”- act de identitate culturală a Bibliotecii Judeţene Mureş

Monica Avram
Biblioteca Judeţeană Mureş

Valoarea unei biblioteci nu poate fi apreciată doar după numărul cărţilor deţinute şi nici după sumele imense de bani investite de-a lungul timpului. Valoarea unei biblioteci constă în impactul pe care activităţile sale îl produc asupra populaţiei, precum şi în numărul mare al celor pe care îi implică în activităţiile obişnuite. Nu în ultimul rând, valoarea este dată de personalităţiile din diferite domenii ale vieţii publice – culturale, ştiinţifice etc. – care îi păşesc pragul.

„Cartea de aur” a Bibliotecii Judeţene Mureş îşi îndeplineşte rolul tradiţional de păstrătoare a unor impresii şi gânduri favorabile instituţiei noastre, exprimate de-a lungul acelor aproape nouă decenii de activitate. A însoţit toate acţiunile şi manifestările desfăşurate în Palatul Culturii din localitate, încă de la inaugurarea sa în anul 1913. Iniţial, cartea de însemnări deservea întregul palat – biblioteca, pinacoteca, muzeul de istorie şi arheologie, şcoala de muzică etc. – care reprezenta unul dintre principalele obiective culturale ale oraşului nostru.

Deschisă în 1913, biblioteca s-a bucurat de-a lungul anilor de prezenţa a numeroase personalităţi ale vieţii publice româneşti. Numele unora va fi doar amintit pe parcursul acestei comunicări, în condiţiile în care nu avem, ca semn al trecerii lor prin Târgu Mureş, decât semnătura, iar presa vremii – dacă este accesibilă – nu ne oferă detalii legate de momentul vizitei.

De menţionat faptul că, în primul deceniu de existenţă, în „Cartea de Aur” nu se înregistrează decât semnături; primul text propriu – zis datează din 28 iunie 1922 şi aparţine reprezentanţilor „Societăţii institutorilor şi institutoarelor din România”; un text simplu, clar şi sugestiv: „*am vizitat palatul cultural din Târgu Mureş şi am rămas încântaţi*!”

Nu putem trece însă cu vederea vizitele onorante desfăşurate de-a lungul acestui deceniu – să-i spunem – de tăcere, deceniu în care biblioteca s-a bucurat de prezenţa unor personalităţi de prim rang: Emil Haţieganu (1921), Emanoil Bucuţa (16 mai 1921).

Anul 1922 marchează prezenţa la Târgu Mureş a reginei Maria şi a principesei Ileana, atunci în vârstă de numai 14 ani. Pagina rezervată familiei regale a fost ulterior completată cu o frumoasă coroană legată într-o fundă tricoloră. De altfel, membrii familiei regale vor reveni la Târgu Mureş destul de des, Palatul Culturii nefiind omis la nici o vizită. Astfel, o nouă semnătură a celor două alteţe regale apare la 11 august 1924. Principesa Ileana se întoarce şi în 1926, în timp ce viitorul rege Mihai – un copil de numai 10 ani – semnează la 26 septembrie 1931. Ziarele vremii menţionează trecerea familiei regale prin judeţul nostru cu regularitate în lunile august-septembrie; regele şi apropiaţii săi erau fie în drum spre munţii Gurghiului sau spre pădurile Lăpuşnei la vânătoare, fie în drum spre staţiunea de la Sovata, pregătită an de an pentru a-şi primi oaspeţii[1].

Palatul Culturii este vizitat în 1922 şi de către „primatul României" Miron Cristea; Iorga semnează la rândul său la 22 iulie 1922, lăsând în urmă un text deja celebru: „*Am vizitat frumosul interior al clădirii şi doresc ca în noul stat cultura maghiară să-şi păstreze toate drepturile în marginile elementului maghiar*." Nu putem trece cu vederea nici prezenţa unor oameni de cultură precum: Al. Tzigara-Samurcaş, a cărui vizită poate fi pusă în legătură cu activitatea de bibliotecar a lui Aurel Filimon, fost secretar al Muzeului de Artă Naţională (1914, 1922), Emil Racoviţă (2 septembrie 1922), Emil Isac (toamna 1922).

În scurt timp, organizarea seriei de şezători a „**Tinerimei Române**" îl aduce la Târgu Mureş pe Sextil Puşcariu. Presa vremii vorbeşte despre cea de a şasea conferinţă susţinută în faţa publicului târgumureşean în legătură cu Liga Naţiunilor.[2] Deceniul al treilea este marcat însă şi de prezenţa la Palat a istoricului Vasile Pârvan (1925), a publicistului Onisifor Ghibu (1925), a ideologilor Vasile Goldiş şi Pan Halippa (1925), precum şi a poetului Ion Minulescu (1926). În 1926 semnează şi Moricz Zsigmond, iar un an mai târziu va susţine un mare concert la Târgu Mureş George Enescu.

---

[1] ***Viaţa la Sovata***, în ***Mureşul***, an III/29 din 22 iulie 1923.

[2] ***Culturale din Târgu Mureş*** în ***Mureşul***, an III / 24 din 3 decembrie 1924.

De altfel, între 1923-1938, el va susţine nu mai puţin de 7 concerte în localitate.[3] Nu în ultimul rând trebuie menţionată prezenţa lui Octavian Goga la 13 iulie 1932. El revine doi ani mai târziu, cu prilejul unui congres al Astrei – 8/9 septembrie 1934 – într-o companie de invidiat: Iuliu Haţieganu, Sextil Puşcariu, Ion Agârbiceanu, Emanoil Bucuţa.

Izbucnirea conflagraţiei mondiale, acutizarea crizei interne după 30 august 1940, se reflectă şi în plan cultural. La prima vedere, instituţia pare să-şi continue activităţile obişnuite: sunt organizate expoziţii de cărţi cu prilejul zilelor oraşului în 1935, 1936, au loc diferite manifestări: se dezvelesc monumente, sunt sărbătorite unele personalităţi de talie naţională etc. Cu toate acestea, se observă foarte clar o scădere a prezenţelor „oficiale" în oraş. Astfel, până la sfârşitul anilor 60 nu vom întâlni în „Cartea de Aur" decât semnături, uneori şi texte, aparţinând fie unor grupuri de elevi/studenţi excursionişti, fie unor grupuri de şcolari localnici, în numele cărora semnează profesorul însoţitor. Există însă şi unele însemnări lăsate de persoane particulare sau grupuri de muncitori de la diferite întreprinderi locale. De remarcat faptul că, există cazuri în care o persoană – profesor, inginer etc – revine periodic cu noi grupe de vizitatori, ceea ce subliniază faptul că biblioteca, aflată în centrul atenţiei după 1935, reprezintă o sursă permanentă de interes. Putem aminti în acest sens vizitele efectuate de Ion Lupaşcu, responsabil cu instructajul bibliotecarilor. El conduce două grupe de cursanţi, alături de care vizitează biblioteca în decurs de numai două zile, în octombrie 1951.

Un moment particular este reprezentat de vizita unei delegaţii engleze, conduse de profesorul Apostu de la Iaşi, delegaţie din care făceau parte şi scriitorul Jack Linsay şi soţia sa, Ann, la 26 august 1952. În mesajul adresat prietenilor români se subliniază necesitatea coordonării eforturilor pentru răspândirea culturii şi civilizaţiei în lume.

Ultima parte a însemnărilor, care acoperă în timp decenile 7 – 10, este probabil cea mai consistentă, nu doar prin numărul mare al vizitatorilor – ceea ce dovedeşte o activitate foarte bogată a bibliotecii – ci şi prin caracterul şi întinderea mesajelor adresate bibliotecarilor. „*Cu admiraţie pentru magnifica bibliotecă şi pentru cei care ştiu să o întreţină atât de luminoasă şi primitoare*", scria Eugen Jebeleanu la 8 decembrie 1969, în timp ce, cîţiva ani mai târziu, Irene Mazukievicz, reprezentantă a

[3] Hossu, Onisie, ***Mic îndreptar turistic: Târgu Mureş***, ed. II. Editura Sport-Turism, Tg. Mureş, 1981.

Ministerului Culturii şi Ştiinţei din Polonia, promitea la 20 septembrie 1980 că: „*plecând din Târgu Mureş, îi asigur pe toţi târgumureşenii că-i voi informa pe concetăţenii mei cu privire la tot ce am văzut frumos în ţara dvs. Nu voi uita niciodată aceste zile*!"

La 22 martie 1985 va semna în Cartea de Aur şi căpitan inginer cosmonaut Dumitru Prunariu; el răspunde astfel invitaţiei Consiliului Judeţean Mureş şi UTC de a susţine o conferinţă în sala de lectură a Bibliotecii Judeţene Mureş şi de a se întâlni cu cititorii Secţiei Tehnice.[4] Un mesaj de suflet este transmis oamenilor de cultură mureşeni şi de către prof. Ioan Buzaşi de la Blaj, prezent în oraşul nostru la 29 septembrie 1987 cu prilejul simpozionului „**Omagiu lui Timotei Cipariu. 100 de ani de la moarte**."[5] Manifestarea, organizată de Biblioteca Judeţeană Mureş şi de Comitetul de Cultură Mureş, prevedea şi o expoziţie la Biblioteca Teleki-Bolyai. Cu acelaşi prilej ne vizitează şi scriitoarea Grete Tartler. Emoţia trăită este relevată de mesajul transmis: "*Mulţumim pentru cinstea de a face parte dintr-un philobiblon mureşean alături de înaintaşul Cipariu*!"

Tot în septembrie 1987 semnează şi „poetul moţilor" Vasile Copiluchiatră: "*Iată de ce, când scriu aceste rânduri în Cartea de Aur a unei biblioteci care rivalizează cu cele mai mari, îmi vine să semnez în genunchi, sărutând, în acest fel, pământul acestei vatre sacre româneşti*!" Este, de altfel, unul dintre vizitatorii obişnuiţi ai oraşului; presa vremii aminteşte prestaţia sa de excepţie cu prilejul unui simpozion dedicat vieţii şi activităţii lui Emil Dandea, pe care l-a cunoscut personal.[6]

Invitat de onoare este şi Eugen Evu, cel care va susţine comunicarea „**Sub semnul celor două Sarmisegetuse**" şi un recital de versuri din creaţia proprie la 21 noiembrie 1987, cu prilejul aşa-numitului simpozion „**Eroul strămoşilor, strămoşul eroilor**."[7]Atmosfera creată la Sala Palatului l-a determinat să afirme: „*am fost bucuros a simţi, prin lucrătorii Bibliotecii Judeţene, o comuniune de simţire desăvârşită*." La atmosfera de perfectă înţelegere, organizare şi culturalizare se referă şi Lucian Valea care, la 29 martie 1988, este invitat la Biblioteca Judeţeană Mureş pentru o întâlnire cu admiratorii săi: „*cărturarilor mureşeni din această*

---

[4] ***Steaua roşie***, an XXXVII / 67 (8377) din 21 martie 1985.

[5] ***Idem***, an XXXVIII / 228 (9157) din 26 septembrie 1987.

[6] ***Cuvântul liber***, an VIII / 136 (1776) din 20 august 1996.

[7] ***Steaua roşie***, an XXXVIII / 276 (9205) din 21 noiembrie 1987.

extraordinară bibliotecă, cultivatori şi apărători ai limbii române, omagiul meu sincer şi entuziast!"[8]

Un moment de excepţie îl reprezintă vizita a doi bibliotecari clujeni la 21 aprilie 1989 – Irina Petraş şi Traian Brad. Domniile lor – oameni care şi-au dedicat viaţa cărţilor – ne oferă definiţii de suflet ale bibliotecii, ceea ce dovedeşte o profundă cunoaştere a rolului pe care cartea îl are în societate: „*biblioteca este un paradis, un labirint benefic, în care omul nu se pierde, ci se câştigă*." Traian Brad continuă pe acelaşi ton: „*pentru oamenii acestor locuri, Biblioteca Judeţeană este o oază de lumină, de ştiinţă şi cunoaştere prin intermediul cărţii*!"

Despre vizita efectuată la Târgu Mureş de către Emilian, episcop de Alba-Iulia, în iulie 1989, ziarele evită să pomenească. Cu toate acestea, ierarhul a trecut prin oraşul nostru, a poposit la Biblioteca Judeţeană şi la cea Telekiană şi, mai mult, a oferit instituţiei noastre trei cărţi de o neprețuită valoare: ***Biblia lui Şerban Cantacuzino*** (1688), reeditată sub egida Patriarhiei Române în 1988; „***Biserici de lemn în episcopatul Alba-Iulia, mărturie de creaţie şi cntinuitate românească***, precum şi o ediţie critică a ***Bucoavnei de la Bălgrad*** (1699), apărută în Editura Centrului Patriarhal Alba Iulia. De asemenea, în mesajul său scris, apreciază bogăţia documentelor găsite aici, bine păstrate, organizate şi valorificate de personalul instruit.

O altă faţă bisericească, ÎPS Antonie Plămădeală, mitropolitul Ardealului, şi-a înscris la rândul său numele în Cartea de Aur. Domnia sa a participat, în calitate de oaspete de onoare, la simpozionul dedicat împlinirii a 200 de ani de la redactarea celui mai important act politic al românilor transilvăneni din secolul al XVIII-lea, ***Supplex Libellus Vallachorum***. Manifestarea s-a desfăşurat în perioada 17 – 18 mai 1991, fiind doar un moment al programului mult mai amplu, intitulat „**Zilele Şcolii Ardelene**", aflat la ediţia a doua.[9] Mitropolitul vizitează şi expoziţia de carte veche „Cultura şi civilizaţia transilvăneană în secolul al XVII-lea" şi consideră că întregul program la care a luat parte este o realizare de mare valoare; mai mult, exponatele văzute „*fac dovada unor prezenţe culturale,*

---

[8] ***Idem***, an XXXIX / 74 (9311) din 29 martie 1988.

[9] ***Manifestări de spiritualitate şi trăire românească***, în ***Cuvântul liber***, an III / 91 (364) din 21 mai 1991.

artistice şi spirituale într-o zonă dintre cele mai importante. Totul se înscrie ca un act de mare cultură în viaţa Târgu-Mureşului!"

Cu acelaşi prilej ne vizitează şi dr. Ioan Lungu. Atmosfera creată la Palat pare atât de veridică, încât exclamă: "*Îl simt pe Iancu undeva lângă mine, mi-e foarte dor de el...Îl aştept pretutindeni în ţara asta*!"

O prezenţă care nu poate fi trecută cu vederea este cea a lui Marin Sorescu, cel care a vizitat biblioteca şi a semnat în Cartea de Aur de două ori. Prima vizită – 16 aprilie 1976 – este, după cum reiese din mesajul înscris, „*o minunată întâlnire cu iubitorii de poezie din Târgu Mureş*." Despre cea de a doua, aminteşte şi presa vremii;[10] vizita începe la Biblioteca „Petru Maior" din Reghin, pentru a continua apoi la Biblioteca Judeţeană Mureş, unde vor fi lansate mai multe cărţi: ***Traversarea***, ***La lilieci*** (cartea V), ***Iona***, ***Lulu şi Gulu-Gulu***. După 20 de ani, domnia sa constată că: „*s-a păstrat atmosfera culturală şi biblioteca rămâne la acelaşi înalt nivel cultural. Entuziasmul meu pentru acest spaţiu de suflet rămâne, de asemenea, neschimbat*!"

Am amintit în aceste rânduri doar o mică parte a celor care, de-a lungul anilor, au vizitat Biblioteca Judeţeană Mureş. O trecere mai amplă în revistă i-ar include şi pe : Simion Mândrescu (1924), Ion Bocioagă (1935), Dan Simonescu (1956), Vasile Netea (1967), Mircea Dinescu, Viriciu Gafiţa (1984), Silvestru Patiţa (1989), George Anca (1991, 1992), Nicolae Tanco (1991), Ştefan Pascu (1993), Dumitru Irimia (1994) şi mulţi alţii. Prezenţa unor astfel de oameni dă valoare Bibliotecii Judeţene Mureş, dovedeşte faptul că instituţia se achită de responsabilităţile care îi revin. Şi pentru ca lucrurile să rămână neschimbate, nu trebuie decât să urmăm îndemnul oferit de un oarecare colonel Berindei în 1927: „*Daţi celor ce vă cer hrană intelectuală*!"

---

[10] ***Marin Sorescu la Târgu Mureş***"în ***Cuvântul liber*** an XII / 227 (1585) din 18 noiembrie 1995.

„The Golden Book" – Document of Cultural Identity of Mureş County Library

Abstract

The Golden Book is one of the most important documents that confirms the well-done activity in a cultural institution, such as a library.

The Golden Book of Mureş County Library collected, during almost nine decades of existence, the signatures of famous personalities from different branches of culture, science, politics, music etc. At the beginning, The Golden Book served the entire Cultural Palace at the town, which was built in 1913, and that contained: a library, a historical and archaeological museum, a music school etc.

During decades, the messages became more and more consistent and referred to the cultural activities that took place in the library, to the various types of books that could be find there, to the devotedness of all the librarians concerning their work. The testimonies ofered by The Golden Book are completed by ancient newspapers, which give us information about the presence in our town of some very important persons, such as: the royal family (1922, 1924, 1926, 1931), Nicolae Iorga (1922), Vasile Pârvan (1925), George Enescu (seven concerts between 1923-1938), Octavian Goga (1932), Dan Simionescu (1956), Mircea Dinescu, Antonie Plămădeală, the metropolitan bishop of Transylvania (1991), Ştefan Pascu (1993) etc.

CARTE. LECTURĂ. BIBLIOTECĂ

Elogiu bibliotecarului

Sidonia Puiu
Biblioteca Academiei Române Cluj-Napoca

Nu demult, francezul François Lapèlerie publica un articol în care îşi punea întrebarea dacă "*există valori profesionale de bază ale activităţii bibliotecarilor, care să-şi regăsească întreaga lor motivaţie chiar şi la începutul secolului XXI.*"[1] Cu alte cuvinte, dacă profesia de bibliotecar ar avea vreo calitate universală esenţială, care a dăinuit în timp şi care ar putea-o legitima între profesiile secolului XXI. E de mirare să-ţi pui o astfel de întrebare când eşti format şi trăieşti încă în cultura cărţii şi în "alexandriile" ei instituţionale.

Pentru una din cele mai vechi şi nobile profesii, o profesie legată de spiritualitatea şi cultura umanităţii căreia i-a fost în timp – făurar, trezorier, atent şi inteligent organizator, pentru meritul de a fi asimilat evolutiv competenţe tot mai complexe, - încercăm să răspundem provocării de fond. Nu aliniind o sumă de norme, standarde, clasificări, definiţii şi delimitări de suprafaţă exclusiv pragmatice, ci căutându-i semnificaţiile spirituale fundamentale, cunoscându-i şi invocându-i mereu experienţa seculară, valoarea ei socială, calitatea de suport al progresului societăţilor omeneşti, rolul ei civilizator.

Cei ce au scris, cei ce au asigurat dăinuirea, continuitatea scrierilor prin copieri succesive, cei ce le-au transpus în litera tiparului, cei ce au adunat, salvând de la pieire, manuscrise şi cărţi vechi de valoare inestimabilă, în armarii şi biblioteci, cei ce le-au pus în rânduială gândind reguli, sisteme de ordonare şi regăsire a informaţiei – s-au aflat între minţile luminate ale Orientului şi Occidentului antic, medieval şi modern: teologi, călugări, învăţaţi, filosofi, istorici, filologi şi, nu în ultimul rând, oameni de stat, regi şi împăraţi luminaţi, între care descoperim iluştrii bibliotecari şi pasionaţi bibliofili (v. Anexa).

[1] ***Bulletin des Bibliothèques de France*** (Paris), 45, nr. 1, 2000, p. 33-40.

Într-o perspectivă metaforică, ei par nişte "*atlaşi ce ţin în cârcă pământul culturii*"[2].

Cu puţine excepţii, consemnate de istoria culturală, slujitorii acestor profesiuni s-au petrecut într-un modest anonimat, pe care societăţile/civilizaţiile ce s-au succedat le-au valorizat diferenţiat sau chiar le-au ignorat. Argumentele axiologice ni le oferă în afara istoriei scrisului şi a cărţii, a tiparului şi a bibliotecilor – istoria artei. Aceasta reţine în receptivitatea şi expresia artelor (sculptură, desene, iconografie, ilustraţie de carte, gravuri etc.) personaje, personalităţi, meserii ale scrisului şi ale facerii cărţilor. Un personaj-cheie ce vine din lumea asiro-babiloniană, egipteană, greacă, romană este **scribul**. Înaintea tuturor, este **scribul egiptean**, sacerdot-savant, ministru sau sclav, care ştie (într-o societate ce nu cunoaşte scrisul şi cititul) a trasa/desena hieroglife, semne/simboluri, cu care produce scrieri. Ştiinţa sa e cea dintâi între toate meseriile. Pe ea se fundamentează statul şi societatea, gândirea egipteană, ce şi-a menţinut valorile timp de trei milenii. În vremea piramidelor, principii regali îşi rezervau dreptul de a li se face statui în chip de scrib; pe pereţii mormintelor din piramide se păstrează nenumărate scene din viaţa zilnică, cu scribi. Amintim, dintre cele care au biruit timpul până la noi, **Scribul de la Cairo** (calcar, Saccara, începutul dinastiei a V-a), **Scribul de la Luvru** (calcar), ce reprezintă un înalt demnitar din dinastia a V-a, ce personifică inteligenţă, luciditate. O capodoperă a artei antice, impecabil echilibrată şi un simbol al acestei civilizaţii.

Lângă opere de artă ale antichităţii se aliniază o lucrare epocală de erudiţie şi profesionalism, un monument de cultură al antichităţii alexandrine – prima traducere a Vechiului Testament din texte originale ebraice în limba greacă. Elaborată între anii 301-150 î.Ch., la Alexandria, de către 70-72 învăţaţi scribi şi copişti ai vremii, ***Biblia septuaginta*** rămâne unul din izvoarele de neocolit ale Bibliei în toate timpurile.

Scribul-copist medieval, atelierul său de lucru, **scriptoriul**, devin simboluri grafice, motive decorative frecvente în arta miniaturilor din manuscrisele şi cărţile creştine ale secolelor XI-XV. Pe un ***Missal*** din Troyes (secolul al XI-lea) este reprezentat un călugăr-copist, pupitrul său format din două planşe suprapuse, pe care scrie, cu foile de pergament în preajmă.

---

[2] Puiu, Sidonia, ***op. cit.***, p. 98-100; v. şi ANEXA.

În epoca carolingiană fiecare manuscris al vreunei evanghelii începea cu un portret al evanghelistului nelipsit de simbolul cărţii. Sfinţii irlandezi apar totdeauna pictaţi cu o carte în mână sau înconjuraţi de cărţi.

După invenţia tiparului şi în tot secolul XVI ne întâlnim cu imagini ale scriptoriului, în gravuri, cu portrete ale sfinţilor (Sf. Hieronymus, autorul primei traduceri a Bibliei în limba latină – ***Biblia Vulgata***, secolul al IV-lea d.Ch.), portrete ale tipografilor (Bonifaciu Amerbach, Christoph Plantin de P. P. Rubens), portrete ale marelui umanist olandez Erasmus din Rotterdam, Luvru-Paris, pictat de către Albrecht Dürer, printre altele şi mare ilustrator de incunabule, sau de către Hans Holbein cel Tânăr, ce-l înfăţişează pe Erasmus în postura unui scrib la pupitrul său de lucru etc.

Istoria cărţii manuscrise în Europa, până la momentul epocal GUTENBERG (secolul al XV-lea), are în centrul său, ca principalul artizan al scrierilor pe **scribul-copist** şi **bibliotecar**. Este uimitor să constatăm că peste nouă secole (secolele V/VI – secolul al XV-lea) siguranţa şi mântuirea patrimoniului literar, filosofic şi ştiinţific al lumii a depins de scribii-copişti.[3] Sub autoritatea lor au stat viaţa şi acurateţea textelor (caligrafiere, colaţionare, corectură), modul lor de redactare, de punere în pagină şi chiar ilustraţia manuscrisului. El trebuia să dobândească destulă cultură generală, dar şi ştiinţa limbilor, gramatica lor, mai ales greaca şi latina.

Deşi influenţele intelectuale romane erau încă puternice la începutul Evului mediu, creştinismul va fi cel ce îşi va exprima forţa spirituală, în crearea şi înălţarea propriilor monumente de artă şi literatură. Scribul-copist creştin posedă suportul providenţial al activităţii intelectuale, prin organizarea vieţii monahale după o Regulă, ce includea studiul şi copierea textelor de literatură sacră şi profană. Această instituţionalizare a scrisului în aşezări monastice se întâmplă începând cu secolul V-lea în Europa.

În scriptoriile şi bibliotecile acestor mănăstiri s-a acumulat în sute de ani literatură religioasă (Biblia sau Sfânta Scriptură, profeţi ebraici, literatură patristică, tratate teologice, cărţi de cult), dar şi literatură laică (poeme antice, filosofie, drept, istorie greacă şi latină, ştiinţă arabă, genealogii, cronici, codici muzicali etc.).

---

[3] Giuseppe Arcimboldo (Milano 1527 – Praga 1593) – pictor italian în serviciul Habsburgilor (1560-1587). A făcut pictură alegorică: ***Cele 4 anotimpuri***, ***Cele 4 elemente***, ***Bucătăria***, ***Bibliotecarul*** ş.a.

Datorită lor s-a limpezit consecvența culturilor antice și medievale, s-a putut înțelege gândirea Evului mediu. De aici s-au răspândit scrierile spre lumea dinafara mănăstirilor, spre școli, spre lumea literară și filosofică a Europei. Mănăstirile benedictine, pe lângă faptul de a fi fost focare de cultură creștină, au devenit și centre de instruire pentru sistemul educațional european și trans-european. Ele au creditat cu texte primele universități, iar mai târziu au asigurat înflorirea fără egal a oficinelor umaniste, caselor de editură și tipărire ale lui Aldus, Stephanus, Plantin, Froben ș. a.

Cât de mult au crezut acele veacuri și acele societăți în cuvântul scris, în sacralitatea cărții, ne-o spun oameni providențiali ca: Sf. Cassiodorus, Sf. Benedict de Nurcia, Sf. Patriciu, Sf. Colomban, Sf. Benedict Briscop Baducing, Sf. Gall, precum și alți scribi creștini ce au lucrat în așezăminte monahale orientale, prin a căror osârdie ni s-a păstrat tezaurul literaturii patristice al Bisericii Orientale Ortodoxe. Toți aceștia și încă mulți alții au fost ridicați la cea mai înaltă recunoaștere a muncii și credinței lor – sfințenia. Așadar, sfinți ai scrisului și ai cărții!

Prin voia Providenței s-au salvat culturile antică și medievală – un segment al memoriei lumii – de la dispariție, lucru întâmplat cu gândirea paleolitică.

În ce privește copiștii universităților timpurii (copiști-librari-bibliotecari), ce s-au numit **scriptuarius**, **armarius**, **librarius**, denumiri ce accentuează laturile muncii lor cumulate, aceștia făceau parte din ce în ce mai mult dintre meșteșugarii și comercianții ce valorifică o nouă marfă – cartea. Totuși sunt considerați a fi angajați într-o activitate intelectuală, motivată de competențele sporite ce li se cereau. Ei sunt tratați ca membri ai profesiei universitare, căreia îi aduc servicii. Mentalitatea universitară nu le permitea să-și discrediteze profesia cu alte ocupații mizere.

Invenția tiparului este un semn de hotar între lumea scrierilor manuscrise și cea a cărții tipărite. Renașterea și umanismul în noua lume a cărții își va ridica propriile monumente de cultură, mai întâi tipografice, apoi editoriale. Veacurile al XV-lea și al XVI-lea sunt cuprinse de febra trecerii culturii antice grecești și latine, a culturii creștine din vechi scrieri, în litera tiparului. O provocare imensă în care s-au prins veacuri la rând, conlucrând: tipografii, editorii, filologii, istoricii și bibliotecarii. Se nasc din nou, în ediții princeps, ediții comentate, exegetice etc. – autorii – Aristotel,

Homer, Plinius, Dioskoride, Vergiliu, Caesar, Sf. Augustin, Dante etc. Spiritul veacului umanist este inspirat reprezentat de pictorul Giuseppe Arcimboldo[4], în lucrarea sa alegorică ***Bibliotecarul*** (1566). Compus din substanţa cărţilor cu măsura diluviului, el este potopit de cărţi până la alungarea sinelui. E omul-carte. Lucrarea aceasta rămâne unul din simbolurile revoluţionare ale veacului al XVI-lea umanist european.

Am putea spune că umanismul a creat pe lângă tipograful erudit şi **bibliotecarul erudit**: colecţionar şi editor de manuscrise, codici, documente, cronici etc.; întemeietor de biblioteci, vorbitor de greacă şi latină, filolog, istoric, savant, bibliograf şi bibliofil. Lista acestora este consistentă din antichitate până în secolul al XIX-lea. Ne mulţumim cu citarea numelor lor şi regăsirea informaţiei minime asupra operei lor, în ANEXĂ. Ei sunt: **Demetrios Phalereus, Aristarchus, Eusebius Pamphilus, Cassiodorus, Isidorus din Sevilla, Biscop Baducing, Sfântul, Alcuin, Photius, patriarh, Aurispa Giovanni, Bessarion Ioannes**, cardinal, **Guillaume Budé (Budaeus), François I,** rege al Franţei, **Baronius Caesar, Allaci (Allatius) Leone, Bignon, Hieronymus, Gabriel Naudé, Du Cange, Charles du Fresne, Baluze Étienne, G. W. Leibniz, Augustin Calmet, L. A. Muratori, Th. Fr. Dibdin, Ch. Nodier, J. Ch. Brunet, J. G. Th. Graesse, Samuel Brukenthal, Samuel Teleki, Ignác Batthyani, Timotei Cipariu, Ioan Bianu** ş. a.

Dintre numeroşii bibliotecari eruditi ai Vaticanului nu putem decât aminti pe călugărul italian **Anastasius Bibliothecarius**, pe benedictinul **Caesare Baronius**, pe reputatul filolog **Leone Allaci (Allatius**), autori de istorii ecleziastice.

Din imensa producţie a călugărilor benedictini relevăm remarcabilele cercetări istorice (secolele XVII-XVIII) realizate de bibliotecari savanţi ca: **Baluze Étienne**, istoric francez, o autoritate în cunoaşterea antichităţilor naţionale; **Calmet Augustin**, teolog, istoric francez, cercetător al arhivelor; **Du Cange Charles du Fresne**, ilustru bibliograf al Evului mediu latin şi al Evului mediu bizantin, veritabilul creator al erudiţiei bizantine.

---

[4] Giuseppe Arcimboldo (Milano 1527 – Praga 1593) – pictor italian în serviciul Habsburgilor (1560-1587). A făcut pictură alegorică: ***Cele 4 anotimpuri***, ***Cele 4 elemente***, ***Bucătăria***, ***Bibliotecarul*** ş.a.

Bibliotecar al Bibliotecii Ambroziana din Milano, istoricul italian **Muratori Lodovico Antonio**, a dat în sec. XVII cel mai mare corpus de istorie naţională din Europa timpului său, ***Rerum italiacarum scriptores***, în 28 vol., bazat pe documentele Evului mediu italian.

Odată cu sporirea bibliotecilor, cu explozia spectaculoasă a numărului de cărţi tipărite, apare nevoia de a controla şi aprecia cantitativ, dar şi calitativ numărul scrierilor / cărţilor. Nici un domeniu de cunoaştere nu poate progresa fără a cunoaşte istoria gândirii filosofice şi ştiinţifice anterioare. Pe de altă parte, memoria omenirii şi-ar pierde vitalitatea şi integritatea, neajutată de instrumentele ordonatoare ale bibliografiei. Aceasta a folosit în decursul timpului criterii de ordonare: universalitatea, exhaustivitatea scrierilor, specializarea pe domenii largi sau restrânse, selectivitatea ş. a.

Bibliotecarii bibliografi, din antichitate şi până azi, au produs un număr foarte mare de lucrări bibliografice, ce au apărut în primele secole ale tiparului sub titlul: **bibliotheca, catalogus, repertorium, index, inventarium** etc. Pentru ei a te ridica la scrierea unui catalog de manuscrise, a unei bibliografii, antologii era o mare virtute, echivala cu atingerea unui înalt nivel ştiinţific. Este de importanţă istorică în acest sens, lucrarea patriarhului bizantin **Photius**, ***Myriobiblion*** sau ***Bibliotheca***, de fapt o bibliografie adnotată, ce ne dă o idee despre literatura clasică a antichităţii prezentă în Bizanţul secolului al IX-lea.

Numărul lucrărilor ***Bibliotheca ...***, bibliografii consacrate scrierilor şi scriitorilor ecleziastici de către congregaţiile religioase şi ordinele monastice (benedictini, augustini, franciscani, capucini, carmeliţi, dominicani, iezuiţi, jansenişti ş. a.) sunt considerabile[5].

Prima încercare bibliografică de cuprindere exhaustivă şi universală a scrierilor a făcut-o în secolul al XVI-lea medicul şi naturalistul elveţian **Konrad Gesner**, cu lucrarea sa ***Bibliotheca universalis...***, 1545-55. Cuprinde 12.000 opere în trei limbi. Criteriul exhaustivităţii va fi încet părăsit, în beneficiul bibliografiei specializate.

[5] Maclés, L. N.; L'Hertier, A. ***La Bibliographie***, **5-ème**, Paris, 1989, 128 p.

Secolele XVIII şi XIX tind spre o bibliografie savantă, care atinge performanţe documentare ce nu s-au putut depăşi până azi. Este cazul bibliografilor germani: **J. A. Fabricius, Ch. G. Jöcher, W. G. F. Panzer, J. G. Graesse, Barbier** etc. şi al francezului **J. Ch. Brunet**, ce au marcat strălucit mişcarea bibliografică şi bibliofilică universală, creându-i instrumente ştiinţifice fundamentale.

Nu putem omite din marea familie a bibliotecarilor pe **bibliofili** şi pe **cugetătorii cărţii**. Din prima categorie vom rosti doar două nume: **Dibdin** şi **Nodier**, personaje romantice ale secolelor XVIII-XIX ce au influenţat bibliofilia din toate ţările Europei. Cugetătorii cărţii au fost, fireşte, numeroşi, în toate timpurile. De la reflexii anonime la cei ce au cugetat la lumea cărţii din interiorul unei biblioteci – aplicativ, pragmatic. Din secolul al XIII-lea ne vine un tratat curios despre utilitatea şi folosirea cărţilor, despre regulile de întocmire a unei biblioteci, sfaturi bibliografice, dar şi regulile ideale de urmat de către adevăraţii iubitori ai cărţii. Este vorba de ***Philobiblon*** şi de autorul ei **Richard de Bury**, prima lucrare adresată bibliofililor, profitabilă şi editată şi azi. (A cunoscut prima tipărire în 1473).

După două secole de producţie tipografică, problematica cărţii şi a bibliotecilor a devenit complexă. Cel ce înţelege momentul crucial al situaţiei este **Gabriel Naudé** (1600-1653), bibliograf francez, medic, bibliotecarul unor personaje istorice deţinătoare de putere şi autoritate, ca şi cardinalii **Mazarin** şi **Richelieu** sau regina **Christina a Suediei**. Poate acest fapt l-a făcut să înţeleagă cel dintâi importanţa strategică a bibliotecii în cultura politică, în viaţa socială şi intelectuală a unei societăţi. Ca bun observator, a înţeles ce înseamnă monopolul celor puternici asupra instrumentelor cunoaşterii. Cartea, informaţia asigură forţa, puterea. Lucrarea sa celebră ***Advis pour dresser une bibliothèque*** (1627) este un veritabil "*Discours de la méthode*", ceea ce a creat în timp **biblioteconomia** şi a îmbogăţit **bibliologia** cu latura sa socială.

Prin ideile sale novatoare, Naudé schimbă concepţia despre bibliotecă, bibliotecar şi carte. Din simbolul "*sanctuarului esoteric*" plin de comori, închis, inaccesibil, inert etc., el propune o bibliotecă modernă, deschisă cunoaşterii şi procesului social, o instituţie de cultură. Exigenţele lui Naudé merg la conţinutul cărţilor, la accesul permanent în biblioteci, neapreciind cărţile de lux sau curiozităţile bibliofile cu prioritate. Timpul a adeverit rolul bibliotecilor în geneza statului modern, în formarea gândirii politice, în democratizarea cunoaşterii şi a puterii. Naudé a avut o competenţă specifică pentru cărţile vechi şi rare, asupra cărora a meditat

îndelung. El considera că o istorie socială a cărţii rare, a practicilor bibliofilice ne-ar putea ajuta să înţelegem prin ce procese de depistare şi consacrare şcoala, critica, universităţile, academiile au fost sau nu un aparat social de legitimare a sistemelor de valori dominante. Şi mai departe, cum s-a ajuns la fetişizarea ştiinţei şi culturii, care "*a concurat la legitimarea unei ordini sociale fondată pe distribuirea inegală a capitalului cultural?*"[6].

Bibliotecarul lui Naudé este un filosof, un umanist angajat în revoluţia cunoaşterii, un învăţător al oamenilor. Dacă el este un "administrator" al cunoaşterii, va ocupa o poziţie strategică faţă de putere, prin urmare are un rol social important. Dacă într-o lungă istorie bibliotecarul (sacerdot, filosof, savant) era consilierul principilor, regilor, de ce n-ar fi azi "*consilier de Stat al informaţiei*"?

Ideile lui Naudé au declanşat o adevărată revoluţie intelectuală începând cu secolul XVII. Este în acelaşi timp un precursor al industriei informaţiei, ce înfloreşte în epoca electronismului.

Un alt cugetător al lumii cărţii a fost filosoful german **G. W. Leibniz** (1646-1716), bibliotecar al Curţii din Hanovra şi apoi al Bibliotecii din Wolfenbüttel. Leibniz vede biblioteca drept "*o oficină de înţelepciune*", "*o visterie a spiritului uman*". În gândul lui, lumea cărţii este chemată să servească ţelurile culturii, ale unei culturi capabile să amelioreze condiţia umană.

Leibniz simte pericolul avalanşei de nestăvilit a producţiei tiparului şi dă un avertisment asupra stăpânirii raţionale a lumii cărţilor spre a nu arunca omul într-o nouă barbarie, cea a "*codrului de cărţi*", şi încă cu mijloacele culturii. De aceea el nu vede progresul ştiinţei universale adăpându-se din oceanul nesfârşit de cărţi, ci prin cărţile-mesager purtătoare de idei-scânteie, revelatoare ale noilor descoperiri. Acestea hotărăsc decisiv mişcările spirituale ce schimbă istoria lumii.

Leibniz cunoaşte bine şi contradicţiile ce macină lumea cărţii în secolul al XVII-lea. Pe de o parte, factorii implicaţi în industria cărţii (tipograf, editor, librar, autor) şi, pe de altă parte, cenzura regală, cenzura religioasă, patronajele şi protecţia nobiliară, privilegiile regale, mecenatele

---

[6] Chartier, R.; Martin, H.-J. ***Histoire de l'édition française***, vol. II, Paris, 1989, p. 584.

sunt forţe ce intervin în destinul creatorilor de valori spirituale în chip anarhic. De aceea, el luptă pentru eliberarea omului de ştiinţă de ruşinea dependenţei sale de comercianţii de carte, de librari (astăzi am spune "dependenţa de sponsori") şi cere protecţia autorului prin legislaţie precum şi un statut social al autorului.

Sensibil la acumularea de cunoştinţe umane prin augmentarea ştiinţelor, Leibniz, ca şi alţi filosofi (Aristotel, Bacon, d'Alembert, Comte, Descartes), avea în minte o reformă a ştiinţelor şi un sistem de clasificare a lor, pe care le expune în ***Idea Leibnitiana Bibliothecae publicae***. Sistemul lui cuprinde 11 grupe mari ale principalelor domenii de cunoaştere; fiecare grupă cu familia de ştiinţe înrudită şi auxiliare, numărând circa 88 de diviziuni. Acordă importanţă ştiinţelor auxiliare istoriei.

Căutarea unui sistem mai bun de clasificare a cunoştinţelor a continuat şi abia peste 200 de ani, în 1874, bibliotecarul şi bibliograful american **Melvil Dewey** (1851-1931) născoceşte ***Clasificarea zecimală universală*** (CZU), iar în 1876 o publică (***A Classification and Subject Index for Cataloguing and Arranging the Books and Pamphlets of a Library***). CZU a fost acceptată în toate ţările lumii, desigur nu în exclusivitate. Cu corecturi şi extensii, este folosită cu succes şi după 100 de ani de la invenţia ei.

Quo vadis bibliothecarius?

Literatura de specialitate ne dă numeroase semnale că lumea cărţii este într-o criză sistemică profundă. A apărut **suportul electronic** pentru scriere. Cartea a pierdut monopolul în lumea informaţiilor, devenind o verigă în lanţul comunicării.

Biblioteca, surprinsă de performanţele tehnicii electronice, a înţeles să rămână încă în centrul comunicării, ca depozitar de documente, cu acceptarea tehnologizării/computerizării informaţiei. Acest lucru este în curs de desfăşurare în toate bibliotecile mari sau mici din multe ţări ale lumii. Lângă "entitatea fizică" cunoscută de secole ca "bibliotecă" a apărut "reţeaua imaterială" de stocare şi vehiculare a informaţiei, aşa-numita "bibliotecă virtuală". Ea se îmbogăţeşte pe măsura conectării depozitelor de informaţii din orice punct al planetei la magistralele informaţionale.

Dar **bibliotecarul**? Metamorfoza profesiilor legate de scris, scrieri, carte în mileniile care ne-au transmis mai multe sau mai puţine ştiri despre ele – nu au încremenit nicicând în forme fixe, dimpotrivă, s-au diversificat şi specializat în grad înalt. Dacă înainte de invenţia tiparului bibliotecarul a figurat între artizanii scrierilor/cărţilor ca şi **scrib** sau **copist**, în era nouă ce

a urmat, "era Gutenberg", bibliotecarul s-a ocupat cu precădere de gestionarea cărţilor.

Atent la noua problematică pe care o ridica revoluţia tiparului şi, în speţă un tezaur de carte, o bibliotecă, bibliotecarul a căutat şi aflat soluţii pentru stocare şi conservare, pentru organizare şi prelucrare, pentru crearea instrumentelor de informare, pentru valorificarea ştiinţifică a tezaurului etc. Din acestea s-a născut ştiinţa cărţii cu toată problematica ei, BIBLIOLOGIA. Astăzi ea este inclusă între ştiinţele comunicării şi informării.

Aşa cum încetarea muncii scribilor/copiştilor şi transferul industriei cărţii de la ei la tipografi n-a fost lipsită de interese – tot astfel se întâmplă şi metamorfoza profesiilor legate de carte, de documentul tipărit astăzi, când se scrie pe diverse suporturi, se gestionează documente şi informaţie.

Ar fi greşit să credem că tehnologia electronică rezolvă de la sine toate cerinţele şi problemele informatice ale viitorului. Biblioteca electronică poate deveni şi ea un muzeu performant al tehnicii şi nimic mai mult, fără factorul uman: bibliotecarul şi informaticianul.

Bibliotecarul este astăzi, fără îndoială, un om de meserie, un gestionar al scrierilor. Dar aşa cum medic este şi cel ce dă un diagnostic, şi cel ce face un transplant de inimă, tot astfel pare şi situaţia bibliotecarului. Între cel ce ştie totul despre cărţi şi îşi asumă responsabilitatea şi riscul istoric al selecţiei operelor pentru memoria perenă a lumii şi cel ce a devenit un fel de paznic-magazioner al cărţilor – întâlnim numeroase aspecte mediocrizante. Nu cumva bibliotecarul a ajuns la o treaptă socială joasă, lipsit tocmai el de marea cultură a cărţii, de erudiţie?

Agonizând între entuziasm şi tehnofobie, între interes şi reţinere, bibliotecarul tradiţional în Est este surclasat de şuvoiul noutăţilor, aflat nepregătit, neimplicat îndeajuns în etapa pregătitoare a bibliotecilor pentru computerizare. E drept că informatizarea introduce incertitudinea şi aleatorul într-un univers familiar lui, condus până acum de o logică descriptivă, repetitivă şi standardizată, definită printr-o manieră de organizare stabilă. El nu va renunţa încă la rolul lui de mediator tradiţional între ştiinţă, cultură, tehnică, între politic, social şi publicul beneficiar.

Situaţia de tranziţie în care ne aflăm ne atrage imperios atenţia asupra necesităţii schimbării statutului profesional al bibliotecarului.

Mi se pare limpede că secolul XXI ne va despărţi de modelul spiritual umanist, erudit al bibliotecarului. El va fi trimis în "muzeul figurilor de ceară" alături de scrib, anticul "librarius", călugărul benedictin, sfinţii

medievali ai cărţii, alături de Gutenberg, de tipografii umanişti, de marii bibliografi ai secolelor XVIII - XIX, alături de gânditorii / cugetătorii lumii cărţii.

Bibliotecarul va fi izgonit de **bibliotecarul electronic**, un robot, o sumă de circuite electronice, în spatele căruia va sta **infobibliotecarul**. De primă necesitate vor fi **bibliotecarii-patrimoniali**, stăpâni pe cultura şi problematica scrierilor şi cărţilor vechi, rare şi preţioase, secondaţi de bibliotecarul informaţional, un inginer al informaţiei. Lângă ei vor fi bibliotecarii specializaţi pe domenii de cunoaştere, ce gestionează cartea modernă. Împreună vor regândi practicile profesionale tradiţionale. Vor elabora strategii de păstrare/conservare a documentelor din biblioteci, arhive, mediateci, prin programe specifice. Este foarte posibil ca, în viitor, cerinţele sociale să statueze o singură profesie pentru cel chemat să facă ordine în oceanul planetar al informaţiilor.

Până atunci, la noi rămâne actual bibliotecarul tranziţiei, care se confruntă cu nenumărate dificultăţi şi care trebuie să aibă un statut onest între celelalte profesii. Parcurgând atâtea etape în metamorfoza sa, azi el trebuie să devină conştient de valoarea şi eficienţa profesiei sale. Să ştie că este un factor social indispensabil al progresului.

Iată că în societatea informatizată informaţia este o resursă fundamentală, o marfă foarte preţioasă. În afara gestionării acesteia, bibliotecarului de tranziţie îi revine şi responsabilitatea istorică de transfer a memoriei umanităţii în "scriptorii electronice", în "biblioteci electronice", salvând-o din perisabilitatea şi moartea hârtiei.

Atunci, unele societăţi scăpate de prejudecată, ignoranţă şi sărăcie (între care ne aflăm şi noi, românii) vor aprecia şi recunoaşte aportul social al bibliotecarului în tranziţie.

În graba noastră de a ne contura o nouă identitate, stabilă, să ne domolim paşii pentru a aduce recunoştinţa şi elogiul nostru bibliotecarului de totdeauna.

L'Éloge du bibliothécaire

Résumé

L'ouvrage attire l'attention sur les métiers liés à l'écriture, aux écrits et aux livres dans une vision historique. Ceux-ci ont souffert des transformations en même temps que le changement du support sur lequel s'écrivait (pierre, tablette d'argile, payrus, parchemin, papier, bande magnétique).

Les germes de la profession de bibliothécaire a existé dans le métier du scribe. Jusqu'à ce qu'il arrivât à un statut indépendent, il a accompagné les principaux artisans des écrits / livres. Avec ceux-ci, il s'est assumé le long des siècles la responsabilité de garder "la mémoire du monde" en copiant, imprimant, organisant et conservant les écrits. La profession de bibliothécaire a été accomplie par des esprits remarquables (moines, savants, philosophes, écrivants, hommes d'État) comme: **Demetrios Palereus**, **Aristarchus**, **Eusebius Pamphilus**, le Saint, **Photius**, **patriarche du Constantinople**, **Cesare Baronius**, **L. Antonio Muratori**, **Guillaume Budé**, **Konrad Gesner**, **W. Panzer**, **J. A. Fabricius**, **Chr. G. Jöcher**, **Ch. J. Brunet**, **Richard de Bury**, **Gabriel Naudé**, **G. W. Leibniz**, **M. Dewey**, **Timotei Cipariu**, **Ion Bianu**, **J. L. Borges** et d'autres.

L'auteur plaide pour une nouvelle définition de la profession de bibliothécaire, pour un statut social véridique en invoquant comme arguments l'ancienneté, la noblesse, la qualification professionnelle complexe, la contribution apportée de millénaires aux société humaines, à la culture et à leur civilisation.

Quo vadis bibliothecarius au passage vers une nouvelle civilisation? Tu entreras dans "*le musée des cires*" à coté de tes illustres précurseurs ou tu souffriras une nouvelle métamorphose par le transplant de la technique électronique dans le monde des écrits et des informations, en te gardant plus docte auprès les documents? La réponse est inévitablement à coté de la vie, de la survivance.

Jusqu'au moment où le "*bibliothécaire de transition*" aura clarifié sa place et sa compétence, apportons des éloges au bibliothécaire de toujours.

Bibliotecarul: viitorul de lîngă noi

Alexandra Salaoru
Biblioteca Judeţeană „Lucian Blaga" Alba

Profesia de bibliotecar pare să se confunde adeseori cu biblioteca însăşi. O privire retrospectivă asupra profesiei de bibliotecar este necesară cu atât mai mult, cu cât, văzută într-un firesc proces evolutiv, această profesie pare să se situeze astăzi într-un moment de tranziţie în care definirea rolului bibliotecii într-o lume dominată de mijloacele electronice de comunicare, precum şi de capacitatea acesteia de a-şi asuma noile mijloace de informare mass-media devine problematică.

În spaţiul european, biblioteca, în accepţiunea clasică a termenului, începe să funcţioneze odată cu înfiinţarea pe lângă mănăstiri a şcolilor destinate copierii manuscriselor, funcţionând până la apariţia universităţilor. Pentru a cuprinde într-o sintagmă profilul moral al **bibliotecarului medieval**, îl vom defini ca fiind bibliotecarul cu dragoste de cărţi şi frică de Dumnezeu sau bibliotecarul la puterea întâi. Nu există în această perioadă decât rareori, în afara mănăstirii, cerere de carte, numărul cititorilor fiind extrem de limitat. Cartea era, în primul rând, un obiect de cult, fiind destinată serviciului liturgic.

Înfiinţarea universităţilor va deschide calea către învăţătură şi dintr-o altă direcţie decât cea religioasă, ceea ce va conduce într-o bună măsură şi la diversificarea cererii de carte.

Bibliotecarul modern, specialist, cu respect faţă de cărţi şi supunere faţă de profesie, îşi face tot mai simţită prezenţa odată cu deschiderea bibliotecilor către marele public. Dezvoltarea bibliotecilor moderne va aduce cu sine şi o schimbare a mentalităţii cu privire la profesia de bibliotecar. Astăzi, bibliotecarul modern îşi defineşte cu multă exactitate profesia, în termeni care precizează corect principiile statutului său.

Viziunea actuală asupra profesiei de bibliotecar diferă simţitor faţă de timpurile anterioare. Cu cât biblioteca se organizează pe servicii hiper-specializate, al căror caracter e cu precizie stabilit în deplina ei funcţionare, cu atât bibliotecarii îşi vor defini tranşant sarcinile şi locul pe care-l vor ocupa în configuraţia nouă, rezultată din procesul firesc de diversificare a serviciilor oferite de bibliotecă.

Indiscutabil, profesia de bibliotecar se află astăzi într-un plin proces de transformare şi adaptare la un context social şi cultural creat de explozia informaţiei, precum şi de ofensiva fără precedent a mijloacelor de informare mass-media. Prin informatizarea bibliotecilor se urmăreşte şi crearea unor cataloage electronice care pot fi consultate de utilizatori aflaţi la mii de kilometri distanţă, însă, deocamdată o bibliotecă nu poate fi concepută fără bibliotecar, aşadar chiar şi o „bibliotecă virtuală" îşi va crea propriul său „bibliotecar virtual".

Privită dintr-un alt unghi, vizând în mod strict aspectul comunicării, biblioteca funcţionează în cadrul unei relaţii triadice, presupunând astfel existenţa a trei termeni de referinţă: BIBLIOTECĂ-CARTE-PUBLIC.

Urmărind funcţionarea acestor raporturi de-a lungul timpului se poate sesiza, în Evul Mediu, o deplasare a centrului de greutate înspre Carte. Începând cu Renaşterea şi mai ales cu zorii epocii moderne, accentul se fixează în cadrul acestei relaţii triadice amintite înspre Bibliotecă. În timpurile moderne asistăm la o nouă mutare a centrului de greutate, de această dată spre Public. A cunoaşte bine publicul care frecventează biblioteca este una din cerinţele necesare oricărei biblioteci moderne.

Această relaţie triadică de comunicare, devenită deja clasică în definirea bibliotecii, tinde să se modifice în prezent, suferind o uşoară translaţie, în funcţie de un nou termen ce-şi găseşte locul firesc în structura de funcţionare a bibliotecii şi anume Informaţia.

Comunicaţiile electronice tot mai dezvoltate vor conduce la o stratificare a raportului dintre bibliotecar şi carte, dar cu toate acestea, biblioteca se constituie şi ca un centru important de cultură, ca un spaţiu în care libertatea de gândire, libertatea lecturii, a informării să fie asigurată şi protejată. În această ordine de idei profesia de bibliotecar presupune astăzi nu numai adaptarea la noile tehnologii de informare, ci şi recuperarea unei vechi tradiţii, fundamentală pe întoarcerea la carte.

Le bibliothécaire: le future à côté de nous

Résumé

L'auteur surprend le portrait du bibliothécaire de nos jours, spécialiste, profesionnel, capable de satisfaire toute demande de l'utilisateur. Il y a une grande différence entre l'image de l'ancien bibliothécaire qui doit s'adapter aux nouvelles réalités sociales et culturelles.

Informatiser les bibliothéques signifie aussi créer des catalogues éléctroniques accesibles même aux bénéficiaires de loin c'est à dire une „bibliothèque virtuale".

En ce qui concerne la procès de la communication, la bibliothèque suppose l'existence de trois aspects principaux: bibliothèque – livre – public.

Valenţele hermeneutice ale lecturii

Liliana Moldovan
Biblioteca Judeţeană Mureş

O dată cu apariţia tiparului şi din prima clipă în care omul a luat hotărârea să se aventureze prin Galaxia Gutenberg, lectura a devenit pentru totdeauna o modalitate de receptare a ştiinţei şi culturii universale. Cititul este acţiunea de descoperire a oricărei creaţii literare, ştiinţifice sau culturale.Este modalitatea de actualizare a operei tipărite şi menţinere a nemuririi ei. Înainte de a trece la lecturarea oricărui text, cititorul modern trebuie să accepte ideea că textul este un univers parţial deschis cu infinite conexiuni ideatice, unele fiind revelate imediat, altele ascunzându-se în spatele univocităţii cuvântului scris. O lectură activă necesită o rescrirere a textului tipărit, o regândire a lui. Lectura semiologică, adică lectura care din punct de vedere teleologic este implicată în descifrarea sensului, se realizează prin intermediul unei matrici hermeneutice modelate în timp de experienţa cognitivă, intelectuală şi, de ce nu, estetică a cititorului. Acesta trece la receptarea activă a textului trăgând mereu cu ochiul la modelul hermeneutic, pe care, constient sau inconştient, şi l-a format. În funcţie de acest model subiectiv, lectorul analizează textul, separă ideile una de alta, le atribuie noi relaţii şi simultan le interpretează în raport cu lecturile sale anterioare. Lecturarea unei cărţi are loc, în concluzie, în trei timpi: la început înţelegem textul, apoi îl actualizăm, iar în final îl interpretăm.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că citim purtând cu noi un anumit cod cultural. În virtutea lui identificăm, mai întâi noţiunile cunoscute, noţiunile familiare nouă, încercăm apoi să surprindem sensul conceptelor dintr-un text străin înţelegerii noastre, explicându-l prin ceea ce cunoaştem deja ca, în cele din urmă, reconstruind raporturile dintre idei, să desprindem sensul sau sensurile fragmentului lecturat.

Dacă autorul unui text scrie din perspectiva unei anumite viziuni asupra lumii, din anumite raţionamente, în lumina unei anumite paradigme culturale sau ştiinţifice, iar receptorul textului vine cu bagajul lui subiectiv de convingeri, raţionamente şi teorii paradigmatice, înseamnă că orice

parcurgere a unui text este imediat, dacă nu o traducere, cel puţin o adaptare a lui. În urma mişcării sensului dinspre autor spre destinatar, textul dobândeşte o nouă consistenţă care periclitează relaţia dintre eu, cel care citeşte textul, şi celălalt, adică autorul lui.

Relaţia cititorului cu cartea este de natură interpretativă. Interpretarea, pe de altă parte, este un act de comprehensiune culturală. Începând cu anii 60 ai secolului trecut, problema interpretării i-a preocupat pe o serie de filosofi şi filologi contemporani. Aceştia au elaborat de-a lungul timpului numeroase teorii cu privire la cuplul cititor - autor. Au luat naştere asfel, hermeneutica, teoriile semiotice ale cititorului ideal, dar şi o estetică a receptării care a căutat să stabilească în ce măsură un text oarecare participă sau nu, împreună cu receptorul său, la descifrarea sensului textului respectiv. Mai exact în ce măsură cartea se lasă interogată şi intră în categoria „operelor deschise."

Hermeneutica, însă, este filosofie, este mai mult decât un proces comprehensiv.

„*Hermeneutica ne spune povestea din spatele cuvântului*". Ea dobândeşte un caracter existenţial, ne apropie de celălalt, ne schimbă comportamentul, punctul de vedere asupra celuilalt şi asupra lumii.

„*Marele merit al hermeneuticii*"- consideră semiologul Aurel Codoban – „*este de a face din ceva străin, ceva familiar, adică nu dizolvă mesajul tipărit în critică, nu îl reproduce doar, ci îl explicitează în propriul orizont*"…(Aurel Codoban – Semn şi interpretare, Cluj-Napoca: Dacia, 2001; p. 81)

Astfel văzute lucrurile, nu devine oare orice cititor, în calitatea lui de receptor al unui mesaj, un „mic" hermeneut? Din moment ce lectura înseamnă comunicare, înseamnă căutare de sens? Cartea ne spune ceva, ne informează sau face apel la emoţiile noastre. Pentru a-i înţelege mesajul este necesar să o explicităm, să găsim întrebarea la care ea răspunde.

Nu există o metodologie absolută care ne învaţă ce şi cum să citim, există însă o predispoziţie a omului spre interpretare. Fără voia noastră analizăm tot ceea ce ni se întâmplă, tot ceea ce citim, fiecare prin prisma propriei sale existenţe, a propriului nivel intelectual. Este firească dorinţa fiecăruia din noi de a transforma ceva străin şi confuz în ceva familiar. Parcurgem într-o viaţă de om cărţi, care nu ne spun nimic, altele însă ne schimbă existenţa, perspectiva asupra lumii şi asupra propriei noastre personalităţi. O carte mare, scria undeva Iorga este o carte purtătoare de idei şi pricinuitoare de fapte.

Iniţiator al teoriei comprehensiunii în ştiinţele hermeneutice, Schleirmacher lansează ideea că între autorul discursului şi prezumtivul său receptor se instaurează o legătură de natură psihologică. Ea depăşeşte graniţele analizei gramaticale şi critic literare pentru a pune accentul pe latura ideatică a textului. *Textul reprezintă un moment al vieţii autorului deci interpretul trebuie să reproducă în conştiinţa sa starea psihică ce a dat naştere operei*".(idem p. 99) Din această perspectivă lectorul ideal al unui volum de literatură, spre exemplu, ar fi acela care ar reuşi să stabilească o relaţie de empatie cu scriitorul, străduindu-se să ghicească ce anume a vrut acesta să spună în respectivul text. Un virtuoz al lecturii va înţelege mesajul textului la fel de bine ca şi creatorul său iar orice încercare a lectorului de a se implica psihologic în procesul descifrării sensului se va solda cu o reconstrucţie a textului originar, cu o înţelegere a lui în vederea regândirii fragmentului parcurs. Găsirea sensului, a părţii inconştiente a creaţiei literare se realizează printr-o bine condusă explicitare şi o interpretare a semnelor ce compun un text. Simbolurile, metaforele duc spre interiorul textului scris ori tipărit, spre esenţa lui.

Problema adevărului este strâns legată de aceea de sens. Începând cu Nietzsche, filosofii şi-au pus întrebarea cum putem stabili adevărul a ceea ce gândim şi, implicit, scriem. Autorul ***Voinţei de putere*** crede că tot ce gândim este o poveste. Dar orice poveste este încărcată de simboluri, prin urmare se pretează la o sumedenie de interpretări. Dacă nu există mijloc de a surprinde esenţa ultimă a realităţii, nu avem decât, afirmă Nietzche, să o interpretăm, să o remodelăm continuu potrivit aspiraţiilor noastre.

Cuvintele, pe care le împărtăşesc, pe de o parte vorbitorul şi interlocutorul, pe de altă patre, scriitorul şi cititorul, cuvintele spun un adevăr sau un neadevăr. De multe ori adevărul nu se poate transmite direct. Adevărul se spune în metafore, ca şi în cazul unei experienţe mistice.

În literatură, şi nu numai,creaţia artistică este adesea onirică, iar opera, rod al experinţei creatoare, nu se poate spune prin simple cuvinte, ci numai şi numai prin simboluri. Când este vorba de simboluri vorbim despre hermeneutică şi despre interpretare.

Interpretarea fiind legată de semne şi de procesul aflării semnificaţiilor, cititul devine act semnificativ. Cititorul conştient de această latură ascunsă a lecturii va parcurge întotdeauna un text cu scopul precis de a surprinde sensul mesajului transmis în scris.

Descifrarea nuanţelor, a semnificaţiilor ascunse într-o lucrare depinde de dificultatea textului şi, în egală măsură, de calitatea procesului comprehensiv determinat la rândul său de inteligenţa nativă, de puterea de selectare, înţelegere şi asimilare specifică fiecărui cititor. Asupra cititorului acţionează o serie de factori obiectivi şi subiectivi care îi ghidează interesul spre o carte sau alta. Cadrul educaţional, moral şi cultural în care cititorul adult s-a format, domeniul în care-şi desfăşoară activitatea şi, nu în ultimul rând, anturajul, prietenii pe care-i frecventează ne ajută să stabilim sfera preferinţelor unui individ pentru o capodoperă literară sau alta.

Ne luăm libertatea, în continuare, să enumerăm câteva din mobilurile care, potrivit unor sondaje sociologice, îi împing pe oameni spre rafturile biobliotecilor. Dacă a bună parte a tinerilor, spre exemplu, solicită cărţi de la bibliotecă pentru a se instrui, există persoane care întocmesc bibliografii, adună notiţe în vederea cercetării într-un domeniu ştiinţific sau cultural, alţii parcurg diverse opere literare pentru a afla acolo răspuns la varii probleme sufleteşti, ori existenţiale. O carte se adresează unei anumite categorii de cititori. Ea poate fi o carte pentru copii, un manual, o carte de aventuri pentru tineret. Unele cărţi se adresează specialiştilor, altele sunt destinate lecturii de vacanţă numită de Titu Maiorescu, "*lectura care asigură un repaos al inteligenţei*".

În cazul lecturii estetice procesul comprehensiv atinge valoarea cea mai înaltă. Relaţia dintre cititorul romanului, de exemplu, şi autorul ei devine tot mai apropiată pe măsură ce primul, lăsându-se vrăjit de cadrul estetic al relatării, ajunge confident, empatizează, fie cu personajele ficţiunii, fie cu scriitorul. Lectura este atunci o chestiune intimă, cartea se interpune între realitate şi viaţă, revelând-o pe prima, îmbogăţimd-o pe a doua. Cel care citeşte caută în literatură unghiuri mai convenabile din perspectiva cărora să redefinească realitatea, să şi-o explice, să o încarce cu noi valori estetice şi existenţiale.

Raportul lector-carte se modifică permanent în funcţie de tematica abordată în diverse publicaţii.

Într-un anumit fel lecturăm o carte de istorie, în alt fel citim un studiu de filosofie. Lucrările filosofice, de pildă, se parcurg cu creionul în mână. Platon, se ştie, nu a elaborat un sistem filosofic, în înţelesul modern al cuvântului. Dialogurile platoniciene însă nu trebuie receptate ca o simplă apologetică a lui Socrate. Pe fondul spectaculoaselor replici date de personajele antice participante la dialog, Platon urzeşte cu migală structura idealismului metafizic care mai târziu îi va purta numele. Un volum de

metafizică sau logică este un dans al raţionamentelor care nu poate fi urmărit decât în urma unei cunoaşteri atente, sau cel puţin în urma familiarizării cu sistemul filosofic al unui gânditor sau al gânditorilor care formează o anumită şcoală filosofică. În acest sens Spinoza scria în ***Tratatul teologico-politic*** : "*Când citim o carte în care să fie conţinute lucruri de necrezut şi imposibil de perceput, fie este scrisă în termeni foarte obscuri, ne străduim degeaba să-l înţelegem sensul dacă nu ştim cine este autorul, sau în ce epocă şi în ce împrejurare a fost concepută*". Preluând un termen folosit de Umberto Eco putem spune că lectura filosofică este pretextuală. Adică cititorul de filosofie înainte de a se plimba de la un concept la altul prin cine ştie ce sistem filosofic, trebuie să dispună de anumite premise pe baza cărora să-şi construiască o părere despre teoria respectivă.

Cu totul altfel procedează cititorul de documente ştiinţifice. El relizează o prelucrare analitică şi sintetică a informaţiilor, cu scopul de a reţine şi folosi ideile de ultimă oră apărute în domeniul ştiinţei şi tehnicii.

Dar, în general, cei interesaţi de cărţile de ştiinţă se lovesc de o anumită rigiditate în privinţa interpretării lor. Libertatea de interpretare pe care o oferă cartea de poezie este uimitoare şi aproape nemărginită. Practica textelor poetice dezvăluie într-un mod cu totul fascinant puterea expresivă a cuvintelor. O bună parte a poeziei contemporane este de inspiraţie metafizică. Heidegger sacralizează poezia şi o concepe ca pe o "*promisiune a Fiinţei*". În literatura română, Eminescu meditează poetic asupra fiinţei ontologice. Cunoscând filosofia hegeliană, Eminescu s-a încumetat să numească absolutul "*stăpânul fără margini peste marginile lumii*".Ceea ce înseamnă că, într-o lume de lucruri mărginite, doar câmpul Fiinţei este infinit, nu are o spaţialitate determinată şi determinabilă. Prin urmare definiţia Fiinţei nu poate fi spusă decât metaforic ignorând limitele impuse de vocabularul unei limbi. Însă după cum spunea Noica "*dacă sunt margini în limbă, undeva sunt şi nemargini*" continuând cu ideea că, dacă marginile vin din exterior, nemarginile vin dinăuntrul limbii, din miezul cel mai curat al metaforei şi poeziei.

Se naşte, în continuare, întrebarea dacă raportul autor-lector este obiectiv sau subiectiv ?

Şi una şi alta. Este obiectiv, întrucât citim în virtutea unei tradiţii de lectură, în funcţie de nişte modele interpretative implicite. Este subiectiv, întrucât o cunoaştere atentă a obiectului, adică a subiectului lecturii necesită o puternică angajare personală. Efortul depus pe parcursul lecturii este răsplătit cu satisfacţia oferită în momentul deschiderii sensului care se dezvăluie întotdeauna cititorului pasionat. O dată cu descoperirea sensului procesul interpretativ se încheie. În urma lui rămâne gustul dulce al dialogului cu cartea, respectul şi dragostea pentru acel obiect spiritual care-mi îngăduie, mie, cititorului anonim, să stau de vorbă cu cel care nu e lângă mine şi anulând depărtările şi veacurile, să fiu comtemporan cu lumea întreagă.

The Hermeneutical Features of Reading

Abstract

Out of numerous paradigmes about writer-reader relation, drawn up during centuries by various specialists in reading theories, the hermeneutical one is probably the most attractive and submitted to controversary.

Beginning whit the early 60's of the last century, philosophers and philologists have focused on reading as an act of interpretation. In this context they made difference between pasive and active reading. The semiological theory considers that the act of reading means, first of all, interpretation, and this is pre-eminently active. An active reader will accept, as such, the idea that every paper, written or printed, no matter the information it includes, is to be seen a text free of constrain and liable to many interpretations.

The text is changed into a genuine teleologycal process by interpreting it and is carried out in order to find out the "captured" meaning of the text. Bringing out to light senses and secret meanings of a book or another depends both on how difficult the text we read is, and the quality of the comprehensive process and the latter one, as well, on the reader's native intelligence and general education. We all use to read by keeping a "*code of culture*" inside us, desciphering trough this the familiar terms of a text and trying to get meanings of the new concepts, inaccesible to our understanding. Taking into consideration what is already known, we

finaly succed in revealing the writer's real message in the paper. As a results, the "hermeneutical" reading runs through 3 stages: firstly, we understand the text, then make it actual and finally we interpret it.

A fiction work is estimated in a specific manner, a history book or a philosophical essay is estimated in a different way. By reading an aesthetical text there is a psychological connexion between the author of the book and the reader. Reading itself becomes a private matter and the one going through a prose or poetry volume discovers more convenient senses, being able this way to find another definition of reality, a definition which confers on this new aesthetical an existential values. There is a different story in case of someone interested in philosophie. This one should realise that the philosophical reading is pre-textual so it needs somehow the philosopher terminology to be know, a deep aknowledge of principles rulling the work orientation he belongs to.

In conclusion, if hermeneutics shows us its own story from the inside writing and in case the act of reading is exclusively a process of interpretation, that means the reader is a hermeneutical one, always seekingafter new meanings, always being fascinated by the expresive power of words.

Lucian Blaga în marile enciclopedii ale lumii

Prof. Mioara Pop
Biblioteca Judeţeană "Lucian Blaga" Alba

Deşi titlul sună foarte generos, o simplă căutare a prezenţei autorului în enciclopediile de prestigiu, recunoscute în lume, se soldează cu o mare dezamăgire. Titluri renumite ca ***New Standard Enciclopedia***, ***Great Books***, ***Dictionnaire encyclopédique Larousse***, ***World Book***, ***Encyclopedia Americana***, ***Encyclopédie Bordas***, ***Enciclopedia Universalis***, nu-l menţionează deloc.

Enciclopedia ***Britannica*** consemnează doar faptul că scriitorul Lucian Blaga a contribuit la dezvoltarea literaturii române, poet şi filozof, alături de Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, etc.

Grand Larousse Universel (Paris, 1997) scrie că Lucian Blaga este scriitor şi filozof român, născut la Lancrăm, în apropierea Sibiului („*pres de Sibiu*") şi îl prezintă mai întâi ca filozof cu lucrările ***Trilogie de la connaissance***, 1931-1934, ***Trilogie de la culture***, 1936-1937, ***Trilogie des valeurs***, 1946, arătând că filozofia sa este una lirică, cu aspiraţii la o cunoaştere totală, prin intuiţie şi nu prin revelaţia misterului. Urmează apoi ***Les Pas du Prophete*** (1921), volum care marchează trecerea de la cunoaşterea păgână la înţelepciunea creştină. Alte volume amintite sunt: ***Dans le Grand Passage***, 1924, ***Eloge du sommeil***, 1929, ***Le Partaje des eaux***, 1933, ***La Cour du désir***, 1938, ***Les Marches insoupçsonnées***, 1943. Una din temele fundamentale, spune dicţionarul, este ruptura între civilizaţie şi natură, retragerea împăcată într-un sat arhaic situat într-un spaţiu mioritic („*de **Mioriţa**, poeme populaire*", se precizează). Mai sunt enumerate ***Maître Manole***, 1927, ***La Croisade des enfants***, 1930 şi ***L'Arche de Noé***, 1944, toate acestea scrise într-o tonalitate expresionistă balansând între mit şi istorie. Mort la Cluj în 1961.

Mai generoasă este prezentarea lui Lucian Blaga în ***Enciclopedia dello spettacolo*** (Roma, 1975), care îl consideră poet, filozof şi autor dramatic născut la Lancrăm (Transilvania) în 1895. Nu se specifică anul şi locul morţii, dar se face totuşi o mică incursiune în biografia scriitorului (studii, carieră didactică şi diplomatică). Este situat ca stil între expresionism

şi tradiţionalism, cu nuanţe folclorice, cu dese trimiteri la pilde biblice şi la poezia lui Rilke. Lirica şi filozofia apar deopotrivă în teatru în lucrările: ***Zamolxe***, 1921, ***Turbararea apelor*** (sic!) ***Acque torbide***, 1923, ***Înviere „Risurrezione"***, ***Meşterul Manole „Mastro Manole"***, acesta din urmă pe o temă populară română, în care meşterul constructor îşi sacrifică tânăra soţie şi apoi se sinucide. Urmează ***Cruciada copiilor „La crociata dei bambini"***, 1930 şi drama ***Avram Iancu***, 1934, în care eroul transilvănean este neînţeles de prieteni şi adversari. Limbajul operei lui Lucian Blaga este plin de metafore şi ritmuri sugestive. ***Enciclopedia dello spettacolo***, probabil datorită unghiului mai specializat de vedere – spectacolul - dă în încheiere şi o scurtă bibliografie, amintindu-i pe O. Densuşianu, E. Lovinescu, G. Călinescu.

Dictionnaire encyclopédique Axis. L'Univers documentaire (Paris, 1993) îl notează pe Lucian Blaga în câteva cuvinte ca scriitor român născut Lancrăm, în apropiere de Sibire (sic!), probabil Sibiu în 1895 şi mort la – surpriză – Stockholm în 1961. El este scriitor, filozof, autor al volumelor ***Trilogie de la connaissance***, 1931-1934 şi ***Trilogie de la culture***, 1936-1937, urmate de ***Les Pas du Prophete***, 1921, ***Le Partage des eaux***, 1933 şi ***Les Marches insoupçonnées***, 1943. A mai scris piese de teatru pe tema misterelor lumii. Atât.

În fine, ***Dictionnaire encyclopédique Quillet***, Paris,1990 îl plasează pe Lucian Blaga între anii 1895-1961, născut la Giurgiu (sic!), filozof şi poet român care a contribuit la formarea unui limbaj filozofic nou: ***Trilogie de la connaissance***, ***Trilogie de la culture***, ***Trilogie des valeurs*** şi la remodelarea celui poetic între cele două războaie mondiale. Fără ani de apariţie, fără alte titluri, fără alte comentarii.

Se cuvine măcar o constatare simplă : Lucian Blaga este încă insuficient cunoscut şi apar date eronate în dicţionare. Dacă, totuşi privim partea plină a paharului, putem consemna că Lucian Blaga figurează totuşi, în câteva din marile enciclopedii ale lumii.

Lucian Blaga dans les grandes énciclopédies du monde

Résumé

L'auteur surprend en quelques lignes la présence de l'ecrivain Lucian Blaga dans les grands dictionnaires encyclopédiques du monde, précisement dans ceux qu'on peut trouver dans les bibliothèques roumaines. Livres come ***New Standard Enciclopedia, Great Books***, ***Dictionnaire encyclopédique Larousse***, ***World Book***, ***Encyclopedia Americana***, ***Encyclopédie Bordas***, ***Enciclopedia Universalis***, ne le contient pas.

L'encyclopédie ***Britannica*** souligne en deux mots seulement le fait que Lucian Blaga, poète et philosophe, a contribué, à côté de G. Galaction, M. Sadoveanu, I. Barbu etc. au dévelopement de la littérature roumaine.

Grand Larousse Universel (Paris, 1977) remarque que Lucian Blaga a écrit ***La Trilogie de la connaissance***, ***La Trilogie de la culture*** et ***La Trilogie des valeurs***, en spécifiant que sa philosophie est une lirique et intuitive.

Plus généreuse est la présentation de Lucian Blaga dans ***Enciclopedia dello spettacolo*** (Roma, 1975) qui le traite come poète, philosphe et auteur dramatique. Il est situé comme style entre l'expressionisme et le traditionalisme, ayant des nuances folcloriques et bibliques et des similitudes avec la poésie de Rilke.

Dans la ***Dictionnaire encyclopédique Axis. L'Univers documentaire*** (Paris, 1993) l'écrivain roumain apparaît comme auteur des volumes des poésies: ***Les Pas du Prophète***, ***Le Partage des eaux*** et ***Les Marches insoupçonnées.***

En fin, le ***Dictionnaire encyclopédique Quillet*** (Paris, 1990) souligne le fait que, entre les deux guerres mondiales, Lucian Blaga a formulé un language philosophique et poétique nouveau: ***Trilogie de la connaissance, Trilogie de la culture, Trilogie des valeurs.***

La conclusion est bien simple: Lucian Blaga est insuffisamment connu dans la monde et, malheureusement, les informations offertes par les dictionnaires sont, comme la travail ci dessus le montre, dans la pluspart, erronées.

Forţa iradiantă a cărţii vâlcene

Prof. Dumitru Lazăr
Biblioteca Judeţeană „Antim Ivireanul" Vâlcea

„...tiparniţa de la Râmnic n-a fiinţat cu egida ocazionalului, răspunzând unor trebuinţe întâmplătoare..., ci a urmărit sistematic, după un plan chibzuit..., să împlinească acelaşi rol de îndrumător ce a avut să umple golul ce domnea în ţinuturile de peste Carpaţi."

(Virgil Molin)

Nicolae Iorga, în ***Istoria industriilor la români***[1] numea şcoala de pictură din Râmnic din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, *cea dintâi şcoală de Belle Arte* a evului mediu românesc, după cum în studiul ***Tipografia la români***[2], marele savant considera acelaşi Râmnic din veacul *de aur* – cum numeşte Nicolae Bănică-Ologu secolul al XVIII-lea vâlcean[3] – drept *capitala tipografilor*.

Istoria tiparului vâlcean urcă însă mult în timp ca să ajungă la această înnobilare. La Cozia, Govora, Bistriţa, Hurezi şi Râmnic au existat puternice centre culturale în care s-au transcris şi tipărit cărţi în româneşte.

La Cozia, Filos, fostul logofăt al lui Mircea cel Bătrân (devenit monahul Filotheiu), compune imnuri religioase în versuri – ***Pripealele la toate praznicele împărăteşti***. Prin acestea, Filos Filotei rămâne în istoria literaturii române drept *primul poet liric român de rezonanţă europeană*. ***Pripealele***… sale au circulat atât în manuscris, cât şi tipărite, depăşind graniţele lumii ortodoxe, intrând în cea europeană cu o mare popularitate.

La nici şase decenii de la inventarea minunii tiparului de către Gutenberg, domnitorul Radu cel Mare (1495-1508), în intenţia de a

---

[1] Iorga, Nicolae, ***Istoria industriilor la români***. Bucureşti, 1927, p. 73.

[2] Publicat în ***Almanahul graficei române***. Craiova, 1931, p. 50.

[3] În cartea ***Veacul de aur al Râmnicului***. Editura Oscar Print, 2002, p.p. 163-169.

centraliza şi pune sub controlul domniei viaţa bisericească[4], se arată preocupat de înzestrarea bisericii cu suficientă carte, în care scop modernizează procesul de multiplicare a acesteia, făcând apel la binefacerile tiparului.

Locul unde a fost instalată *prima tipografie din Ţara Românească* şi, în consecinţă, *locul tipăririi primei cărţi cunoscute la noi* – ***Liturghierul lui Macarie*** (1508) – este disputat între Mănăstirea Dealu (Târgovişte) şi Bistriţa vâlceană.

Vestitul cărturar Ion Bianu este cel dintâi care indică Bistriţa ca fiind locul unde s-a tipărit prima carte românească[5], precizând că Oltenia a fost prima noastră poartă deschisă pentru cultura Apusului [6].

Este adevărat că şi Nicolae Iorga, cu câţiva ani mai înainte, în viziunea sa genială, se orientase tot spre Bistriţa Craioveştilor, după cum ulterior, Barbu Theodorescu, Ştefan Ştefănescu, Costea Marinoiu, C. D. Fortunescu, Aurelian Sacerdoţeanu, Gheorghe Pârnuţă, Nicolae Andrei ş.a. aduc suficiente argumente pentru susţinerea ipotezei vâlcene[7]. Inclusiv P. P. Panaitescu, în studiul introductiv al cărţii ***Liturghierul lui Macarie*** (1508)[8], face observaţia că exemplarele păstrate din această bijuterie a tipografiei româneşti au fost legate în atelierele mănăstirii de la Bistriţa.

În secolul al XVIII-lea, la mănăstirea Bistriţa exista o şcoală de copişti de cărţi-manuscrise şi de învăţare a scrisului caligrafic, precum exista şi o şcoală care pregătea grămătici pentru răspândirea învăţăturii de carte, mai ales în rândul tinerilor.

Bistriţa era în secolul al XVII-lea un puternic centru cultural: aici, viitorul domn Neagoe Basarab, nepotul Craioveştilor – ctitorul locaşului – capătă în tinereţea lui cunoştinţe de limbă şi literatură[9]. Tot aici stătu, în toamna anului 1600, Mihai fugar, care cumpără satul Costeştii moştenesc şi-l închină acestui locaş[10].

---

[4] Panaitescu, P. P., apud Gh. Pârnuţă şi N. Andrei, ***Istoria cărţii, presei şi tiparului din Oltenia***. Scrisul Românesc / Editura Oltenia, 1994, p. 39.

[5] În studiul ***Pentru o universitate la Craiova***, în ***Arhivele Olteniei***, nr. 43-44, mai-august, 1929.

[6] Cf. Pârnuţă, Gh. şi Andrei, N, ***op. cit.***, p. 51.

[7] ***Ibidem***. p.p. 38-57.

[8] Bucureşti, Editura Academiei Române, 1961, p. XXIX.

[9] Iorga, N., ***Istoria bisericii româneşti***. vol. I, 1908, p. 133.

[10] ***Ibidem***. p. 317.

Aici avea să se transcrie şi să se redacteze *cel mai vechi act românesc, scris într-o mănăstire*[11], care datează din anul 1573 (pentru facerea unui iaz la Băbeni – Vîlcea). Acesta este socotit, în ordine cronologică, *al doilea document de limba română*, după ***Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung,*** 1521.

Luminatul domnitor Matei Basarab la urcarea sa pe tron, constata că: *„în întreaga mea ţară, e foame şi sete, nu însă de pâine şi apă, ci după...vădită hrană şi adăpare sufletească"* (***Molitvenic,*** 1635). Conştient fiind de situaţia în care se afla ţara ameninţată de catolicism, declanşează energiile creatoare ale timpului pentru o redeşteptare naţională. După ce aduce, mai întâi, o tipografie la Câmpulung, cu sprijinul lui Petru Movilă, fiul de domnitor român, ajuns mitropolit al Kievului, ctitoreşte cetatea cărţii de la Govora, înfiinţând aici celebra tipografie domnească. Pentru producerea hârtiei de tipar, înfiinţează pe Valea Oltului, pe lângă Râmnic, o moară de hârtie. Prima carte tipărită este ***Psaltirea slavonă***, în 1637, în Predoslovia căreia cere urmaşilor: *„să purtaţi cu îndârjire acest dar, vreau să zic această tipografie..., căci este o comoară mai scumpă decât toate comorile pământeşti"*, care *„înfrumuseţează sufletele omeneşti."*

La Govora funcţionează şi o şcoală pentru deprinderea meşteşugului tipografiei. Aici s-au format meşterii: Procopie, Preda şi Radu Stancovici, Tudor Dumitrievici din Râmnic şi Lupin Dumitrievici din Popeşti – Luncavăţ, cunoscuţi în toată ţara. Învăţatul tipograf Meletie Macedoneanul, cunoscător de elineşte şi slavoneşte, este numit de Matei Basarab egumen *nastavnic.*

În şapte ani de activitate tipografică, cea mai importantă lucrare realizată la Govora este ***Pravila Mică (de la Govora***) – 1640, *prima carte de legi tipărită la noi în limba română*, care *oficializează* limba pământului în cancelaria domnească şi în biserică. La realizarea acestei lucrări participă cele mai de seamă personalităţi ale timpului: Udrişte Năsturel, cu o poezie la stema ţării; Meletie Macedoneanul şi Ştefan de Ohrida – tipografi; Mihail Moxa (cel care scrisese la 1620 *prima istorie universală cunoscută la noi*, ***Hronograful Ţării Româneşti***), care realizează traducerea după un manuscris slavon tot în 1640.

---

[11] Cf. Marinoiu, Costea, ***Istoria cărţii vâlcene, sec. XVII-XVIII***. Craiova, Scrisul românesc, 1981, p. 22.

După cum menţionează Ştefan Paşca în ***Cel mai vechi Ceaslov românesc*** (Bucureşti, 1939), se tipăreşte şi un Ceaslov – considerat *cea mai veche carte de acest gen tipărită în ţara noastră.*

Hurezu, de-a lungul anilor, a fost şi el un puternic centru cultural. Mănăstirea minune Hurezi, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu, adăpostea vestita bibliotecă a domnitorului care avea, la 1791, 382 de volume tipărite (dintre acestea 115 erau în limba română) şi 46 de manuscrise. Pe uşa bibliotecii scria: „*Biblioteca de hrană dorită sufletească…*" Aici la Hurezi, la 1700, Arhimandritul Ioan de Câmpulung copiază ***Varlaam şi Ioasaf***, cunoscuta carte populară, *cea mai veche copie cunoscută la noi*. Se vor transcrie mai târziu ***Halima*** (1783), ***Scara Sf. Ioan Scărarul*** (1773).

Tot la Hurezi, în 1788, Dionisie Eclesiarhul realizează lucrarea ***Întrebări şi răspunsuri ale dumnealui Constantin Cantacuzino, fratele răposatului Şerban Cantacuzino***. Este, de asemenea, cel ce pune în circulaţie ***O mie şi una de nopţi***, culegere de poveşti arabe, alcătuită din trei tomuri.

Vâlcea şi Râmnicul beneficiază în evul mediu de o înflorire a literaturii moral-creştine graţie existenţei aici, a sediului Episcopiei Râmnicului Noul Severin, eparhia ortodoxă a întregii Oltenii, veche de 500 de ani. În jurul acesteia se formează, de-a lungul vremii, monahi-cărturari, copişti, tipografi, grămătici care au transcris sau tipărit în slavonă, şi apoi în româneşte, cărţile fundamentale de cult, scrierile patristice etc., cărţi care au circulat în manuscris şi tipărite nu doar în toată ţara, ci în întreaga lume ortodoxă.[12] Râmnicul, oferind condiţii deosebite pentru meditaţie, pentru transpunerea în scris a celor mai înalte stări ale spiritului, a fost căutat de domni cărturari şi călători străini.[13]

La începutul secolului al XVIII-lea, Antim Ivireanul, devenit episcop de Râmnic, aduce în 1705 de la Snagov tipografia care, timp de trei ani, va desfăşura o prodigioasă activitate. C. Marinoiu precizează că „*în cursul secolului al XVIII-lea* [în Râmnic, n.n.], *s-au tipărit 90 de cărţi* [de titluri, n.n.], *Râmnicul ocupând astfel locul II în activitatea editorială*", după

[12] Vezi Bănică-Ologu, Nicolae, ***op. cit***., p.p. 163-164.
[13] ***Ibidem.*** p. 164.

Bucureşti.[14] Dintre acestea, zece au fost tipărite numai în trei ani de Antim Ivireanul, începând cu ***Tomul bucuriei*** (670 p.) şi ***Antologhion*** (812 p.), în 1705. Episcopul de Râmnic tipărea „*cărţi splendide, împodobite cu elemente baroce, cu steme, versuri heraldice şi ilustraţii ce le aşază între izbânzile însemnate ale tiparului românesc*".[15] Cărţile sale, ca şi ale urmaşilor săi, ierarhi sau cărturari (Damaschin, Clement, Inochentie, Chesarie, Filaret, Grigore şi Naum Râmniceanu etc), au avut un rol fundamental în impunerea şi generalizarea limbii române pe întreg teritoriul românesc şi în realizarea unităţii acesteia.

Privită în ansamblu din perspectiva zilelor noastre, cartea românească veche se prezintă „*ca o antologie de texte, scrise de o seamă de înţelepţi ai lumii antice, reprezentând comentarii asupra operei strălucite a unui autor recunoscut: IISUS HRISTOS. Ele s-au numit Octoih, Psaltire, Triod, Penticostar, Apostol, Mineie.*"

Mineiele lui Chesarie şi Filaret constituie adevărată enciclopedie românească a secolului al-XVIII-lea.

Sub îndrumarea lui Antim, episcopia de la Râmnic începe să-şi asume o misiune pe care o va exercita multă vreme: punct de sprijin pentru ortodocşii români din Transilvania, loc al producerii şi difuzării (dincolo de Carpaţi) al cărţilor atât de necesare.[16]

Cărturarii crescuţi în şcoala râmniceană vor purta cu ei, pe ambele versante ale Carpaţilor, idealurile de dreptate socială şi de unitate naţională pe care le aveau în suflete, în toată lumea ortodoxă. C. Marinoiu, în finalul lucrării amintite, indică „*aria de răspândire a cărţilor tipărite la Râmnic, în secolul al-XVIII-lea*." Consemnează 1178 de volume, trimise în 23 de judeţe, respectiv în 290 de localităţi. Relaţii mai strânse s-au înregistrat cu judeţele Caraş-Severin (cu 287 de volume care au circulat în 41 de localităţi), Braşov (cu 153 de volume în 33 de localităţi), Sibiu (cu 131 de volume în 24 de localităţi), Timiş, Hunedoara, Alba etc.

---

[14] Marinoiu, Costea, ***270 de ani de activitate tipografică la Râmnicu-Vâlcea. Elemente de folclor în manuscrisele şi tipăriturile vâlcene din sec. XVII-XVIII, în Buridava. Studii şi materiale***, p. 82.

[15] Mazilu, Dan Horia, ***Introducere în opera lui Antim Ivireanul***, Bucureşti, Editura Minerva, 1999, p. 25.

[16] Mazilu, Dan Horia, ***op. cit***., p. 31.

Mureşul se situează undeva de la mijloc în jos, cu 20 de cărţi (în majoritate ***Penticostarionul*** din 1743, dar şi ***Antologhionul*** lui Antim Ivireanul din 1705 şi ***Mineiele*** lui Chesarie şi Filaret, 1776-1780), ajunse în 9 localităţi (Crăieşti, Grindeni, Ibăneşti, Luduş, Mureşeni, Ocoliş, Râpa de Sus, Sânmărtinul de Câmpie, Zau de Câmpie).

Elena Mihu însă, în articolul ***Tipărituri râmnicene în judeţul Mureş***[17] arată că, după încetarea activităţii tipografiei româneşti de la Alba Iulia (1699), „*românilor din Transilvania li s-a luat posibilitatea de a se aproviziona cu cărţile necesare, această sarcină revenind tipografilor din Muntenia şi, în special, tipografiei de la Râmnic.*"[18] Drept argument, aduce „*uimitoarea cantitate de carte râmniceană aflată în judeţul Mureş: 180 de exemplare descoperite până acum, la care se adaugă multe altele care au dispărut de-a lungul timpului*"[19] şi faptul că, „*analizând numărul mare de cărţi româneşti descoperite în judeţul nostru* [Mureş, n.n.], *vom găsi aproape în fiecare localitate cărţi provenind din toate provincile româneşti, tipografiile râmnicene ocupând un loc de frunte.*"[20] Autoarea dă lista tipăriturilor vâlcene, în ordine cronologică, cu harta circulaţiei acestora în judeţul Mureş, în care însă nu cuprinde cărţile râmnicene existente în bibliotecile şi muzeele din judeţ.[21] Vom reda, ca anexă, lista acestor tipărituri râmnicene (30 de titluri în 109 exemplare), ajunse în marea majoritate a localităţilor mureşene, respectiv în 71.

În cartea de excepţie ***Tezaur. Cartea veche românească, 1557-1830*** (Craiova, Editura Aius, 2002) a Aureliei Florescu, din tabelul privind „***Preţul cărţilor româneşti vechi în perioada sec. al XVII-lea – al XVIII-lea***", dintre cele 125 de exemplare vândute / cumpărate, mai mult de jumătate – 63 – au fost tipărite la Râmnic, cealaltă parte cuprinzând cărţi tipărite la Bucureşti, Iaşi, Mănăstirea Dealul (Dâmboviţa), Târgovişte, Blaj, Buzău, Buda, Sibiu, Neamţ, St. Petersburg, Viena.

---

[17] Prima parte publicată în ***Valori bibliofile – din patrimoniul cultural naţional. Valorificare – cercetare***. I, Muzeul Judeţean Vâlcea, Râmnicu-Vâlcea, 1980, p.p. 83-86; a doua parte publicată în culegerea ***Buridava: Studii şi materiale***, nr. 4, Muzeul Judeţean Vâlcea, Râmnicu-Vâlcea, 1982, p.p. 115-118.

[18] În ***Valori bibliofile…***, p. 83.

[19] ***Ibidem.***

[20] ***Ibidem***. p. 84

[21] Vezi ***Buridava…***, p.p. 117-118.

Statisticile de mai sus dovedesc că Râmnicul şi centrele culturale vâlcene au constituit de-a lungul veacurilor centre cu o mare forţă de iradiere culturală şi de spiritualitate românească.

Arta tiparului, preluată ca o moştenire sacră, pe linia tradiţiei impuse testamentar de Matei Basarab în *Predoslovia* ***Psaltirei de la 1637*** şi respectată cu sfinţenie în spiritul blestemului lui Antim Ivireanul, ocrotitorul spiritual al Râmnicului, rânduit în *Aşezământul* testamentar al mănăstirii Antim, ca meşteşugul să fie transmis şi însuşit din generaţie în generaţie, („*las cu blestem, şi aceasta să aibă datorie: tipograful să înveţe meşteşugul tipografiei unul după altul, pentru ca să nu piară acest meşteşug din ţară, nici să se părăsească meşteşugul cărţilor, pentru folosul ţării...* "), a fost şi va fi păstrată pentru totdeauna de râmniceni. Astfel, în deceniile de mijloc ale primei jumătăţi a veacului al XX-lea, au funcţionat în Vâlcea 19 tipografii.[22]

În ***Catalogul cărţii editate în Vâlcea, în perioada 1990-2000***, îngrijit de Dumitru Lazăr şi Marin Bulugea, apărut la Editura Almarom Râmnicu-Vâlcea, 2001, sunt înregistrate 31 de edituri, care au produs, în această perioadă, peste 400 de titluri, iar ***Catalogul cărţii editate în Vâlcea. Anul 2001***, îngrijit de Dumitru Lazăr şi Marinela Creangă, aflat în tipar la aceeaşi editură, înregistrează 35 de edituri, cu 523 de titluri publicate în perioada 1990-2001.

Vechimea şi importanţa culturii şi civilizaţiei vâlcene este subliniată în cartea recent apărută ***Priorităţi istorice vâlcene – 610***, de pr. Ioan D. Ciucă, prof. Domnica Ciucă şi prof. Ion M. Ciucă, editată de Complexul de Spiritualitate Creştin-Ortodoxă „Sf. Nicolae" Câmpu-Mare, 2002, ca cinstire pentru cei 610 ani de atestare istorică a judeţului Vâlcea (8 ianuarie 1392).

[22] Cf. Pârnuţă, Gh., Andrei, N., ***op. cit.***, p.p. 381-386.

Anexa

Lista cărţilor tipărite la Râmnic între 1705-1813, cu aria lor de răspândire în judeţul Mureş.*

1. ***Antologhion***, 1705, în localităţile: Dumbrava, Filipişu Mic, Râpa de Jos, Valea.
2. ***Octoih,*** 1707, în: Dumbrava, Filipişu Mic, Râpa de Jos.
3. ***Triod,*** 1731, în: Aţintiş, Târgu-Mureş, Valea Largă.
4. ***Triod (Strastnic***), 1735, în: Voisa, Miheşu de Câmpie, Sânpaul, Sânpetru de Câmpie.
5. ***Antologhion***, 1737, în: Corneşti, Deleni, Luduş, Nadeş, Şăulia, Valea Largă.
6. ***Octoih,*** 1742, în: Aluniş, Bahnea, Luduş, Mădăraşi, Poarta, Şoar Maioreşti, Seuca, Mărăreni.
7. ***Antologhion***, 1745, în: Abuş, Giuluş, Luduş, Orşova.
8. ***Evanghelie,*** 1746, în: Daia, Lunca, Sântana, Saschiz.
9. ***Cazania,*** 1748, în: Chinciuş, Găneşti, Morăreni, Sărmaş.
10. ***Catavasier***, 1750, în: Bernadea, Saschiz.
11. ***Octoih***, 1750, în: Boiu, Cucerdea, Deda, Feleag, Idicel, Laslău, Orosia, Ulieş, Urisiu de Sus.
12. ***Psaltire,*** 1751, în: Deag, Luduş.
13. ***Antologhion***, 1752, în: Feleag, Sânpetru de Câmpie, Socolu de Câmpie.
14. ***Liturghie,*** 1756, în: Miheşu de Câmpie.
15. ***Molitvenic***, 1758, în: Aţintiş.
16. ***Triod***, 1761, în: Cuştelnic (Strastnic) – Band, Grindeni, Iclănzel, Lechinţa, Luduş.
17. ***Antologhion,*** 1766, în: Aluniş, Aţintiş, Bahnea, Cheţani (2 ex.), Deda, Deaj, Glodeni, Mădăraşi, Moşuni, Nandra, Răstoliţa, Reghin, Sâncrai, Sântana, Sânpaul, Urisiu de Sus, Voiniceni.
18. ***Liturghie***, 1767, în: Târgu Mureş.
19. ***Penticostar***, 1767, în: Aţintiş, Berghia, Chimitelnic, Glodeni, Grindeni, Idicel, Suplac, Sânmărtinu de Câmpie, Valea Largă.
20. ***Molitvenic***, 1768, în: Târgu Mureş.
21. ***Psaltirea***, 1769, în: Târgu Mureş.

22. ***Triod,*** 1777, în: Aţintiş – Valea Largă.
23. ***Minciul lunii noiembrie***, 1778, în: Saschiz.
24. ***Cazania***, 1781, în: Cucerdea.
25. ***Molitvenic***, 1782, în: Deag, Moşuni, Morăreni, Şoard.
26. ***Penticostar***, 1782, în: Târgu Mureş.
27. ***Evanghelie***, 1784, în: Bernadea.
28. ***Antologhion***, 1786, în: Cucerdea.
29. ***Cazania***, 1792, în: Boiu, Şoimuş.
30. ***Liturghier,*** 1813, în: Crăieşti.

*Vezi Mihu Elena, ***Tipărituri râmnicene în judeţul Mureş***, în ***Buridava. Studii şi materiale***, nr. 4, Muzeul Judeţean Vâlcea, Râmnicu-Vâlcea, 1982, p. 118.

Irradiative Force of the Books from Vrancea

Abstract

During centuries, Râmnic and other cultural centers from Vrancea, have been considered as a source of culture and romanian spirituality. The typographies from Cozia, Govora, Bistriţa, Hurezi and Râmnic are famous for their activity, for the books they have printed and all those books have created special conditions for the beginnings of the romanian religious literature. Short time after typography has been invented, the romanian voivodes became interested in endowing the churches and monasteries with books in order to assure, and increase, the acces to culture.

In this way, there are some disagreements between Bistriţa and Dealu Monastery, concerning the priority about the first book printed on romanian land – ***Liturghierul lui Macarie (1508).*** On his efforts to solve the issue, P.P. Panaitescu supports the ideea of Bistriţa's priority, that is probably because, during the 17th and 18th centuries, there was a famous school for copysts..

Matei Basarab (1632-1654), a very educated voivode, has built the well-known monasteries from Arnota, Gura Motrului and Strehaia, and he laid the foundations of the typographies from Câmpulung and Govora, where a lot of religious and juridical works have been published.

The most important one is ***Pravila Mică*** also known as ***Pravila de la Govora*** printed in 1640 and considered to be „*the first romanian book of laws*."

A century latter, during the reign of Constantin Brâncoveanu, at Hurezu Monastery a lot of famous books are printed, such as: ***Varlaam şi Ioasaf***, ***Halima***, ***Scara Sf. Ioan Scărarul***, and some others books – ***O mie şi una de nopţi, Întrebări şi răspunsuri ale dumnealui Constantin Cantacuzino, fratele răposatului Şerban Cantacuzino*** – begun their diffusion.

In the 18th century, one of the most interested person in romanian books diffusion was Antim Ivireanul; in 1705 he laid the foundations of a typography at Snagov; in this moment / century, Râmnic was considered to be the second romanian typography according to its activity. With him as a guide, almost 90 books have been printed, the most important being ***Tomul bucuriei*** and ***Antologhion***.

Some of the books printed at Râmnic during the 18th century – arround 1178 copies - can be found in 29 counties and 290 places. Arround 180 copies can be seen in Mureş county, according to the informations offered by Elena Mihu.

The art of the typographs from Râmnic is not dissapearing; it was continuated by their disciples. In the first half of the 22th century there were 19 offices in Vâlcea county, that decided to follow and to practice this art of printing.

Bibliografia locală, de la tradiţie spre viitor

Fülöp Maria
Biblioteca Judeţeană Mureş

Unitate în diversitate

În Europa de azi civilizaţia se bazează pe reciprocitate, pe colaborarea comună în democraţie şi pace. Unificarea Europei este o încercare ca acest continent să devină un spaţiu democratic, unitar şi solidar, în care domină libertatea, conştiinţa şi responsabilitatea. Responsabilitatea, atât faţă de poporul propriu, cât şi faţă de lumea întreagă. Populaţia europeană trăieşte în diferite sfere culturale şi este înconjurată tot mai mult de o civilizaţie uniformă, globalizantă. Faţă de influenţa globalizării fiecare popor îşi apără tot mai consecvent identitatea proprie. Europa poate să devină exemplu de conlucrare - colaborare paşnică a diferitelor naţiuni pentru lumea întreagă, fără ca cineva să piardă din identitatea proprie. Culturile diferite pot trăi împreună fără să renunţe la propriile identităţi şi convingeri. Ele pot încerca să-şi reînvie tradiţiile spirituale cele mai preţioase, să-şi găsească rădăcinile comune cu celelalte culturi şi civilizaţii. Tradiţiile spirituale cele mai bune pot înlesni formarea unui nou mod de viaţă în lume.

În politica culturală a Uniunii Europene – uniune spre care tinde fiecare ţară din fostul lagăr socialist - obiectivul comun este, ca fiecare comunitate să contribuie la înflorirea culturii ţărilor membre, în aşa fel, încât să respecte diferenţele naţionale şi regionale, scoţând în evidenţă moştenirea culturală comună, sub egida: unitate în diversitate (Unity in diversity). Asemenea idei sunt primite cu înţelegere şi în ţara noastră, îndeosebi în judeţele cu populaţie multietnică, cum este şi judeţul Mureş.

Cultura locală

Principiul de bază al culturii propăvăduit de Consiliul Europei se referă la: asigurarea *accesibilităţii*, *creativităţii* şi *identităţii* fiecăruia, *respectarea legilor*, precum şi la asigurarea *posibilităţii de participare*. Aceste principii de bază pot fi respectate şi în activitatea de fiecare zi a bibliotecilor noastre.

Bibliotecile sunt instituţiile de bază ale societăţii informaţionale, ele asigură *accesul tuturor la informaţii,* indiferent dacă aceste biblioteci sunt în ţări şi oraşe, mari sau mici. Cu cât este mai mică o bibliotecă, respectiv cu cât este mai provincială, cu atât mai dificil ea poate respecta cerinţa de accesibilitate la cât mai multe informaţii, deşi acest drept ar trebui să aibă valabilitate în orice bibliotecă. Sunt două posibilităţi de îmbunătăţire a situaţiei: pe de o parte, prin înzestrarea bibliotecilor cu aparatura de informatizare modernă, care va asigura accesul la informaţii din lumea mare prin internet şi, pe de altă parte, prin colectarea, prelucrarea, răspândirea tuturor informaţiilor regionale şi locale.

Bibliotecile noastre nu pot oferi nimic mai valoros Europei şi totodată populaţiei autohtone, decât informaţiile specifice culturii locale, fie ele referitore la ştiinţa, economia, istoria, arta, etnografia sau personalităţile din trecut sau din prezent. Globalizarea nu desfiinţează culturile locale, ele pot şi trebuie să dăinuiască.

Cerinţele de informare sunt în mare parte de natură locală şi cu caracter local. La cerinţele de informare generale sau chiar speciale, specializate, pot fi găsite bogate surse de informare de pretutindeni, dar răspunsurile referitoare la o anumită ţară, regiune, localitate, pot fi date cel mai competent la faţa locului.

Bibliografia locală

Patriotismul local poate să se manifeste în conştiinciozitatea şi profesionalismul cu care se colecţionează, se prelucrează informaţiile şi se oferă serviciile, respectiv informaţiile specifice locului. Pot fi create *baze de date zonale, teritoriale*. Gospodărirea informaţiilor locale poate să asigure un loc important bibliotecii în dezvoltarea locală, în organizarea şi oferirea serviciilor umane, în întărirea coeziunii provinciei, în munca de propagare a valorilor specifice. În procesul de inovare, la nivelul cerinţelor

contemporane, este necesară creativitatea oamenilor, precum şi cunoştinţe vaste, completate cu buna cunoaştere a localităţilor şi a locului.

În acest proces de inovare – dezvoltare – transformare creşte *rolul bibliografiei locale*, care oglindeşte segmentul etno-cultural, social-politic, economic şi administrativ, prin informaţiile acumulate şi prin valorificarea acestora, contribuind la înlesnirea integrării europene reale şi nu numai la o dizolvare în structurile europene. În societatea informaţională modernă, bibliotecile publice - care vor fi întotdeauna neutre şi vor asigura respectarea normelor de drept - prin acest segment de activitate îşi pot exercita rolul potrivit, îşi pot asigura viitorul decent. În lupta pentru obţinerea informaţiilor nu putem rămâne în urmă, permiţând să ne ia locul nişte societăţi bine dotate tehnologic, dar care nu au baze informaţionale solide asemănătoare bibliotecilor. Recunoaşterea în societate şi chiar în cadrul, în sânul bibliotecilor, a rolului important al studiului local şi respectiv al bibliografiei locale, va putea fi măsurată prin angajarea personalului necesar efectuării muncii şi prin asigurarea aparaturii moderne de informatizare de nivel european / mondial.

Mulţi bibliotecari au avut ocazia să participe la consfătuiri, să viziteze biblioteci din alte ţări şi să constate importanţa acordată serviciilor de bibliografie locală, prin consacrarea de spaţii, dotări şi personal calificat. Exemplele pot fi date din SUA (ex. New Orleans), Anglia, Suedia, din ţările mai apropiate ca, Austria, Slovacia, Ungaria etc. Exploatarea şi valorificarea informaţiilor locale este, pentru orice bibliotecă care trăieşte în contemporaneitate, nu doar o posibilitate, dar şi o obligaţie.

Realizări mureşene

Din multiplele posibilităţi de valorificare a bogăţiei de informaţii locale existente în posesia noastră, în urma schimbărilor survenite în societatea română şi a regândirii sarcinilor ce ne stau în faţă, azi putem să enumerăm câteva tipuri de studii locale şi bibliografii realizate, şi mai multe încă în faza elaborării, unele în curs, altele în planuri de viitor.

S-a iniţiat elaborarea seriei ***Bibliografii mureşene*,** în care au fost tipărite, între 1995-2001, patru bibliografii: ***Bibliografia publicaţiilor periodice curente 1989-1994*** (realizată de Fülöp Maria), respectiv **1995-2000** (realizată de Anna Vintilă). A apărut volumul retrospectiv important ***Publicaţiile periodice mureşene, 1795-1972***, care are marele merit de a fi cuprins 177 de ani de publicistică de pe meleagurile mureşene,

(realizată de Dimitrie Poptămaş şi Mózes Júlia), în care monografic au fost descrise 547 titluri. A văzut lumina tiparului şi volumul ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş, între anii 1990-1995*** (realizat de Fülöp Maria).

O realizare importantă (şi totodată deschizătoare a seriei **bio-bibliografii mureşene**) s-a dovedit a fi în 2000, lucrarea de pionerat în judeţul nostru, ***Scriitori români mureşeni : Dicţionar biobibliografic*** (întocmit de Ana Cosma în colaborare cu Anna Vintilă), cuprinzînd scriitorii care au trăit şi au creat între anii 1754 şi 2000, în total 221 de persoane.

O valoare ştiinţifică deosebită are bibliografia elaborată în două volume: ***Catalogul cărţilor tipărite în sec. 16-lea din Biblioteca Teleki-Bolyai,*** apărut în 2001, redactat de colegii Sebestyén Spielmann Mihály, Ambrus Hedvig, Balázs Lajos, Ovidia Mesaros. Lucrarea prezintă o parte din valorile de nepreţuit existente în această cunoscută şi reputată bibliotecă, şi totodată completează seria instrumentelor de informare existente: Catalogul contelui Teleki în 4 volume; ***Catalogus incunabulorum bibliothecae Teleki-Bolyai***, care, prin cele 70 de incunabule menţionate, evidenţiază valorile deosebite existente şi apărute până la 1500.

O dovadă că şi între contemporanii noştri există tipul bibliotecarului savant chiar în rîndul doamnelor, este colega noastră, dr. Deé Nagy Anikó, care a publicat două volume deosebite, importante pentru valorificarea fondului Bibliotecii Teleki-Bolyai, despre fondatorul de bibliotecă Teleki Sámuel, cu titlul: ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel***, în 1997 şi, despre ex librisurile existente în bibliotecă, ***A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtár ex librisei,*** publicată în 2001.

Un exemplu de valorificare a moştenirii trecutului este înfiinţarea, din iniţiativa directorului, Dimitrie Poptămaş, a Fundaţiei în cinstea istoricului Vasile Netea. **Fundaţia Vasile Netea** îşi desfăşoară activitatea pe lângă Biblioteca Judeţeană Mureş, şi a iniţiat seria de ***Caiete mureşene***, în care a publicat lucrări ale personalităţilor româneşti, rămase în manuscris sau cele meritorii de a fi republicate, sau lucrări elaborate de autori - cercetători contemporani, despre predecesori proeminenţi şi/sau evenimente locale memorabile. Între anii 1995-2002 în această colecţie au văzut lumina tiparului peste 10 volume.

Colegul Mihai Art. Mircea a scris textul şi a colaborat la elaborarea albumului deosebit de frumos, apărut cu titlul ***Judeţul Mureş*** (1997), Fülöp Maria şi-a adus contribuţia la apariţia ghidului fotografic ***Târgu-Mureş – Marosvásárhely*** (1998), album apărut în două versiuni bilingve: română-maghiară şi germană-engleză.

Putem aminti şi acele multe *pliante, cataloage de expoziţii, caiete program*, *liste bibliografice,* elaborate de biblioteca noastră cu ocazia unor evenimente, comemorări, manifestări cu scopul cinstirii înaintaşilor mureşeni.

Privire spre viitor

Se continuă elaborarea lucrărilor bibliografice din seria **Bibliografii mureşene** [cu volumul ***Bibliografia cărţilor ...(1996-2000)*** (elaborat de Anna Vintilă)], care reprezintă o muncă permanentă şi în continuare, prin evidenţa şi înregistrarea continuă a noutăţilor din domeniul cărţilor şi periodicelor locale.

Este în faza de redactare volumul ***Cărţi despre Judeţul Mureş (1990-1999)*** (elaborat de Fülöp Mária), o bibliografie vastă, cu peste 1600 de înregistrări de cărţi de pretutindeni, cu multe descrieri analitice, prin care, ca într-o oglindă, pot fi privite evenimentele, realizările, personalităţile primului deceniu de după schimbarea socială survenită în ţară, respectiv în judeţul nostru. Se lucrează (prin prestaţia colegelor pensionare, Ferencz Klára, Fülöp Mária) la ***Bibliografia retrospectivă mureşeană***. În prima fază se prelucrează fondul vechi al Bibliotecii Judeţene Mureş, până în anul 1945, cuprinzând cărţile editate şi tipărite în judeţ, autorii mureşeni şi cărţile cu conţinut mureşean. În faza următoare se va prelucra fondul 1945-1990, urmat de completările necesare din bibliotecile mureşene sau de oriunde, cu informaţii despre judeţul Mureş. Un ajutor deosebit îl reprezintă programul TINLIB în care sunt evidenţiate aceste recorduri, astfel conturându-se o vastă **bază de date mureşene,** cu posibilitate de utilizare imediată, deocamdată doar în Târgu-Mureş, dar sistemul permite consultarea de la distanţă, prin Internet.

În seria de **bio-bibliografii** se strîng informaţiile la volumul ***Oameni de ştiinţă mureşeni : dicţionar bio-bibliografic,*** (în curs de elaborare de Ana Todea), o lucrare deosebit de mare şi importantă, care va completa un gol existent în informarea de domeniu.

Se va continua editarea unor noi volume în seria ***Caiete mureşene***, vor putea fi editate unele bibliografii rămase în manuscris de la colegi, care azi sunt pensionari, de ex. ***Repertoriul revistei Igaz Szó*** elaborat de Mészáros József.

Se conturează o vastă şi importantă *bază de date despre personalităţile mureşene*, personalia, care permite, ca un nomenclator, să înregistrăm date biografice şi bibliografice despre creatori, oameni de seamă din judeţ, din toate timpurile şi din toate domeniile. Editarea în viitor a acestui instrument va fi utilă şi necesară.

Dezvăluirea analitică a presei locale în primul rând şi a presei în general, are o valoare ce nu poate lipsi din informare. Multe biblioteci pun accent deosebit pe această activitate, iar biblioteca noastră are tradiţie în acest domeniu, însă azi se prelucrează analitic doar ziarele locale ***Cuvântul liber, 24 ore mureşene*** şi ***Népújság***. Greu se poate ţine pasul cronologic, pentru că se lucrează tradiţional, manual, pe fişe. În acest domeniu trebuie să intervină schimbarea, prin folosirea tehnicilor moderne.

[Nu putem trece sub tăcere rolul ce l-ar avea Biblioteca Naţională în elaborarea Bibliografiei Naţionale, seria Articole, care s-a sistat în anul 1988. Seria articolelor din domeniul culturii nu înlocuieşte volumul integral.]

În cazul unor biblioteci mici am văzut rezolvări simple, utile şi rapide: se parcurg toate titlurile de periodice abonate, articolele cu referinţe locale sunt xeroxate, pe fiecare copie se scriu datele bibliografice (titlul periodicului, data şi pagina), copiile sunt aşezate cronologic în dosare capsabile cu foi transparente. Acest sistem poate fi completat: fiecare articol va primi un număr de ordine, iar numele autorilor vor fi trecute într-un index de nume, pentru regăsirea uşoară a informaţiilor. Avantajul îl prezintă rapiditatea şi menajarea colecţiilor de periodice.

În cazul bibliotecilor mari, dezvăluirea presei locale se rezolvă prin metode electronice. Azi presa este elaborată electronic. Prin colaborarea ziar local - bibliotecă, textul întreg de la un număr de ziar elaborat, după predarea către tipar, este trimis electronic bibliotecii. Aici, prelucrarea constă în clasificarea articolelor, întocmirea vedetelor de subiecte şi de nume. Avantaje: consultarea directă a ziarelor locale se poate face şi de pe calculator, fără folosirea Internetului, deci: mai ieftin; prelucrarea este rapidă; elaborarea bazei de date cu text integral; regăsirea uşoară; cruţarea de uzură a presei; posibilitatea copierii pe hîrtie şi pe Compact Disc. Cu

permisiunea autorilor, asemănător ziarelor, şi textul cărţilor poate fi preluat de la tipografii sau direct de la autori.

Tot la fel se pot elabora *documente digitale* în biblioteci din cele mai valoroase monografii zonale, manuscrise, codexuri, incunabule, opere ale autorilor de seamă, periodice vechi şi noi, lucrările distruse în urma „privatizării spontane", documente vizuale artistice, fotografii; hotărâri, legi elaborate de instituţiile de autoguvernare locală, pot fi adunate informaţii de interes local de pe Internet etc. Prin colaborare cu televiziunile locale, materialele elaborate şi transmise de ele, astfel digitalizate, pot fi preluate şi păstrate pentru viitor.

Dacă punem întrebarea ce să digitalizăm, răspunsul este: trebuie păstrat tot ce este valoros în cultura noastră spirituală, tot ceea ce prezintă valoare şi de care se interesează lumea mare, într-un cuvânt: *temeliile* noastre.

Colaborarea

Este expresia la care ar trebui să apelăm tot mai des: colaborarea între biblioteci, de la cele învecinate pînă la naţională, colaborarea cu instituţiile ştiinţifice şi de cercetare, cu instituţiile culturale: muzeu, arhivă, redacţii, edituri; colaborarea nepartinică cu partidele politice, cu organizaţiile-societăţile civile, cu instituţiile de învăţămînt: şcoli, universităţi; cu biserici, etc.

Colaborarea creează baza, fundalul social necesar desfăşurării activităţii studiului local şi al bibliografiei locale. Cooperarea în studierea locului ajută la desăvârşirea funcţiilor ştiinţifice, sociale, educative ale bibliotecii. Cooperarea şi colaborarea sunt favorabile creşterii prestigiului social al activităţii bibliotecăreşti, ajută ca activitatea de bibliografie locală să iasă din izolare sau din umbră, şi să devină parte integrantă a fluxului informaţional naţional şi universal.

Local studies in Mureş County

Abstract

While the political system changed fast in Romania after 1989, other changes came much slower, finally reaching the librairies, as well. In the Mureş County Library work in local studies could finally commence. This has included the research of documents in Romanian, Hungarian, German and other languages.

1990 was the first year when we could work without political pressure. In 1993 we began building the current bibliographic system, and we started the series titled ***Mureş Bibliographies***. In 1995 we published the ***Bibliography of periodicals Dec. 23 1989 – Dec. 31 1994***. The next volume (1995-2000) appeared in 2001. The second number of the series was ***Bibliography of the Books Published in Mureş County, 1990-1995***. Currently, we continue gathering and sorting the material, and the 1995-2000 volume will appear in 2002. In 2001 we succeded in publishing the third number, the ***Bibliography of Periodicals Published in Mureş County, 1795-1972***, edited by Dimitrie Poptămaş and Julia Mozes. In the same ***Mureş Bibliographies*** series we would also like to publish the ***Bibliography of Books Concerning Mureş County, 1990-1999***, an annotated bibliography with two thousand entries dealing with all aspects of life. We selected the publications from the Romanian and Hungarian national bibliographies. The work – slated to be published in 2002 – is being done with the help of the TINLIB computer program.

We also collected data for the ***Registry of Important Persons in Mureş County*** that contains data about ten thousand Romanian, Hungarian, German and people of other nationalities. This database has been continuously updated. From the same database, Ana Cosma published the ***Bibliography of Romanian Writers*** (2001) that contains more than one hundred names. The same database will be the foundation of yet another bio-bibliography that will include the ***Important Persons in Technical and Natural Sciences in Mureş County.***

My colleague Klara Ferencz and I, both retired, have started editing the ***Retrospective Bibliography of Local Studies from Mureş County***. We explore the works of local authors, local publishing houses, and other locally relevant works. The selected works are all catalogued in the

TINLIB program, given UDC numbers, keywords, and the annotations mention all that is relevant to Mureş County.

A lot was written about the famous Teleki Library in Târgu Mureş. Here I would mention some important catalogues: the 4-volume catalogue edited by the founder Samuel Teleki was published between 1796-1819. This was continued by the ***Catalogus Incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai*** that appeared in 1971. These works were completed in 2001 with the ***Catalogue of 16th Century Printed Books Existing in Teleki-Bolyai Library of Târgu Mureş*** that includes more than three thousand entries. Also in 2001 the ***Old Ex-Libris from the Teleki Library of Târgu Mureş*** was published by Aniko Nagy Dee.

Paradoxala actualizare a unui paradox

Nicolae Sârbu
Biblioteca Judeţeană „Paul Iorgovici" Caraş-Severin

Dacă bănuiam că subiectul comunicării mele, „**Paradoxul bănăţean şi lectura publică",** va fi adjudecat de secţiunea de „istoria cărţii", puteam aborda la simpozionul dumneavoastră de la Târgu-Mureş unele teme poate mai adecvate. Cum ar fi: *420 de ani de la tipărirea Paliei de la Orăştie*. Pentru că, în ordine cronologică, este prima lucrare de acest fel (1582), cu peste o sută de ani înainte de ***Biblia de la Bucureşti*** (1688), ***Biblia de la Blaj*** (1695) şi ***Biblia de la Bălgrad*** (Alba Iulia, 1699). Pentru că, din cei cinci cărturari implicaţi în această fundamentală operă de cultură, trei sunt bănăţeni: Efrem Zăcan (Caransebeş), Ştefan Herce (Căvăran) şi Moise Pestişel (Lugoj). Şi, fiindcă tot vorbim de paradox, în mod cu totul paradoxal, această importantă lucrare nu a intrat cum trebuia, în istoria culturii române, ca o contribuţie esenţială a Banatului.

Cu deosebit profit ştiinţific şi profesional, puteam să prezint volumele dr. Valeriu Leu despre istoria şi civilizaţia cărţii în Banat. Mă refer aici la importante contribuţii, cum ar fi: ***Cartea şi lumea rurală în Banat: 1700-1830***, ***Cartea veche românească din bisericile eparhiei Caransebeşului: 1648-1800*** şi ***Banatul în memorialistica măruntă sau istoria ignorată (1914-1919)***. Sau, mai aproape de bibliologie şi specificul muncii noastre, ***Bibliotecile din Banat, între 1850-1918***, de dr. Ionel Bota. O lucrare necesară, obligatorie pentru cunoaşterea fenomenului cultural din Banat, fiind şi cartea profesorului Petru Călin despre ***Tiparul românesc diecezan din Caransebeş***, urmând să fie publicată şi lucrarea despre ***Foaia Diecezană, 1886-1949***. În acelaşi timp, o carte de referinţă putând fi considerată şi ***Descoperirea Banatului*** (Editura Timpul, Reşiţa, 1994), de criticul şi istoricul literar Gheorghe Jurma.

Precizez că subiectul comunicării mele, vizând lectura publică şi nu numai, ţine şi de istorie, dar mai ales de sociologia culturii, de o definire a mentalităţilor şi specificului, a relaţiei: regional (local)-naţional.

Putem vorbi cinstit, rezonabil, de un localism creator şi de o specificitate a lui? Are acces această creaţie în panteonul valorilor naţionale? Întrebări care poartă, uneori dureros, amprenta politicii dintr-un timp anume. Problema lecturii neţinând neapărat de nu ştiu ce resorturi misterioase şi infailibile.

Ea denotă, evident, condiţii istorice şi economice, dar şi o atitudine faţă de anumite necesităţi spirituale: o mentalitate, o concepţie, o ideologie.

Lucian Blaga, pe când nu era încă marele poet şi nu-şi elaborase sistemul filozofic prin cele două trilogii, a trăit şi a scris o vreme la Lugoj. În oraşul unde soţia sa, Cornelia, din cunoscuta familie a Bredicenilor, era medic. Înainte de-a lua drumul diplomaţiei, sprijinit de aceeaşi familie, Lucian Blaga s-a întâlnit cu Banatul, în ceea ce avea el specific, reprezentativ.

Articolul ***Barocul etnografiei româneşti***, publicat în primul număr al revistei ***Banatul***, Timişoara, ianuarie, 1926, vădeşte, pe lângă cunoaşterea de care vorbeam, intuiţia poetului, spiritul penetrant în descifrarea trăsăturilor esenţiale şi puterea de sinteză a filozofului. Concizia şi limpezimea în formularea unor concepte, rămase până azi definitorii. Dar, înainte de a concluziona că *„Un fapt incontestabil se poate deci preciza: cultura Banatului reprezintă barocul etnografiei româneşti*“, Lucian Blaga formulează conceptul de **„paradox bănăţean“**. Concept? Da. Pentru că sintagma s-a ridicat în lumea fertilă a ideilor definitorii, provocând, la rândul ei, numeroase luări de poziţie, fără să poată fi combătută definitiv şi dislocată. O formulă pe care Blaga o lansează conştient că va produce şi mai multe nemulţumiri. Iată ce înţelege, în esenţă, Blaga prin **„paradox bănăţean“**: *„Nici una din provinciile româneşti nu are o cultură etnografică, anonimă, populară, atât de diferenţiată ca Banatul, dar în acelaşi timp nici una din provinciile româneşti n-a dat relativ de puţine personalităţi creatoare ca Banatul*“.

Să recunoaştem, nu-i o constatare prea măgulitoare. Ba dimpotrivă. De-a dreptul amară. Dureroasă chiar. Prin realitatea de azi, prin unele luări de poziţie, pro şi contra, paradoxul bănăţean se dovedeşte şocant de actual. Mai degrabă actualizat cu forţa. Anacronic şi dureros. Putând lesne constitui subiectul unei lucrări ample de ideologie, politică şi sociologie culturală. Să însemne asta că le dăm apă la moară denigratorilor de tip Nicolae Iliescu, scriitor din Bucureşti, atunci când susţine cu tupeu, la modul jignitor, că în ultimii 500 de ani, din Banat „*n-a ieşit decât Lenau*“?

Nici vorbă. Dar insist pe ideeea fenomenului mai complex decât pare, la prima vedere. Ieşirile grosolane fiind alimentate de necunoaştere şi rea-credinţă. Pe fondul unei marginalizări de durată, inexplicabile şi intolerabile, a Banatului, cultural şi economic, în zilele noastre. Aşa se face că, în condiţiile în care mulţi stau cu ochii pe biblioteca virtuală, noi nu reuşim să-nchegăm, cu mari eforturi, nici o bibliotecă tradiţională ca lumea. Aşa că, în cele ce urmează, pornind de la paradoxul de bază, enunţat de Lucian Blaga şi citat de mine mai'nainte, considerat **Paradox 1,** voi încerca să descifrez paradoxuri colaterale şi derivate, diverse şi convergente, de o nedorită actualitate.

Paradox 2. *„Este un lucru neîndoios că dintre toţi ţăranii români de pretutindeni, bănăţenii sunt cei mai citiţi şi cei mai cunoscători de carte. Aici în Banat se desfăceau cu sutele şi miile revistele româneşti şi broşurile diferitelor biblioteci. Dar nu numai atât. Ţărănimea bănăţeană dă dovadă de un extraordinar simţ artistic."*

Aceste aprecieri îi aparţin lui Camil Petrescu. Spirit lucid, riguros, cu puterea de observaţie şi caracterizare a unui mare romancier, care nu poate fi suspectat de vorbe gratuite. Opinie competentă despre ceea ce mai târziu avea să fie numit *cultura pe orizontală* (Petru Oallde), sau *o ilustrare autohtonă a iluminismului european* (Eugen Uricaru). Deşi termenul a fost compromis în „epoca de aur", se poate lesne vorbi de o adevărată *cultură de masă.* Cartea circula intens în spaţiul bănăţean. Existau biblioteci muncitoreşti, diecezane, ale asociaţiilor de învăţători şi corale, biblioteci particulare. Prin Nicolae Stoica de Haţeg, se răspândeşte ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, de Petru Maior. Deşi, sub ocupaţie, nu erau vechi tipografii româneşti, Banatul era puternic conectat la ideea de carte şi lectură publică în limba română.

Fenomen de vechi şi profunde tradiţii.

Faţă de aceste tradiţii, situaţia de azi e îngrijorătoare. Satele Mercina şi Grădinari aveau vechi biblioteci. Azi nu mai au. Înainte nu erau tipografii româneşti, dar cartea circula. Azi avem tipografii şi cartea circulă cu tot mai mare greutate. Să se fi stins subit setea de carte şi cultură a bănăţenilor?

Paradox 3. L-am numi al *integrării***.** Bineînţeles că aspiraţia unirii, pusă în operă istorică la 1 Decembrie 1918, presupunea o mult râvnită şi justificată integrare în cultura română. Enunţând paradoxul bănăţean al secetei de personalităţi creatoare, Lucian Blaga lăsa, totuşi, o portiţă deschisă: *„Ne place să credem că partea dureroasă a paradoxului bănăţean*

nu are o origine iremediabilă, şi avem chiar convingerea că din peisajul plin de surprize al acestei provincii se vor ivi încă remarcabili purtători de destine româneşti".

În loc să deschidem mai tare această uşă, să adâncim *cunoaşterea şi recunoaşterea, validarea şi integrarea,* parcă cineva intenţionează anume s-o închidă în obrazul Banatului. Mă refer nu doar la acele ieşiri anacronice la rampă gen Nicolae Iliescu.

De la 1926, anul când a scris Blaga cele de mai sus, s-au afirmat destule personalităţi creatoare. Şi le asumă cu adevărat cultura română?

Între timp, au fost mai bine, mai profund cunoscute unele nume vechi (N. Stoica de Haţeg, Mihail Halici jr., Corneliu Diaconovici), care şi azi îşi aşteaptă recunoaşterea, marea validare, locul meritat în cultura română. Am încercat ca, prin ***Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin***, să repunem în circulaţie o bază documentară de pornire privind viaţa literară din această parte a ţării. Cu scrieri şi personalităţi nerecunoscute la justa lor valoare. Cu efervescenţa surprinzătoare a fenomenului literar contemporan. Dar... Chiar în revista ***Vatra***, tipărită la Târgu Mureş, ni se reproşează *„ambiţiile integratoare*", care caracterizează această lucrare de referinţă şi sinteză.

Tocmai asta e: devine tot mai clar că, în acest moment, paradoxul e altul: *personalităţile există*. Dar, din varii şi enigmatice motive, ele nu sunt recunoscute. Valorizate şi integrate. Încă. Până când? Asta-i o altă enigmă.

Paradox 4. L-am numit *al imposibilei sărituri peste propria umbră*. Deseori suntem confundaţi, reproşându-ni-se implicit că ne aflăm la o margine depărtată de ţară. Până şi oameni de cultură şi jurnalişti încurcă Drobeta Turnu-Severin cu Caraş-Severin. Personal, de la Consiliul Naţional al S.Z.R. (Societatea Ziariştilor din România, intrată azi în anonimat) am primit scrisori pe adresa: Reşiţa, judeţul Hunedoara. O lucrare din Constanţa, de exemplu, devine automat mai bună, fiindcă autorii de-aici sunt mai aproape de Bucureşti decât cei din Caraş-Severin. Dacă rişti să afirmi că ar mai trebui corijată „axiologia centralistă", eşti imediat urechiat ca resentimentar şi provincial aflat în vendetă. Criteriul geografic tinde să-l înlocuiască pe cel axiologic.

Nu-i bine, dar hai să mergem pe un fir posibil al unei asemenea logici strâmbe. Constatăm că Reşiţa e foarte aproape de Viena. Distanţă aproximativ egală. Cu mici diferenţe în kilometri, dar cu multe apropieri de temperament, arhitectură, limbă, de tradiţii (culturale, industriale). Am fost

acolo şi ştiu cu cât respect se vorbeşte de Banatul Montan. Cu mai mult respect decât la noi. România vrând să se apropie de Europa, să intre în ea, sărind peste Banat. Cea mai vestică parte a sa. Un fel de imposibil salt peste propria umbră.

Paradox 5. *Sau poezia înflorind ca iarba peste ruine.*

Evident, nu putem vorbi de lectură şi carte, izolat, punându-le într-o vitrină frumos luminată şi fără să vedem ce se petrece în jur. Iar aici constaţi, cu stupoare, o decădere fără precedent. Din judeţul cu cea mai veche şi aproape cea mai puternică industrie, Caraş-Severinul a ajuns o problemă. O problemă ignorată. Nu rezolvată. Banatul de Munte este lăsat în cădere liberă. În anul 2002, este al 39-lea din ţară, la capitolul alocaţii bugetare. Un prim subparadox: decade industria şi înfloreşte poezia. Este un fenomen natural ca, pe ruinele fostei Termocentrale Anina, să crescă iarbă şi pădure. Dar nu e tocmai firesc ca peste dezastre să-nflorească un lujer spiritual: poezia. Reşiţa, fostul oraş industrial, este azi un oraş cu poeţi. Mulţi şi buni. Doar câţiva, din păcate, prea puţin cunoscuţi.

Cât despre biblioteci, cu tot efortul nostru, cu alocaţiile noastre infime, cu 1.376 m.p., împărţiţi în 15 locuri, e greu să faci performanţă. Încât îmi amintesc, în final, de izbucnirea deputatei Mona Muscă, într-o seară, la televizor. La o dezbatere în comisia de cultură, tocmai aflase că Teatrul „Mihai Eminescu“ şi Opera din Timişoara nu au intrat în atenţia Ministerului Culturii. Spunea deputata, cu năduf: *„Îţi vine să le pui harta în faţă şi să le strigi: domnilor, aici e Banatul“*.

Da, Banatul românesc, occidental şi paradoxal. Dincolo de paradoxul blagian, aici făcându-şi astăzi cuib atâtea alte paradoxuri.

Bringing up-to-date of a Paradox

Abstract

We all have to admit that the historical Banat has evoluated – culturaly speaking – in a specific way. Their peasants were considered to be the most educated and interested in culture from all the romanian peasants. They have understood the importance of books and have created many librairies. More than that, they were interested in book diffusion and thousands of books and magazines could be found in their librairies.

Inspite of its cultural evolution, Banat can not be proud of its cultural realisations, it can not be proud of its scholars; their value does not seem to be accepted.

Today, the historical Banat is living its cultural decay.

Clasificarea în interesul cititorilor

Costachi Agache
Biblioteca „G.T. Kirileanu" Neamţ

Unul din scopurile principale ale bibliotecilor publice îl reprezintă accesul liber al utilizatorilor la informaţie. Realizarea de cataloage în format electronic a dus la creşterea vitezei de regăsire a informaţiei, dar căutările după subiecte, domenii, anumite teme, etc. nu se pot realiza fără ajutorul personalului specializat din bibliotecă. Schema sistematică de clasificare, sub forma notaţiei zecimale, întrebuinţată pentru a reprezenta conţinutul documentelor, nu este cunoscută de utilizatorii bibliotecii. Din acest motiv, în cadrul Bibliotecii Judeţene Neamţ a început la sfârşitul anului 1999 constituirea bazei de date de subiecte şi termeni tezaur.

Au fost introduse mai întâi în baza de date informaţiile aflate în dosarele constituite pe domenii: literatură, economie, biologie, psihologie, sociologie, istorie, geografie etc. Aceste informaţii se referă la temele solicitate de utilizatori, cărţile care au în cuprins aceste teme şi paginile la care se află temele respective. La începutul anului 2001 a fost introdus în această bază un index alfabetic CZU, ediţia prescurtată, împreună cu clasificările corespunzătoare. În prezent, acest tezaur se actualizează astfel:

1. prin bibliografierea cărţilor din fondul bibliotecii, ţinând cont, în primul rând, de temele cerute de utilizatori;
2. prin adăugarea la termenii aflaţi în baza de date, unde este cazul, de clasificări CZU;

Tezaurul se realizează utilizând următoarele reguli:

1. termenul, sau subiectul, se scrie la forma nearticulată, numărul singular, cu excepţia unor sintagme, domenii sau cuvinte a căror formă uzuală rămâne neschimbată (ex. Finanţe publice, Comunicaţii, etc.);
2. evitarea omonimiilor se face folosind paranteze pentru stabilirea domeniului de activitate sau subiectului pe care îl tratează în cadrul aceluiaşi domeniu:

- calculator (structură); calculator (programare); calculator (viruşi);
- melc (zoologie); melc (construcţii de maşini);

3. problemele legate de sinonimie sunt rezolvate cu ajutorul cuvântului „vezi”

- atracţie universală vezi Gravitaţie
- stea căzătoare vezi Meteor

4. termenii sau subiectele care conţin sintagma „vezi şi” au rolul de a face legătura cu alţi termeni asemănători (înrudiţi) ai aceluiaşi domeniu sau pot avea rol complementar pentru subiectul căutat:

- Grădinile Semiramidei vezi şi Cele şapte minuni ale lumii;
- FoxPro vezi şi Visual FoxPro;

Referinţele critice şi textele scrierilor literare aflate în bibliografia şcolară al căror titlu nu este şi titlu de carte, analiza stilistică a unei opere, referinţele critice la o operă, viaţa unui scriitor cu date bibliografice, etc. pot fi găsite în baza de date astfel:

1. numele scriitorului, urmat în paranteză de titlul scrierii şi litera „t” când este vorba de text
   - Eminescu Mihai (Dintre sute de catarge)t
2. numele scriitorului, urmat în paranteză de titlul scrierii, pentru referinţe critice la text
   - Eminescu Mihai (Dintre sute de catarge)
3. numele scriitorului, urmat în paranteză de cuvântul „opera” – referinţe critice la întreaga operă a scriitorului
   - Eminescu Mihai (opera)
4. numele scriitorului, urmat în paranteză de cuvântul „viaţa” – viaţa scriitorului cu date bibliografice
   - Eminescu Mihai (viaţa)

Programul pentru actualizarea bazei de date permite adăugarea de înregistrări noi, modificarea sau ştergerea celor aflate în bază. Adăugarea de înregistrări noi se face ţinând cont de reguliie de mai sus. Pentru termenii care au CZU, programul permite şi adăugarea uneia sau mai multor clasificări.

Pentru a ataşa un subiect la o carte, din baza de date carte se selectează titlul dorit, iar din baza de termeni subiectul, legătura între carte şi subiect făcându-se prin apăsarea unei taste. După alegerea subiectului, bibliotecarul poate trece intervalul de pagini la care este tratată tema respectivă. Selecţia se face alegând din baza de date unul sau mai mulţi termeni, obţinându-se, în final, lista titlurilor ce îndeplinesc condiţiile cerute.

În cazul termenilor sinonimi care au în sintaxă cuvântul „vezi”, programul va face direct selecţia, fără a mai fi necesar să alegem termenul sinonim. Ex.: dacă alegem subiectul „Atracţie universală vezi Gravitaţie” sau subiectul „Gravitaţie” se obţine aceeaşi listă de titluri.

Pentru termenii sau subiectele care conţin sintagma „vezi şi”, calculatorul va selecta atât titlurile care se referă la termenul căutat iniţial, cât şi cele la care se face trimiterea. Ex.: pentru „FoxPro vezi şi Visual FoxPro” se va obţine o listă ce va conţine cărţile care tratează limbajul de programare FoxPro, precum şi cele care se referă la Visual FoxPro. Pentru termenii la care s-a introdus CZU, programul face căutarea după CZU, obţinându-se o listă cu toate cărţile care au clasificarea corespunzătoare termenului dorit.

În cazul termenilor care au CZU, dar au fost ataşaţi şi la diferite titluri care au clasificări care diferă de cea corespunzătoare termenului căutat, programul va selecta din baza de date atât titlurile cu CZU-ul corespunzător, cât şi pe cele cărora le-a fost ataşat subiectul, la acestea din urmă având şi intervalul de pagini între care este dezvoltat subiectul căutat. Ex.: referinţele critice la poezia scriitorului Lucian Blaga vor putea fi găsite selectând subiectul „Lucian Blaga (poezia)”, după clasificarea *821.135.1.09-1 Blaga*, *L.*, cât şi în diferite antologii de critică literară sau titluri care nu conţin această clasificare, dar le-a fost ataşat subiectul amintit.

În prezent, cele aproximativ 19.000 de articole din baza de date au făcut ca selecţia după subiecte să devină una dintre cele mai folosite în bibliotecă, fiind comparabilă cu selecţiile după autor, titlu sau orice cuvânt din titlu, subtitlu, cuprins. Pentru accesul de la distanţă, consider că acest tip de căutare oferă singura posibilitate de a afla informaţii despre conţinutul documentelor aflate în colecţiile unei biblioteci.

Classification in the Interest of the Readers

Abstract

There were some rules that have been used at „G.T. Kirileanu" Library – Neamț during the organization process:

- The term / subject is written in an inarticulately form, singular number; exceptions: some collocations (ex. Public Finances, Communications etc).
- Homonyms will be avoided; using parenthesis, we will be able to give more informations about the domain of activity our subject bellongs to. Ex. computer (structure), computer (to create programs), computer (virus).
- Concerning synonimy, the problems will be solved by using specific terms, such as „see", that will send us to some related terms / subjects. Ex. FoxPro *see* Visual FoxPro

In the same time, TINLIB – a professional computer program – allows us to enrich the list of keywords, along with the inseration of new bibliographical recordings.

The database of „G.T. Kirileanu" Library is properly organized in this moment. It is used by a lot of readers and their number is growing permanently.

Metode de punere în circuitul lecturii a publicaţiilor existente într-o bibliotecă publică

Magda Cărăuş
Biblioteca Judeţeană „Lucian Blaga”Alba

De la apariţia scrisului, încă controversată ca moment în timp şi până astăzi, trecând prin numeroase momente şi în ciuda previziunilor unor cercetători cum că civilizaţia scrisă va apune, lăsând loc civilizaţiei orale, care a existat înainte de tipar, realitatea a dovedit că cele două forme de civilizaţie nu se exclud, ci se completează, se stimulează reciproc. Iar bibliotecile, ca şi colecţii organizate de publicaţii şi alte documente grafice şi audiovizuale, se constituie în sisteme funcţionale, în cadrul cărora se stabilesc legături de cooperare în procesul constituirii şi valorificării colecţiilor. Această valorificare presupune, de fapt, punerea lor în circuitul lecturii publice şi se realizează prin: **lectura în bibliotecă, lectura la domiciliu** şi alte activităţi specifice bibliotecii precum: **expoziţii, aniversări, simpozioane, recenzii** etc.

Poate fi cititor al bibliotecii publice orice cetăţean din România care a împlinit vârsta de 14 ani, este posesor al cărţii de identitate şi are domiciliul stabil sau flotant în localitatea unde funcţionează biblioteca. Cititorii sub 14 ani se pot înscrie pe baza actului de identitate al unuia dintre părinţi.

Pentru a putea beneficia de serviciile bibliotecii publice, cititorul începe prin a cunoaşte Regulamentul de funcţionare al bibliotecii. Revenim la modalităţiile folosite de bibliotecă pentru a-şi pune publicaţiile la dispoziţia cititorilor.

O astfel de modalitate este **lectura în bibliotecă**. Se realizează în condiţiile în care biblioteca dispune de o sală de lectură, necesară consultării publicaţiilor care nu se împrumută acasă (dicţionare, enciclopedii, lucrări bibliofile şi alte lucrări de valoare, ziare, reviste etc). Pentru a putea consulta un document la sala de lectură, cititorul completează un buletin de cerere pentru fiecare publicaţie solicitată, buletin în care se trece cota, autorul, titlul cărţii, numele celui care consultă, numărul permisului de intrare în bibliotecă.

Buletinul de cerere şi permisul sunt reţinute de către bibliotecar până la terminarea lecturii. Buletinul de cerere va rămâne la bibliotecar şi va servi la întocmirea evidenţelor statistice privind actul lecturii.

De **lectura la domiciliu** beneficiază cititorii cu domiciliul stabil în oraş, elevii şi studenţii care au viză de flotant, precum şi cititorii elevi având vârsta până la 14 ani, dacă prezintă cartea de identitate a unuia dintre părinţi. Cititorului i se completează o fişă-contract de împrumut, i se eliberează un permis de intrare în bibliotecă şi va fi trecut în Registrul de înscriere a cititorilor. Biblioteca noastră foloseşte sistemul fişei cărţii şi a plicului cititorului. După alegerea cărţilor şi semnarea de către cititor a fişei fiecărui volum împrumutat în parte, aceste fişe se vor pune şi vor rămâne în plicul cititorului până la restituirea publicaţiilor. Se pot împrumuta cel mult 3 cărţi pentru o perioadă de 21 de zile. Această perioadă poate fi prelungită la cererea cititorului, dar şi cu acordul bibliotecarului (în funcţie de gradul de solicitare a publicaţiei respective). Plicurile cititorilor se ordonează cronologic, în ordinea termenelor de restituire, şi alfabetic, în cadrul aceleiaşi zile. Dacă există mai multe plicuri la aceeaşi literă, acestea se ordonează în ordinea crescătoare a numerelor de înregistrare. Dacă cititorul a restituit toate cărţile împrumutate, plicul lui va fi aşezat într-un fişier separat, în ordinea numărului de permis. În ce-i priveşte pe cititorii restanţieri, bibliotecarii din secţiile de împrumut vor proceda la a-i determina pe aceştia să restituie la timp publicaţiile.

Lectura la domiciliu se realizează practic cu ajutorul sistemului **raftului liber** (cărţile sunt aranjate în sistemul accesului liber, conform C.Z.U.) şi a **raftului de noutăţi** unde publicaţiile sunt aşezate pe măsura primirii lor de la secţia de prelucrare.

Există, în unele cazuri, solicitări de lectură venite din partea utilizatorilor bibliotecii pe care nu le putem satisface (nu există în fondurile noastre). În acest caz, se apelează la **împrumutul interbibliotecar** (schimbul de publicaţii între bibliotecile publice). Publicaţiile primite prin schimb interbibliotecar pot fi consultate doar la sala de lectură a bibliotecii care a solicitat împrumutul şi trebuie restituite la termenul stabilit de biblioteca deţinătoare.

Valorificarea colecţiilor de cărţi, periodice şi alte documente grafice şi audiovizuale se face nu doar prin lectura propriu-zisă a acestora, ci şi prin **acţiuni culturale**, aşa cum am menţionat la începutul expunerii. Acestora le adăugăm: **vitrina de carte, expoziţia, conferinţa, masa rotundă,**

simpozionul, întâlnirea cu scriitori, editori, personalităţi ale ştiinţei şi culturii.

Toate metodele şi tehnicile folosite de biblioteci au drept scop promovarea cărţii şi a lecturii ca mijloace esenţiale în formarea membrilor oricărei comunităţi.

Méthodes de mise dans le circuit de la lecture des publications existantes dans une bibliothèque publique

Résumé

L'auteur présente les méthodes (procédés) de populariser les publications (livres) existents dans une bibliothèque publique, c'est à dire les documents grafiques et audiovisuels. Les valorifier signifie les mettre dans le circuit publique tout en ayant comme moyens la lecture dans ou en dehors de la bibliothèque, les expositions anniversaires, les symposions etc.

On présent ensuite les conditions que les utilisateurs doivent accomplir pour pouvoir bénéficier et valorifier, en même temps, les collections des bibliothèques.

Tous ces méthodes et moyens téchnique propres aux bibliothèques ont comme but de promouvoir le livre et la lecture, moyens essenciels pour le développement culturel et spirituel d'une communauté.

Animaţia culturală în biblioteca publică
Modele de invitaţie în biblioteca judeţeană "Octavian Goga"

Mihaela Spinean
Biblioteca Judeţeană "Octavian Goga" Cluj

Biblioteca publică este centrul local de informare care pune la dispoziţia tuturor utilizatorilor săi informaţii şi cunoştinţe din toate domeniile. Serviciile bibliotecii publice trebuie să fie accesibile oricui, indiferent de sex, vârstă, religie, naţionalitate sau statut social. Urmând aceste două deziderate biblioteconomia actuală pune un accent foarte important pe rolul bibliotecii în formarea unor cetăţeni responsabili şi de o anumită calitate. De aceea are o importanţă covârşitoare strategia de atragere a potenţialilor utilizatori către serviciile bibliotecii publice. Venind în sprijinul acestei politici În cadrul profesiei de bibliotecar s-a diferenţiat funcţia de animator, specializare de ultimă oră, destinată atragerii de noi *"clienţi"* către cultura scrisă, combaterii analfabetismului şi illetrismului dar şi educării cetăţeanului.

Conform definiţiei avansate de specialistul în sociologie dr. Maria Moldoveanu, *"animaţia culturală constă în stimularea interesului indivizilor faţă de produsele şi serviciile culturale pe care le oferă mediul lor de viaţă. Rolul ei este de a da oamenilor sentimentul apartenenţei lor la o colectivitate dominată de valori şi de a-i face să participe la evenimente semnificative pentru dezvoltarea umană"*.

Animaţia are mai multe componente. Ea implică valorificarea colecţiilor, demersul educaţional, o dimensiune de asistenţă socială şi una de management. Această activitate vizează pe de o parte comunitatea iar pe de altă parte vizează autorităţile, care trebuie să înţeleagă şi să susţină biblioteca.

Ca o concluzie să amintim cele trei caracteristici ale animaţiei în biblioteci, după Bertrand Calenge:

- *animaţia* care asociază utilizatorii în grupuri restrânse şi vizează transformarea lor în utilizatori fideli;
- *animaţia* ca afirmare a imaginii legitime în ochii comunităţii;

- *animaţia* ca efort de lungă durată pentru adaptarea reciprocă bibliotecă/public, pentru perfecta socializare a publicului în comunitate. Biblioteca publică deserveşte categorii diferite de utilizatori. Din punctul de vedere al vârstei bibliotecarul lucrează cu trei categorii de public: **infantil, adult şi de vârsta a treia**. Fiecare dintre aceste categorii are nevoi diferite.

I. Acţiunea de animaţie pentru publicul infantil

Ne preocupăm în mod special de educaţia timpurie a viitorului public. În acest sens anul acesta a fost dată în folosinţă ludoteca, spaţiu de familiarizare a copilului mic şi foarte mic cu biblioteca. Ludoteca este o "antecameră a culturii". În ea se concep programe speciale, se organizează ore de lectură şi spectacole, cu copii şi marionete, copiii cântă, recită, desenează, joacă teatru. Biblioteca organizează diferite concursuri, organizează expoziţii cu desene făcute de copii, oferă diferite premii. Sperăm ca prin aceste practici viitorii cititori să manifeste curiozitate intelectuală, să se dezvolte mai repede şi să nu se simtă intimidaţi de bibliotecă.

Trebuie să amintim aici şi de acţiunea de animaţie desfăşurată în afara spaţiului bibliotecii. Deja funcţionează un program în care sunt alăturate Biblioteca Judeţeană şi centrele de plasament din municipiul nostru şi dorim o extindere a accstui program în spitalele al căror specific presupune internări de lungă durată.

II. Acţiunea de animaţie pentru adolescenţi şi tineri

Miza educaţiei acestui public este deosebit de mare, pe de o parte pentru că el este în formare şi constituie viitorul public adult şi de vârsta a treia, şi pe de alta parte pentru că el reprezintă viitorul electorat de care depinde politica ţării şi politicile locale; de calitatea lui intelectuală, morală, civică va depinde calitatea vieţii în viitor. Iată de ce are biblioteca alături de şcoală un rol decisiv în viaţa contemporană.

Marea majoritate a adolescenţilor percep obligaţiile şcolare ca fiind coercitive. Adolescentul sau tânărul care nu a fost educat de familie să înveţe şi să gândească nu conştientizează necesitatea studiilor şi a educaţiei şi are tendinţa să le respingă sau chiar să li se sustragă.

Ulterior pot apărea probleme de integrare socială sau de asigurare a unui loc de muncă bun şi conştientizarea tardivă a greşelilor făcute contribuie prea puţin la repararea răului făcut.

În aceasta constă una dintre deosebirile mari dintre şcoală şi bibliotecă. Cea din urmă nu este percepută ca un spaţiu coercitiv. Tinerii needucaţi şi prost informaţi o pot ignora dar nu o pot considera niciodată un mediu ostil. Aici intervine rolul bibliotecii care, prin programele sale poate atrage, poate oferi un mod de "evadare pozitivă", o formă benevolă de cunoaştere, un spaţiu primitor. Educaţia se face "spontan", aparent fără nici un efort, este adaptată nivelului lor, le oferă satisfacţii până atunci necunoscute.

O metodă rapidă şi ieftină de atragere a tinerilor către biblioteca publică este distribuirea pe stradă şi în cutiile poştale a unor materiale publicitare care, pe scurt, să localizeze biblioteca, să facă o prezentare a serviciilor oferite, a acţiunilor organizate sau patronate de ea, totul într-o manieră cât mai atractivă şi incitantă. Şansele cresc dacă distribuirea materialelor se face în imediata apropiere a şcolilor generale, liceelor, a instituţiilor de învăţământ superior, la ieşirea din cinematografe, etc.

În anexă sunt prezentate câteva modele de astfel de invitaţii.

III. Acţiunea de animaţie pentru publicul adult

Conform anchetelor sociologice recunoscute la nivel mondial populaţia activă corespunzătoare segmentului de vârstă 26-60 ani citeşte mult mai puţin decât tinerii şi copiii, pe de o parte pentru că dispune de puţin timp liber, dar şi din alte considerente sociale. În plus, s-a ajuns la concluzia, general acceptată, că din publicul adult peste 70% îl reprezintă femeile. Situaţia are câteva explicaţii simple. Femeile sunt mai uşor adaptabile, evoluează mai uşor. Ele sunt prezente la şedinţele cu părinţii, ţin legătura cu şcoala, cumpără cărţi pentru şcoală, au cunoştinţă de bibliografia şcolară obligatorie şi vin la bibliotecă să împrumute aceste cărţi. Se preocupă de educaţia copiilor, îi introduc pe aceştia de mici în universul cărţii, prin lecturi de poveşti. Personalul de specialitate din învăţământ, în mare majoritate feminin, este obligat prin natura profesiei să aibă o legătură foarte puternică cu biblioteca şi alte instituţii de cultură.

Pentru segmentul acesta de public feminin biblioteca nu trebuie să facă eforturi prea mari de atragere către activităţile sale, ele fiind conştiente de necesitatea educaţiei şi informării în noua societate.

Un alt segment îl reprezintă femeile casnice, şomere, cu un nivel de şcolarizare redus. Acestea sunt mai puţin capabile să-şi educe copiii, să-şi organizeze viaţa socială bine, sunt expuse dezamăgirilor, chiar depresiilor. Pentru această categorie biblioteca trebuie să ofere mai multe posibiliăţi de formare, de informare şi de atragere a lor către serviciile bibliotecii. Organizarea unor cursuri de croitorie, gastronomie, întâlniri cu personalităţi din localitate (indiferent din ce domeniu), organizarea unor cursuri de bridge, rummy, canastă pot fi câteva soluţii.

Un model de invitaţie destinată acestei categorii de public, uşor de distribuit pe stradă sau în cutiile poştale este prezentat în anexă.

Referitor la publicul masculin situaţia nu este la fel de bună. Toate anchetele sociologice arată faptul că bărbaţii, în special cei cu studii medii sau profesionale nu frecventează aproape deloc biblioteca, mulţumindu-se de cele mai multe ori cu televizorul eventual completat cu publicaţiile sportive. Acest eşantion de populaţie este cel mai greu de cooptat. O soluţie a acestei probleme o poate constitui încercarea de atragere a acestei categorii de public spre serviciile bibliotecii publice prin intermediul publicului feminin. În ceea ce priveşte publicul masculin cu studii superioare situaţia este oarecum mai bună în sensul că, în limita timpului liber de care acesta dispune, frecventează serviciile bibliotecii consultând în special publicaţii de specialitate (informatică, tehnică, tratate de medicină, etc.).

IV. Animaţia pentru publicul de vârsta a treia

Publicul de vârsta a treia reprezintă o categorie aparte şi, după părerea mea, extrem de importantă. În ultimii ani, din cauza condiţiilor socio-economice existente în ţara noastră, când părinţii sunt ocupaţi de asigurarea condiţiilor de trai, rolul bunicilor în educaţia nepoţilor a crescut foarte mult. De aceea, ei pot interveni în educarea gustului pentru cultură (lectură) al copiilor, biblioteca putând organiza manifestări comune celor două categorii de cititori.

Pe de altă parte, pensionarii au la dispoziţie mult timp liber şi puţine resurse financiare. Aici intervine rolul bibliotecii publice care poate atrage această categorie de utilizatori către activităţile sale. Cum se poate realiza

acest lucru? Metodele sunt mai multe: achiziţii de ziare centrale şi locale, organizarea de cluburi diverse (şah, table, scrabble, canastă, bridge, grădinărit, creşterea animalelor mici), organizarea de întâlniri cu personalităţi locale, oferirea unui spaţiu unde persoanele se întâlnesc la o "şuetă", oferirea unor informaţii despre sănătate, asistenţă socială, etc.

Un model de invitaţie destinată acestei categorii de public este prezentat în anexă.

BIBLIOGRAFIE

❖ Brad, Traian. ***Lectura şi biblioteca publică la Cluj***. Cluj-Napoca: Casa Cărţii de Ştiinţă, 2002.

❖ Buluţă, Gheorghe. ***Animaţia culturală în biblioteca publică.*** Colecţia "Caietele bibliotecarului", 5. [Bucureşti]: Ministerul Culturii. Centrul de Pregătire şi Formare a Personalului din Instituţiile de Cultură, 1998.

Cultural Animation in Public Library.
Models of Invitation in „Octavian Goga" County Library.

Abstract

According to a definition given by the sociologist M. Moldoveanu, cultural animation consists on stimulating human interest for the cultural activities and ideas arround them. Its purpose is to offer the people the feeling of being a part of a cultural community.

Bertrand Calenge considers that readers can be divided into 3 groups: children, adults and old people. For each of those three categories, animation must be done in a different way.

Children must come to the library at an early age. There are social programmes for them, such as: painting exibitions (with their own works), different competitions and games etc. A very important segment of public is represented by teenagers, because they represent the future adults. They have to be conscious of the necessity of culture and books in their future career.

The growing-up category of readers might be divided in two main categories: women (70%) and men. Women seems to be more interested in reading. They are responsable for children education, while men preffer to watch TV or – some of them, especially graduates – to read scientific books.

Old people have a lot of spare time and for them, librairies should get newspapers, should organize different club houses: bridge, checkmate etc.

Activitatea editorială a Bibliotecii Judeţene Mureş

Mihail Art. Mircea
Biblioteca Judeţeană Mureş

Circumscrierea termenilor editare, editor, editură

Editarea, în definiţia sa clasică, unanim acceptată, reprezintă efectuarea lucrărilor de pregătire pentru tipar, de tipărire şi răspândire a unei publicaţii [MDE: 583; OLTEANU: 123]. Mai există o accepţie, recentă, „postmodernă", a termenului, utilizată în domeniul informaticii: a edita = a da o formă finită, precisă unui text, unui mesaj, în vederea introducerii şi regăsirii lui într-o bază de date. Această accepţie interferează, dar nu se identifică, cu obiectul cercetării noastre, care se referă la editarea în înţelesul clasic al „semnificantului".

Operaţiunile de editare le efectuează **editorul**, definit ca fiind o colectivitate sau o persoană care răspunde de publicarea unei lucrări sau a unei colecţii. În practica editorială se întâlneşte **editorul comercial**, care se îngrijeşte de imprimarea şi/sau difuzarea unei lucrări, asigurând toate mijloacele materiale şi financiare necesare, precum şi **editorul intelectual**, cel din urmă pregătind lucrarea din punct de vedere al conţinutului şi formei pentru publicare, uneori elaborând şi aparatul critic al acesteia. În practică se întâlneşte şi **autorul-editor**, cel ce înfăptuieşte atât elaborarea cât şi pregătirea pentru tipar a operei sale, precum şi **editorul-tipograf**, care efectuează şi operaţia tehnică de imprimare a lucrărilor. [OLTEANU: 124]

Editorul îşi asumă, sau delegă, cinci funcţii distincte, pe care le coordonează:

1. Stabilirea tematicii, a autorilor şi textelor ce vor fi editate. Motivaţia editorului este succesul material şi/sau satisfacerea unor comandamente politice şi culturale.
2. Căutarea unei formule editoriale (formatul, materia subiacentă, normele de tipărire a lucrării, tirajul ş.a.). Asigurarea finanţării lucrării.
3. Asigurarea distribuirii şi comercializării.
4. Întreprinderea activităţilor de promovare a publicaţiilor editate.

5. Obligativitatea unui rezultat (beneficii financiare, intelectuale, propagandistice ş.a.). [UNIVERSALIS: 927-928; SCHUWER: 15-30]

Editura este organizaţia cu personalitate juridică proprie, specializată în valorificarea dreptului de autor prin publicarea şi difuzarea operelor de creaţie intelectuală. Editura ca instituţie organizată se iveşte în peisajul intelectual şi comercial al colectivităţii în timpurile moderne, odată cu apariţia tiparului cu tiraje relativ numeroase, realizate cu cheltuieli mai reduse decât beneficiile scontate, cu aşezarea pe temeiuri sigure a drepturilor autorului asupra operei sale. [OLTEANU: 124]

Practica editorială contemporană este jalonată de rigorile unei evoluţii fără precedent a tehnologiilor imprimării, ale comunicării în general, de apariţia mijloacelor multimedia. Pe de altă parte, editura, ca şi alte organizaţii cu caracter lucrativ, este supusă regulilor severe ale economiei de piaţă, impunându-i-se utilizarea celor mai eficiente procedee şi tehnici manageriale.

Editură şi extraeditorialiate

Editura românească, ca instituţie specializată, este o creaţie a secolelor XIX-XX, a profilării tot mai înguste şi a specializării tot mai înalte a operaţiunilor, a economiei de piaţă. Apariţia ei a fost precedată de desfăşurarea unor activităţi de acest tip de către cărturari sau tipografi din epoca premodernă, din Epoca Luminilor.

În forma ei modernă, editura românească are o istorie de un secol şi jumătate, înregistrând nume devenite de largă notorietate şi fiind strâns legată de istoria cărţii, a vieţii cultural-ştiinţifice din arealul cultural naţional. [BULUŢĂ: 43-63]

Apariţia editurilor ca instituţii specializate, de sine stătătoare, nu exclude posibilitatea existenţei unei **activităţi editoriale – complementare** – a unor organizaţii social-culturale, instituţii de învăţământ, aşezăminte de cultură, de cercetare ştiinţifică şi a altor forme de asociere pentru producerea de bunuri materiale şi spirituale din societate. Activitatea editorială proprie s-a dovedit în decursul timpului a fi necesară departamentelor administraţiei de stat centrale şi locale, universităţilor, institutelor de cercetare şi promovare a ştiinţei şi tehnicii, muzeelor de interes naţional şi local, bibliotecilor naţionale sau departamentale ş.a.

În anii regimului comunist, în România s-a instaurat o activitate editorială supercentralizată şi controlată în tot amănuntul de partidul unic, prin organismele sale specifice (secţiile de propagandă, Direcţia presei şi tipăriturilor, comitetele pentru cultură şi artă ş.a.). Activitatea editorială, integral etatizată, s-a realizat timp de o jumătate de veac printr-un număr restrâns de instituţii de profil, care în cele mai bune vremuri nu au depăşit circa treizeci de edituri. [BULUŢĂ: 64-72]

În anii socialismului a fost ţinută sub un strâns control activitatea de imprimare a oricăror publicaţii de către instituţiile cu vocaţie editorială. Întreaga activitate de scoatere a unor publicaţii proprii de către **instituţiile non-edituri** – producţia de carte numită **extraeditorială** – trebuia să fie avizată de secţiile de propagandă ale comitelor judeţene şi a Comitetului Central al P.C.R. Planurile de editare erau întocmite şi înaintate spre aprobare şi supervizare din timp, urmărindu-se în amănunt conţinutul materialelor imprimate, eliminându-se orice s-ar fi crezut că este neconcordant cu politica oficială a centrului unic de putere.

În judeţul Mureş, deşi în perioada interbelică se formase o tradiţie editorială locală, în anii 1950-1990 nu a funcţionat nici o editură propriu-zisă. Drept de editare extraeditorală – în condiţii de cenzură – au avut în acest răstimp organele judeţene de partid şi de stat, pentru presa de informare locală, institutele de învăţământ superior, instituţiile culturale (Muzeul Judeţean, Biblioteca Judeţeană, Centrul Creaţiei Populare ş.a.) sub coordonarea Comitetului de Cultură şi Educaţie Socialistă. Anual, proiectul planului editorial, centralizat la nivel judeţean, era înaintat spre avizare Direcţiei pentru Presă şi Tipărituri din C.C. a P.C.R. Aprobarea tipăriturilor mărunte (imprimate, afişe, pliante, invitaţii) era delegată secţiilor judeţene de propagandă. În aceste condiţii de severă îngrădire apar, în anii'70 ai secolului trecut, primii muguri ai activităţii editoriale a Biblioteii Judeţene Mureş. [MIRCEA: 1-2]

Biblioteca şi activitatea editorială

Prin definiţie, biblioteca este instituţia care **achiziţionează** tipărituri, manuscrise, periodice, stampe, hărţi, fotografii, materiale imprimate pe suport magnetic ş.a., le conservă şi le organizează pentru a satisface cerinţele de lectură, informare şi documentare ale cititorilor. [OLTEANU: 47]

Cele mai vechi biblioteci de pe teritoriul ţării noastre sunt atestate documentar în secolele XIV-XVI în centrele mănăstireşti şi în cele laice ale vremii. Între acestea se numără şi Târgu-Mureşul, cu o mică bibliotecă pe lângă Schola Particula, atestată pe a mijlocul veacului al XVI-lea. [SIMONESCU: 29]

În anul 1802, la Târgu-Mureş se deschide pentru public Bibliotheca Telekiana, care pune la dispoziţia celor interesaţi o colecţie enciclopedică de peste 40.000 de cărţi, achiziţionate cu pricepere, tenaciate şi jertfă materială de contele Samuel Teleki, guvernator al Transilvaniei. Marcăm, aşadar, împlinirea a două secole de lectură publică la Târgu-Mureş [**5**; **22**; **23**]

Bibliotecile s-au născut odată cu cartea, istoria lor este strâns legată de evoluţia scrisului, a tiparului, a cărţii. Astăzi, biblioteca are înţelesul de „*instituţie de cultură cu **funcţionalităţi multiple** privind colectarea, depozitarea şi tezaurizarea culturii şi civilizaţiei umane cuprinse în paginile cărţilor, ale documentelor în general, privind organizarea şi valorificarea acestora în scopul **sprijinirii procesului de cunoaştere***" (s.n.) [HORVAT: 18-19]

Cartea se impune în viaţa şi acţiunea cotidiană a membrilor societăţii, pătrunzând în alte cicluri culturale şi incluzându-se în diverse manifestări publice, apărând „**ca unul din elementele indispensabile al acţiunii culturale**" (s.n.) [RICHTER: 262]

Întrepătrunderea lecturii publice cu alte modalităţi de acţiune culturală, într-o fructuoasă complementaritate, ca şi competiţia dintre vectorii mesajului cultural şi nevoia unei activităţi promoţionale susţinute, au făcut necesară şi utilă o activitate editorială proprie a bibliotecii. Aşadar, biblioteca publică este primordial **beneficiara evoluţiei tiparului şi a editurii**, dar, la rându-i, poate şi trebuie să fie şi **realizatoarea unei activităţi editoriale proprii**, specifice.

Caracteristici ale activităţii editoriale a Bibliotecii Judeţene Mureş

Biblioteca Judeţeană Mureş are o istorie de nouă decenii, începuturile sale fiind legate de darea în folosinţă, în anul 1913, a Palatului Culturii din Târgu-Mureş. În cadrul acestui edificiu, au fost alocate spaţiu şi dotări corespunzătoare pentru funcţionarea unei biblioteci publice moderne, spre satisfacerea nevoilor de lectură ale membrilor comunităţii locale.

Despre o activitate editorială proprie a Bibibliotecii Judeţene Mureş – **complementară muncii cu cartea** – se poate vorbi numai în ultimele trei decenii. Caracteristicile acestei activităţi, raportate la funcţiile tipice ale editorului, s-ar putea sintetiza astfel:

- lucrările realizate au, în cea mai mare parte, menirea de a pune în lumină valorile culturale locale, realizate într-un spaţiu de interculturalitate român-maghiar-german, care a dat câţiva exponenţi de seamă culturii naţionale, un spaţiu cu receptivitate şi rezonanţă la valorile spirituale europene;
- prin publicaţii de diferită factură şi întindere, s-a urmărit evidenţierea colecţiilor de carte şi periodice ale bibliotecii, curente şi retrospective;
- cele mai frecvente publicaţii, din punctul de vedere al formulei editoriale şi al conţinutului, sunt: afişul, invitaţia-program, fluturaşul, pliantul publicitar, caietul documentar, volumul monografic, publicaţia serială;
- tirajele publicaţiilor sunt reduse, încadrându-se, de regulă, între 100-500 exemplare;
- multiplicarea se caută a fi realizată cu minim de efort financiar: autorii sunt bibliotecari sau colaboratori neremuneraţi ai bibliotecii; operaţiunile de editare şi dactilo-tehno-procesare sunt înfăptuite prin resursele umane şi materiale ale instituţiei; imprimarea este încredinţată unei tipografii locale, dar uneori se face şi în regie proprie;
- activitatea editorială a bibliotecii se finanţează de regulă din bugetul instituţiei, rareori din alte surse; [L.B., art.8/1, 8/2];
- finalitatea activităţii este cu valoare promoţională pentru instituţie, dar şi cu valoare intrinsecă pentru viaţa culturală a colectivităţii locale;
- difuzarea şi distribuirea produselor editoriale ale Bibliotecii Judeţene Mureş au avut ca destinatari: depozitul legal judeţean; uzul intern; la dispoziţia cititorilor şi utilizatorilor bibliotecii şi a publicului ţintă; depozitul legal al Bibliotecii Naţionale; bibliotecile judeţene din ţară, în cadrul schimburilor de informaţie culturală şi profesională; instituţii şi persoane interesate.

Realizări editoriale (1971-2002)

a) Publicaţii promoţionale ale instituţiei

În anul 1979 a fost elaborat un **ghid al Bibliotecii Judeţene Mureş** [2], avându-i ca autori pe Dimitrie Poptămaş şi Mészáros Iosif, bibliotecari. Coordonatorul lucrării a fost Romeo Ştefan Pojan, directorul de atunci al instituţiei.

Pe parcursul a 64 de pagini (format A5), sunt oferite date esenţiale despre istoricul bibliotecii, colecţiile de carte curentă, fond tradiţional, periodice, colecţii speciale. Un capitol aparte este consacrat Fondului Teleki-Bolyai, intrat în administrarea Bibliotecii Judeţene în anul 1974, prin aplicarea Decretului 703/1973 [v.CIOTLOŞ: 27] Sunt prezentate secţiile de împrumut pentru adulţi şi copii, secţiile specializate de carte tehnică şi social-politică, filialele de cartier. Cititorilor le sunt indicate instrumentele de informare - cataloage, lucrări bibliografice şi de referinţă - şi li se dau informaţii utile asupra funcţionării bibliotecii. Ghidul este rezumat în limbile maghiară şi germană. Sunt inserate în text imagini din bibliotecă şi facsimile după lucrări din patrimoniul instituţiei.

Tipărit pe hârtie cretată, la Tipografia Târgu-Mureş, lucrarea pune în pagină „*un buchet de informaţii utile pentru mari şi mici, spre a le sluji, odată mai mult, apropierii cu încredere şi dragoste de acest minunat tezaur de înţelepciune…*" (Din ***Cuvânt înainte***, semnat de Iulius Moldovan).

Deşi poartă pecetea epocii în care a fost editat şi s-ar cere actualizat, ***Ghidul…*** se dovedeşte până azi un document util celor interesaţi.

*

În anul 1994, bibliotecarii de la Fondul „Teleki-Bolyai" editează ghidul ilustrat ***Bibliotheca Telekiana***, cu versiuni în limbile română, maghiară, germană, franceză şi engleză [5]. Lucrarea reia şi actualizează publicaţiile promoţionale anterioare, redactate în 1958 şi 1969, cu texte în limbile română şi maghiară, respectiv română, maghiară şi germană. [22; 23]

Imprimat la Tipografia „Lyra", ghidul ***Bibliotheka Telekiana*** are o bogată ilustraţie alb-negru şi color, pe hârtie cretată, redând aspecte din bibliotecă şi facsimile după publicaţii de mare valoare din acest patrimoniu de carte de notorietate europeană.

*

Pentru informarea de largă adresabilitate cu datele esenţiale asupra instituţiei noastre, a fost editat, cu aportul principal, nenominalizat, al bilbiotecarei Cristina Matei, un **Ghid al cititorului** [10]. Sunt prezentate secţiile de relaţii cu publicul, instrumentele de informare, programul zilnic pentru utilizatori, reguli de bază la înscriere şi împrumut. Programul a fost tipărit la rotaprint pe hârtie velină, în două culori, având un tiraj mai mare, 10.000 de exemplare. În completarea acestui mod de informare primară a beneficiarilor serviciilor noastre, s-au imprimat, de asemenea, cu mijloace interne, **un pliant al secţiei pentru împrumut** adulţi şi **fluturaşi – semne de carte** – necesare în relaţiile cu publicul, cu texte esenţiale, imperative, pentru beneficiarii serviciilor noastre.

*

În anul 2002, la marcarea împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş, a fost elaborat un **caiet documentar** al Bibliotecii Judeţene. Textele de prezentare a secţiilor şi filialelor aparţin unui număr de 13 bibliotecari, cadre din conducerea instituţiei, şefi de compartimente ş.a. Coordonator de ediţie este bibliotecara Monica Avram. Grafica copertei şi ilustraţiile au fost realizate de informaticianul Alexandru Tcaciuc. Lucrarea, cuprinzând 40 de pagini broşate, pe hârtie ofset, format A5 – a fost tipărită la Casa de Editură „Mureş". A fost distribuită, în cea mai mare parte a tirajului, participanţilor la manifestările ocazionate de sus-pomenita aniversare.

b) Lucrări de prezentare generală a fondului de carte

Bibliotecile publice, cu deosebire cele care deţin colecţii cu tendinţe de exhaustivitate din producţia internă de carte, naţionale, ca şi cele specializate sau judeţene, pentru a-şi pune cât mai bine în valoare fondurile de cărţi trebuie să desfăşoare o activitate laborioasă de cercetare bibliografică, cu finalitate în îmbogăţirea instrumenteor proprii de informare [STOICA: passim.]

Repertoriile bibliografice sunt lucrări de consultare care se compun din notiţe aranjate într-o ordine determinată, fiecare reprezentând semnalul unui text imprimat. Redactate după norme precise, aceste notiţe constituie identitatea textelor respective. După modul de cuprindere a fondului de

carte, repertoriile bibliografice – bibliografiile – pot fi generale sau specializate; primare sau scundare; signaletice, adnotate sau critice; exhaustive sau selective, periodice sau curente. După ordinea notiţelor inserate, bibliografiile pot fi cronologice, alfabetice sau sistematice. După forma de prezentare ele sunt prezentate ca: fişiere, liste, volume, baze de date bibliografice introduse în calculator. [MALCLES: 14-21]

Odată cu creşterea colecţiilor şi cu sporirea interesului faţă de carte şi lectură, activitatea bibibliografică din biblioteca publică a devenit indispensabilă.

Mai întâi au fost listele selective cu noutăţile editoriale intrate în bibliotecă sau bibliografiile de recomandare pe teme date, pentru anumite categorii de cititori ş.a. Asemenea bibliografii s-au redactat şi folosit în instituţia noastră în permanenţă după anii '50 ai secolului trecut. Forma lor de prezentare o reprezentau dactilogramele, şapirografierea, reareori tipărirea. Începând din anii '70 s-a instituit apariţia periodicului de uz intern al Bibliotecii Judeţene Mureş, ***Buletinul „Cărţi noi"***. Multiplicate într-un număr util de exemplare, la îndemâna bibliotecarilor şi a cititorilor, aceste bibliografii erau de mare utilitate în perioada dintre intrarea cărţii în bibliotecă şi până la completarea completarea cataloagelor biblioteciii cu noile fişe catalografice, redactate şi tipărite de Biblioteca Naţională. Buletinele erau seturi de liste, cu o periodicitate aleatorie (6 – 12 volume anual).

În perioada 1985-1990, apariţia Buletinului „Cărţi noi" al Bibliotecii Judeţene Mureş s-a instituit la şase apariţii anuale, pe format A4, exempare limitate, dactilografiate şi apoi multiplicate prin xeroxare. [3] În anii 1990-1995, această publicaţie [4] are apariţie trimestrială [7], ea devenind nu numai utilă, dar aproape indispensabilă, în condiţiile în care cataloagele-fişiere tradiţionale nu au mai fost ţinute riguros la zi cu noile intrări în colecţiile bibliotecii, în situaţia în care „în lumea editorială românească s-a produs o adevărată revoluţie" [BULUŢĂ: 77 şi urm.]

În urma introducerii tehnicii de calcul, din anul 1995, ***Buletinul cărţilor noi*** intrate în bibliotecă s-a stabilit la o apariţie trimestrială generată automat, pe baza înregistrărilor bibliografice alfa-sistematice din baza de date. Acest buletin mai conţine indexul de nume, cele de subiecte, de edituri, de titluri. La apariţia acestor bibliografii de **carte curentă**, multipicate cu mijloace proprii (hârtie xerox, 21x15) şi-au adus contribuţia,

succesiv, bibliotecarele Letiția Popescu, Melania Suciu şi informaticianul Alexandru Tcaciuc. [8].

*

O prestigioasă realizare a activității editoriale desfăşurate de Biblioteca Județeană Mureş o constituie catalogul postincunabulelor existente în fondurile Teleki-Bolyai, intitulat: ***Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai, Novum Forum Siculorum.*** Tom. I-II. [16]. A fost imprimat la Tipografia Lyra, în anul 2001. Publicația continuă activitatea de dezvăluire a valorilor patrimoniale ale Bibliotecii Teleki, ale Fondului Bolyai şi fondurilor „mărunte" adăpostite la „Telekiana", precedată fiind de ***Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai***. Târgu-Mureş, 1971 [24].

Acest catalog, în două tomuri voluminoase, (cca.1000 de pagini, format 23x16 cm) cuprinde aproape 3.000 de titluri de cărți din secolul al XVI-lea, prezentate în ordinea lor alfabetică, prin descrierile efectuate cu rigoare de bibliotecarii Sebestyén Spielmann Mihály, Ambrus Hedvig, Balázs Lajos şi Ovidia Mesaroş.

Lucrarea este o bibliografie retrospectivă, cu adnotări şi referințe, cu prezentarea ex-librisurilor şi însemnărilor manuale, a stării fizice a exemplarelor. Pentru uşurarea muncii cercetătorilor, la fiecare exemplar este prezentată cota de raft, numărul de inventar. De mare utilitate sunt indicii de locuri şi persoane – autori, editori, tipografi, posesori.

c) Seria editorială „Bibliografii mureşene"

Începută din deceniile anterioare prin notițe bio-bibliografice privitoare la personalități, evenimente istorice şi locuri din spațiul mureşean, bibliografia locală devine după 1990 o preocupare sistematică, cu realizări vizibile în activitatea de cercetare, informare şi editare a bibliotecii.

Problemele bibliografiei locale, teoretice şi practice, au fost abordate în ultimele trei decenii de autori români şi străini, aceasta devenind o preocupare distinctă în multe biblioteci județene. La Târgu-Mureş, o preocupare constantă în acest domeniu, - închegând mai multe lucrări şi un ***Ghid de alcătuire*** a bibliografiei locale – a avut bibliotecara Fülöp Mária [FÜLÖP:1-40]

În perioada postdecembristă s-a instituit proiectul editorial „Bibliografii mureşene", de o deosebită importanţă pentru instituţie şi pentru cultura locală. Din această serie au apărut patru numere, vizând publicaţii curente şi retrospective ale bibliotecii.

Bibliografii mureşene-1 reprezintă ***Bibliografia publicaţiilor periodice – Időszaki kiadványok bibliográfiája, 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994.*** Lucrarea a fost alcătuită de bibliotecara Fülöp Maria şi a fost imprimată la Tipografia Lyra, în 1995. Cuprinde publicaţiile periodice apărute în judeţul Mureş – ziare, reviste, anuare, calendare, almanahuri, foi volante, foi ocazionale. Cu tendinţa de exhaustivitate, s-au bibliografiat 135 de titluri, unele continuând publicaţii mai vechi, dar cele mai multe fiind noi apariţii, postdecembriste. Descrierile s-au făcut conform normelor ISBD (S), fiind numerotate şi orânduite alfabetic. La aparatul lucrării s-au setat mai multe instrumente de căutare: indexul alfabetic al publicaţiilor după conţinut, index de nume (de redactori şi colaboratori), de autori colectivi care editează periodice, de edituri şi tipografii, un index cronologic şi unul geografic, evidenţiind fenomenul revuistic mureşean postcomunist în spaţiu şi timp. [7]

Numărul al doilea al seriei este ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş, 1990-1995*** [9]. Lucrarea este întocmită de aceeaşi experimentată autoare, Fülöp Maria.

Volumul înregistrează cărţile editate şi tipărite în judeţul Mureş, în perioada susmenţionată: indiferent dacă în conţinutul lor există sau nu referiri locale, dacă autorii lor trăiesc sau nu în judeţul Mureş. Sunt descrise 524 de titluri, conform normelor ISBD (M), prezentate într-o ordine dată de CZU, unele având adnotări, care oferă, îndeosebi, informaţii cu privire la judeţul Mureş. Indexurile oferă chei de ajungere rapidă la informaţia cuprinsă în bibliografie.

La numărul 3 al „Bibliografiilor mureşene" a fost înseriată o lucrare mai amplă, retrospectivă, întocmită cu ani în urmă de bibliotecarii Dimitrie Poptămaş şi Mózes Júlia, dar rămasă multă vreme în formă dactilografiată. Apariţia ei în formă de carte, după trei decenii de prohibire, a fost posibilă datorită libertăţii de expresie dobândite în România postcomunistă şi sprijinului financiar extern.

Publicaţiile periodice mureşene, 1795-1972, Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája, cu un studiu introductiv pertinent semnat de **Vasile Netea**, cuprinde titluri, descrise detaliat, indicându-se locul de păstrare, având indici alfabetici şi cronologici, de titluri şi nume ş.a. Lucrarea reprezintă, cum subliniază autorii, „*un istrument necesar şi util, care să răspundă activităţii de orientare, informare şi cercetare, pentru formarea unei imagini cât mai complete şi mai complexe asupra trecutului politic, economic, social şi cultural al judeţului Mureş.*" [14:34]

Cu numărul 4 al seriei se continuă instrumentele de informare asupra presei mureşene contemporane. ***Bibliografia publicaţiilor periodice – 1995-2000 – Időszaki kiadványok bibliográfiája*** [15], a fost realizată în compartimentul de informare bibliografică de Anna Vintilă, după modelul de prezentare şi structura celei pentru perioada anterioară [7]. Cuprinde 390 de titluri, dintre care 13 apăreau şi înainte de 1995.

Preocupările de bibliografie locală sau concretizat şi într-o importantă lucrare, rod al unei cercetări analitice minuţioase, de mare importanţă pentru mulţi din cei care recurg la serviciile bibliotecii noastre: ***Istoria Târgu-Mureşului – cărţi – bibliografie selectivă. Marosvásárhely története – könyvek – válogatott bibliográfia.*** Întocmită de Fülöp Mária, lucrarea cuprinde 147 de titluri, cu adnotări, în limbile română şi maghiară. Multiplicarea s-a făcut în câteva exemplare, de serviciu, xeroxate.

d) Materiale promoţionale pentru manifestările cultural-educative ale bibliotecii

Pe lângă activitatea de bază – asigurarea lecturii publice şi informarea cititorilor - şi complementar acesteia, biblioteca organizează sau este coorganizator al unei interesante palete de manifestări cultural-educative, care îi creează un statut prestigios în viaţa spirituală a localităţii, a judeţului. Activităţile culturale cu public ale Bibliotecii Judeţene au în vedere teme de largă adresabilitate, valorificarea moştenirii spirituale a omenirii, naţionale, locale. [LUPU: 43-72]

În vederea alcătuirii tematicii acţiunilor, pe lângă „Aniversările culturale" editate anual de Biblioteca Naţională, în 1971 instituţia noastră a editat un ***Calendar cultural al personalităţilor mureşene (Aniversări – Comemorări) 1971-1975***.

(Întrucât anii „rotunzi" de evocări deosebite sunt multipli de 5, acest calendar poate fi actualizat de la un an la altul). „Calendarul…", întocmit de Fülöp Mária, cuprinde 97 personalităţi (români, maghiari, germani, evrei) care s-au născut, au trăit sau îşi au mormântul în localităţi mureşene.

Lucrarea este întocmită cu rigoarea specifică autoarei, dar epoca în care a fost elaborată îşi imprimă tarele sale. Nu motto-ul lucrării deranjează – o aserţiune de bun simţ semnată de şeful de atunci al statului - ci faptul că multe dintre „personalităţile" inserate, aproape 20, nu sunt din sfera creatorilor de bunuri culturale, ci din cea a pionierilor bolşevismului pe pământ românesc: Simó Géza, Lázár Ödön, Köblös Elek, Bernáth Andrei, Lili şi Francisc Paneth ş.a. Excluzând aceste inserţii şi, poate, completându-l cu altele, reale personalităţi culturale, ***Calendarul***… îşi poate avea şi în prezent utilitatea.

Personalităţile mureşene sunt cuprinse, alături de cele naţionale şi universale, în agenda anuală de ***Aniversări culturale*** pe care o întocmeşte, o multiplică şi o editează, după 1990, Biblioteca Judeţeană.

Biblioteca a avut în deceniile postbelice mai multe activităţi culturale cu public, pentru copii, tineri şi vârstnici, pentru diferite categorii socio-profesionale. Un caracter sistematic dobândesc acestea din anii '80 şi până în prezent, unele manifestări devenind tradiţionale. Pentru a le face cunoscute s-au folosit cele mai diverse mijloace promoţionale. [DÂNCU: 73-96]

În mod firesc, cel mai utilizat instrument de popularizare a activităţilor culturale ale bibliotecii este considerat a fi **afişul**. A existat o perioadă când afişul bibliotecii Judeţene Mureş a reprezentat numai o comunicare textuală asupra activităţilor organizate. Afişul modern, însă, „exprimă elocvent impactul dintre imagine şi text, într-o sinteză rezultată din nevoia imperioasă de concentrare a mesajului" [COSMA: 5-12].

În urmă cu cincisprezece ani, am redactat şi tipărit pentru activităţile bibliotecii un **afiş-cadru** cu un text extrem de restrâns şi o imagine simbolică a bibliotecii şi a activităţii ei: **o carte**. Pe coperta acesteia urmau să se imprime texte, uneori şi imagini, care să concretizeze acţiunea asupra căreia se atrăgea atenţia publicului ţintă. [CRAIA: 8; DÂNCU: 97-118; ECO: 253-283]. Afişul nostru, realizat cu colaborarea plasticianului Adrian Chira [21: passim.], tipărit în trei variante cromatice, a devenit cunoscut urbei, asociindu-se imaginea lui cu activităţi de aleasă ţinută intelectuală, de bun gust, cu valoare informativă şi emoţională.

Afişul-cadru, pe care se imprima textul ocazional prin tipar plan înalt sau la rotaprint, a fost uneori, la manifestări mai deosebite, înlocuit cu afişe speciale. Am avut colaborarea unor artişti (Radu Ciontea, Rodica Vescan) sau le-am compus noi, din imagini ce ne stăteau la îndemână în diverse publicaţii [Vezi 21: Eminesciana, 1989; Călugăreni-400; Martin Opitz; Cazania lui Varlaam-350, ş.a.]

La cele mai multe manifestări, mesajul cuprins în afiş era potenţat şi personalizat prin invitaţii-program, pliante, fluturaşi şi caiete documentare tematice [20, Vol.1-4: passim.] cele mai multe avându-l ca autor pe semnatarul acestui studiu. Această comunicare directă, ad personam, a creat în timp un public aparte, de bună condiţie, al acţiunilor noastre [CRAIA: 31]

Menţionăm câteva din materiale promoţionale remarcabile atât prin ţinuta artistică cât şi prin valoarea documentară: Timotei Cipariu (1987); Revoluţia Franceză şi românii (1989); Zilele „Mihai Eminescu" (1989), Vasile Netea (1992); Memorandul românilor (1992); Avram Iancu (1992); Cazania lui Varlaam (1993); Nicolaus Olahus (1993),), Ion Chinezu (1994); Emil Dandea (1994); Biblioteca pentru toţi (1995) ş.a.

e) Activitatea editorială în sprijinul unor ample proiecte culturale.

În vara anului 1996, Ministerul Culturii a lansat, prin bibliotecile judeţene, în cadrul unei reuniuni ce a avut loc chiar la Târgu-Mureş, un proiect generos: realizarea unui dicţionar biobibliografic al scriitorilor români contemporani (1945-1995). Dacă proiectul a eşuat la nivel naţional, el s-a finalizat în lucrări de referinţă în mai multe judeţe, între care şi judeţul Mureş [12].

Lucrarea ***Scriitori români mureşeni. Dicţionar biobibliografic*** a fost realizată, printr-un travaliu benedictin, plin de dăruire, de bibliotecara Ana Cosma, având colaborarea colegelor Anna Vintilă şi Fülöp Mária, sub coordonarea directorului instituţiei, Dimitrie Poptămaş. Culegerea şi tehno-procesarea computerizată a textelor s-a făcut, printr-o muncă asiduă, de bibliotecarul Horia Ioan Avram.

Proiectul iniţial a fost extins, cuprinzând scriitori români mureşeni de la începuturi, 1754, până în anul 2000, când lucrarea a fost încheiată şi tipărită. S-a imprimat în format 24x17 cm, pe hârtie offset de cea mai bună calitate, având şi portretele scriitorilor inserate în textul articolelor.

Dicţionarul... cuprinde datele biografice amănunţite, operele în volume, operele traduse în alte limbi, ale autorilor mureşeni de literatură beletristică, elocvente referinţe critice.

Lucrarea s-a aşezat nu numai în topul activităţii editoriale a instituţiei noastre, dar a suscitat un justificat interes şi binemeritate aprecieri şi dincolo de fruntariile judeţului.

*

În obiectivul preocupărilor noastre stă preocuparea permanentă pentru satisfacerea nevoilor culturale ale unui public real şi ale unui public ţintă de expresie lingvistică română şi maghiară. Mureşul fiind un spaţiu de interculturalitate, acest specific este evident şi în convieţuirea cotidiană dar şi în viaţa spirituală a colectivităţii. Receptarea reciprocă a valorilor culturale reprezintă un factor de apropiere, care tinde să veştejească unele atitudini refractare, izolaţioniste, stridenţe ce-şi fac în mod jenant apariţia îndeosebi în sfera vieţii politice.

Biblioteca Judeţeană Mureş, atât prin activitatea sa de bază – dezvoltarea colecţiilor, a bazelor de date, lectura publică şi informarea comunitară – cât şi prin acţiunile complementare, între care şi cea editorială, stă în sprijinul apropierii prin cultură a celor ce trăim în acest timp şi în acest spaţiu, cu respectarea fiinţei etnice a fiecăruia. În acest generos şi permanent proiect cultural se înscrie şi lucrarea ***Interferenţe teatrale româno-maghiare***, scrisă de prof.dr.Tereza Periş-Chereji, apărută în anul 2000, sub egida Bibliotecii Judeţene Mureş. [11]

Lucrarea „*face parte din genul de literatură de care avem stringentă nevoie în strădaia de apropiere a celor două naţionalităţi, română şi maghiară, care trăiesc pe acelaşi pământ românesc, pentru a promova bunele relaţii interetnice*" (din ***Postfaţa*** cărţii, semnată de Dimitrie Poptămaş) [11: 223]

*

Una din tipăriturile din care instituţia noastră şi-a făcut un titlu de onoare este ***Ţara Fagilor – almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni***, publicaţie anuală, ajunsă la cel de-al zecelea tom. [25: vol.1, 1992; vol. 2, 1993; 6: vol. 3-10, 1994-2001]

Tendinţele acestui timp pe continentul european, evoluţia politică din spaţiul post-sovietic au relansat în ultimii ani şi la românii din nordul

Bucovinei, teritoriu intrat în componenţa statului ucrainean, mişcarea pentru afirmarea identităţii etnice, pentru prezervarea fiinţei naţionale. În aceest proces, favorizate de situaţii conjuncturale şi de unele relaţii interpersonale, se înscriu şi legăturile culturale dintre Târgu-Mureş şi Cernăuţi.

Ţara Fagilor a fost prima publicaţie apărută în româneşte **cu litere latine** pentru românii din Cernăuţii lui Aron Pumnul şi Mihai Eminescu. A fost alcătuită de publicistul şi scriitorul cernăuţean Dumitru Covalciuc, preşedinte al Societăţii culturale „Arboroasa" din Cernăuţi şi a apărut la Târgu-Mureş în îngrijirea unor intelectuali ca Mariana Ploeşteanu, Mihail Artimon Mircea, Dimitrie Poptămaş, Mariana Ciurca, mai întâi cu sprijinul Uniunii „Vatra Românească", al Tipografiei S.C.Tipomur din Târgu-Mureş. Din anul 1994 finanţarea tipăririi a fost asigurată de Ministerul Culturii de la Bucureşti, Biblioteca Judeţeană şi Fundaţia culturală „Vasile Netea" ocupându-se de toate muncile specifice de editare, organizarea tipăririi şi activitatea de difuzare.

Ţara Fagilor însumând până acum între coperţile seriei aproape 3000 de pagini de istorie, cultură şi multă suferinţă românească, rămâne pe mai departe „*o probă a legăturilor constante între fraţi, a schimburilor culturale permanente sub semnul aceloraşi idealuri*" (Liviu Papuc, în ***Timpul***, nr.4/1998).

f)„Philobiblon"

Cum ar fi fost de aşteptat, elaborarea şi punerea în pagină a unor texte care să promoveze munca bibliotecarului şi instituţia bibliotecară îşi au, de asemenea, locul în activitatea noastră editorială.

Rădăcinile acestei orientări se află în **scrisorile şi caietele metodice** pe care Biblioteca Judeţeană, în calitatea ei de for metodic în teritoriu, le-a trimis în decursul anilor bibliotecarilor din comune, oraşe, municipii. Manifestarea anuală „Zilele Bibliotecii Judeţene – Philobiblon mureşean", care şi-a desfăşurat până acum 15 ediţii, este un prilej de difuzare, verbală şi scrisă, a experienţei biblioteconomice mureşene.

Între publicaţiile cu tematică profesională, prezentăm ***Biblioteci, arhive şi centre de informare în secolul XXI: Lucrările Conferinţei: Braşov 18 - 22 aug. 1997; Târgu-Mureş, 25 - 28 aug. 1997***, o colaborare între Facultatea de Biblioteconomie şi Ştiinţa Informării din Austin

(S.U.A.), Biblioteca Centrală a Universităţii „Transilvania" din Braşov şi Biblioteca Judeţeană Mureş.

Studiile prezentate de cercetătorii americani în faţa specialiştilor români „*abordează o tematică variată, toate subiectele făcând parte din disciplinele ce se predau în prezent în majoritatea facultăţilor de biblioteconomie şi ştiinţa informării de pe continentul nord-american. Subiectele sunt de o deosebită actualitate şi preocupă arhiviştii, bibliotecarii şi specialişti în ştiinţa informări din toate colţurile lumii*". [26: III]

*

Între personalităţile culturale cărora le-am consacrat activităţi cu public, dar şi file tipărite, se află Aurel Filimon, cărturar mureşean cu preocupări istorice, etnografice, arheologice…, dar şi **biblioteconomice**, fiind unul din precursorii care au contribuit la dezvoltarea fondurilor bibliotecii târgumureşene, la impulsionarea lecturii publice.

În anul 2001, în editura Bibliotecii Judeţene a apărut ***Aurel Filimon – consacrare şi destin***, volum îngrijit de Mihail Art.Mircea, Dimitrie Poptămaş, Melinte Şerban (şi prefaţator). Cartea cuprinde studii consacrate vieţii şi activităţii distinsului înaintaş şi o selecţie din scrierile sale, care îşi dovedesc perenitatea valorii ştiinţifice după 70-80 de ani. Între acestea se află şi câte un studiu dedicat Palatului Culturii (cu date despre bibliotecă şi lectura anilor '30) şi o prezentare a Bibliotecii Telekiene.

Într-o elegantă ţinută grafică, tipărită la „Mediaprint" Tg.-Mureş, cartea dedicată lui Aurel Filimon reprezintă o realizare de maturitate a activităţii editoriale a Bibliotecii Judeţene.

*

Se află în faza de imprimare cartea ***Philobiblon mureşean***, volum de studii şi articole de bibliologie antologate de autor – Dimitrie Poptămaş, om de cultură de aleasă vocaţie, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş.

Un proiect a cărui implinire este de mult aşteptată, este apariţia unei publicaţii seriale locale cu tematică bibliologică. Prezentul volum, intitulat LIBRARIA, adică scrieri despre carte, lectură, bibliotecă, valorifică textele prezentate în cadrul **Simpozionului naţional „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş"**, organizat şi găzduit de instituţia noastră în zilele de 26-28 septembrie 2002. Este primul tom din seria ***Anuarului*** bibliotecii [19], căreia îi dorim o carieră îndelungată şi prestigioasă.

Concluzie

Activitatea editorială proprie a Bibliotecii Judeţene Mureş s-a dovedit în decursul anilor un demers necesar, trainic şi util, atât în realizările sale mai mărunte, promoţionale, cât şi în marile proiecte care au dus la elaborarea unor serii editoriale şi a unor lucrări de referinţă.

BIBLIOGRAFIE

A. REPERTORIUL CRONOLOGIC AL SURSELOR PRIMARE (cu sigle numerice pentru referirile din text)

❖ ***Calendar cultural al pesonalităţilor mureşene (anivesări-comemorări), 1971-1975*** / Întocmit de Fülöp Maria. Târgu-Mureş, 1971.

❖ ***Biblioteca Judeţeană Mureş*** [ghid] / Dimitrie Poptămaş, Mészáros Iosif. Târgu-Mureş, 1979.

❖ ***Buletinul Cărţi noi*** [6-12 apariţii anual]. Târgu-Mureş, 1985-1990.

❖ ***Buletinul Cărţi noi intrate în perioada...*** [trimestrial]. Târgu-Mureş, 1990-1995.

❖ ***Bibliotheca Telekiana***: [Ghid ilustrat, cu versuni în limbile română, maghiară, germană, franceză şi engleză] Târgu-Mureş, 1994.

❖ ***Ţara Fagilor: almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni*** / Întocmit de Dumitru Covalciuc. Vol. 3-10. Cernăuţi-Târgu-Mureş, 1994-2001.

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice – Időszaki kiadványok bibliográfiája, 23 dec.1989 – 31 dec.1994*** / Întocmită de Fülöp Mária. Târgu-Mureş, 1995 (Bibliografii mureşene, 1).

❖ ***Cărţi noi intrate în bibliotecă: catalog*** [periodicitate variabilă, 2-6 apariţii anual], Târgu-Mureş: 1996-2002.

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş – 1990-1995 – A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképk bibliografiája*** / Întocmită de Fülöp Mária. Târgu-Mureş, 1997 (Bibliografii mureşene, 2).

❖ ***Biblioteca Judeţeană Mureş. Ghidul cititorului*** [pliant]. Târgu-Mureş, 2000.

❖ Tereza Peris Chereji. ***Interferenţe teatrale româno-maghiare***. Târgu-Mureş, 2000.

❖ Ana Cosma. ***Scriitori români mureşeni:*** Dicţionar biobibliografic. Târgu-Mureş, 2000.

❖ ***Istoria Târgu-Mureşului [în] cărţi. Bibliografie selectivă – Marosvásárhely története-könyvek – válogatott bibliográfia*** / Fülöp Mária. Târgu-Mureş: [2000].

❖ Dimitrie Poptămaş, Mózes Júlia. ***Publicaţiile periodice mureşene – 1795-1972 – Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája.*** Târgu-Mureş, 2000 (Bibliografii mureşene, 3).

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice – Időszaki kiadványok bibliográfiája, 1995-2000*** / Întocmită de Anna Vintilă. Târgu-Mureş, 2001 (Bibliografii mureşene, 4).

❖ ***Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai, Novum Forum Siculorum***. Tom.I-II / Red. Sebestyén Spielmann Mihály, Ambrus Hedwig, Balazs Lajos, Ovidia Mesaroş. Târgu-Mureş, 2001.

❖ ***Aurel Filimon: consacrare şi destin*** / volum îngrijit de Mihail Artimon Mircea, Dimitrie Poptămaş şi Melinte Şerban. Târgu-Mureş, 2001.

❖ ***Biblioteca Judeţeană Mureş: caiet documentar*** elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş / Redactor Monica Avram. Târgu-Mureş, 2001.

❖ ***LIBRARIA. Studii şi materiale de bibliologie:*** [Anuar], 1. Târgu-Mureş: Biblioteca Judeţeană, 2002.

*

❖ ***Colecţia de pliante, invitaţii-program şi caiete documentare ale activităţilor cu public organizate de Biblioteca Judeţeană Mureş***, 1982-2002. Tom. I-V.

❖ ***Colecţia de afişe*** ale activităţilor organizate de Biblioteca Judeţeană Mureş. Mapa 1986-2002.

*

❖ ***Biblioteca documentară Teleki din Târgu-Mureş – A Marosvásárhelyi Teleki könyvtár*** [pliant] Târgu-Mureş: Muzeul Regional, 1958.

❖ ***Biblioteca Teleki-Bolyai Târgu-Mureş***: [ghid; cu versiuni în lb.română, maghiară, germană]. Târgu-Mureş: Biblioteca Teleki-Bolyai, 1969.

❖ ***Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai***. Târgu-Mureş, Biblioteca Teleki-Bolyai 1971.

*

❖ ***Ţara Fagilor: almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni*** / Întocmit de Dumitru Covalciuc. Vol.1-2. Cernăuţi-Târgu-Mureş, 1992-1993.

❖ ***Biblioteci, Arhive & Centre de informare în secolul XXI***. Lucrările Conferinţei… Braşov-Târgu-Mureş, 18-22 aug.1997. Braşov: Biblioteca Universităţii Transilvania, 1997.

B. REPERTORIUL ALFABETIC AL LUCRĂRILOR TEORETICE ŞI DE REFERINŢĂ (cu sigle literale pentru referirile din text)

❖ [BULUŢĂ] Gheorghe BULUŢĂ. ***Scurtă istorie a editurii româneşti.*** Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1996.

❖ CIOTLOŞ] Ion CIOTLOŞ. ***Breviar legislativ în sprijinul activităţii bibliotecilor publice.*** Bucureşti: Ministerul Culturii, 1996.

❖ [COSMA] Gheorghe COSMA. ***Afişul românesc***. Bucureşti: Editura Meridiane, 1980.

❖ [CRAIA] Sultana CRAIA. ***Dicţionar de comunicare***. Bucureşti: Editura Ager, 2001.

❖ [DÂNCU] Vasile Sebastian DÂNCU. ***Comunicarea simbolică: Arhitectura discursului publicitar.*** Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2001.

❖ [ECO] Umberto ECO. ***Tratat de semiotică generală***. Traducere de Anca Giurescu şi Cezar Radu. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică,1982.

❖ [UNIVERSALIS…]***Encyclopedia Universalis***. Paris, 1993. Corpus 7.

❖ [FÜLÖP]FÜLÖP Mária. ***Ghid de alcătuire a bibliografiei locale: Recomandări.*** Lucrare multigrafiată pentru uz intern la Biblioteca Judeţeană Mureş. [f.a.]

❖ [HORVAT] Săluc HORVAT. ***Introducere în biblioteconomie***. Bucureşti: Editura Grafoart, 1996

❖ [L.B.] ***Legea bibliotecilor***, nr.474/30 mai 2002. Monitorul Oficial al României. Partea I, nr.422/18 VI 2002

❖ [LUPU] Atanase LUPU. ***Relaţiile bibliotecii cu*** **publicul** (I) Bucureşti: Editura Litera, 1973

❖ [MALCLES] Louise-Noelle MALCLES. ***Manuel de bibliographie***. Paris: Presse Universitaires de France, 1975.

❖ [MDE] ***Mic dicţionar enciclopedic***. Ed.a III-a revăzută şi adăugită. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1986.

❖ [MIRCEA] Mihail Art.MIRCEA. ***Realizări şi proiecte în activitatea editorială a Bibliotecii Judeţene Mureş.*** Comunicare la Salonul Naţional de carte „Tomis'98" – Constanţa, 3-6 sept.1998

❖ [OLTEANU] Virgil OLTEANU. ***Din istoria şi arta cărţii: Lexicon***. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1992.

❖ [RICHTER]Brigitte RICHTER. ***Ghid de biblioteconomie***. A cincea ediţie, revăzută şi adăugită… Traducerea: Gheorghe Buluţă, Silvia Nestorescu. Bucureşti: Grafoart, 1995

❖ [SIMONESCU] Dan SIMONESCU. ***Biblioteconomie:*** Manual… Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1979.

❖ [STOICA] on STOICA. ***Bibliografia şi informarea documentară. Repere teoretice***. Bucureşti: Litera, 1973

❖ [SCHUWER] Philippe SCHUWER. ***Tratat practic de editare.*** Ediţie nouă, revăzută, întregită şi adusă a zi. Traducere de Doina Lică şi Beatrice Stanciu [după originalul Philippe Schuwer, „Traité pratique d'édition", Paris: Electre, 1997]. Timişoara: Amarcord, 1999

The Editorial Activity of Mureş County Library

Abstract

Researching the collection of works written between 1971-2002 and published by Mureş County Library, the author emphasizes the reasons, the characteristics and the purposes of the editorial activity of this institution. The achievements of the Library in this field are presented in a sistematic view. It is concluded that the editorial activity of Mureş County Library – complementing its main functions – has proved to be, along the years, a necessary, solid and useful approach as regards its greates projects as well as its smaller endeavours.

Estimarea nivelului lecturii publice în judeţul Mureş 1997-2001.

Mircea Vasile Popescu
Biblioteca Judeţeană Mureş

Evaluarea performanţei bibliotecilor publice.

Societatea informaţională oferă o circulaţie deschisă şi facilă a informaţiei şi ideilor propunând, în materie de educaţie, noi tehnici şi metode de acces la documentare şi cunoaştere, permiţând dezvoltarea accelerată a comunităţilor locale.

Raţiunea de a fi a unei biblioteci este aceea de a-şi atinge scopurile pentru care a fost înfiinţată, activitatea instituţiei fiind apreciată prin calitatea muncii şi impactul asupra comunităţii locale. Evaluarea, ca disciplină nouă, se predă şi se dezvoltă în ţări cu tradiţie în învăţământul biblioteconomic. Ea încearcă să exploreze:

- populaţia ţintă;
- calitatea servicilor oferite utilizatorilor;
- eficacitatea gestiunii;
- rezultatul şi impactul asupra comunităţii deservite.

Există deja standarde ISO (Organizaţia Internaţională de Standardizare) care se ocupă cu problemele specifice evaluării activităţii unei biblioteci.

Bibliotecile publice trec în prezent printr-o perioadă dificilă dar, în acelaşi timp, de mari oportunităţi. Dificilă din cauza restricţiilor bugetare şi al ritmului rapid al schimbărilor. De mari oportunităţi pentru că noile tehnici şi tehnologii ne permit să intrăm în contact cu o comunitate mai largă, datorită unor servicii noi, îmbunătăţite.

Evaluarea performanţei poate ajuta la planificare, comunicare, rezolvarea problemelor înainte de apariţia lor, procesul decizional, monitorizarea progresului, justificarea resurselor.

Planificarea realistă, clară poate decide alocarea corectă de resurse cu prevederea consecinţelor alocărilor diferite şi respectiv, a nivelurilor diferite de resurse. În acest proces, pe lângă consiliul local (ordonatorul de credit)

trebuie să fie implicaţi şi factori ce lucrează nemijlocit în biblioteci (bibliotecari, manageri) pentru a preveni o serie de neajunsuri ce afectează grav obiectivele şi prioritățile pentru viitor ale bibliotecilor publice.

Comunicarea este esenţială pentru a explica factorilor de conducere, organismului finanţator modul în care se desfăşoară activitatea într-o bibliotecă publică. Se pot prezenta, de asemenea, îmbunătățirile realizate în timp în biblioteci prin includerea lor în rapoarte anuale.

Rezolvarea problemelor înainte ca ele să apară ne scuteşte de a reacţiona doar în situaţii de criză. În acest fel, se pot identifica zonele cu probleme potenţiale şi se poate înţelege de ce performanţa este în declin, luându-se concomitent măsurile potrivite de abordare a problemelor. Luarea decizilor este mai corectă în urma unor evaluări. Se pot strânge şi analiza datele de care este nevoie pentru fiecare decizie şi se pot prevedea consecinţele deciziilor luate.

Monitorizarea progresului ajută la realizarea lucrărilor propuse, la evaluarea priorităţilor viitoare de acţiune, la atingerea performanţei în domenile prioritare.

Justificarea alocării de resurse inspiră mai multă credibilitate dacă în urma unor evaluări este demonstrată relaţia între resursele alocate şi rezultatele obţinute.

Evaluarea performanţei unei biblioteci se bazează pe o serie de principii simple:

A. Performanţa este relaţia dintre resursele care intră în bibliotecă (input) şi ceea ce biblioteca realizează folosind aceste resurse (output).

B. Performanţa poate fi măsurată numai în lumina ţelurilor şi obiectivelor pe care biblioteca şi le-a propus.

C. Input – urile şi output – urile care trebuie măsurate depind de scopul evaluării şi de detaliile necesare acesteia.

Impactul bibliotecii publice reprezintă modul şi măsura în care este deservită comunitatea căreia i se adresează şi este determinat parţial de domeniul pe care bibliotecile îl acoperă. Ideal ar fi să ştim exact modul în care utilizarea fondurilor afectează calitatea vieţii, instruirea, munca, dar acest lucru este imposibil. Totuşi, putem lega utilizarea fondurilor pentru bibliotecile publice de cantitatea şi calitatea serviciilor furnizate, să raportăm calitatea serviciilor la gradul lor de utilizare.

Date interpretate statistic ce reflectă activitatea unor biblioteci publice din judeţul Mureş.

Pentru a încerca o evaluare a activităţii a 97 de biblioteci comunale, orăşeneşti şi municipale s-au folosit două formulare de raportare statistică pe care le-au completat şi expediat serviciului metodic al Bibliotecii Judeţene Mureş aceste biblioteci:

- sinteza activităţii bibliotecii (1997-2001);
- raport statistic anual FABR (2001).

Sinteza activităţii bibliotecii este un formular mai rezumativ faţă de cel propus începând cu 2001 de către Comisia de Statistică a FABPR care încearcă să cuprindă mai în amănunt rezultatele şi eficienţa activităţii bibliotecare. Se cer date cu privire la colecţii, altele decât cele pe suport tradiţional (documente audiovizuale, CD-ROM-uri), se pot afla date despre achiziţia de cărţi, manuscrise, CD-ROM-uri, dar şi despre câte documente au fost eliminate din colecţii. Apar, de asemenea, date asupra serviciilor oferite: procentul de acces liber la raft, procentul de înregistrări catalografice în sistem informatizat, numărul de staţii de lucru pentru utilizatori. Pentru a se putea stabili o serie de indicatori de performanţă sunt necesare şi o serie de date precum: venituri ale bibliotecii, cheltuieli curente (din finanţare bugetară, din venituri proprii, sponsorizări, donaţii), cheltuieli de capital, date asupra utilizării bibliotecii (vizite la bibliotecă, numărul tranzacţiilor de împrumut etc), date asupra utilizatorilor (utilizatori activi, numărul populaţiei deservite).

În legătură cu cele două documente, problema cea mai mare o constituie completarea lor defectuoasă sau chiar necompletarea lor. Astfel, apar în rapoarte date incorecte, uneori aberante, care afectează rezultatul centralizat final.

Pentru obţinerea privirii de ansamblu se completează centralizatoarele care, începând cu anul 2002, îşi pot schimba rubricatura pentru a putea folosi datele raportului statistic anual. Pentru a concepe esenţialul pentru care se prezintă datele statistice s-a folosit **eşantionul sistematic cu punct de plecare întâmplător**. În acest scop, se stabilesc cinci grupe de biblioteci în funcţie de numărul populaţiei deservite, aşa cum rezultă ea din ***Anuarul statistic al judeţului Mureş pe anul 2000***. Din păcate, conform datelor acestuia, populaţia judeţului a înregistrat începând cu anul 1992 o reducere permanentă, ceea ce face ca structura celor cinci

grupe să nu poată fi considerată ca şi constantă în perioada 1997-2001, adică cea luată în studiu.

Grupa 0. Populaţia deservită este mai mică de 1.000 de locuitori: Cozma, Veţca.

Grupa 1. Populaţia deservită este cuprinsă între 1.001-3.000 locuitori. În această grupă se încadrează 46 de biblioteci comunale: Apold, Aţintiş, Băgaciu, Băla, Beica de Jos, Bichiş, Bogata, Breaza, Cheţani, Chiheru de Jos, Coroisânmartin, Crăieşti, Cucerdea, Cuci, Fărăgău, Găleşti, Gheorghe Doja, Grebenişu de Câmpie, Hodoşa, Iclănzel, Ideciu de Jos, Lunca Bradului, Miheşu de Câmpie, Nadeş, Neaua, Ogra, Papiu Ilarian, Păsăreni, Petelea, Pogăceaua, Răstoliţa, Ruşii Munţi, Saschiz, Sânger, Solovăstru, Stânceni, Suplac, Suseni, Şăulia, Şincai, Tăureni, Vărgata, Vătava, Viişoara, Voivodeni şi Zagăr.

Grupa 2. Populaţia deservită este cuprinsă între 3.001-5.000 locuitori. Avem 25 de astfel de cazuri: Acăţari, Aluniş, Bahnea, Batoş, Brâncoveneşti, Crăciuneşti, Daneş, Deda, Eremitu, Găneşti, Glodeni, Hodac, Ibăneşti, Livezeni, Lunca, Măgherani, Mica, Pănet, Râciu, Sânpaul, Sânpetru de Câmpie, Sântana de Mureş, Valea Largă, Vânători, Zau de Câmpie.

Grupa 3. Populaţia deservită este cuprinsă între 5.001-10.000 locuitori. În această grupă avem 17 biblioteci: Adămuş, Albeşti, Band, Bălăuşeri, Ceuaşu de Câmpie, Cristeşti, Ernei, Fântânele, Ghindari, Gorneşti, Gurghiu, Miercurea Nirajului, Sărmaşu, Sâncrai, Sângeorgiu de Mureş, Sângeorgiu de Pădure, Ungheni.

Grupa 4. Cuprinde bibliotecile care deservesc o populaţie mai mare de 10.000 de locuitori: Iernut, Luduş, Reghin, Sovata cu filiala Sovata Băi, Sighişoara, Târgu-Mureş şi Târnăveni.

Mărimea eşantionului în cazul grupei 0 este 2. Întreg eşantionul este luat în studiu.

În cazul grupei 1, mărimea stabilită a eşantionului este 9. Se împarte 46 cu 9 şi se obţine aproximativ 5. Alegem ca punct de plecare biblioteca cu numărul 5 şi, având un interval de selecţie de 5, se vor alege ca unităţi din eşantion bibliotecile 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, adică: Beica de Jos, Chiheru de Jos, Fărăgău, Iclănzel, Neaua, Pogăceaua, Solovăstru, Şincai, Voivodeni.

Mărimea eşantionului pentru grupa 2 este de 6, mai mic pentru că aici avem doar 25 de cazuri faţă de 46 în grupa precedentă. Obţinând prin împărţire aproximativ 4, selectăm pentru studiu bibliotecile cu numărul: 4, 8, 12, 16, 20 şi 24, adică bibliotecile din: Batoş, Deda, Hodac, Măgherani, Sânpaul, Vânători.

Pentru grupa 3 mărimea eşantionului este de 5. Selectăm pentru studiu bibliotecile cu numărul 2, 5, 8, 11 şi 14, adică: Albeşti, Ceuaşu de Câmpie, Fântânele, Gurghiu, Sâncraiu de Mureş.

În cazul grupei 4 va fi de două biblioteci, cele cu numărul 2 şi respectiv 5, adică Luduş şi Sighişoara.

Tabelele 1-5 prezintă o serie de date despre biblioteci, aşa cum reies ele din raportările acestora pe perioada celor 5 ani (1997-2001) care constituie baza cercetării.

Pe baza acestor date se pot calcula o serie de indici de bază ai activităţii. Aceştia vor fi următorii 5:

1. **Indicele de înzestrare cu cărţi**, adică totalul volumelor existente / numărul locuitorilor deserviţi sau număr de volume / locuitor. Un indice bun pentru localităţile cu mai puţin de 5.000 de locuitori este 3 - 3,5 volume pe locuitor.
2. **Indicele mediu de cuprindere a populaţiei la lectură**, adică totalul cititorilor atraşi raportat la totalul populaţiei. Se exprimă în procentul de populaţie care este atrasă în sfera lecturii organizate.
3. **Indicele mediu de lectură**, adică totalul cărţilor împrumutate raportat la totalul populaţiei deservite, obţinând astfel numărul volumelor citite în medie de un locuitor.
4. **Indicele de lectură real**. Obţinem numărul de volume citite de un cititor raportând totalul cărţilor împrumutate la totalul cititorilor înscrişi.
5. **Eficienţa circulaţiei cărţii** ne indică procentul din colecţii care circulă în decursul unui an. Îl obţinem raportând totalul cărţilor citite la totalul cărţilor existente.

Toţi aceşti indici sunt prezentaţi în tabelele 6 şi 7, fiind calculaţi pentru cele 5 grupe de biblioteci alese pentru studiu, pentru anii 1997-2001, folosindu-se datele despre populaţie comunicate de primării (biblioteci) şi Anuarul statistic al judeţului Mureş, ediţia 2000.

S-au calculat şi o serie de valori medii pentru aceşti indici cu scopul de a observa evoluţia lor în timp. Precizia adoptată pentru calcule este cea cu două zecimale.

Aprecieri asupra datelor obţinute

Tabelele 1-2. Bibliotecile din grupa 0 se confruntă cu mari dificultăţi. În anii în care au funcţionat, ele au fost deservite de bibliotecari indemnizaţi, ceea ce a avut o influenţă nefavorabilă asupra numărului de cititori. Pe de altă parte, deservind comunităţi mici, numărul de volume puse la dispoziţia utilizatorilor nu a înregistrat progrese notabile, acesta rămânând mai degrabă constant.

Bibliotecile din grupa 1 au avut, cu rare excepţii, tot bibliotecari cu indemnizaţie (voluntari). Cu toate că deservesc comunităţi mai mari, sesizăm că în trei localităţi (Şincai, Iclănzel, Fărăgău) biblioteca a funcţionat parţial sau deloc. Există însă şi biblioteci în care fondul de publicaţii s-a îmbogăţit cu o serie de volume.

Bibliotecile din grupele 2, 3 şi 4 se bucură din partea forurilor locale de o mai mare atenţie, lucru reflectat în fondul de publicaţii care, în perioada 1997-2001, a cunoscut o creştere constantă care se reflectă, în general, şi în creşterea numărului de utilizatori. Numărul de posturi de bibliotecari a fost păstrat în decursul celor 5 ani. O singură modificare se observă în tabelul 2b, un post de bibliotecar cu normă întreagă fiind redus la o jumătate de normă, lucru ce a dus şi la scăderea numărului de cititori şi a volumelor consultate.

Tabelele 3-4. Deşi au avut sincope în funcţionare, valorile medii ale tuturor indicilor pentru bibliotecile grupei 0 au cunoscut o creştere, mai ales pe fondul scăderii populaţiei pe care acestea le deservesc, dar şi pe fondul unei anumite înviorări a activităţii. Începând cu anul 1998 şi, respectiv, cu 2001 cele două comune au raportat date despre activitate.

Comunele din grupa 1 au, în general, un indice de înzestrare cu carte în urcare, pe fondul scăderii populaţiei, dar şi al unei anumite preocupări pentru achiziţii. Restul indicilor au, din păcate, o tendinţă generală de scădere. Remarcăm că, într-o comună ca Fărăgău, biblioteca publică nu şi-a deschis timp de 5 ani uşile nici unui cititor.

Bibliotecile studiate din grupa 2 au o situaţie mai fericită, în sensul că toţi indicii observaţi au cunoscut o creştere în ceea ce priveşte media lor. În particular însă, scade indicele mediu de cuprindere a populaţiei la lectură în Batoş, Măgherani, Vânători, la ultimele două probabil din cauza reducerii programului de lucru.

Bibliotecile din grupa 3 a cercetării au indicele mediu de înzestrare cu cărţi şi cel de cuprindere a populaţiei la lectură în creştere, în parte datorită scăderii populaţiei, dar şi unei atenţii în plus acordată achiziţiilor. În schimb, ceilalţi indici au o tendinţă de scădere, de unde rezultă că sunt necesare măsuri de îmbunătăţire a activităţilor cu publicul prin diversificarea şi popularizarea fondului de carte.

Bibliotecile orăşenească, respectiv municipală observate au o tendinţă de scădere a indicelui de înzestrare cu cărţi şi a indicelui mediu de cuprindere a populaţiei la lectură. Ceilalţi indici au o tendinţă generală de creştere, consecinţă îmbucurătoare a unei politici de marketing de bibliotecă concepută realist, în concordanţă cu cererile utilizatorilor.

În conformitate cu datele prezentate în tabelul 5, remarcăm că media celor 5 indici, calculaţi pentru bibliotecile studiate au cunoscut o creştere, ceea ce denotă o activitate destul de bună a bibliotecilor publice din judeţ, chiar dacă unii indici sunt influenţaţi de factorul demografic (scăderea populaţiei).

Chiar în condiţiile unei tranziţii, apreciată de unii „*mai grea ca un război*", se observă că, pentru majoritatea comunităţilor locale, cultura nu poate fi disociată de celelalte componente ale vieţii cotidiene şi de celelalte mijloace de îmbunătăţire a nivelului de civilizaţie, astfel biblioteca bucurându-se în continuare de sprijin. În schimb bibliotecile, pe lângă ceea ce fac în virtutea planului propriu de activitate, sunt prezente în toate activităţile culturale importante iniţiate de comunităţi, încercând să ne apropie cât mai mult de scopul pe care şi l-au propus la înfiinţare.

BIBLIOGRAFIE:

❖ Radu Caliopia. Radu Simon : ***Mass media şi democratizarea culturii***. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.

❖ Mehedinţi, Simion : ***Civilizaţie şi cultură***. Iaşi, Editura Junimea, 1986.

❖ Tănase, Alexandru : ***Umanismul şi condiţia umană în civilizaţia contemporană***. Bucureşti, Editura Politică, 1985.

❖ Tănase, Alexandru : ***Cultură şi civilizaţie***. Bucureşti, Editura Politică, 1977.

❖ Revista „Biblioteca", nr. 1-12/2001, ***Cheile succesului***. ***Indicatori de performanţă pentru bibliotecile publice***. Bucureşti, ANBBPR, 1998.

❖ Richter, Brigitte : ***Ghid de biblioteconomie***. Bucureşti, Editura Grafoart, 1995.

❖ ***Anuarul statistic al judeţului Mureş***. Târgu Mureş, Direcţia Judeţeană de Statistică Mureş, 2000.

Estimation of the Reading Level in the Mureş County Public Libraries 1997-2001.

Abstract

The activity of a library may be appreciated by the quality of its services offered to the public and by the impact of these services upon readers. Inspite of the economical difficulties, libraries seem to be going through a benefic period; that is because of the informational development, the presence of computers in libraries, the use of informational computer programmes in librairies.

There are some principles, according to which we might appreciate the activity of a library and, maybe, the most important is the relation between input (the resources that enter the library, the revenues) and output (the result, based on those resources).

In order to estimate the activity of public libraries from the Mureş County, we had used some standards printed forms that required information on collections, aquisitions, the way of organizing the public services etc.

Using the number of the inhabitants as a criterium, public libraries may be devided into 5 groups: the first group is represented by small villages with no more than 1000 inhabitants and the last group – towns with more than 10000 inhabitants. Each group deals with specific problems, such as: lack of editorial novelties, unspecialiazed personnel, apathy of the readers and, unfortunatelly, the lack of interest of local authorities.

The larger libraries, such as those from towns, have a better situation; local authorities seem to be more interested in giving money for books, maintenance etc; more than that, the process of informatisation is going on.

However, generally speaking, we have to observe that, in almost all the places studied, library and its activity is closely connected to cultural life and represent an important cultural center.

Estimarea nivelului lecturii publice în judeţul Mureş 1997-2001

TABELUL 1

Grupa 0

Biblioteca (populaţia în 1997/2000)	Total publicaţii volume intrate în anul în curs/valoarea lor(lei)					Total cititori înscrişi/ din care elevi, studenţi:					Total volume consultate/ din care literatură:				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
Cozma															
(759/631)	7159	7281	7281	7281	7281	0/0	102/64	113/73	124/72	137/81	0/0	1209/1014	1413/1294	992/763	1068/811
	0/0	40/170609	0/0	0/0	0/0										
Veţca															
(972/839)	7728	7728	7728	7742	7742	0/0	0/0	0/0	0/0	70/21	0/0	0/0	0/0	0/0	285/250
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0										

Grupa 1

Beica de Jos															
(2343/2234)	9003	9003	8631	8631	7735	218/	178/	161/	116/	141/	2116/	1916/	1785/	1640/	271/
	93/300310	0/0	78/105006	0/0	0/0	98	88	78	72	126	1745	1845	1648	1485	193
Chiheru de Jos															
(1975/1857)	4743	4776	4826	4826	4891	72/	50/	30/	55/	60/	1280/	1200/	400/	380/	300/
	114/377943	33/186096	50/661749	0/0	0/0	51	40	20	35	50	1200	1000	200	260	250
Fărăgău															
(1774/1589)	4900	4900	4900	4900	4900	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0										
Iclănzel															
(2181/2072)	6437	6437	5125	5125	5125	0/0	0/0	87/80	92/45	116/98	0/0	0/0	546/	612/	896/
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0								283	482	524
Neaua															
(1632/1541)	8631	8628	8628	8628	8628	240/	210/	198/	140/	132/	1850/	1900/	1890/	1417/	1348/
	5/211703	0/0	0/0	0/0	0/0	150	140	150	103	107	1070	610	701	965	1104
Pogăceaua															
(1879/1793)	6974	7014	6950	6886	6946	295/	391/	129/	280/	126/	4125/	2925/	1358/	2306/	1230/
	156/1446491	40/142105	64/689230	0/0	60/1010235	198	313	101	231	93	2983	1589	1290	1928	928
Solovăstru															
(2668/2820)	7746/	7780	7437	7437	7437	112/	85/	88/	147/	0/0	2230/	420/	809/	430/	0/0
	0/0	39/148516	0/0	0/0	0/0	112	70	70	147		1900	350	700	430	
Şincai															
(1694/1693)	7939/	7939/	7939	7939	5085	0/0	0/0	120/	115/	110/	0/0	0/0	1000/	800/	700/
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0			120	80	110			600	650	500
Voivodeni															
(2124/1907)	7833/	7775	7775	7828	7785	236/	196/	0/0	0/0	0/0	3406/	1243/	3568/	1756/	2134/
	108/380629	0/0	0/0	53/3250200	0/0	148	108				2352	987	2854	1247	1984

Grupa 2

Biblioteca (populaţia în 1997/2000)	Total publicaţii volume intrate în anul în curs/valoarea lor(lei)				
	1997	1998	1999	2000	2001
Batoş					
(4024/4119)	5165	5297	5576	5576	5576
	132/385690	101/1416720	178/1720504	0/0	0/0
Deda					
(4383/4243)	9084	9419	9665	9932	10068
	262/3504880	335/6306650	246/4528002	277/9973560	136/6267260
Hodac					
(4925/4802)	9568	9660	9744	9744	9927
	102/922822	92/1202675	84/404582	0/0	183/6755558
Măgherani					
(3033/2584)	8625	8571	8640	8825	8781
	33/189387	3/60000	2/50000	95/1358281	0/0
Sânpaul					
(3695/3687)	6278	6367	6367	6378	6378
	2/81375	89/889875	0/0	11/331000	0/0
Vânători					
(3647/3389)	6373	6470	6528	6630	6625
	112/612359,25	97/831034,7	58/1016968	102/1076923	0/0

Grupa 3

Albeşti					
(5494/5155)	16921	17103	17195	17287	17750
	117/1574333,2	182/2574980	92/100050	232/5619300	231/11058050
Ceuaşu de Câmpie					
(5326/5067)	10712	11856	11856	11856	11856
	34/129410,25	150/1630575	0/0	0/0	0/0
Fântânele					
(5329/5174)	12462	12059	12230	12815	12997
	64/21553,81	91/2958500	171/12257108	104/17769981	162/10600000
Gurghiu					
(6763/6405)	14142	14476	14685	14998	15371
	186/1506990	334/3353734	209/3173099	313/3278006	373/6606257
Sâncraiu					
(6127/5999)	9648	9708	9711	9806	9898
	49/266270	61/851750	5/17500	90/1686705	92/4408846

Grupa 4

Luduş					
(18789/18641)	63982	63869	61121	61881	61698
	700/6467235	554/7604548,9	1287/25276740	862/33878913,	352/9966910
Sighişoara					
(36170/36045)	128834	131308	102680	102620	102478
	6051/26553023	2518/7310545	1805/3111969	520/28115620	268/12808110

Grupa 2

Biblioteca (populaţia în 1997/2000)	Total cititori înscrişi/ din care elevi, studenţi:					Total volume consultate/ din care literatură:				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
Batoş										
(4024/4119)	268/	342/	209/	264/	233/	2144/	2716/	2116/	1854/	1398/
	216	293	158	219	187	2120	2644	2043	1736	1264
Deda										
(4383/4243)	410/	613/	805/	526/	572/	14760/	22068/	48300/	63646/	68640/
	230	550	603	411	460	10500	15300	31100	63332	43179
Hodac										
(4925/4802)	341/	346/	343/	346/	357/	5574/	5785/	5792/	5843/	5859/
	212	219	210	212	205	3836	3929	3950	4010	3938
Măgherani										
(3033/2584)	136/	105/	90/	108/	93/	1501/	988/	825/	1402/	1035/
	49	38	45	58	46	1115	725	769	572	575
Sânpaul										
(3695/3687)	31/	18/	49/	174/	185/	362/	899/	1018/	1097/	1303/
	27	16	43	147	152	84	497	444	975	1019
Vânători										
(3647/3389)	300/	300/	250/	115/	120/	2942/	2906/	2108/	1021/	540/
	122	132	121	58	70	2812	2769	2080	1015	489

Grupa 3

Albeşti										
(5494/5155)	607/	674/	627/	641/	422/	9575/	9449/	7758/	7246/	7722/
	304	380	514	347	233	9121	8462	5758	6083	7070
Ceuaşu de Câmpie										
(5326/5067)	83/	106/	0/0	0/0	0/0	519/	1564/	0/0	0/0	0/0
	76	89				462	635			
Fântânele										
(5329/5174)	245/	304/	294/	294/	313/	5439/	6075/	4331/	4030/	4876/
	160	199	193	182	194	5152	5576	3930	3611	4379
Gurghiu										
(6763/6405)	1248/	1232/	1193/	1154/	1189/	11457/	11504/	11207/	11302/	11570/
	688	704	633	720	750	8203	8600	8400	8170	8200
Sâncraiu										
(6127/5999)	265/	292/	362/	384/	392/	6360/	6132/	7241/	8671/	8762/
	180	194	298	289	291	6020	5984	7056	7763	7803

Grupa 4

Luduş										
(18789/18641)	902/	921/	961/	1122/	1271/	19161/	17180/	21730/	23770/	23444/
	555	587	611	740	877	13417	12520	14378	14378	14844
Sighişoara										
(36170/36045)	2416/	2262/	2246/	1708/	1207/	41372/	42372/	38440/	36754/	33520/
	1553	1453	1418	975	552	32955	30763	31099	32133	28763

Grupa 2 **TABELUL 2a**

Biblioteca (populaţia în 1997/2000)	Nr.posturi bibliotecar				
	1997	1998	1999	2000	2001
Batoş					
(4024/4119)	1	1	1	1	1
Deda					
(4383/4243)	1	1	1	1	1
Hodac					
(4925/4802)	1	1	1	1	1
Măgherani					
(3033/2584)	1	1	1	1	1
Sânpaul					
(3695/3687)	1	1	1	1	1
Vânători					
(3647/3389)	1	1	1	0.5	0.5

Grupa 3

Albeşti					
(5494/5155)	1	1	1	1	1
Ceuaşu de Câmpie					
(5326/5067)	1	1	0	0	0
Fântânele					
(5329/5174)	1	1	1	1	1
Gurghiu					
(6763/6405)	1	1	1	1	1
Sâncraiu					
(6127/5999)	1	1	1	1	1

Grupa 4

Luduş					
(18789/18641)	3	3	3	3	3
Sighişoara					
(36170/36045)	6	6	6	6	6

TABELUL 3

GRUPA 0

Nr. crt.	Biblioteca	indice de înzestrare cărţi (vol./locuitor)		indice mediu de cuprindere a populaţiei la lectură (%)		indice mediu de lectură (vol./locuitor)		indice d lectură real (vol.cititor)		Eficienţa circulaţiei cărţii %	
0		1997	2000	1997	2000	1997	2000	1997	2000	1997	2000
1	Cozma	9,43	11,53	0	19	0	1,57	0	8	0	13,62
2	Veţca	7,95	9,22	0	0	0	0	0	0	0	0
	Media indicilor	8,69	10,37	0	9,5	0	0,78	0	4	0	6,8
	Tendinţa indicilor medii	+		+		+		+		+	

GRUPA 1

1	Beica de Jos	3,84	3,86	9	5	0,9	0,73	9,7	11,63	23,5	21,2
2	Chiheru de Jos	2,4	2,59	3,64	2,96	0,64	0,2	17,77	6,9	26,98	7,76
3	Fărăgău	2,76	3,08	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Iclănzel	2,95	2,47	0	4,44	0	0,29	0	5,27	0	11,94
5	Neaua	5,28	5,59	14,7	9,08	1,13	0,91	7,7	10,12	21,43	16,42
6	Pogăceaua	3,71	3,84	15,69	15,61	2,19	1,28	13,98	8,23	59,14	33,48
7	Solovăstru	3,41	2,63	4,19	5,21	0,83	0,15	19,91	2,92	28,78	5,78
8	Şincai	4,68	4,68	0	6,79	0	0,47	0	6,95	0	10,07
9	Voivodeni	3,68	4,1	11,11	12,37	1,6	0,92	14,43	7,44	43,48	22,34
	Media indicilor	3,63	5,47	6,48	6,82	0,81	0,55	9,27	6,6	22,59	14,33
	Tendinţa indicilor medii	+		+		-		-		-	

GRUPA 2

1	Batoş	1,28	1,35	6,66	6,4	0,53	0,45	8	7,02	41,51	33,24
2	Deda	2,07	2,31	6,35	12,39	3,36	15	36	121	162,48	640,8
3	Hodac	1,94	2,02	6,92	7,2	1,13	1,21	16,34	16,88	58,25	59,96
4	Măgherani	2,84	3,41	4,48	4,17	0,49	0,54	11,03	12,98	17,4	21,98
5	Sânpaul	1,69	1,72	0,83	4,71	0,09	0,29	11,67	6,3	5,76	17,19
6	Vânători	1,74	1,95	8,22	3,39	0,8	0,3	9,8	8,87	46,16	15,39
	Media indicilor	1,92	2,12	6,07	6,37	1,06	2,96	15,47	28,84	55,26	131,42
	Tendinţa indicilor medii	+		+		+		+		+	

TABELUL 4

GRUPA 3

Nr. crt.	Biblioteca	indice de înzestrare c cărți (vol./locuitor)		indice mediu de cuprindere a populației la lectură (%)		indice mediu de lectură (vol./locuitor)		indice de lectură real (vol./cititor)		Eficiența circulației cărții %	
0		1997	2000	1997	2000	1997	2000	1997	2000	1997	2000
1	**Albeşti**	3,07	3,35	11,04	12,43	1,74	1,4	15,77	11,3	56,58	41,91
2	**Ceuaşu de Câmpie**	2,01	2,33	1,55	0	0,09	0	6,25	0	4,84	0
3	**Fântânele**	2,33	2,47	4,59	5,68	1,02	0,77	22,2	13,7	43,64	31,44
4	**Gurghiu**	2,09	2,34	18,45	18,01	1,69	1,76	9,18	9,79	81,01	75,35
5	**Sâncraiu de Mureş**	1,57	1,63	4,32	6,4	1,03	1,44	24	22,58	65,92	88,42
	Media indicilor	2,21	2,42	7,99	8,5	1,11	1,07	15,48	11,47	61,71	47,42
	Tendința indicilor medii	+		+		-		-		-	

GRUPA 4

1	**Luduş**	3,4	3,31	6,8	6,01	1,01	1,27	21,24	21,18	29,98	38,41
2	**Sighişoara**	3,56	2,84	6,67	4,73	1,14	1,01	17,12	21,51	32,11	35,81
	Media indicilor	3,48	3,07	5,73	5,37	1,07	1,14	19,18	21,34	31,04	37,11
	Tendința indicilor medii	-		-		+		+		+	

TABELUL 5

VALORILE MEDII ALE UNOR INDICI AI ACTIVITĂȚII BIBLIOTECILOR ÎN JUDEȚUL MUREŞ 1997-2000

		1997	2000	Tendința
1	INDICE MEDIU DE ÎNZESTRARE CU CĂRȚI (vol/locuitor)	3,98	4,69	+
2	INDICE MEDIU DE CUPRINDERE A POPULAȚIEI LA LECTURĂ (%)	5,25	7,31	+
3	INDICE MEDIU DE LECTURĂ (vol/locuitor)	0,81	1,3	+
4	INDICE DE LECTURĂ REAL (vol/cititor)	13,73	14,45	+
5	EFICIENȚA CIRCULAȚIEI CĂRȚII (%)	34,12	47,41	+

Imperative de viitor în biblioteconomia românească

Conf. univ. Dr. Anca Sîrghie
Colegiul de Biblioteconomie
Facultatea de Litere a Universităţii "Lucian Blaga", Sibiu

Cele 3 revoluţii ale comunicării interumane.

Printr-o alegere a destinului, noi, trăitorii planetei Pământ la început de mileniu trei, participăm ca actanţi conştienţi la o nouă revoluţie produsă în domeniul comunicării interumane. Prima fusese provocată cu începere din mileniul doi a.Chr. de crearea alfabetului. La capătul unui proces destul de sinuos şi neomogen geografic această primă revoluţie a produs glisarea de la comunicarea orală spre cea vizuală, care nu mai avea nevoie de un cadru de referinţă auditiv, iar cunoştinţele transmise printr-un sistem de semne încărcate cu o semnificaţie convenţional acceptată de toţi vorbitorii acelei comunităţi se puteau pereniza şi fructifica de la o generaţie la alta, ceea ce nu se realizase la aceiaşi parametri calitativi în stadiul anterior al comunicării orale.

Biruinţa deplină a principiului optic asupra celui auditiv avea să se producă după multe veacuri de lucrare spirituală, printr-o a doua revoluţie, produsă pe la mijlocul secolului al XV-lea, datorită invenţiei tiparului mobil, realizare epocală care îndreptăţea pe Marshall Herbert Mc. Luhan să redimensioneze noul stadiu al comunicării interumane în lucrarea sa intitulată semnificativ GALAXIA GUTENBERG. "*Cultura scribală, conchidea autorul preocupat să reliefeze progresul înregistrat de omenire prin invenţia tiparului, nu cunoştea nici autorii, nici publicul aşa cum i-a creat tipografia*".[1] Faţă de această a doua revoluţie produsă în sfera comunicării, ce ridicase cartea tipărită la rang de călăuză spirituală fără egal în stima omului, în prezent "era Marconi", perioadă novatoare a comunicării electronice, rămâne ancorată în sfera vizualului. Memoria electronică, ce intră în concurenţă cu cea a hârtiei, are capacitatea de a universaliza, în accepţia ei cea mai concretă, comunicarea interumană. Iată semnul declanşator al unei a treia revoluţii a comunicării!.

[1] Marshall Mc Luhan, ***Galaxia Gutenberg***, Editura politică, Bucureşti, p. 218

Transpunerea pe suportul electronic a tezaurului de cunoştinţe acumulate de omenire, de la cuprinsul dicţionarelor enciclopedice şi al tratatelor ştiinţifice până la capodoperele literare ale lumii este astăzi o realitate. Generaţiile de tineri şi copii ale timpului nostru trăiesc sub fascinaţia tiranică a micului ecran al monitorului, care le asigură accesul fulgerător spre toate meridianele cunoaşterii.

În noua eră ne întrebăm care va fi locul cărţii de hârtie, din moment ce pe un suplu CD poate fi depozitat întreg cuprinsul prozei balzaciene ori teatrul shakespearian, spre exemplu. În locul tratatului redactat pe hârtie sau al caietului studenţesc ce asigură uşurinţa revenirilor asupra unui paragraf ori capitol, studiul ca atare în faţa unui monitor, ce impune o poziţie obositoare a lecturii, se dovedeşte mult mai ineficient. Cunoştinţele astfel acumulate nu pot fi sedimentate firesc, chiar dacă din punct de vedere tehnic o carte electronică este prevăzută cu instrumente de subliniere şi de selectare a ideilor esenţiale. Pare, cel puţin deocamdată, greu de crezut că cititorul literaturii de loisir se va delecta stând încordat în faţa ecranului, într-o poziţie deloc comodă, condamnat să nu părăsească un spaţiu îndeobşte lipsit de orice romantism, în care destinderea este aproape imposibilă. Ca atare, credem cu tărie că omenirea nu va renunţa în curând la cartea de hârtie, citită în poziţia comodă a camerei de acasă. Totdeauna vor exista pasionaţi bibliofili, aşa cum, spre exemplu, şi eu am cunoscut la Berlin în vremea din urmă, ei păstrând intact ritualul schimbului de cărţi valoaroase, atât ca raritate cât şi ca frumuseţe ornamentală.

În schimb, în ţările avansate, unde cea mai mare parte a cititorilor deţin computere, presa pe suport electronic înlocuieşte într-un ritm vertiginos ziarele şi revistele clasice pe hârtie şi n-ar putea să nu fie astfel, dacă avem în vedere adevărul că genul de lectură supeficială şi rapidă, ce este destinată informării curente, se pretează unei asemenea surse de cunoştinţe. Apreciem că primul domeniu în care era Marconi triumfă în mod legitim va fi cel al lecturii presei curente, care la cititorii prezentului şi viitorului răspunde interesului ardent pentru actualitate.

Perspective ale informatizării în bibliotecile româneşti

Într-o vreme a tranziţiilor în sfera vieţii spirituale, o întrebare legitimă este legată de locul bibliotecii în societatea viitorului, ca instituţie culturală ce captează cu sensibilitate tehnologia informatizării, aplicabilă mai larg decât în multe alte domenii. Istoria automatizării bibliotecilor, care îl determina de Jean Michel să identifice în epoca noastră " o nouă cultură a informaţiei" a debutat în România, la modul experimental, prin anii '60, când încep să se folosească sisteme computerizate pentru crearea primelor baze de date bibliografice plecând de la cataloagele de bibliotecă. În deceniul următor au apărut în România primele servicii OUTLINE, care asigurau accesul la baza de date bibliografice prin terminale aflate în bibliotecă.

Dezvoltarea rapidă a microcomputerelor în anii '80 a extins reţeaua anterior existentă, întrucât acum se comercializează, punându-se la dispoziţia bibliotecilor, nişte sisteme specializate pentru acestea, deţinând soluţii computerizate pentru toate operaţiunile tradiţionale, de la comenzi, achiziţii şi catalogare până la circulaţia unităţilor biblioteconomice prin serviciile cu publicul. Toate se prezentau într-un singur produs SOFT. Editarea textelor a fost şi ea computerizată, iar pentru materialele de specialitate s-au creat baze de date. O importanţă tot mai mare a dobândit-o poşta electronică şi căutarea informaţiilor pe CD-ROM. Între reţelele de calculatoare , cea mai benefică este internetul, care măreşte productivitatea, eliminând repetările. Apar cataloagele partajate, fişierele de autoritate cu autori colectivi, personali şi vedetele de subiect. Desigur că fiecare bibliotecă şi-a ales propria ei strategie în folosirea automatizării, stabilindu-şi priorităţile într-un anumit sector de activitate. Un model pentru bibliotecile româneşti a putut fi strategia americană, în care prioritatea a avut-o catalogarea, repercutată fertil asupra tuturor celorlalte sectoare de activitate. În Pennsylvania, spre exemplu, am constatat că există un consorţiu de biblioteci, din care lipsesc numai 2-3 unităţi din total, acest consorţiu având o bază de date centrală cu înregistrările catalografice ale bibliotecilor membre. Astfel s-a constituit catalogul colectiv, de care beneficiază, având acces, nu doar oamenii maturi, ci până şi fiecare elev de şcoală, căruia i s-a asigurat şi o adresă electronică. Asemenea cataloage colective încep să se creeze în prezent şi în România. La Cluj s-a concretizat

iniţiativa repertorizării electronice a tuturor publicaţiilor existente în bibliotecile oraşului, astfel încât cititorul să fie ghidat cu exactitate şi în mod rapid asupra fiecăreia dintre ele. Trei biblioteci universitare centrale, începând cu cea din Bucureşti, şi continuând cu cele din Cluj şi din Timişoara, sunt complet informatizate, cuprinzând toate modulele de activitate ale instituţiilor respective. În România, unde tezaurul nu este uniformizat, diferitele biblioteci au primit sarcina să realizeze un domeniu, în vederea înfăptuirii indexării coordonate. Bibliotecii ASTRA din Sibiu, spre exemplu, i-a revenit sarcina de a se ocupa de domeniul religiei. Prefaţând studiul Sisteme automatizate de informare şi documentare, semnat de Doina Banciu, şi apărut la Editura Tehnică în 1997, profesorul Jean Michel identifica "*o nouă cultură a informaţiei, care va permite omului, societăţii, de a şti să gândească şi să acţioneze în acest nou univers tehnic, fără a-i deveni sclav.*"[2]

Trecut, prezent şi viitor în şcoala biblioteconomică românească.

În ţara noastră învăţământul superior modern în specialitate biblioteconomică a debutat în 1925 prin deschiderea secţiei de bibliologie în cadru Şcolii Superioare de Arhivistică şi Paleografie din Bucureşti. În acest mod personalităţi precum Al. Sadi-Ionescu, N. Georgescu-Tistu, ca şi Ioachim Crăciun la Facultatea de Litere şi Filozofie din Cluj, au dat viaţă dezideratului de a asigura în domeniul ştiinţei cărţii un învăţământ de înaltă profesionalitate.

În deceniul al şaselea, printr-o măsură de tip proletcultist, forma superioară de învăţământ biblioteconomic a fost desfiinţată, spre a fi cu greu suplinită de Şcoala postliceală de biblioteconomie din Bucureşti. Dar nici această formă de şcolarizare a bibliotecarilor nu a fost susţinută suficient. Ca urmare, în timp s-a încetăţenit încrederea comodă că la locul de muncă instruirea practică a bibliotecarilor cu experienţă este suficientă pentru tinerii dornici să îmbrăţişeze o profesie exigentă intelectual ca aceasta.

---

[2] Jean Michel, ***Prefaţă. O nouă cultură a informaţiei***, în Doina Banciu, ***Sisteme automate de informare şi documentare***, Editura tehnică, Bucureşti, 1997, p.8

Nici inepţia că oricare facultate poate pregăti viitori specialişti în biblioteconomie n-a rămas fără consecinţe nocive. Dar în activitatea dintr-o bibliotecă cel mai greu este să înfrunţi plafonarea şi lipsa entuziasmului la cei de la care cititorul sau "utilizatorul", cum mai recent este el numit în literatura de specialitate, aşteaptă generozitate, creativitate, competenţă şi spirit de iniţiativă.

Abia în ultimul deceniu asistăm la o aşezare a unor noi pietre de temelie pentru refacerea învăţământului superior biblioteconomic românesc. Remarcabile s-au dovedit a fi, spre exemplu, eforturile profesorului Ion Stoica şi ale echipei sale de specialişti, formaţi la Universitatea din Bucureşti, unde în ultimii ani s-a înfiinţat Secţia de bibliologie şi ştiinţa informării în cadrul Facultăţii de Litere. La Cluj biblioteconomia figurează la forma învăţământului de lungă durată alături de istorie. În centrele universitare din Bucureşti, Cluj, Sibiu, Târgovişte, Baia Mare, Oradea, etc. au fost înfiinţate colegii sau facultăţi cu profil biblioteconomic, cărora li se alătură la Sibiu şi forme de învăţământ deschis şi la distanţă (IDD) de 4 ani, pentru încă numeroşii bibliotecari lipsiţi de studiile teoretice corespunătoare şi cărora în anii precedenţi li s-a indus ideea greşită că nişte cursuri sumare, organizate local sau la centrul de la Buşteni, ar fi mai mult decât suficiente pentru o activitate spirituală de mare răspundere socială ca aceasta. O altă categorie de studenţi biblioteconomişti la forma de IDD o constituie candidaţii lipsiţi de mijloace materiale necesare ocupării locurilor cu plată de la cursul de zi al specializării respective, cu o durată de 3 ani.

Considerăm că Legea bibliotecilor, nou apărută, nu precizează suficient de coerent exigenţele profesionale solicitate viitorului bibliotecar, exigenţe pe care în realitate, el le poate dobândi numai printr-o formare temeinică şi sistematică. Ca un element de mare importanţă practică, în ultimii patru ani universitari au fost şcolarizaţi la Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu şi candidaţii, care, fără a renunţa la locul de muncă ocupat, s-au înscris la forma Învăţământului la Distanţă, pentru suma de 200 $, plătibili în 10 rate. În cadrul acordului de colaborare dintre Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu şi Universitatea "Michel de Montaigne" din Bordeaux, Franţa, este prevăzută şi posibilitatea ca studenţii români înscrişi la IDD să urmeze cursurile colegiului francez partener contra taxei modice de doar 70 $ anual.

Bibliotecarul, ca profesionist al viitorului.

Există o dimensiune psihologică determinativă în alegerea acestui gen de profesie. Absolvenţilor de liceu li se oferă an de an, după cum se ştie, o paletă din ce în ce mai largă de specializări ale învăţământului superior românesc. Cine crede cu tărie astăzi în puterea de inducţie a cărţii, care face din bibliotecă lăcaşul ce focalizează "*toute la sagesse du monde*", după expresia lui Marcel Proust, este perfect motivat să-şi aleagă o profesiune nobilă, de înaltă intelectualitate, cum este aceea de mânuitor al documentării şi deci al informaţiei în cele mai diverse domenii ale vieţii contemporane. Este bine înţeles acum, la început de mileniu trei, adevărul că de viteza cu care se utilizează informaţia economică, politică, socială, ştiinţifică, tehnică şi cea în domeniul culturii depinde însuşi progresul societăţii. Într-un asemenea context, precumpănitor se dovedeşte a fi rolul celui pregătit prin calificarea sa profesională să pună la îndemână documentarea necesară tuturor, de la elevul abia iniţiat în taina lecturii până la cercetătorul savant. Astfel am putea defini, privind în perspectiva timpului, conceptele tradiţionalizate de bibliotecar, documentarist şi arhivar, profesii de care s-au apropiat atâţia oameni de seamă ai culturii româneşti de la Nicolae Filimon şi B. P. Hasdeu până la Mihai Eminescu, Lucian Blaga, David Prodan sau Valeriu Anania.

Pe plan mondial informatizarea şi-a găsit una dintre cele dintâi aplicaţii în domeniul biblioteconomic şi avansul multor instituţii de resort din ţările occidentale faţă de noi este încă vizibil şi semnificativ. Pentru o sincronizare pe plan european, iniţierea profesorilor şi a studenţilor biblioteconomişti de la Universitatea "Lucian Blaga" a fost concepută să se realizeze nu numai în colegiul sibian, ci şi în instituţiile analoage din Franţa (Bordeaux), Belgia (Namur) şi Germania (Berlin). Aproximativ 20 de studenţi biblioteconomişti de la Sibiu au făcut stagii de practică profesională de scurtă durată în Franţa. În prezent alţi studenţi ai Colegiului de Biblioteconomie şi Arhivistică ce funcţionează în cadrul Universităţii "Lucian Blaga" sunt pregătiţi să plece la Bordeaux, unde la Universitatea " Michel de Montaigne" vor studia timp de 9 luni alături de colegii lor francezi, urmând ca la întoarcere examenele date acolo să le fie echivalate. Într-o altă variantă studenţii români susţin la Bordeaux examenul de absolvire şi dobândesc astfel diplomă franceză, ceea ce le dă şansa de a continua studiile cu alte specializări sau de a se încadra în muncă, având statut de profesionişti ai cărţii şi documentării.

În Franța de un mare interes se bucură specializarea Informare, comunicare, documentare în întreprinderi, pe care a urmat-o în cadrul colegiului partener una dintre studentele sibience, care nu avea şansa de a se perfecţiona în acest domeniu aici în țară. Anual sosesc studenţi francezi şi belgieni care efectuează stagii profesionale la Biblioteca universitară sibiană, dezvoltând anumite programe de anvergură europeană. În mod indubitabil, acordurile de colaborare cu universităţi din străinătate vor fi amplificate în viitor.

Din an în an studenţii colegiului par mai conştienţi de misiunea ce le revine în societate şi de lupta pe care vor fi gata s-o ducă spre a reabilita şi reconsidera acest gen de profesii bazate pe forme de activitate înalt spirituală. Colegiul de biblioteconomie şi arhivistică ce funcţionează în cadrul Universităţii „Lucian Blaga" Sibiu asigură deschidere spre un domeniu de activitate cărturărească în care se aşteaptă de la viitoarele generaţii multe primeniri. După opinia profesorului Ion Mareş, directorul Bibliotecii Judeţene "Astra" din Sibiu, bibliotecă al cărei personal se împrospătează în ultimii ani numai cu cadre calificate, este nevoie şi în viitor de tineri bine pregătiţi şi plini de iniţiativă în activitatea atât de complexă a unei asemenea instituţii de cultură, direct responsabile şi angajate, alături de şcoală, în formarea noilor generaţii de intelectuali români. Proaspăt absolventă a colegiului în care a fost îndrumată de profesori deosebiţi, bine pregătiţi şi foarte deschişi, poeta Lucia Encher Dumitru din Slatina dădea o semnificaţie existenţială profundă profesiei alese:

"*Iată că numai aflându-te în mijlocul unui număr foarte mare de cărţi, în lăcaşul unde domneşte spiritul culturii, al nemuririi, al trecutului, prezentului şi viitorului, adică în bibliotecă, poţi spune că ai făcut primii paşi în căutarea împlinirii, a perfecţiunii*". Faptul că pe alte meleaguri munca bibliotecarului şi cea a arhivistului este preţuită la adevărata ei valoare ne-a fost confirmată recent şi de o altă absolventă a Colegiului de Biblioteconomie şi Arhivistică din Sibiu, Alina Ciornea, care, pregătindu-se să se stabilească în Canada, a constatat la interviul de la consulat că profesia de bibliotecar i-a asigurat punctajul maxim, aidoma specializării de asistent medical, întrucât asemenea forme de activitate publică pretind oriunde în lume calităţi deosebite, preţuite ca atare de societate. Nu mai puţin important de ştiut este adevărul că diplomele cu care pleacă peste hotare absolvenţii Colegiului nostru sunt recunoscute şi în

alte ţări, după cum ne-au sosit semnale din Franţa, Statele Unite ale Americii şi din Canada.

Aşa cum toate promoţiile precedente au demonstrat-o, absolvenţii colegiului nu au ignorat nici şansa de a continua la Sibiu studiile la specializările cursului de lungă durată al Facultăţii de Litere, Istorie şi Jurnalistică, astfel ca în totalul de şase ani ei să dobândească licenţe în patru specializări.

Desigur că serviciile unei biblioteci, de la forma achiziţiei de carte şi până la serviciul relaţiilor cu publicul, se pretează la o retehnologizare, prin care informatizarea cataloagelor să fluidizeze căutarea documentelor solicitate, selectarea titlurilor semnificative pentru o documentare etc. Pe lângă pregătirea tehnică de specialitate, bibliotecarul viitorului trebuie să aibă şi solide cunoştinţe de informatică, spre a realiza documentări şi pentru a ghida şi utilizatorii să le dobândească.

Parametri de viitor ai procesului de modernizare biblioteconomică în România.

Îndeobşte atunci când într-o ţară mai mică şi mai puţin dezvoltată decât marile puteri occidentale europene sunt cercetate liniile de dezvoltare ale viitorului, se apelează la modelele străine, găsite mai totdeauna în culturile evoluate, părându-ne firesc a crede că singura sarcină ce revine românilor este aceea de a imita pe alţii. Desigur că o tradiţie formată în timp pe baza experimentărilor numeroase este importantă, dar preluarea unor sugestii venite din afară se cere făcută cu multă precauţie, căci numai aşa îndeplineşte condiţia adecvării la formele locale de afirmare şi de dezvoltare culturală.

După cum am văzut în cele 5 voiaje profesionale făcute la colegii cu profil biblioteconomic din Franţa şi Germania realizate deja împreună cu cei 20 studenţi sibieni ai specializării, biblioteca informatizată a mileniului trei va deveni un centru cultural cu funcţionalitate complexă. O asemenea bibliotecă poate să fie inima şi creierul comunităţii pe care o deserveşte. Aşa se întâmplă în ţările puternic informatizate, dovadă a faptului că lectura făcută acasă, prin accesarea computerului nu anemiază viaţa bibliotecii viitorului, ci îi primeneşte formele de activitate.

Noua lege a bibliotecilor redefineşte la articolul 22, secţiunea E conceptul de bibliotecă publică "*de tip enciclopedic pusă în slujba unei comunităţi locale sau judeţene*", ea asigurând "*egalitatea accesului la informaţii şi la documentele necesare informării, educaţiei permanente şi dezvoltării pesonalităţii utilizatorilor, fără deosebire de statut social sau economic, vârstă, sex, apartenenţă politică, religie ori naţionalitate.*" O problemă vitală, ce trebuie rezolvată ţinând seama de noii parametri ai misiunii complexe ce revine acestei instituţii culturale în România începutului de secol, este spaţiul în care se vor desfăşura activităţile de documentare, de educaţie permanentă şi de stimulare a dezvoltării personalităţii utilizatorilor. Chiar dacă nu este deloc indiferent aspectul edificiului în care se cere plasată o asemenea instituţie culturală, principiul prioritar rămâne funcţionalitatea bibliotecii, asigurată de activarea unor sisteme automate de vehiculare cât mai rapidă a documentelor solicitate de utilizatori. Nu sunt prevăzute în bibliotecile româneşti universitare, mai ales, nici spaţii anume amenajate şi consacrate grupurilor de studenţi sau cercetători care elaborează lucrări colective. Biblioteca publică românească a viitorului va trebui să informeze toate categoriile de cititori, asigurând serviciile speciale pentru handicapaţi locomotori, nevăzători şi surdo-muţi. Într-un articol intitulat ***Prima bibliotecă publică pentru deficienţi de vedere***, apărut în revista ***Biblioteca***[3] se afirma că în România existau la acea dată 600.000 de nevăzători, pentru care sunt atâtea de făcut. Nu cu mult timp înainte citeam în aceeaşi revistă că la Tulcea s-ar fi luat primele măsuri concrete pe linie biblioteconomică de ajutorare a deficienţilor de vedere din zonă. Oricum, ţara noastră se află în faza de pionierat privind iniţiativele în acest domeniu. Ce şanse au aceşti cetăţeni ai României noastre spre a fi integraţi în mod real în societatea noului secol? Prima schimbare, şi încă una radicală, trebuie făcută la nivelul mentalităţilor, astfel ca atitudinea fiecăruia dintre cei ce intră în contact cu asemenea concetăţeni aparţinând categoriei menţionate să nu fie nici milă, nici indiferenţă, ci compasiune activă. Încercarea de a ajuta prin firescul atitudinii celorlalţi ca un handicapat să nu se simtă ocolit şi izolat este cel dintâi pas spre normalitate. Desigur că organele de stat abilitate, fundaţiile cu acest specific vor lua măsuri concrete de ajutorare, iar bibliotecile vor amenaja pe viitor spaţii şi servicii de profil pentru asemenea cititori speciali, cărora li se vor putea

[3] Corina Costopol, ***Prima bibliotecă publică pentru deficienţi de vedere***, în ***Biblioteca***, nr. 3, 2001, p. 70.

pune la dispoziţie cărţi cu litere mari pentru cei care nu şi-au pierdut total vederea, texte în alfabet Braille destinate nevăzătorilor deja iniţiaţi şi aparate de lectură mecanică sonoră. Serviciile de informare a surdo-muţilor presupun angajarea în biblioteca publică a unui specialist în stare să întreţină un dialog la distanţă prin intermediul ecranelor electronice cu abonaţii care cer informaţii în domenii diferite. Handicapaţii locomotori au nevoie de căi de acces speciale spre sălile bibliotecii. Nu mai este admisibil ca singura reacţie la aspiraţiile spirituale ale diferitelor categorii de handicapaţi să fie ignorarea iresponsabilă a celorlalţi. Iată un câmp vast de activitate viitoare în bibliotecile româneşti de toate tipurile, dar îndeosebi în cele publice.

Sunt multe de făcut ca biblioteca românească să devină un prestigios centru de informare comunitară - C.I.C.-[4], prestigiu de care ea se bucură în Anglia, în Franţa şi în Germania. Cu totul speciale sunt solicitările copiilor de diferite vârste, care se constituie drept nişte categorii de cititori de o vitală importanţă pentru viitorul spiritualităţii oricărui popor. Atunci când chiar părinţii unor copii mici sunt nevoiţi să studieze în bibliotecă, liniştea necesară concentrării spre activitatea lor este asigurată de serviciile specialiştilor în educaţie, care deprind pe micuţii lăsaţi în grijă cu cărţile - jucării, confecţionate chiar din gumă, astfel că de la începutul vieţii lor conştiente aceşti prunci să se familiarizeze cu formele şi cu frumuseţea atât de ademenitoare a cărţilor. Ludoteca organizată cu toată puterea de creativitate a bibliotecarilor are au iniţiat-o poate deveni un punct educaţional de atracţie pentru copiii care îmbină lectura cu joaca, finalizate printr-un spor instructiv şi educaţional. Pentru şcolarii primelor clase în bibliotecă se cer organizate nu numai serate de poezie şi muzică, ci şi reuniuni de lectură colectivă. În statele americane bibliotecarul şcolii este în prezent persoana cea mai solicitată, căci el are misiunea de a întreţine interesul elevilor pentru lectură şi de a-i familiariza pe aceştia cu instrumentele moderne de documentare pe internet. Pentru aceasta, absolut toţi elevii şcolii au programate ore speciale de lectură şi de documentare, prevăzute în orar. Statele Unite ale Americii şi Canada nu sunt singurele ţări care înţeleg misiunea înalt socială a bibliotecarului, arătându-i întreaga consideraţie.

---

[4] Corina Apostoleanu, ***C.I.C.- impact asupra comunităţii locale***, în ***Biblioteca***, nr. 3, 2002, p. 69-70.

Informatizarea face şi în România progrese considerabile în ultimul timp. Dar nivelul bibliotecilor din ţările avansate economic este mult mai înalt. Mai toate operaţiunile, de la aducerea cărţilor din depozit şi până la împrumut, se realizează la Biblioteca Naţională a Franţei din Paris în mod automat. Sintetizând uimitoarea metamorfozare petrecută în inima Franţei pe plan biblioteconomic, Pierre-Yves Duchemin constata că "*din fuziunea dintre Biblioteca Naţională şi Biblioteca Franţei ia naştere Biblioteca Naţională a Franţei, care trece la realizarea unui sistem de informare (SI) foarte ambiţios, total integrat, sprijinit pe conceptele tehnice cele mai moderne şi care va trebui să devină centrul unei vaste reţele naţionale.*"[5]

Elveţia şi Austria nu puteau rămâne mai prejos, chiar dacă tradiţia , care se bucură de un deosebit respect, le-a determinat să manifeste un anumit conservatorism manifestat mai ales prin păstrarea arhitectonicii şi a atmosferei specifice în sălile de lectură. Tocmai sensibilul raport între modernizare şi tradiţia redutabilă este problema care se rezolvă oriunde în funcţie de diferiţi parametri, de la cei economici, financiari şi până la cei estetici. Renovarea Bibliotecii Universitare Centrale din oraşul american Mansfield PA s-a realizat în stil victorian, specific. În Anglia în bibliotecile publice vizitate imprumutul se face electronic, dar restituirea, din motive de protecţie bine înţelese, la modul clasic.

Numărul computerelor ce stau la dispoziţia utilizatorilor în sălile de împrumut ale bibliotecilor româneşti, indiferent de tip, cel mai adesea, este prea mic. Să ai într-un centru universitar de mărime medie pentru nivelul de dezvoltare al Angliei o sală imensă cu 400 de computere ce pot fi utilizate 24 din 24 de ore zilnic de către studenţii din Sunderland, oraş din nord-estul ţării, rămâne pentru tinerii români încă pentru mult timp un vis irealizabil. Iniţiativa englezilor are valenţe formative ce o impun atenţiei generale, mai ales pentru că în bibliotecile lor, pe lângă reţeaua internă de documentare funcţionează internetul, care este accesibil tuturor utilizatorilor, fără restricţii, tocmai pentru a impulsiona comunicarea atât de necesară societăţii viitorului. Iată pentru ce în România viitorul este al

[5] Pierre-Yves Duchemin, ***Arta informatizării unei biblioteci. Ghid practic***, Editura Amarcord, Timişoara, 1998, p.27.

acelora care transformă în realitate proiectul modernizării bibliotecilor[6], astfel încât ele să devină un propulsor spiritual al întregii comunităţi.

Învăţământul biblioteconomic românesc încotro?

În condiţiile în care, acum la început de nou secol şi mileniu, când tot mai presant se cere tinerilor ieşiţi de pe băncile colegiilor şi ale facultăţilor să posede cunoştinţe în domenii cât mai variate spre a se reorienta profesional cu rapiditate în funcţie de imperativele şi ofertele momentului, măsura luată de ministerul român de resort de a desfiinţa dublele specializări la nivel de colegii universitare intră în dezacord cu mersul general al societăţii. O dublă specializare, cum constituia la mai multe universităţi româneşti Biblioteconomia - Arhivistica, spre exemplu, se puteau completa fertil sau urmau să alterneze de-a lungul unei cariere dedicate ştiinţelor cărţii în funcţie de solicitările comunitare. De ce tocmai acum când asemenea colegii au obţinut acreditarea de funcţionare şi după ce printr-o activitate de mai bine de un deceniu s-au format colective de cadre didactice pregătite ştiinţific şi devotate instituţiei se recurge la o amputare, ce debusolează atât corpul profesoral cât şi studenţii, aceştia din urmă fiind pe drept cuvânt nemulţumiţi că vor avea nevoie de şase ani spre a dobândi pe viitor o asemenea dublă specializare? Să ne considerăm oare atât de bogaţi între statele lumii contemporane încât noi, românii, să nesocotim şansa dată tinerilor de a trece cu uşurinţă de la un domeniu de activitate la altul în funcţie de imperativele unei economii cu suprastructura ei aflate într-o prelungită tranziţie ?

În anii studiilor universitare este pusă în evidenţă responsabilitatea cu adevărat majoră ce revine bibliotecii şi slujitorilor ei, aceea de a fi una dintre arenele acţiunii culturale prin care România va intra în societatea informaţională a lumii. Viitorii slujitori ai cărţii, bibliotecarii - documentarişti, activând în bibliotecile publice româneşti sunt conştientizaţi că vor munci creator într-un prezent care se cere a fi timpul victoriei inteligenţei, al tehnicii, al cooperării mondiale şi totodată al accesului generalizat la cultură.

---

[6] Vezi:Ioan P. Alexa, ***Bibliotecile publice- dela marginalizare la modernizare***, în "Biblioteca", nr. 3, 2002, p.78 ; E. Roşca, ***Biblioteca publică-centru spiritual, cultural ştiinţific***, în "Biblioteca", nr.4, 2001, p.102.

Misiunea lor nu va putea să fie îndeplinită în condiţii optime, din moment ce, mai ales în mediul rural, conform prevederilor noii legi a bibliotecilor, primăriile, care nu dispun de obicei de funcţionari iniţiaţi în domeniul orientărilor de perspectivă ale culturii au puteri discreţionare privind angajarea, salarizarea bibliotecarilor şi finanţarea achiziţionărilor de carte.

Aşa cum cu un secol şi jumătate în urmă, aici pe plaiuri transilvane un om de cultură cu vederi largi, cum era mitropolitul Andrei Şaguna, îndemna pe tinerii români să dobândească o dublă pregătire, teologică şi pedagogică, spre a răspunde solicitărilor complexe de îndrumare care le revenea, astăzi activitatea bibliotecarului are o semnificativă componentă didactică într-o acţiune pedagogică de asanare socială, căci mai ales în biblioteca publică se cer realizate programe atractive şi ardent utile pentru stăvilirea ofensivei atât de primejdioase a audio-vizualului, în măsura în care acela promovează violenţa, excentricitatea şi lipsa de bun gust estetic. Forurile conducătoare ale învăţământului biblioteconomic superior românesc ar fi cuvenit să încurajeze şi să promoveze dubla specializare, mai ales pe cele de profesor-bibliotecar sau informatician - bibliotecar, căci în căutarea bibliografică a viitorului internetul va fi o sursă pe care o vor folosi toţi specialiştii domeniului. În prezent mulţi bibliotecari ai generaţiilor vârstnice, lipsiţi din motive obiective de noţiuni de informatică, trebuie să se iniţieze pe ei înşişi în acest domeniu, înainte de a ajuta pe utilizatori să acceseze baza de date a bibliotecii respective. Numai în această situaţie o bibliotecă modernă, dotată cu aparatura necesară ar putea să organizeze chiar cursuri de iniţiere a cititorilor în tehnica utilizării procedeelor moderne de accesare a fondurilor şi colecţiilor bibliotecii.

Şcoala biblioteconomică românească, prin felul cum alcătuieşte programele de învăţământ ale colegiilor şi facultăţilor de resort, va trebui să pregătească pe viitorul bibliotecar că conceapă şi să realizeze situri web, muncind în echipă cu un informatician şi chiar cu un arhitect. Numai prin îngemănarea competenţelor unor asemenea specialişti obiectivele propuse vor fi corelate cu exigenţele specifice publicului-ţintă şi se vor adopta soluţiile optime pentru punerea pe internet a cataloagelor bibliotecii. Misiunea bibliotecarului nu ia sfârşit odată cu realizarea unor situri web, întrucât la fel de importantă trebuie să fie în continuare şi urmărirea impactului pe care acesta îl are asupra serviciilor din bibliotecă şi, desigur, asupra publicului, recurgându-se la procedee moderne de evaluare. Utilizatorii tineri şi mai puţin tineri pot solicita să găsească pe situl web al

bibliotecii publice informaţii de o ardentă utilitate, ca modelele de CV-uri, noutăţi de pe piaţa forţei de muncă, date economice, politice, sportive, culturale, administrative de mare actualitate, în măsura în care ei văd în bibliotecă un for cultural în stare să-i tuteleze şi să-i împlinească spiritual.

În prezent, o bibliotecă publică ce se impune prin mijloacele sale specifice drept un centru de intensă activitate culturală şi totodată unul de informare comunitară fără rival în localitate în prezent ar trebui să organizeze departamente cu documente despre Comunitatea europeană, despre NATO, despre terorism, despre cercetarea cosmosului şi alte probleme de un ardent interes. Bibliotecarul viitorului va deveni un info-documentarist care a înţeles deplin că între instituţia pe care el o reprezintă şi orizontul de cultură al omului zilelor noastre există o legătură care nu este numai strânsă, ci este şi legică. Pe cât de conştient este bibliotecarul că utilizatorul viitorului trăieşte în biosferă, pe atât trebuie să înţeleagă că el există şi în infosferă. Unul dintre întemeietorii şcolii biblioteconomice româneşti actuale, profesorul Ion Stoica, se referea la statutul spiritual cu totul distinct al utilizatorilor de computer din zilele noastre, permiţându-şi să-şi înveşmânteze metaforic scepticismul ce-i dubla subteran admiraţia, atunci când îi caracteriza astfel: "*Stăpâni şi sclavi ai lumii de mesaje, depărtaţi de măsură, înveşniciţi în căutare şi-n spaima de-a le fi rămas un ungher nepătruns, amăgiţi de întoarcerea în firescul polimorf al comunicării, dar trimişi, cu viteza luminii, într-o artificialitate alienantă*."[7] Sondajele efectuate în ultimii ani asupra unor eşantioane de tineri iniţiaţi în tainele computerului au atestat faptul că navigarea în cosmosul vast pe care ecranul monitorului o facilitează nu are ca efect, aşa cum s-a crezut la o superficială estimare, îndepărtarea de lectură. Dimpotrivă, interesul pentru cunoaştere a crescut din partea unor asemenea cititori şi sporesc solicitările de carte din biblioteca şcolară şi publică. În acest mod poate fi înţeleasă misiunea bibliotecii publice româneşti de a contribui la formarea cetăţeanului societăţii informaţionale, capabil să comunice cu partenerii lui profesionali la mari distanţe, să stabilească legături rapide spre a beneficia la timp de documentaţiile solicitate, să-şi schimbe mentalitatea învechită înţelegând rostul muncii în echipă.

---

[7] Ion Stoica, ***Dezvoltând noosfera***, în ***Biblioteca***, nr. 10-11, 1999, p. 290.

Pentru această categorie de cititori se oferă formate de fişiere publice, cu utilizare gratuită, cum a fost LINUX-5, realizat pentru România şi Republica Moldova sau INFO 2000, program menit să ajute utilizatorii la dobândirea eurocompetenţelor.

În vederea însuşirii celor mai actuale şi eficiente procedee şi tehnici de activitate biblioteconomică încă din anii studenţiei viitorul bibliotecar trebuie să valorifice oportunitatea unor schimburi de experienţă realizate între universităţi în cadrul parteneriatelor stabilite de România cu ţările avansate, ca după absolvire să continue în cadrul programului Biblioteci fără frontieră un proiect de adaptare a ceea ce este necesar progresului.Numai astfel se anihilează toate rămânerile în urmă pe care le-a produs experienţa perioadei socialismului şi în acest domeniu al culturii româneşti, care a solicitat în ultimul deceniu o intensă reprofesionalizare. Supunând parametrii definitori unui studiu comparativ, Traian Brad a analizat între altele numărul bibliotecarilor instruiţi, care se află într-o continuă creştere de la 3893 în anul 1991 la 4197 în 1995 şi 4368 în 1998, "*ceea ce reflectă o întărire a corpului profesioniştilor – va conchide autorul – în raport cu numărul total al personalului de alte specialităţi.*"[8] Desigur că aportul cel mai substanţial în această mutaţie benefică spre reprofesionalizarea în România a unei asemena activităţi înalt spirituale l-au adus cele 10 colegii biblioteconomice şi o facultate de profil câte funcţionau la data realizării studiului menţionat. În prezent, numărul colegiilor a scăzut, astăzi ele funcţionând la Bucureşti, la Târgovişte şi la Sibiu, şi a crescut cel al facultăţilor, care organizează specializări în acest profil la Bucureşti, la Timişoara şi la Oradea.

Considerăm că expresia **Biblioteci fără frontieră** nu denumeşte astăzi numai un program în activitatea în domeniu, ci o realitate cu valenţe simbolice şi chiar poematice. Ce altceva este o bibliotecă decât o reflectare a lumii întregi, cu toate minunile ei? Meditând asupra lor, aş poposi cu înţelepciunea cugetării româneşti la zicătoarea « Ai carte, ai parte », care prin carte, cuvântul generic ce dă sens muncii în bibliotecă, desemnează toate împlinirile pe care le aduce omului învăţătura, adică bucuria cunoaşterii.

---

[8] Traian Brad, ***Bibliotecile publice româneşti în context european***, II, ***Biblioteca,*** nr.5, 2000, p.137.

Imperatifs d'avenir dans la bibliothéconomie roumaine.

Résumé

L'évolution des sciences du livre à l'aube d'un nouveau siècle, lorsqu'on vit à l'époque de l'information ou l'„ère Marconi", exige une inscription dans le cadre de la troisième révolution de la communication interhumaine. L'étude s'évertue à mettre en valeur les perspectives de l'informatisation dans les bibliothèques de différents types de Roumanie, ainsi que l'évolution marquée par l'école de bibliothéconomie nationale, sans ignorer la période d'hiatus des décennies socialistes, à laquelle s'ensuivirent les accumulations actuelles, soutenues par les cours enseignés dans les collèges et les facultés de profil.

On définit le statut du bibliothécaire-documentaliste, lequel est censé, vu les conditions des impératifs spirituels de nos jours, observer une formation continue/remise à niveau spéciale, non seulement dans le domaine du savoir, mais également dans celui de l'informatique.

Actualizarea informaţiei şi a mijloacelor de informare în biblioteca contemporană

Letiţia Popescu
Biblioteca Judeţeană Mureş

Informaţia – componentă esenţială a societăţii informaţionale.

Pe plan internaţional au fost făcute o serie de demersuri având ca finalitate fluidizarea circulaţiei informaţiei prin înlăturarea atât a obstacolelor de ordin strict tehnic, cât şi a celor de ordin politic. Indiferent de suportul pe care apare (hârtie, discuri optice, benzi audio sau video etc.) şi indiferent de spaţiul său de stocare (biblioteci, bănci de date etc.), informaţia este elementul cel mai important al unei societăţi tehnologice. De modul în care reuşim să ne apropiem de ea, să o cunoaştem şi să o stăpânim, depinde progresul societăţii noastre.

Introducerea masivă a calculatoarelor în biblioteci, crearea reţelelor naţionale de biblioteci informatizate care utilizează tehnici de lucru uniforme, impuse de formatele de stocare şi regăsire a informaţiei, existenţa unor mari baze de date profilate cu acces internaţional – toate acestea au marcat o nouă etapă în procesul de transfer al informaţiei de la surse la utilizator.

Biblioteconomia contemporană a suferit o mutaţie majoră prin accentuarea funcţiei de disponibilizare a informaţiilor în detrimentul funcţiei de conservare a acestora, ea fiind cea care poate da răspunsurile adecvate la problemele generate de intensul transfer de informaţii. Se remarcă din ce în ce mai mult o atitudine nouă faţă de informaţie: începe să fie tratată ca un produs economic, ca o marfă supusă legii generale a cererii şi ofertei şi este, de regulă, foarte valoroasă deoarece ea însăşi stă la baza producerii de bunuri materiale. Nu întâmplător, sectorul economic consumă cea mai mare parte din informaţia ce se produce azi în lume.

Informatizarea bibliotecilor şi a centrelor de informare şi documentare a făcut ca, pe lângă colecţiile de bibliotecă, să se vorbească şi de baze de date. Cerinţa fundamentală a bazelor de date este să fie bine structurate, astfel încât să poată oferi posibilitatea explorării lor.

Accesul la informaţie este un proces ce se desfăşoară în două etape: un utilizator trebuie să-şi asigure mai întâi accesul fizic şi apoi accesul intelectual la documentul ce conţine informaţia. Accesul fizic presupune deplasarea la biblioteca unde se află documentul, cunoaşterea tipului de document ce se doreşte a fi conectat, cunoaşterea locului precis unde se află depozitat documentul. Accesul intelectual presupune procesul de folosire a informaţiei, odată documentul găsit, deci după ce s-a realizat accesul fizic.

Pentru documentele electronice, problema accesului intelectual devine primordială. Informaţiile nu sunt stocate într-o succesiune de pagini care să permită o abordare lineară din partea utilizatorului. Documentul electronic nu este un înlocuitor al textului tipărit, ci presupune un alt mod de organizare a conţinutului informaţional, în condiţiile în care reţelele de calculatoare au determinat o schimbare extraordinară în modalitatea în care oamenii au acces la informaţii.

Probleme ale conversiei retroactive a datelor. Noi mijloace de regăsire a informaţiei.

Începând cu anul 1990, în societatea românească s-au produs schimbări esenţiale, iar bibliotecile, ca elemente fundamentale ale suprastructurii culturale, nu puteau fi excluse din acest proces de înnoire, ca de altfel nici alte instituţii.

Biblioteca Judeţeană Mureş a declanşat procesul de informatizare în anul 1994, când s-au cumpărat primul calculator, prima imprimantă şi un software performant de bibliotecă – TINLIB. În anul 1998 am realizat reţeaua locală de calculatoare, odată cu achiziţionarea de noi echipamente, punându-se astfel la dispoziţia bibliotecarilor baza de date deja existentă şi care cuprindea cărţile din 1995 până la acea dată.

TINLIB, ca sistem integrat de bibliotecă (deşi în practică au mai apărut nişte probleme care au deranjat bibliotecarii) s-a străduit să împlinească cerinţele bibliotecarilor din România, pornind de la traducerea acestuia în limba română şi încercând să se adapteze la specificul bibliotecii româneşti, unde bibliotecarul nu este doar un profesionist al meseriei sale, ci se ocupă şi de probleme de gestiune.

Printre caracteristicile esenţiale pe care TINLIB le are sunt:

- tratare diacritice; tratare alfabet grec, chirilic etc.;
- traducere în limba română;
- capacitate de dezvoltare ulterioară;
- conectivitate cu alte sisteme prin implementarea standardului Z 39.50;
- compatibilitate cu alte sisteme (prin respectarea standardelor formatelor USMARC, UNIMARC, UKMARC, de descriere bibliografică pe câmpuri).

În urma introducerii tehnicii de calcul o serie de instrumente de informare şi-au schimbat formatul în Biblioteca Judeţeană Mureş.

Buletinul Cărţi Noi, ce apare trimestrial şi conţine noile achiziţii ale bibliotecii, este generat automat, pe baza înregistrărilor bibliografice existente în baza de date realizată prin modulul de Catalogare. În afara faptului că nu se mai realizează după fişa-matcă (scrisă manual), operaţiune anevoioasă, acest buletin conţine, pe lângă indexul de nume, şi unul de subiecte, unul de edituri, unul de titluri. Generarea „Buletinului Cărţi Noi", ca de altfel şi al unor bibliografii la cerere, având ca sursă baza de date, durează mult mai puţin decât în vremea când se folosea maşina de scris, plus că are şi o serie de indexuri care, mai demult, dura ca să poată fi realizate.

Conversia retroactivă pe suporturi computerizate a informaţiei – existentă în prezent pe suporturi tradiţionale – este o problemă delicată, şi o bibliotecă trebuie să aprecieze corect efortul pe care acest lucru îl implică:

- sau se face prin efort propriu;
- sau, făcând un calcul economic comparativ, se poate apela la firme ce pun la dispoziţia bibliotecilor (contra cost sau la schimb) servicii de conversie retroactivă cu următoarele caracteristici: timp de conversie relativ scurt, prelucrarea unui număr mare de titluri în unitatea de timp.

Informatizarea cataloagelor bibliotecilor publice româneşti se impune (mai mult sau mai puţin) şi în funcţie de specificul bibliotecii, luând în considerare diversitatea şi volumul cerinţelor de informare, numărul de titluri deţinute. Într-o bibliotecă precum Biblioteca Judeţeană Mureş, care are o mare diversitate de titluri şi cereri de informare şi unde există o intensă folosire a cataloagelor, acest lucru a devenit necesar.

La sediul central, Biblioteca Judeţeană Mureş a renunţat la sistemul tradiţional de catalogare pentru public. Cataloagele alfabetic şi sistematic au fost „înghețate" la nivelul anului 1997. Unul din motive a fost marea varietate de titluri şi lipsa de spaţiu în cataloagele pentru public.

Fişele de catalog primite prin abonament de la Biblioteca Naţională a României acopereau cam 20% din necesarul de fişe de catalog al bibliotecii noastre, ceea ce a dus multiplicarea, greoaie de altfel, pe plan local, a fişelor necesare cataloagelor.

„Înghețarea" cataloagelor tradiţionale a impus ca baza de date să fie completată şi actualizată. Ea a cuprins la început cărţi, publicaţii intrate în bibliotecă începând cu anul 1990. Cărţile care au intrat începând cu ianuarie 1995, chiar dacă nu se regăsesc pe fişe în cataloage (din cauza unor dificultăţi la multiplicare a fişelor-matcă) apar în schimb în buletinele „Cărţi Noi", editate trimestrial; aici căutarea este înlesnită de existenţa indexurilor de titluri, autori, editori, subiecte, dar şi de ordonare pe domenii noi, folosind în aceste buletine lista de divizionare a Bibliotecii Naţionale.

În Biblioteca Judeţeană Mureş se păstrează, ca martor tradiţional al prelucrării publicaţiilor, numai fişa-matcă, adică fişa manuscrisă cu toate elementele bibliografice identificatoare ale documentului. Această fişă se intercalează în catalogul alfabetic de serviciu (intern) şi este folosită pentru conversia retroactivă a informaţiei existente, începând cu publicaţiile achiziţionate din anul 1990 până în prezent.

Conversia datelor este un proces dificil, care se realizează mai uşor în cazul bibliotecilor mici care pot face acest lucru pe întreaga colecţie. Bibliotecile mari însă, trebuie să apeleze la alte metode, între care înregistrările retrospective eşalonate pe anumite perioade de timp. Această metodă este abordată şi în Biblioteca Judeţeană Mureş, care are o colecţie de peste 800.000 de unităţi. În conversia retroactivă apar o serie de probleme legate de realizarea corectă a înregistrării bibliografice a documentului, adică de completarea corespunzătoare a câmpurilor şi blocurilor din aceasta.

Acurateţea înregistrărilor va influenţa operaţiunile de regăsire a informaţiilor. Cataloagele tradiţionale s-au transformat în fişiere de autoritate:

- de autori persoane fizice, de autori colectivi;
- de subiecte;
- de titluri;
- de edituri.

Alcătuirea corectă, unitară şi folosirea acestor fişiere de autoritate facilitează în mod hotărâtor nu doar catalogarea pe plan local, dar şi catalogarea partajată şi schimbul naţional şi internaţional.

Completarea câmpurilor în înregistrarea bibliografică respectă regulile generale cuprinse în ISBD, la care se adaugă o serie de convenţii adoptate de utilizatorii TINLIB.

În multitudinea datelor bibliografice de reconversat, indicii de clasificare zecimală universală (CZU) ridică şi ei probleme specifice care trebuie rezolvate optim de către bibliotecar pentru a facilita şi pe această cale accesul utilizatorului potenţial la notiţa bibliografică prin catalogul informatizat.

Înainte de reconversie, în ansamblul gestionării lor automatizate, indicii CZU care vor fi introduşi în baza de date trebuie supuşi atent operaţiunilor specifice de revizie (adaptare, corectare, completare, actualizare) pe baza ultimelor Tabele CZU (ediţia 1997). Operaţiunea propriu-zisă trebuie făcută astfel încât indicii CZU să fie în final cât mai simplu de citit, înţeles şi aplicat de utilizatori. Iar ca număr, să fie moderaţi pentru a nu încărca inutil fişierul. Această acţiune de revizuire este bine să se facă anticipat pe fişele-matcă ale Catalogului Alfabetic de Serviciu pentru fluidizarea ulterioară a operaţiunilor de recatalogare digitală.

Urmează operaţia propriu-zisă de introducere a indicilor CZU revizuiţi în câmpul destinat acestora în Modulul de Catalogare. Aceştia se vor reuni după introducerea sub formă de fişier, care afişează la o eventuală căutare/accesare clasificările, în spatele cărora se află informaţia bibliografică. Acest fişier înlocuieşte cu succes catalogul sistematic tradiţional.

Digitalizarea greşită sau inconsecventă a unei cifre sau unui semn al indicilor CZU va produce erori de ordonare şi afişare în fişierul-opţiune „Clasicarea CZU" al bazei de date TINLIB, făcând imposibilă regăsirea informaţiei bibliografice prin aceştia.

Şi pentru că erori de înregistrare informatică se vor produce, este necesară corecţia periodică, pe tronsoane delimitate, a greşelilor găsite prin controlul listei de indici sau în cursul accesării lor. Gestionarea optimă a indicilor CZU în baza de date oferă utilizatorilor posibilitatea unei navigări informatizate rapide, comode şi exhaustive.

În clasificarea – indexarea retrospectivă, pe lângă însuşirea noilor indici CZU, există problema inexistenţei unui tezaur enciclopedic unic de care ne-am putea folosi în definirea subiectelor documentelor achiziţionate de bibliotecă în decursul anilor. Acestea trebuie introduse în câmpul „Grup subiect". Pentru construirea acestora am decis să pornim de la indicii CZU atribuiţi documentelor. Însă, de multe ori, aceştia nu pot fi „traduşi" într-unul sau mai multe subiecte, sau sunt create subiecte care nu reflectă întocmai conţinutul indicelui CZU, dar exprimă conţinutul documentului.

Pentru uniformitate şi consecvenţă subiectele sunt puse în discuţie în cadrul serviciului Prelucrarea şi Catalogarea Colecţiilor, dar şi cu reprezentanţi ai altor servicii care le folosesc (de exemplu Serviciul Împrumut). Discuţiile urmăresc controlul asupra terminologiei exprimate de subiecte, corelarea acestora cu subiectul tratat de document, adaptarea la cerinţele beneficiarilor noştri. Odată stabilit, un subiect se validează, iar regulile adaptate se transmit celor implicaţi în vederea respectării lor.

Odată cu conversia datelor bibliografice s-a început şi introducerea de date legate de evidenţă: numere de inventar, număr RMF. Acest lucru este necesar dacă vrem să facem utilizabil Modulul de Circulaţie TINLIB. Aici, primii paşi au fost făcuţi prin introducerea de permise cu barcod, urmând să punem etichete cu barcod şi pe documentele achiziţionate.

Intrând cu necesitate împreună cu întreaga mişcare transformatoare din câmpurile informaţiei, automatizarea în biblioteci n-a fost doar împlinirea unui vis, ci şi singura soluţie de ordonare şi dominare a unor fluxuri informaţionale ce ameninţau să devină haotice.

În ciuda similarităţii schemelor de informatizare, diversitatea evoluţiilor în spaţiile naţionale şi la nivelul unor structuri documentare, face ca abordarea problematicii procesului de informatizare să nu rămână o simplă chestiune tehnologică, ci să se transforme de fapt într-un teritoriu al desfăşurărilor particularizate, nuanţate, dependente de o mare diversitate de factori.

BIBLIOGRAFIE:

- Revista ***Biblioteca***. 1995-2001.
- Regneală, Mircea : ***Studii de biblioteconomie***. Constanţa, Editura Ex Ponto, 2001.

Bringing up-to-date of informations and of informational system in contemporary librairies.

Abstract

We all know today that information is the most important element of a technological society and the progress of our society depends on the way we are able to work with it. Information is no longer treated as it was before; it begun to be treated as an economical product.

After 1990, the romanian society has been radically changed. These changes can also be seen in librairies, where computer tends to replace the human's efforts. At Mureş County Library the informational process started in 1994, when the first computer has been aquired.

The use of TINLIB computer program makes the work in a library a lot easier. For example, ***Buletinul Cărţi Noi*** is automatically created on the basis of bibliographical registerings from the database. But the use of computers might also create some difficulties concerning the accuracy of the registerings. The keywords – or the CZU index – must always be the same; any mistake in introducing a wrong password may produce errors and confusion. In order to prevent this, we have to verify – periodically – the list of the computer program.

In conclusion, the use of computers in librairies – with its good and bad parts – was not only a wish, but a necessity, the only way of arranging the mass of informations.

Omul de ştiinţă între Bibliotecă şi Internet

Acad. Prof. Dr. Berdj Aşgian
Târgu-Mureş

Oamenii de ştiinţă au avut întotdeauna nevoie de informaţii cât mai amănunţite şi cât mai recente referitor la problemele specialităţilor lor şi cu deosebire la cercetările pe care le efectuau. În condiţiile celei de a doua jumătăţi a secolului al XX-lea, oamenii de ştiinţă din România au fost frustraţi de informaţii de specialitate, din cauza condiţiilor politice existente ei trebuind să-şi procure datele ştiinţifice existente în străinătate prin diferite modalităţi; cea mai obişnuită era aceea de a se adresa în scris – cu cărţi poştale speciale – autorilor din afara graniţelor ţării, prin care se solicitau extrase din articole publicate în revistele de specialitate şi, uneori, chiar cărţi ştiinţifice ale acestor autori, de obicei, doar în proporţie de 30-40%.

În condiţiile postrevoluţionare, şi mai ales după intrarea în secolul al XXI-lea, modalităţile informaţionale ale oamenilor de ştiinţă s-au lărgit substanţial, în stadiul actual al lucrurilor ei având posibilitatea de a se documenta la faţa locului, de a se abona la revistele de specialitate şi de a achiziţiona cărţile ştiinţifice corespunzătoare, aceste posibilităţi fiind însă stânjenite de importante implicaţii financiare.

În afara posibilităţilor amintite mai sus, oamenilor de ştiinţă din România le mai stau însă la îndemână încă două mari posibilităţi informaţionale şi anume, pe de o parte **bibliotecile de specialitate**, iar pe de altă parte **Internetul,** fiecare dintre aceste două mari surse de date având avantajele şi dezavantajele lor.

Internetul este constituit dintr-o reţea globală, care a reuşit să realizeze interconectarea a sute de mii de reţele locale de calculatoare din întreaga lume.

Născută în anul 1985 ca o nevoie iniţială a Departamentului Apărării din SUA, reţeaua s-a dezvoltat apoi ca o necesitate civilă cu o asemenea eficienţă şi randament încât s-a ajuns ca, în decurs de mai puţin de două decenii, să cuprindă întreaga lume, inclusiv România de după Revoluţia din 1989, astfel încât, la ora actuală, orice calculator conectat la Internet poate conversa cu orice alt calculator, oriunde s-ar afla acesta.

Faptul extraordinar menţionat mai sus a devenit posibil datorită eforturilor Organizaţiei pentru Standardizare Internaţională (ISO) şi a Fundaţiei Ştiinţifice Naţionale (NSF) din SUA, care au promovat accesul educaţional universal pentru oricare reţea din lume, cu condiţia ca aceasta să ofere acces informaţional oricărei persoane, indiferent dacă solicitatorul se adresează de la locul de muncă sau de la un computer personal conectat de la locuinţa sa.

Acest fapt uşurează promovarea, prin tehnologia Internet, a unui schimb general de informaţii, mai ales datorită faptului că au fost create modalităţi standard pentru calculatoare şi aplicaţii software de a comunica între ele printr-un sistem deschis de interconectare (Open System Interconect – OSI).

Peste toate aceste facilităţi a mai survenit şi inventarea **Poştei electronice (e-mail),** care a creat incredibila posibilitate de a se putea purta, prin Internet, adevărate conversaţii între cei care au preocupări comune.

În legătură cu toate cele menţionate mai sus, utilizatorii academici şi cercetătorii ştiinţifici, oamenii de ştiinţă în general, au fost cu repeziciune şi de-a dreptul fermecaţi de posibilităţile deschise şi de avantajele acestui sistem internaţional.

Reiese deci clar în evidenţă faptul că Internetul nu reprezintă doar o reţea, ci este o imensă grupare de reţele din toată lumea, care desfăşoară, pe plan mondial, o funcţionalitate globală, şi nu una doar IBM, Sun sau Macintosh!

Conectarea la Internet oferă omului de ştiinţă două avantaje majore. Mai întâi, faptul că accesul informaţional se efectuează cu mare rapiditate, cineva care este versat în căutarea de date ştiinţifice prin Internet putându-le avea tipărite, prin imprimantă, în decurs de câteva minute sau de 1-2 ore. În al doilea rând faptul că, datorită existenţei grupării de reţele cu funcţionalitate globală a Internetului, cercetătorul are acces la toate datele ştiinţifice din lumea întreagă în ceea ce priveşte problema care îl interesează.

La aceste două avantaje majore se mai adaugă şi plăcerea căutării datelor, când cercetătorul se comportă ca un adevărat detectiv şi, de asemenea, şi satisfacţia ce o resimte atunci când căutările sale sunt încununate de succes.

Activitatea în faţa calculatorului conectat la Internet poate prezenta însă şi unele inconveniente. Astfel, staţionarea îndelungată în faţa ecranului impune unora dintre cercetători o poziţionare incomodă pentru coloana vertebrală, mai ales pentru regiunea cervicală şi pentru cea lombo-sacrală, astfel încât, după un timp, pot să apară stări de disconfort sau chiar dureri în regiunea cefei şi a şalelor. Activitatea de durată în faţa ecranului calculatorului poate determina, de asemenea, şi o stare de oboseală a ochilor, fie din cauza atenţiei încordate şi prelungite a simţului vizual, fie datorită, spun unii, radiaţilor electromagnetice emise de ecranul monitorului.

Existenţa acestor radiaţii este incontestabilă şi se pare că influenţele lor asupra organismului sunt neîndoielnice. Unii vorbesc chiar de influenţele negative ale acestor radiaţii asupra capacităţilor germinative ale omului, putând avea până şi efecte teratogene ce ar determina anomalii şi vicii de structură ale produsului de fecundaţie. Din acelaşi motiv, în cabinetul meu medical recomand celor ce suferă de epilepsie, precum şi celor cu afecţiuni nervoase soldate cu stări de hiperexcitabilitate subiectivă şi/sau comportamentală, să evite staţionarea în faţa ecranelor şi ale monitoarelor de calculator, mai ales dacă aceste monitoare nu sunt prevăzute cu ecranarea radiaţiilor electromagnetice amintite. La dezavantajele şi inconvenientele menţionate se mai adaugă şi caracterul oarecum impersonal al informaţiilor culese de pe ecranul calculatorului. Se mai adaugă şi faptul că, negăsirea informaţiilor căutate nu înseamnă că ele nu există, ci ar reflecta ipostaza că autorii respectivi nu le-au inserat pe vreuna dintre reţelele Internetului!

În ceea ce priveşte Biblioteca, se ştie că aceasta reprezintă instituţia de cultură în care se adună, se organizează şi se păstrează manuscrise şi fonduri de publicaţie (cărţi şi reviste) pentru folosul cititorilor. Din punct de vedere al culegerii de informaţii de către oamenii de ştiinţă, bibliotecile se împart în două categorii, şi anume: cele care oferă cititorilor informaţiile pe sisteme de fişe, organizate în diferite modalităţi şi indexări, şi biblioteci în care datele informaţionale sunt computerizate. Desigur că în bibliotecile cu date computerizate accesul la sursele de informaţie se realizează într-o perioadă de timp mult mai scurtă decât cea necesară căutării pe sistemele de fişe.

În acest sens, îmi aduc aminte că, în anul 1970 aflându-mă în SUA în oraşul Los Angeles, m-am dus la uriaşa bibliotecă a Facultăţii de Medicină din acea megalocalitate pentru a căuta unele date informaţionale legate de

subiectul tezei mele de doctorat. Întrebând o persoană din acea instituţie unde se găsesc fişele lucrărilor din bibliotecă, aceasta s-a uitat intrigată la mine; apoi, aflând că sunt din Europa de Est, m-a îndrumat la o altă persoană care, după ce m-a întrebat ce subiect mă interesează, a manipulat tastele unui calculator şi, după câteva minute, mi-a înmânat o listă cu peste 200 de titluri ştiinţifice referitoare la problema pentru care mă dusesem acolo!

Aceasta se petrecea în urmă cu 30 de ani!

Căutarea acestor titluri pe sistemele de fişe ar fi necesitat, desigur, ceasuri întregi. La rândul său, parcurgerea textelor respective ar fi necesitat, fără îndoială, câteva săptămâni, numai că persoana de acolo a avut amabilitatea de a copia, la xeroxul bibliotecii, multe dintre cele mai incitante titluri de pe acea listă, texte pe care le-am primit, pentru o sumă modică, în după-amiaza aceleiaşi zile!

Indiferent însă de modul de organizare a unei biblioteci, căutarea datelor informaţionale în asemenea instituţii durează mult mai mult decât căutarea lor prin Internet. Pe de altă parte, aceste date sunt referitoare doar la potenţialul bibliografic al bibliotecii respective, în timp ce prin Internet pot fi detectate şi obţinute toate datele referitoare la problema în cauză din toate bibliotecile conectate la reţea din lumea întreagă.

Faţă de aceste neajunsuri şi inconveniente majore însă, căutarea şi găsirea datelor informaţionale într-o bibliotecă, beneficiază de o serie de avantaje şi de satisfacţii pe care Internetul nicicând nu le poate oferi. Astfel, mulţumirea şi bucuria de a avea în mână, în mod concret, cartea sau revista dorită, depăşesc cu mult plăcerea de a detecta prin Internet datele informaţionale impersonale apărute pe ecranul monitorului.

Ce anume ar putea egala desfătarea – vecină cu bibliofilia şi chiar cu bibliomania – oferită de prezenţa palpabilă a unei cărţi îngrijit şi estetic broşate, legate sau cartonate? Ce anume ar putea înlocui încântarea resimţită la contemplarea unei coperte corespunzător concepute în raport cu titlul şi conţinutul cărţii şi armonios elaborate din punct de vedere estetic? Şi, de asemenea, ce anume ar putea substitui savoarea parcurgerii unui text imprimat în condiţii estetice desăvârşite, cu caractere tipografice potrivite ca formă şi mărime, şi cu o densitate oportună, convenabilă şi prielnică a literelor în cuvinte şi a rândurilor în pagină?

La toate acestea se adaugă însă, ca o savoare supremă, delectarea resimţită la parcurgerea propriu-zisă a textului, la farmecul autentic, efectiv şi real, al lecturii, mai ales când conţinutul acesteia corespunde unor presupuneri apriorice ale cercetătorului.

Pe de altă parte, domeniul informaţional al unei biblioteci este aproape nelimitat, deoarece, căutarea unor date te poate purta din bibliografia unor articole de revistă sau ale unor cărţi, în bibliografiile altora, până la găsirea informaţiilor dorite, în timp ce pe Internet, dacă pe ecran nu mai apar date, trebuie să te laşi păgubaş!

În ultimă instanţă însă, alegerea modalităţii de informare depinde în cea mai largă măsură de obişnuinţa persoanei în cauză, mai ales dacă este vorba de persoane mai în vârstă, care au fost depăşite de progresele electronicii şi nu şi-au putut însuşi uşurinţa utilizării calculatorului şi, mai ales, nu au resimţit avantajele incontestabile ale navigării pe Internet.

În concluzie, sunt de părere că, în zilele noastre, un om de ştiinţă trebuie să cunoască foarte bine tehnica utilizării calculatorului şi să ştie, de asemenea foarte bine, cum să-şi caute datele informaţionale pe Internet. Mai mult decât atât, cred că, în perspectivă, este necesar ca fiecare om de ştiinţă să posede la el acasă un calculator personal performant, care să fie conectat la Internet, prin intermediul căruia, la survenirea unor idei novatoare zămislite în stare de veghe prin eforturile îndelungate ale gândirii, sau la trezirea intempestivă din somn cauzată de unele vise creatoare survenite în mintea frământată a unui cercetător care caută de mai multă vreme soluţia unor probleme care îl urmăresc chiar şi atunci când doarme, omul de ştiinţă – la orice oră din zi sau din noapte – să aibă posibilitatea de a se documenta şi verifica la propriul său PC, atunci când ideea creatoare îi străfulgeră prin minte!

Calculatorul personal nu rezolvă însă în mod integral problema documentării şi verificării. Acestea trebuie completate prin lecturarea directă a textelor şi bibliografiilor existente în articolele sau cărţile, monografiile şi tratatele ştiinţifice, care pot fi cercetate în bibliotecile de specialitate.

Omul de ştiinţă nu trebuie să aleagă între Bibliotecă şi Internet! El trebuie să ştie să folosească amândouă aceste surse informaţionale care se completează reciproc, în interesul Progresului, al Culturii şi Civilizaţiei!

Scientists between Library and Internet

Abstract

A scientist has to be all the time in close connection with the new scientifical researches. Before 1989, romanian scientists could hardly get those informations because of the political conditions from our country.

Today, they are able to fiind the informations they need on Internet or in specialized librairies.

Internet is a global informations network created in 1985 as a necessity of USA Departement of Defence; in a short time, it became a „civilian" necessity and in less than 2 decades it covered the whole world. The advantages are significant: the informations can be found and printed in a short time; acces to all informations, all over the world etc. There are also some disadvantages: radiations, unpleasant position, „hidden" informations for the people that do not know how to use the computer etc.

The library continues to be an institution of culture, an institution that provides informations. Some librairies use informational technologies and they prove to be very practical.

There is no answer to the question concerning the priority of Library or Internet. Nothing compares to the pleasure of touching, reading and admiring a perfect book; in the same way, nothing compares to the pleasure of finding informations in a short time, even from your own house, using your own computer.

Anyway, all scientists should have a personal computer to help them in their work.

Mijloace de comunicare - evoluţii şi implicaţii culturale şi sociale

Cristina Cătană
Biblioteca Judeţeană „G. T. Kirileanu" Neamţ

Accelerarea exponenţială a progresului tehnic, mutaţiile ecologice, sociale, politice, estetice, care au depăşit tot ceea ce istoria umanităţii a cunoscut anterior, reprezintă trăsăturile caracteristice ale epocii actuale. Ritmul accelerat al schimbărilor, ce îşi are rădăcinile în sfera tehnologică şi în cea economică, s-a repercutat asupra tuturor celorlalte domenii ale vieţii sociale. Ca urmare, structurile sociale şi de producţie, care corespund – fiecare – unui anumit tip de activitate, tind să se modifice, să se organizeze rapid, în funcţie de tehnologiile şi obiectivele noi cu care sunt confruntate. Personalitatea umană trebuie să facă faţă acestui ritm al schimbării, prin parcurgerea unui rapid proces de adaptare profesională şi chiar de restructurare comportamentală.

Principalul factor al acestei revoluţii, calculatorul, este unealta şi ajutorul omului pentru a face faţă noilor provocări sociale. Dar, cel mai mare eveniment tehnologic şi, în acelaşi timp, social din secolul nostru care tocmai s-a încheiat, a fost apariţia Internetului. În domeniul Ştiinţei şi Tehnologiei Informaţiei, mari evenimente tehnologice, cu importante consecinţe sociale, au fost descoperirea tranzistorului, a circuitului integrat şi a calculatorului electronic.

Dezvoltarea Internetului a depins, evident, de tehnologie, dar, în egală măsură, şi de participarea, cu o amploare din ce în ce mai mare, a utilizatorilor la structurarea lui actuală. Astfel, factorii sociali s-au îmbinat cu factorii tehnologici, pentru ca Internetul să ajungă ceea ce a devenit astăzi. Odată pătruns în fibrele societăţii, Internetul a produs şi produce consecinţe dintre cele mai variate. Cea mai importantă dintre acestea este procesul de globarizare, societatea informaţională fiind – în esenţă – societatea care se bazează pe Internet. De asemenea, facilităţile de comunicare la distanţă – prin învăţământ la distanţă, tele-conferinţe, comerţul electronic, ş.a., au drept consecinţă virtualizarea relaţiilor umane.

Rădăcinile nu trebuie uitate niciodată şi Internetul nu poate apărea în sine ca invenţie, fără origini bine stabilite. După consumarea dimensiunii constatative a realităţii on-line-ului în cultura contemporană, după ce „extazul comunicării" a fost depăşit, de la nivelul pur contemplativ al resurselor imense ale web-ului s-a trecut la o mutaţie către nivelul înţelegerii şi al gândirii. Este vorba de o schimbare reală a perspectivelor, dar şi a habitaturilor culturale.

Ca modalitate de cunoaştere organizată şi raţională, Internetul trebuie să evolueze nu doar sub fascinaţia noului absolut şi al inovaţiei, ci – mai ales – sub o atentă reorganizare şi raportare permanentă la prezent. Din punct de vedere al utilizării mediului virtual în promovarea culturii, se poate spune că Internetul este un mediu mai bun decât celelalte medii existente până acum şi nu doar un mediu complementar, asta deoarece Internetul înglobează avantajele tuturor celorlalte mijloace de transmitere a informaţiei care l-au precedat. Astfel, televiziunea, radioul, fotografia şi activitatea editorială pot funcţiona foarte bine în spaţiul virtual; arta fotografică, pictura, sculptura pot fi prezentate sub forma unor galerii virtuale şi oferite gratuit marelui public; de asemenea, muzica poate fi procurată mult mai uşor astfel.

Lectura on-line presupune o serie de modificări în planul cunoaşterii şi al interacţiunii dintre receptorul-consumator de informaţie şi textul scris. În faţa ecranului rece al unui calculator conectat la Internet, reacţiile sunt multiple şi diverse. Fiecare se găseşte în faţa unui browser puternic, dar libertatea asta îl poate anihila. Internetul oferă paradoxul maxim al comunicării, deoarece niciodată nu s-a putut da, în acelaşi timp, totul şi nimic, după cum niciodată informaţia nu a ţinut atât de mult de selectivitatea, abilitatea şi inteligenţa lectorului.

De la varianta digitală a manuscriselor de la Marea Moartă până la ştirile MTV, alegerea aparţine în exclusivitate navigatorului în Internet, asta dacă acesta nu face parte din categoria celor care îşi pierd ore în şir descărcând sute de fişiere sau accesând doar site-urile zilei. Aceste exemple pot ilustra perfect lenea de a gândi şi comoditatea ucigătoare, defecte care, prin intermediul Internetului, pot fi lesne „încurajate" şi chiar exacerbate.

Din punct de vedere al noilor modalităţi de accesare şi accesabilitate a informaţiei în cyberspaţiu, lectura de tip clasic îşi modifică radical coordonatele. Unitatea operei şi a autorului ce sunt legaţi inevitabil de coperţile unei cărţi se pierde într-o remodelare a nucleului ideatic în fragmente dispersate şi interconectate la maximum. Unitatea formală pare

să dispară nu doar la nivel exterior, ci chiar şi înlăuntrul ideilor ce devin, la infinit, hyperlink-uri către oricâte alte locaţii noi. Nomadul virtual trebuie să se adapteze pentru a supravieţui, să ştie ce vrea, când şi cum vrea, pasivitatea lecturii nemaifiindu-i permisă. El este chemat mereu să stăpânească informaţia, să o de-fragmenteze, pentru a o reconstrui în contexte noi.

Evoluţia pe care o permite spaţiul virtual către adevărata realizare a ideilor ţine de mersul firesc al lucrurilor. Hârtia şi lectura de tip clasic pot oferi iluzia cunoaşterii prin materialitatea exagerată a informaţiei de care ne ataşăm prin cartea-obiect. Pe ecran, informaţia redevine ceea ce a fost dintotdeauna: virtualitate pură, pe care o putem stăpâni prin voinţa gândirii noastre libere. Se oferă astfel libertatea şi dreptul la un nou individualism, posibil doar în post-modernitatea erei Internetului. Această libertate poate fi, însă, fatală, se poate transforma într-o nouă sclavie – paradoxal – o sclaviei a propriei libertăţi. Soluţia de mijloc între hârtie şi monitorul-internet, superioară amândurora, este – se pare – cartea electronică, a cărei pondere, mai mult decât probabil, va creşte semnificativ în perioade următoare.

Avantajale pe care le presupune cartea electronică se referă, din punct de vedere editorial, la costuri (editarea unei cărţi în format electronic costă mult mai puţin – de zeci sau chiar sute de ori mai puţin – decât editarea unei cărţi în format tradiţional, pe hârtie), la timp (timpul care trece de la terminarea unui manuscris până la publicarea lui în format electronic se reduce foarte mult, iar eventualele greşeli de „tipar" pot fi uşor şi imediat remediate). Din punct de vedere al bibliotecilor, avantajele pe care le presupune cartea electronică sunt, fără îndoială, atât cele legate de preţuri, cât şi cele legate de spaţiu şi manevrabilitate, dar – poate – cel mai important avantaj al cărţii electronice este slăbirea presiunii exercitate asupra fondului forestier.

Sunt însă şi voci care afirmă că, deşi cartea electronică are anumite avantaje, ea nu va fi în măsură să înlocuiască niciodată cartea tipărită pe hârtie. Trebuie avut însă în vedere faptul că o carte nu este suportul prin care ea ajunge la public, ci textul pe care îl conţine. Faptul că acest text este scrijelit în piatră, că este tipărit pe hârtie sau că este în format electronic, nu reprezintă decât un amănunt care priveşte forma, nu esenţa cărţii, şi, de aceea, dintre diferitele modalităţi de imprimare a unui text, trebuie văzut care prezintă cele mai multe avantaje pentru cititor. Dacă facem o comparaţie între avantajele pe care le are cartea tipărită faţă de tăbliţa de lut,

vom alege cartea tipărită. Acelaşi lucru se întâmplă însă şi dacă se compară cartea, aşa cum o ştim noi astăzi, tipărită pe hârtie, cu cea în format electronic.

Sigur, vor exista şi nostalgii după cartea tipărită; mulţi dintre contemporanii noştri, din diferite motive (de multe ori obiective) nu vor lectura vreodată cărţi electronice. Dar schimbarea se va produce. Dificultăţile tehnice şi financiare vor fi treptat depăşite, ca şi cele ce ţin de obişnuinţă. Tehnologia ultimilor ani a evoluat cu o viteză care permite prognoze optimiste şi în ceea ce priveşte depăşirea impedimentelor de ordin tehnic.

Means of Communications – Cultural and Social Evolutions and Implications

Abstract

We are living in a world of changes; those changes are based, first of all, on the technologically and scientifically evolution. The main responsable for this evolution is the computer, a machine that helps people to face the future. But the most important technological event is the Internet.

Today's society is based on Internet because of the facilities it offers concerning distance communications, electronic trade etc. It rises above all the other means of communications used until nowadays. With its use, we are able to create – in a virtual place – a virtual library, a virtual gallery of art, virtual music etc.

By the use of Internet, traditional reading may be radically transformed; the book looses its materialism and become virtual information. It is the electronic book (e-book) and its importance will rise constantly. The advantages of e-book are significant: lower prices of acquisition, shorter time for publishing, smaller place to deposit etc.

Paginile de Internet ale bibliotecilor judeţene din România ca instrumente de relaţii publice

Dan Ispas
Biblioteca Judeţeană „A. D. Xenopol" Arad

1. Relaţiile publice – definiţii, roluri şi concepte

Activitatea de relaţii publice este puţin folosită şi puţin înţeleasă în România. Principala cauză o reprezintă necunoaşterea acestei activităţi în rândul managerilor români. În cele mai multe cazuri managerii bibliotecilor din România se bazează pe intuiţie în luarea deciziilor şi nu folosesc concepte fundamentale ale managementului ca planificare şi strategie (Enache, 1999; Owens şi Anghelescu, 1999). O altă cauză este confuzia dintre relaţii publice şi relaţii cu publicul (Pop, 2001). Cum spunea Pop (2001, pag.6): „*eroarea nu ţine numai de o proastă cunoaştere la teoriei referitoare la domeniul [relaţiilor publice], cât mai ales dintr-o ignoranţă grosieră faţă de finalitatea relaţiilor publice*" Relaţiile cu publicul sunt doar o mică parte a relaţiilor publice.

Există, bineînţeles, mai multe definiţii ale relaţiilor publice. Astfel, Cutlip, Center şi Broom (2000, p. 6), studiind evoluţia conceptului consideră că relaţiile publice sunt: „*funcţia managementului care stabileşte şi menţine relaţii reciproc avantajoase între o organizaţie şi publicurile de care depinde succesul sau eşecul acelei organizaţii*". Hutton (1999) a sintetizat mai multe definiţii şi a propus un model de definire a relaţiilor publice în funcţie de roluri, funcţii şi tacticile folosite. Astfel, relaţiile publice sunt managementul relaţiilor strategice ale unei organizaţii, rolurile practicantului sunt, în principal, cele de manager al informaţiei şi al reputaţiei, funcţiile principale sunt cercetare, consiliere, comunicare iar tacticile folosite sunt publicitatea, plasarea de produse, comunicate de presă, web site-uri, programe pentru identitatea organizaţiei.

În mare, putem spune că relaţiile publice pot fi practicate în mod direct (ex. acţionarea asupra opiniei publice se face prin publicaţii proprii - pliante, programe etc.) şi în mod indirect (ex. prin mass-media).

Adoptarea unui program de relaţii publice înseamnă trecerea de la partea pasivă la cea activă (Kunczik şi Zipfel, 1998).

În literatura de specialitate din ţara noastră, sunt preferate relaţiilor publice concepte ca animaţie culturală (Buluţă, 1998), marketing (Ciorcan, 1997b; Moldoveanu şi Ioan-Franc, 1997) sau chiar relaţii cu publicul (Ciorcan, 1997 a). Conceptul de animaţie culturală poate fi considerat a fi un concept paralel cu relaţiile publice, dar mult mai limitat, iar folosirea lui este astfel inutilă. Considerăm că nu este nevoie să se inventeze un nou concept – animaţia culturală – când conceptul de relaţii publice este deja cercetat şi folosit. Marketingul este un concept înrudit, dar diferit de relaţiile publice. Confuzia dintre marketing şi relaţii publice este larg răspândită (Cutlip, Center şi Broom, 2000; Grunig şi Grunig, 2000; Newsom, VanSlyke Turk şi Kruckeberg, 1999). La noi, relaţiile publice sunt considerate o parte a marketingului (Moldoveanu şi Ioan-Franc, 1997). Marketingul diferă de relaţiile publice în cel puţin trei zone fundamentale (Cutlip, Center şi Broom, 2000): dorinţele şi nevoile consumatorilor sunt fundamentale în marketing, sunt oferite produse şi servicii pentru a satisface cererea, iar acestea sunt oferite în schimbul a ceva de valoare (ex. bani). Spre deosebire, relaţiile publice acoperă o gamă mult mai largă de relaţii, cu un număr mult mai mare de publicuri. În mod ideal, cele două concepte ocupă locuri separate în cadrul organizaţiilor şi conlucrează strâns.

Adaptând definiţia relaţiilor publice pentru biblioteci putem spune că rolul relaţiilor publice în biblioteci este de a face cunoscută biblioteca, de a îmbunătăţi comunicarea dintre bibliotecă şi publicurile sale şi de a stabili relaţii de durată între bibliotecă şi publicurile sale. Părţile funcţiei de relaţii publice sunt (după Cutlip, Center şi Broom, 2000): publicitatea, reclama, agentura de presă, afacerile publice, managementul problemelor şi lobby.

Specialiştii în relaţii publice sunt unanimi în a aprecia că nu există termenul de public în general, la singular, ci există publicuri ale unei organizaţii. O tipologie elementară a publicurilor le împarte în publicuri externe şi publicuri interne[1]. Un alt concept des întâlnit în literatura de relaţii publice este cel de stakeholder. Termenul de stakeholder a fost impus de Freeman (1984). Stakeholderii sunt definiţi drept „*orice grup sau individ care poate afecta sau este afectat de atingerea obiectivelor firmei*" (Freeman, 1984, p. 25).

[1] Mai multe tipologii ale publicurilor se găsesc în Coman (2001).

Diferenţa dintre stakeholderi şi public este (după Gruning şi Gruning, 2000): stakeholderii devin public pe măsură ce devin mai conştienţi şi mai activi cu privire la o problemă sau într-o situaţie. Lista publicurilor unei biblioteci poate include, dar nu este limitată la cititorii, partenerii (editurile, distribuitorii), ordonatorii de credite, mass-media etc.

2. Internetul şi relaţiile publice

Site-urile de internet au fost identificate drept tactici / instrumente de relaţii publice (Hutton, 1999). Heath (1998) consideră că Internetul oferă noi oportunităţi practicanţilor de relaţii publice pentru atragerea, persuadarea şi motivarea publicurilor unei organizaţii. Dar, în acelaşi timp, Internetul oferă noi provocări practicanţilor de relaţii publice, fiind necesară o reconsiderare a modelelor de comunicare folosite (Fawkes şi Gregory, 2000). Pentru biblioteci, Internetul a fost perceput, în unele cazuri, ca un potenţial pericol pentru existenţa lor. Soluţii fanteziste, de tipul celei „propuse recent", de trecere a tuturor documentelor din format clasic în format electronic pentru oferirea lor pe Internet au dus la o proastă reputaţie a Internetului în rândul bibliotecarilor. Este şi scopul acestei lucrări de a prezenta avantajele enorme pe care Internetul le poate oferi bibliotecilor şi bibliotecarilor, altele decât cataloagele on-line şi accesul la baze de articole (pentru alte întrebuinţări ale Internetului vezi, de ex. Garcia, 2000).

Metodologia cercetării şi rezultate

Cercetarea de faţă şi-a propus să afle răspunsul la următoarele întrebări:

1. Câte biblioteci judeţene din România au site-uri de Internet?
2. Care este conţinutul acestor site-uri şi căror tipuri de publicuri li se adresează?

Astfel, în perioada 16 – 22 septembrie 2002, pornind de la denumirile bibliotecilor judeţene au fost efectuate căutări pe Internet folosind „motoarele" de căutare www.google.com şi www.yahoo.com. Au fost efectuate mai multe căutări pentru fiecare bibliotecă judeţeană folosind diferite sintaxe (ex. „Biblioteca Arad", „Biblioteca Judeţeană Arad", „Biblioteca Judeţeană A.D. Xenopol Arad" ş.a.).

De asemenea, au fost căutate link-uri pe alte pagini, în special pe cele ale Bibliotecii Central Universitare şi ale Bibliotecii Naţionale. A fost folosită o conexiune de fibră optică RDSlink, iar ca web browser Internet Explorer 5.0. Rezultatele primei faze a cercetării au fost următoarele: un număr de 9 biblioteci judeţene au site-uri de web. Alte 4 link-uri către site-uri n-au putut fi accesate în ciuda încercărilor repetate, deşi au fost folosite şi alte conexiuni de Internet.

Numărul scăzut de pagini web a împiedicat realizarea fazei a doua a cercetării (Wimmer şi Dominick, 2000). Aceasta trebuia să fie o analiză de conţinut a site-urilor, prin codarea prezenţei sau absenţei unor trăsături identificate în cercetări anterioare şi aplicarea unor analize statistice (Esrock şi Leichty, 1998, 2000). Am fi dorit să aflăm care sunt tipurile de publicuri cărora li se adresează paginile de Internet ale bibliotecilor judeţene din ţara noastră. Din puţinele pagini existente am observat că nu există nici o diferenţiere între tipurile de publicuri. Se pare că tipologia publicurilor este necunoscută bibliotecilor din România. Astfel am preferat prezentarea unor sugestii pentru realizarea de pagini de Internet eficiente din punctul de vedere al practicantului de relaţii publice.

Cele cinci principii ale construirii de relaţii cu ajutorul Internetului sunt (după Kent şi Taylor, 1998, p. 326 – 331): principiul dialogului, principiul informaţiilor folositoare, principiul revizitării, principiul accesibilităţii şi principiul păstrării vizitatorilor. Principiul dialogului se referă la posiblitatea vizitatorilor site-ului de afla informaţiile specifice de care au nevoie, altele decât cele oferite de organizaţia stăpână a site-ului. Concret, e vorba de oferirea de adrese de e-mail pentru publicuri, şi de răspunsuri la e-mail-uri trimise de vizitatori. Dacă sunt oferite adrese de e-mail e bine să existe persoane care să răspundă prompt solicitărilor. Principiul informaţiilor folositoare se referă la includerea de informaţii folositoare pentru toate publicurile şi accesibile pentru toate publicurile. Un exemplu concret ar putea fi orarul şi locaţia bibliotecii, servicii suplimentare oferite (ex. copiatoare, Internet, legislaţie) – informaţii pentru potenţialii vizitatori; un scurt istoric al instituţiei, ultimele comunicate de presă – informaţii pentru mass-media etc. În viitor, odată cu introducerea fondurilor bibliotecilor pe calculator, este posibilă şi oferirea cataloagelor on-line. Principiul revizitării se referă la generarea de "return visits", adică întoarcerea vizitatorilor pe paginile site-ului.

Concret, e vorba de caracteristici atractive pentru vizitatori (ex. concursuri on-line dotate cu premii în cărţi) şi de actualizări ale informaţiilor, chiar o schimbare periodică a graficii şi a aspectului site-ului; pot fi folosite strategii interactive ca forumuri de discuţii, întrebări şi răspunsuri on-line etc.

Principiul accesibilităţii interfeţei: aceasta ar trebui să fie bazată pe text mai mult decât pe imagine. Majoritatea conexiunilor de internet din România sunt dial – up, deci paginile cu multe de fotografii se încarcă foarte greu.

Principiul păstrării vizitatorilor: e vorba de link-uri către alte pagini care trebuie limitate ca număr, iar modul de întoarcere să fie uşor şi clar marcat. De asemenea, ar fi utilă folosirea de URL-uri similare: exemplu www.bjarad.ro sau www.bjtimis.ro. Ca o măsură suplimentară ar fi indicat ca fiecare pagină de Internet a unei biblioteci să aibă link-uri către celelalte pagini ale bibliotecilor din România.

Concluzii

Datele unui recent sondaj CSOP relevă că cca. 12% din populaţia României are acces la Internet, iar numărul este în continuă creştere. 57% dintre utilizatorii de internet au vârste de până-n 29 de ani. Paginile de Internet atrag audienţe mai active în modul în care îşi caută informaţiile utile decât audienţele care folosesc mass-media tradiţionale (Esrock şi Leichty, 1998). Conducerile bibliotecilor judeţene ar trebui să recunoască potenţialul folosirii Internetului ca instrument de relaţii publice şi să integreze relaţiile publice în managementul bibliotecilor. Cercetări de amploare au arătat că practicarea de relaţii publice strategice poate contribui la managementul eficient al organizaţiei (Grunig, 1990; Grunig şi Grunig, 2000). Relaţiile publice practicate eficient – adică ştiinţific şi strategic pot aduce bibliotecilor locul care îl merită în comunitate.

BIBLIOGRAFIE:

❖ Buluţă, G. (1998). ***Animaţia culturală în biblioteci.*** Caietele bibliotecarului nr. 5. Ministerul Culturii: Centrul de pregătire şi formare a personalului din instituţiile de cultură.

❖ Ciorcan, M. (1997a). ***Marketing şi publicitate în biblioteci***. Caietele bibliotecarului nr. 3. Ministerul Culturii: Centrul de pregătire şi formare a personalului din instituţiile de cultură.

❖ Ciorcan, M. (1997b). ***Relaţiile bibliotecii cu publicul.*** Caietele bibliotecarului nr. 2. Ministerul Culturii: Centrul de pregătire şi formare a personalului din instituţiile de cultură.

❖ Coman, C. (2001). ***Relaţii publice: principii şi strategii.*** Iaşi: Editura Polirom.

❖ Cutlip, S. M., Center, A. H. şi Broom, G. M. (2000*)*. ***Effective Public Relations,*** a 8-a ediţie. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

❖ Enache, I. (1999). Planificarea strategică şi biblioteca modernă. ***Revista Bibliotecii Naţionale a României,*** *V(1/2)*, 47 – 49.

❖ Esrock, S. L. şi Leichty, G. B. (1998). Social responsibility and corporate web pages: Self-presentation or agenda-setting? ***Public Relations Review, 24,*** 305 – 319.

❖ Esrock, S. L. şi Leichty, G. B. (2000). Organization of corporate web pages: Publics and functions. ***Public Relations Review,*** *26*, 327 – 344.

❖ Fawkes, J. şi Gregory, A. (2000). Applying communication theories to the internet. ***Journal of Communication Management,*** *5,* 109 – 124.

❖ Freeman, R. E. (1984). ***Strategic management – A stakeholder approach.*** Marshfield, MA: Pitman Publishing.

❖ Garcia, C. R. (2000). Internet-ul şi noile tehnologii. În H. G. B. Anghelescu şi I. Király (ed.), ***Management pentru viitor – Biblioteci şi arhive***, (pp. 102 - 107). Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

❖ Grunig, J. E.(1990). Theory and practice of interactive media relations. ***Public Relations Quarterly***, *35(3)*, 18 – 23.

❖ Grunig, J. E. şi Grunig, L. A. (2000). Public relations in strategic management and the strategic management of public relations: Theory and evidence from the IABC Excellence project. ***Journalism Studies***, *1*, 303–321.

❖ Heath, R. L. (1998). New communication technologies: An issues management point of view. ***Public Relations Review,*** *24*, 273 – 288.

❖ Hutton, J. G. (1999). The Definition, Dimensions, and Domain of Public Relations. ***Public Relations Review***, *25*, 199 – 214.

❖ Kent, M. L. şi Taylor, M. (1998). Building dialogic relationships through the World Wide Web. ***Public Relations Review***, *24*, 321 – 334.

❖ Kunczik, M. şi Zipfel, A. (1998). ***Introducere în ştiinţa publicisticii şi a comunicării.*** Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană.

❖ Moldoveanu, M. şi Ioan-Franc, V. (1997). ***Marketing şi cultură.*** Bucureştii: Editura Expert.

❖ Newsom, D., VanSlyke Turk, J., şi Kruckeberg, D. (1999). ***This is PR: the realities of public relations,*** a 7-a ediţie. Belmont, CA: Wadsworth.

❖ Owens, I. şi Anghelescu, H. G. B. (1999). Plowing in rocky land: Organizational culture, managed change, and quality improvement in selected Romanian post-communist libraries. ***The International Information & Library Review,*** *31(4),* 197 – 225.

❖ Pop, D. (2001). ***Introducere în teoria relaţiilor publice***. Cluj: Editura Dacia.

❖ Wimmer, R. D. şi Dominick, J. R. (2000). ***Mass media research: an introduction,*** a 6-a ediţie. Belmont, CA: Wadsworth.

Web-sites of Romanian County Librairies – Instruments of Public Relations

Abstract

The first part of this paper defines public relations and presents the role public relations play in the effective management of libraries. We also present similar concepts, such as marketing, and examine the differences between public relations and marketing. Some concepts from public relations theory – publics and stakeholders – are defined. In the second part, we examine the web sites of Romanian public libraries and offer suggestions for designing effective web sites from a public relations perspective.

Un alt tip de tranziţie: de la carte la Internet

Adriana Gheorghiu
Biblioteca Judeţeană Constanţa

În 1994, Umberto Eco primeşte titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii „Ovidius" din Constanţa, prilej cu care rosteşte discursul ***Instruire în noile tehnologii comunicaţionale*** (***Educare alle nuove tecnologie comunicative***), din care citez: „*Cărţile considerate 'lecturi liniare' şi 'represive' nu vor putea fi eliminate de biblioteca virtuală şi Internet pentru că se vor citi şi la lumânare, şi în pat, şi pe o insulă pustie; intervenţia în textul unei opere literare stimulează creativitatea, dar povestirile nemodificabile ne arată că, împotriva dorinţei noastre de a schimba destinul, ele ne fac să atingem cu mâna imposibilitatea schimbării, avem nevoie de lecţia lor 'represivă', de aceea iubim cărţile, că sînt aşa şi nu altfel; naraţiunea hipertextuală ne poate educa în spiritul libertăţii şi al creativităţii, dar povestirile deja scrise ne educă şi în a recunoaşte Necesitatea".*

Am constituit acest Incipit cu citatul lui Eco pentru savoarea lui metaforică, ce mi s-a părut a integra minunat nu numai dilemele generate de noile modalităţi de lectură, ci şi răspunsul, liniştitor pentru lector, oricare ar fi el, dar şi pentru bibliotecar, mai ales pentru cel tradiţional / tradiţionalist, de regulă de formaţie umanistă, aprehensiv faţă de tehnică şi aprioric convins de adevărul lui Borges că lectura este „o formă de fericire".

Mutaţiile produse de computer devin astăzi tot mai evidente, atât la nivelul ontologic al realităţii şi al experienţei umanului, cât şi la nivel epistemologic, acela al percepţiei şi al cunoaşterii.

Desigur pe această temă se poate glosa la nesfârşit. S-a scris deja enorm despre sfera virtualului, ce înglobează creatori şi consumatori deopotrivă. Nu numai că se citesc e-books'uri, dar se şi scriu direct la tastatură, se concepe deja din ce în ce mai mult nu în faţa foii albe ci a ecranului de PC. În revista ***Dilema*** (nr. 490, august 2002) Cornel Mihai Ungureanu releva câteva din avantajele unei astfel de scrieri: „*Nici o revistă de hârtie nu-şi permite să publice o nuvelă de 50 de pagini. O revistă electronică dispune, prin comparaţie, de un spaţiu infinit. Pariul este să convingi cititorul să citească un text atât de întins.*

Distribuţia e mult mai rapidă şi mai uşoară. Prietenilor din Australia sau Canada le pot trimite imediat adresa editurii virtuale de unde pot descărca volumul meu. El poate fi accesat de oriunde, de orice vorbitor al limbii române.

Contactul cu cititorul interesat să mă laude, să mă înjure sau să-şi spună părerea despre ceea ce scriu este unul aproape interactiv. Criticul e un cititor ca oricare altul şi orice cititor e un critic. Cred că rolul cronicarului de carte se va diminua, în continuare, iar dispariţia sa e previzibilă. E însă treaba criticilor să se gândească la propria supravieţuire. Grija mea este să scriu astfel încât să îl aleg pe cel ce mă apreciază. Nu vreau să fiu recunoscut de oricine. Şi, mai ales, nu neapărat de un nume consacrat. Nu mă bucură mai puţin cuvintele bune venite de la un necunoscut.

Publicarea pe Internet este, pentru mine, o prelungire a lirismului de care suferă, uneori, scrisul meu. Dar nu poţi să fii un scriitor bun pe Internet şi mediocru pe hârtie. M-aş bucura ca, într-o zi, tot ce am publicat să zacă pe raftul unei biblioteci sub chipul unor cărţi îngălbenite, pe care nu le mai deschide chiar nimeni.

Nu ştiu cum va arăta cultura română peste o sută de ani. Sînt sigur că exodul cărţilor de pe hârtie pe suport electronic îşi va pierde caracterul exotic şi va deveni unul de masă. E posibil ca literatura să-şi piardă puritatea actuală şi să devină altceva."

Asupra acestui altceva atrage atenţia Paul Cornea în eseul ***De la peniţa Klaps*** (a copilăriei sale) ***la Mac*** (formula de alint pentru calculatorul propriu) (supliment ***Dilema***, nr. 1, noiembrie 1997). El se întreabă ce devine lectura, în tranziţia de la suportul hârtiei la suportul electronic: „*Prezenţa fizică a cărţii dispare, ne confruntăm cu o copie a ei, de o fidelitate absolută, dar într-o versiune impalpabilă. Lectura se dematerializează, [...] se emancipează de orice rigiditate obiectuală, îşi pierde aura invariantei. [...] Cititorul e atras în intimitatea procesului creator aşa încât îl poate modifica (tăia, adăuga, segmenta, interverti) în modul cel mai simplu şi fără ca imixtiunea să lase urme. Incredibilele facilităţi ce-i stau la îndemână cititorului sînt ilustrate de exemplul hipertextelor; aşadar un text poate fi citit nu doar liniar, ci şi asociativ şi*

rizomatic, în funcţie de anumite teme, cuvinte-cheie, secvenţe privilegiate, domenii de interes etc."

Textul pierzându-şi integritatea fizică de corpus de semne stabil, el se transformă într-un spaţiu de joc accesibil oricărei încercări de modificare. Pericolul intuit cândva de Walter Benjamin, de diminuare a importanţei originalului în raport cu copia, e, în opinia autorului, acum de altă natură: e vorba de căderea în „aculturaţie şi hibridizare." Prin consecinţă, vor trebui regândite categoria de „autor" (statut juridic, protejarea copyright-ului), noţiunea de „operă" (integritate şi originalitate), instituţia „depozitului legal", organizarea şi funcţionarea bibliotecilor publice.

Voci îngrijorate deploră nu numai faptul că foamea de informaţie urgentă, strictă şi puternic specializată a anihilat bucuria lecturii tihnite, cu adăstări şi reveniri, ci însăşi absenţa lecturii ca nevoie esenţială, constitutivă fiinţei umane. Biblioteca, organism viu şi sensibil, a preluat aceste interogaţii şi căutări, încercând să facă faţă noilor realităţi.

Francois Lapelerie afirma, în 1991: „*Biblioteca de mîine este moartea bibliotecilor*". C.B. Lowry considera, în 1995, că „*pentru a supravieţui, biblioteca trebuie să concentreze în clădire infrastructura bibliotecii virtuale.*" „*Pentru aceasta trebuie să procure tehnologiile necesare furnizării informaţiei, să creeze un corpus de informaţie electronică de care au nevoie utilizatorii şi să rezolve problemele politice şi legale (ex. copyright) care acum frânează accesul şi distribuirea informaţiei.*" (Citate extrase din articolul ***Bibliotecile universitare şi noile tehnologii***, de Lili Rusea, ***Biblioteca***, nr. 4-5, 2002)

Bibliotecarul trebuie să aibă competenţe şi abilităţi suplimentare, pentru a selecta responsabil şi a coordona eficient fluxul, dar mai ales pentru a fi un filtru calificat între informaţie (de multe ori nestructurată şi neierarhizată) şi utilizatorul mai mult sau mai puţin avizat. În plus, el trebuie să creeze baze de date de importanţă locală, să elaboreze bibliografii, documentaţii de sinteză la cerere şi alte tipuri de documente specifice.

Particularizînd cu unele aspecte ale utilizării Internet în Biblioteca Judeţeană Constanţa, menţionez că accesul este asigurat pentru câteva din serviciile interne: dezvoltare colecţii, informatizare, catalogare-indexare, informare bibliografică şi Centrul de Informare Comunitară, interfaţa cea mai accentuată cu beneficiarii exercitându-se prin Centrul de Informare Comunitară. Solicitările cele mai mari au fost pentru domeniile: medicină

(mai ales articole din revistele de specialitate, disponibile în baza de date EBSCO), legislaţie, asistenţă socială, administraţie locală, integrare europeană, tehnică, educaţie şi turism.

Accesul Internet pentru utilizatori este deocamdată mediat. Colegii bibliotecari explorează prin Internet şi bazele de date ale altor biblioteci, sînt înscrişi pe liste de discuţii de tip BIBLOS sau TINLIB, benefice pentru comunicarea profesională.

Cum şi în ce măsură biblioteca publică va integra toate tipurile de documente, cum le va gestiona şi valorifica, acesta este un discurs cu prea multe imponderabile pentru a fi tranşat acum.

Întorcându-mă la problema carte vs. Internet, cred că aceste două categorii de „bunuri simbolice" vor convieţui. Vor câştiga teren, desigur, tehnologiile informaţiei şi digitizările de orice natură, căci aceasta este emblema acestui timp, dar cartea în accepţie tradiţională este genetic încrustată în reflexele noastre culturale, ea ţine prea adânc de 'forma mentis' a fiecăruia dintre noi. Pentru confortul meu sufletesc, vreau să cred că ea va avea viaţă lungă cât specia.

From Book to the Electronic Document

Abstract

The transition from the classical lecture to the electronic format represents one of the characteristic phenomena of today's world.

According to some pessimistic opinions, books and traditional reading are about to dissapear; the excessive usage of the electronic media can have dramatical consequences: a poorer spirituality, a colourless communication, loneliness.

As a reply, we can enumerate the advantages of the new type of documents: communication in a real time, global spreading, unlimited storage.

The libraries - compelled to adaptation - have experienced this impact. Is the classical library in danger to dissapear, being replaced totally by the huge virtual library, the Internet?

The answer is not easy to be given. I assume that the two types of documents will continue to exist in parallel, and the future will select the proportions.

Lectura între carte şi internet - Cartea electronică -

Elisabeta Benyi
Biblioteca Metropolitană Bucureşti

Cartea electronică (e-cartea sau în engleză electronic book, e-book, eBook) este o publicaţie fără un suport propriu fizic, ea existând doar sub formă logică – gânduri într-un creier electronic. Asemeni gândurilor sau amintirilor, cărţile electronice pot conţine nu numai informaţii sub formă de text cât şi sunete şi imagini fixe sau video, ce pot fi parcurse dinamic. Ea ne poate conecta la o multitudine de surse de informaţie transformând actul lecturii într-o explorare, o navigare prin informaţii. Astfel, toate completările, notele, trimiterile dintr-o carte, informaţii ce fragmentează lectura clasică, acum sunt accesibile printr-o simplă selectare, îmbogăţind şi completând actul lecturii.

Cărţile electronice acoperă acelaşi spectru ca şi cărţile clasice – de la literatură la lucrări de specialitate, dicţionare, enciclopedii, periodice – dar în funcţie de specificul conţinutului modalitatea de accesare s-a schimbat. Astfel, pentru consultarea unui dicţionar se folosesc motoare de căutare (programe software) ce returnează rezultatele căutării. Parcurgerea unei enciclopedii implică utilizarea hipertextului – prin hipertext înţelegând un ansamblu de texte şi informaţii multimedia şi legăturile între acestea. Lecturarea unei lucrări literare implică doar accesarea directă a textului.

Accesarea acestor informaţii este posibilă prin utilizarea câtorva sisteme de suport fizic – de la hard discul unui calculator accesat direct sau de la distanţă prin internet sau intranet, la discuri optice şi la cartele de memorie (suporturi externe).

Dispozitivele necesare lecturării cărţilor electronice au evoluat în sensul acoperirii necesităţilor cititorilor. Pentru satisfacerea unei nevoi de afişare cu suprafaţă mare sunt folosite calculatoarele personale, cu dezavantajele lipsei libertăţii de mişcare. În cazul dispozitivelor de lectură portabile, lectura este posibilă în orice condiţii, impunîndu-se două standarde pentru aparate de acest fel:

- Dispozitivele eBook sunt de mărimea unei cărţi clasice şi permit lecturarea facilă a cărţilor stocate local într-o cartelă de memorie.
- Dispozitivele PDA (Personal Digital Assistant) sunt aparate care încap într-o palmă – denumite şi microPC, şi permit lecturarea cărţilor stocate atât local cât şi pe internet.

Caracteristica comună a acestor dispozitive de lectură este posibilitatea accesării informaţiei şi modificarea formei de afişare (modificarea mărimii textului, inserarea de note personale, sublinierea unor pasaje etc.). În cadrul unei biblioteci trebuie avute în vedere toate cele trei forme de acces la cărţile electronice, astfel încât să se satisfacă nevoile tuturor cititorilor. Practic, o bibliotecă ce asigură şi cărţi electronice ar trebui să conţină următoarele structuri:

- **O bibliotecă virtuală cu cărţi virtuale** – accesarea informaţiei se face prin internet, cititorul nu vine fizic la bibliotecă dar regăseşte informaţiile necesare accesând site-ul bibliotecii – contorizarea acestora se face prin mijloace electronice, putându-se creea un permis de cititor virtual cu nume şi parole pentru identificare.
- **O sală de lectură electronică** – dotată cu calculatoare personale care să acceseze prin intranet (un internet local) biblioteca virtuală, destinată cititorilor ce nu au acces la internet sau nu au tehnica de calcul necesară.
- **O sală de împrumut a cărţilor electronice stocate pe suport extern** (CD-ROM-uri, cartele de memorie, etc.), funcţionând similar sălilor de împrumut pentru cărţile clasice.

Biblioteca virtuală este un nou pas în evoluţia bibliotecii ca instituţie, dar rolul bibliotecarului rămâne neschimbat indiferent de suportul cărţilor (papirus, pergament, hârtie sau nimic).

Dezvoltarea tehnologiei precum şi avalanşa informaţională din zilele noastre au făcut ca acest mijloc să devină din ce în ce mai des utilizat. Cărţile electronice sunt deosebit de apreciate datorită accesibilităţii lor, putând fi obţinute practic non-stop, fiind importante surse de informare. Nu putem spune dacă firavul suport de hârtie va dispărea în următorii ani dar este cert că viitorul este al „metacărţilor” în format digital – gânduri fără suport.

BIBLIOGRAFIE:

- www.e-carti.150m.com
- www.academiaromana.ro
- www.afaceri.net/ebooks
- www.onebiz.8m.net/ebooks
- www.prestigiu.matco.ro
- www.e-librarie.ro
- www.csc.matco.ro
- www.guv.ro
- www.cncsis.ro
- www.mct.ro/web

Reading between books and Internet - Electronic book -

Abstract

The developement of informational technologies allowes us to use computers in everyday-life. Today, we may use computers instead of books when we want to read.

The electronic book (eBook) has no palpable support; it exists as a logical form and contains not only textes, but also images and sounds. The eBook is very practical and latelly, it seems to be appreciated by lots of readers. Reading is possible anywhere and anytime if we have the necessary electronical apparatus: PDA devices (a hand-size) or eBook devices (a book-size).

Librairies should offer to their readers electronic books; a library like that should consists on: **a virtual library with virtual books** (the reader will get the informations from his own house, without going to the library); **an electronic reading hall** (the readers will use the computers from the library); **a lending section for electronic books** (CD that can be used by the readers on their own computers).

Contribuţii la monografia Bibliotecii Judeţene Constanţa. Repere în evoluţia sistemului informaţional al Bibliotecii Judeţene Constanţa

Georgeta Petre
Biblioteca Judeţeană Constanţa

Valoarea unei biblioteci rezidă nu numai în bogăţia şi varietatea colecţiilor sale, în structura lor, construită şi diversificată în timp conform unor exigenţe generale şi specifice ale strategiei de completare, ci şi în gradul de valorificare a potenţialului lor informaţional, întrucât menirea fiecărei instituţii bibliotecare este accesul rapid şi eficient al utilizatorilor la documente pentru consultare, cercetare**,** lectură**.** Funcţia informativă a bibliotecii s-a accentuat în societatea contemporană, ca urmare a importanţei informaţiei, considerată resursa principală de dezvoltare. Prin componenta sa informativă, biblioteca are un rol de importanţă strategică în societatea informaţională.

Valorificarea imensului tezaur informaţional cuprins în documentele unei biblioteci este un proces complex, flexibil şi deschis, cu rigori specifice, cu resurse de autoreglare şi perfecţionare continuă. În practica tradiţională, acest proces se realizează etapizat şi progresiv prin: prelucrarea biblioteconomică a documentelor, prelucrare concretizată în fişele de catalog, diseminarea şi organizarea fişelor de catalog într-un sistem integrat de cataloage şi comunicarea informaţiilor despre colecţiile bibliotecii prin modalităţi multiple: informare bibliografică la cerere şi de anticipare, lucrări bibliografice generale, tematice, cataloage, ghiduri, sinteze, comunicări de specialitate, manifestări expoziţionale, publicitare etc.

Ansamblul modalităţilor de informare asupra colecţiilor bibliotecii reprezintă **sistemul informaţional al bibliotecii,** verigă importantă în relaţia bibliotecă-utilizatori. Importanţa sistemului informaţional derivă deci din rolul său de intermediar, de interfaţă între sursele de informaţii clasice şi moderne şi cererile utilizatorilor reali si potenţiali.

Sistemul informaţional de bibliotecă are atributele unui sistem complex, alcătuit din subsisteme, interconectate, complementare, dar şi relativ autonome, cu posibilităţi de autoreglare pe baza principiului feed-back.

Componentele importante ale sistemului informațional tradițional de bibliotecă, în fapt, sisteme subordonate sau subsisteme sunt: sistemul integrat de cataloage, sistemul de informare bibliografică, modalități variate de informare (activitățile și manifestările culturale, în latura lor informatvă). **Sistemul de cataloage,** sistem integrat, constituie componenta principală a sistemului informațional. Funcția informativă a sistemului de cataloage se asigură prin gradul de specificitate al componentelor și conexiunea lor internă, de caracterul deschis, flexibil, continu perfectibil al sistemului în corelație directă cu diversitatea documentelor deținute și cu exigențele de informare ale utilizatorilor. Structura sistemului de cataloage al Bibliotecii Județene Constanța a evoluat în timp, de la cataloagele de bază, alfabetic și sistematic, la o rețea complexă de cataloage interne, de serviciu și pentru public, generale și pe secții, pe categorii de documente, pentru fondul integral și pentru fondul dobrogean - prin perfecționarea unor cataloage existente și prin diversificarea cu componente noi.

Sistemul info-documentar tradițional. Instrumente și modalități de informare tradiționale.

Istoria bibliotecii publice constănțene (apărută în 1898 din inițiativă particulară, cu funcționare de numai doi ani, înființată oficial abia în anul 1931**)** se caracterizează printr-o evoluție sinuoasă și dificilă, deseori întreruptă, cu acumulări nesemnificative și pierderi succesive de publicații. Această dezvoltare atipică, diferită față de istoria instituțiilor similare din capitalele provinciilor istorice cu date de naștere în secolul al XIX-lea (București, Iași, Craiova, Sibiu), beneficiare ale aplicării treptate ale legilor bibliotecilor publice, avantajate de reglementările privind depozitul legal, se poate explica, în parte, prin condițiile istorice particulare ale Dobrogei, pentru integrarea căreia, după revenirea mult așteptată la patria mamă (1878), s-au depus eforturi în principal pentru dezvoltarea structurilor administrative, politice, economice. Recuperarea decalajelor culturale ar fi presupus din partea oficialităților centrale decizia fondării instituțiilor culturale fundamentale în viața unei comunități: biblioteci, teatre, muzee, centre culturale. Acestea au apărut însă greu și tardiv, unele, mult după cel de-al doilea război.

Trebuie amintite demersurile şi pledoariile unor reprezentanţi de seamă ai intelectualităţii dobrogene (Constantin Brătescu, colonelul Ionescu-Dobrogeanu, Stan Greavu-Dunăre) pentru accesul larg al comunităţii la cultură, pentru cercetarea istoriei Dobrogei şi elaborarea unor lucrări ştiinţifice fundamentale, care vor fi contribuit în mod cert la sensibilizarea oficialităţilor locale şi centrale.

Investigaţiile noastre asupra primei etape din istoria bibliotecii publice au scos la iveală prea puţine date despre modalităţile de prelucrare a documentelor şi existenţa unor instrumente de informare.

Fondul de 3500 volume al primei biblioteci publice, fondate în 1898, a fost încredinţat spre organizare şi custodie unui funcţionar din port, investit cu calitatea de bibliotecar. Acesta a organizat cărţile pe domenii de cunoştinţe şi a întocmit un catalog (tipul de catalog neprecizat). Activitatea bibliotecii s-a remarcat în cei doi ani de funcţionare prin indicele ridicat de lectură la sediu şi împrumut.

Nu avem date certe despre instrumentele de informare din perioada interbelică. Presupunem că cei doi bibliotecari din această perioadă (reputatul profesor latinist, doctor în litere şi drept, **Carol Blum** 1931-1934 şi profesoara de istorie **Viorica Pătru** 1934-1944), având în vedere calificarea lor deosebită, au elaborat minime instrumente de informare la nivelul cunoştinţelor vremii. Cunoaştem însă modelul de organizare al bibliotecii (biblioteca cehă din cartierul Vinohrady din Praga) şi regulamentul propriu de organizare, în care se stipula rolul de colecţionară şi deţinătoare a documentelor cu referinţă la spaţiul dobrogean, de "*academie dobrogeană*". Fondul bibliotecii număra în 1942 cca 20.000 volume, din care multe constituiau donaţii valoroase ale unor importante instituţii şi personalităţi de seamă.

Perioada postbelică cunoaşte mai multe etape importante, din care marcăm următoarele date cu semnificaţiile lor:

- **1946-1950 -** biblioteca îşi reia activitatea sub denumirea de **Biblioteca regională a Dobrogei**. Eforturile sunt concentrate pentru reconstituirea colecţiilor dispersate în diverse depozite din cauza războiului.
- **1951-1962 -** biblioteca regională va funcţiona ca şi alte biblioteci similare din ţară pe baza Regulamentului bibliotecilor centrale regionale, conform HCM 1542/1951. Incepe reorganizarea după principii biblioteconomice: acces liber la raft conform criteriului sistematico-alfabetic, aşezarea pe formate a fondului sălii de lectură. Din decembrie 1961 - instrumente de evidenţă individuală noi pe formulare tipizate

- **1963-1979 -** mutarea într-un local mai mare, amenajat corespunzător pentru activitățile în diversificare ale bibliotecii impune şi elaborarea unor instrumente noi de informare. Pe măsura cresterii colecțiilor şi a necesităților de lectură se dezvoltă noi tipuri de cataloage: cataloagele generale pentru public (cărți şi periodice) pe baza fondului Sălii de lectură: catalogul alfabetic, sistematic, indexul alfabetic al catalogului sistematic, fişiere tematice pentru elevi; cataloagele şi fişierele interne de serviciu (catalogul alfabetic general, cataloage topografice etc.); cataloagele speciale ale Secțiilor de Împrumut şi Copii: alfabetice, sistematice, tematice (din 1978).

Menționăm faptul că biblioteca constănțeană se numără printre primele biblioteci județene care au organizat un serviciu specializat de **Informare bibliografică locală -1965-** cu atribuții de colecționare, organizare şi prelucrare a documentelor privitoare la spațiul dobrogean. S-a proiectat în detaliu structura unui subsistem de cataloage autonom care va amplifica potențialul informativ al întregului sistem.

Activitatea asiduă şi dificilă de identificare a acestor documente, de procurare, achiziționare sau microfilmare, de prelucrare şi elaborare a primelor instrumente de informare (cataloagele publicațiilor dobrogene, cărți şi periodice, fişierul de personalități dobrogene) a fost urmată de apariția în 1969 a primului număr din anuarul bibliografic ***Bibliografia Dobrogei*,** cu rol de bibliografie curentă. In seria ***Contribuţii la bibliografia Dobrogei*** apar primele lucrări bibliografice şi de cercetare, care pot fi considerate segmente ale bibliografiei retrospective.

Cărţi : ***Biblioteca Municipală Constanţa : Ghid*** (1969) ; Călinescu, Constanța. ***Reprezentanţi ai Dobrogei în ştiinţa şi cultura românească*** (1969) ; Motoc, Stela. ***Reviste dobrogene : Tomis (1966-1970)*** (1970) ; Faiter, Ion ; Călinescu, Constanţa. ***Reviste dobrogene : Analele Dobrogei (1920-1938) ; Arhiva Dobrogei (1916, 1919-1920)*** (1971) ; ***Bibliophilie au Pont Euxin*** (1973) ; Cioroiu, Constantin ; Mocanu, Aurel. ***Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*** (1978); Călinescu, Constanţa ; Faiter, Ion. ***Dimensiunile unei vocaţii*** (1979).

Seriale: Anuarul ***Bibliografia Dobrogei* ; *Cartea : buletin metodic şi bibliografic,*** (trimestrial) cu apariție din 1978 etc.

Incepea să se realizeze în forme moderne un deziderat formulat încă de la începutul secolului: un fond documentar dobrogean şi un sistem informaţional adecvat.

Caracteristica acestei perioade este constituirea şi consolidarea unui sistem de cataloage, alcătuit din cataloage pentru public, generale şi pe secţii, cataloage de uz intern şi cataloage specializate. Dacă la acesta, care constituie veriga importantă a unui sistem de informare şi documentare într-o bibliotecă, adăugăm lucrările bibliografice şi de cercetare despre Dobrogea, activităţile culturale diverse, expoziţiile, comunicările, revistele bibliotecii, vom obţine imaginea unui sistem info-documentar incipient.

Sistemul de informare şi documentare.

După 1980, strategia de dezvoltare a bibliotecii a înscris ca obiectiv modernizarea activităţii şi serviciilor sale pentru utilizatori. Vom prezenta sintetic realizările în planul activităţii de informare:

- **1980-1990 –** prin atribuirea unui local nou (Clădirea Palatului Episcopal), complet renovat, amenajat şi dotat după exigenţe funcţionale moderne s-au creat condiţii benefice pentru modernizarea serviciilor de lectură (6 săli de lectură specializate pe domenii, cu fond curent şi de referinţă la raft), pentru modernizarea şi diversificarea sistemului de informare şi documentare, pentru organizarea unor bogate şi variate activităţi cu publicul în judeţ şi la sediul bibliotecii.

Pentru articularea treptată a unui sistem info-documentar coerent şi eficient pentru utilizatori s-au lansat mai multe direcţii de acţiune : sistemul integrat de cataloage, sistemul de informare bibliografică generală şi locală, modalităţi complexe de informare şi documentare (Cabinetul de informare şi documentare tehnică), manifestări culturale diverse cu componente informaţionale pertinente. Le vom prezenta succint:

Sistemul integrat de cataloage

Cataloagele generale**.** La sfârşitul anului 1979, în urma analizei activităţii de prelucrare a publicaţiilor şi a capacităţii de rezolvare a cererilor de informare ale utilizatorilor s-au luat două decizii importante pentru modernizarea fizică şi structurală a vechilor cataloage pentru fondul de cărţi, foarte uzate şi depăşite ca nivel de prelucrare a informaţiilor: recatalogarea şi reclasificarea fondului de carte retrospectiv după ultimele norme de descriere unitară şi modificări C.Z.U., valorificarea potenţialului

informativ al documentelor printr-o prelucrare în profunzime; organizarea informaţiilor rezultate într-un nou sistem de cataloage, diversificat şi îmbogăţit cu noi tipuri de cataloage.

Ca modalităţi de realizare, proiectul noului sistem prevedea: creşterea complexităţii cataloagelor de bază prin metode interne, flexibile: extinderea regimului de divizionare (catalogul alfabetic), abordarea unor indici noi, creşterea gradului de detaliere a indicilor bogat reprezentaţi, evidenţierea indicilor de interes pentru categoriile speciale de cititori ai bibliotecii (catalogul sistematic); realizarea noului index alfabetic al catalogului sistematic; organizarea unor forme noi de cataloage, complementare, pentru potenţarea identificării informaţiilor şi după alte criterii : catalogul de titluri, catalogul lucrărilor în limbi străine, catalogul geografic; în componenţa catalogului sistematic s-au abordat şi dezvoltat noi indici: de colecţie pentru cărţile româneşti şi de manuale pe grade de învăţământ (care au evoluat ca fişiere autonome cu un înalt grad de utilizare), de ex-libris-uri.

Această amplă întreprindere de înnoire (prelucrare complexă însumând un număr mare de operaţii auxiliare, de verificări, modificări, retrageri din cataloagele vechi etc., construirea unor structuri noi, dezvoltate de divizionare, multiplicarea prin dactilografiere) s-a desfăşurat paralel cu activitatea de prelucrare curentă. S-au asimilat şi aplicat prompt noile norme de descriere bibliografică internaţională standardizată şi modificările C.Z.U.

Exigenţele unei prelucrări unitare, riguroase au impus elaborarea şi utilizarea unor fişiere de lucru, vedete uniforme, modele de descrieri şi clasificări cu grad de dificultate**,** îmbogăţind astfel gama instrumentelor de informare de uz intern.

Cataloagele speciale ale secţiilor şi sălilor de lectură**.** Pentru secţiile şi sălile de lectură specializate s-au întocmit următoarele cataloage: catalogul Secţiei Carte rară şi bibliofilă (alfabetic), cataloagele pentru Secţia Fond Special (alfabetic şi sistematic) – cu acces limitat, cataloagele pentru Colecţii speciale (pe categorii de documente – alfabetice, sistematice, tematice), catalogul tematic pentru Cabinetul bibliologic, fişierele tematice ale Sălilor de lectură specializate, cataloagele pentru colecţia de stas-uri (numeric şi alfanumeric), cataloagele proprii pentru secţiile de Împrumut şi Copii (cataloage alfabetice, sistematice, cataloage tematice – acţiune iniţiată în 1978), cataloagele alfabetice pentru toate filialele de împrumut (5 filiale)

Sistemul de informare bibliografică locală era reprezentat de:

Cataloagele şi fişierele tematice: catalogul cărţii dobrogene, catalogul presei dobrogene, catalogul personalităţilor dobrogene, fişierele tematice: Istoria Dobrogei, Istoria învăţământutlui în Dobrogea, Portul Constanţa ;

Lucrările bibliografice. Cărţi**:** ***Comunicări şi referate de bibliologie*** (1984) în seria ***Contribuţii la bibliografia Dobrogei***, Corcheş, Victor ; Voşloban, Gavril. ***Orizonturi lirice dobrogene*** (1984), Cucu, Ştefan. ***Arheologia şi istoria veche a Dobrogei*** (1985), Constantin-Zamfir, Dumitru ; Georgescu, Octavian. ***Presa dobrogeană (1879-1980)(***1985) ;

Seriale**:** ***Bibliografia Dobrogei : Anuar***, ***Cartea : Buletin metodic şi bibliografic*** (trimestrial), ***Mlădiţe dobrogene : Buletin metodic şi bibliografic*** (semestrial) ;

Alte modalităţi de informare bibliografică **:** bibliografii diverse la cerere pe teme de interes dobrogean, bibliografiile expoziţiilor cu tematică dobrogeană, articolele publicate şi comunicările bibliografilor constănţeni la diverse manifestări locale şi naţionale, articolele, prezentările cu tematică dobrogeană în presă şi la radio.

Paralel cu prelucrarea fondului documentar propriu se lărgeşte aria de investigaţie pentru identificarea, consemnarea şi stocarea referinţelor despre spaţiul dobrogean.

Cabinetul de informare şi documentară tehnică.

O iniţiativă valoroasă a Bibliotecii Judeţene Constanţa, apreciată la timpul respectiv de beneficiarii din unităţile economice ale judeţului a fost înfiinţarea (1978) şi activitatea Cabinetului de informare şi documentare tehnică. Direcţiile de dezvoltare au vizat: identificarea priorităţilor generale şi zonale în cerinţele de informare tehnico-economică, localizarea, activarea şi valorificarea surselor documentare centrale (I.N.I.D., oficiile de documentare pe ramură) şi locale într-un sistem complex de instrumente de informare şi documentare, modalităţi variate de comunicare şi transfer ale informaţiilor tehnice, colaborarea de specialitate cu Institutul de Invăţământ Superior din Constanţa, cu alte instituţii de cercetare, întreprinderi de profil economic şi tehnic, specialişti.

Instrumente de informare şi documentare**:** catalogul colectiv al cărţilor tehnice existente în bibliotecile din Constanţa, catalogul colectiv al periodicelor străine vechi 1950-1979 existente în bibliotecile din Constanţa, fişiere tematice specifice profilului tehnico-economic al

judeţului: transport petrol, platforme de foraj marin, nave, recondiţionare piese de nave, scafandri etc., ***Catalogul periodicelor străine la care sunt abonate principalele biblioteci din municipiul Constanţa.*** Catalog anual tipărit (din 1979) ***;***

Alte modalităţi de informare şi documentare**:** bibliografii de recomandare, bibliografii la cerere, documentaţia şi referatele Grupului de analişti (ingineri din întreprinderile oraşului) în subiectele de interes tehnic local: construcţii nave, construcţii hidrotehnice, depoluare marină, sudură, industrie alimentară etc., expoziţii cu tematică tehnică la B.J.C., biblioteci de întreprinderi, comunicări la manifestările judeţene şi naţionale în probleme de informare şi documentară tehnică.

Informarea bibliografică generală.

Activitatea de informare generală desfăşurată la Sala Cataloagelor completează în mod util şi eficient celelalte modalităţi de informare: informare orală sau scrisă în bibliografii la cerere sau de recomandare în teme de larg interes, informarea cititorilor asupra surselor şi posibilităţilor de obţinere a unor informaţii şi documente deţinute de alte instituţii, biblioteci din localitate şi din ţară

Manifestări culturale.

Variatele manifestări culturale desfăşurate de bibliotecă în această perioadă (din care menţionăm Clubul artelor şi Cenaclul Ovidius) ca principală iniţiatoare sau în colaborare cu alte instituţii culturale, de învăţământ, unităţi economice se pot înscrie în sistemul informaţional al bibliotecii, prin componenta lor informativă şi documentară detectabilă în: informaţiile transmise prin conţinutul comunicărilor, bibliografii şi documentaţie însoţitoare, expoziţii.

Cu privirea critică necesară privind barierele şi interdicţiile informaţionale, balastul ideologic, putem detecta efortul bibliotecii de a da sistemului info-documentar o dimensiune şi o direcţie compatibilă cu tendinţa accentuării funcţiei informaţionale a bibliotecii în societatea contemporană, de a se integra cu potenţialul său informaţional în sistemul naţional de informare şi documentare.

- 1990-2002 - sistemul info-documentar modernizat şi diversificat în deceniul anterior a fost în continuare funcţional**.** In mod necesar s-au operat intervenţii structurale la nivelul subsistemelor şi componentelor acestora, determinate de noile realităţi: desfiinţarea cataloagelor cu acces limitat pentru Fondul special şi transferarea fişelor în cataloagele generale pentru public, desfiinţarea fişierelor tematice pentru formele de învăţământ

politic, dezactivarea instrumentelor de informare şi documentară tehnică prin diminuarea solicitărilor, determinată de efectele tranziţiei economice, aplicarea strictă a normelor biblioteconomice pentru materialele de partid, excesiv reprezentate anterior, prin retragerea fişelor suplimentare din toate tipurile de cataloage, evidenţierea prin divizionare a noilor solicitări informaţionale: istorie cenzurată, scriitori din diaspora, memorii politice, religie, management, marketing, informatică.

Instrumente noi de informare: elaborarea unor fişiere tematice noi, de interes: noua legislaţie, protecţia mediului, bibliografie şcolară, abordarea unor noi direcţii de cercetare bibliografică: Viaţa religioasă în Dobrogea, Cultura minorităţilor dobrogene, Aromânii în Dobrogea (fişiere tematice) ;

Lucrări bibliografice. Cărţi. In seria ***Contribuţii la bibliografia Dobrogei***: Cucu, Ştefan ; Apostoleanu, Corina. ***Literatura în Dobrogea : Dicţionar biobibliografic*** (1997-1999), Culicea, Gelu. ***Dobrogea în lucrările lui Nicolae Iorga*** (1998) ; **Seriale**: ***Bibliografia Dobrogei*** ;

Alte publicaţii: ***Biblion*** **:** ***Publicaţie de bibliologie*** (din 1991), ***Biblioteca Judeţeană Constanţa : Ghid*** (1999).

Informatizarea sistemului info-documentar.

Informatizarea unei biblioteci este un proces de mare complexitate şi performanţă pentru specialişti, întrucât biblioteca este o instituţie a informaţiei, cu documente, procese specifice de prelucrare complicate şi activităţi variate a căror formalizare şi transpunere în programe specifice au un grad ridicat de dificultate. Biblioteca este prin excelenţă o structură sistemică complexă, flexibilă şi deschisă, autonomă, care se dezvoltă din interior cu noi componente conexe, necesare şi în acelaşi timp un subsistem al vieţii sociale, care receptează cerinţele şi mutaţiile din exterior şi răspunde adecvat la acestea prin modalităţi specifice care-l îmbogăţesc.

De aceea, problematica complexă a implementării tehnicii informatice într-o bibliotecă (analiza necesităţilor de informatizare, strategia, etapizarea, specializarea personalului, oferta informatică, relaţia hard-soft, exploatarea sistemului, dezvoltarea sistemului, asimilarea altor tehnologii informatice etc.) ar fi trebuit să fie obiectul unei dezbateri şi analize organizate, la nivel naţional, fiind subiect de importanţă generală pentru biblioteci.

In absenţa unei decizii generale, a unei strategii naţionale de informatizare, a unui organism coordonator, investit cu competenţe şi responsabilităţi, în condiţiile unei crize financiare progresive, procesul de informatizare a bibliotecilor se abordează necoordonat, descentralizat, neplanificat. Multe biblioteci au decis să abordeze procesul complex de informatizare cu forţe proprii, implicarea singulară comportând uneori riscuri în achiziţionarea de echipamente şi programe informatice neperformante, la preţuri ridicate, dificultăţi imense în angajarea unor specialişti informaticieni în condiţii salariale modeste.

In funcţie de mai mulţi factori (performanţe tehnice, preţ etc.) bibliotecile mari au achiziţionat echipamente diferite: Biblioteca Academiei sistemul ALEPH, BCU - sistemul VUBIS, Biblioteca Naţională TINLIB, într-o primă fază Biblioteca Municipală M. Sadoveanu - VTLS. Prima tendinţă pentru bibliotecile mai mici a fost de a achiziţiona sistemele biblliotecilor mari din reţea, în scurt timp, însă, sistemul integrat TINLIB a câştigat prioritate pe piaţa informatică românească

In 1991, Biblioteca Judeţeană Constanţa a luat decizia informatizării proceselor şi serviciilor de bibliotecă. A fost o decizie majoră de manageriat, în condiţii puţin prielnice, o implicare temerară într-o acţiune de pionierat pe plan naţional.

Abordarea dificultăţilor şi asumarea riscului s-au dovedit a fi peste timp decizii manageriale juste, constructive şi înţelepte pentru evoluţia bibliotecii.

În **Strategia de dezvoltare a Bibliotecii Judeţene Constanţa** în perioada 1990-2000, aceasta constituia un obiectiv important al dezvoltării bibliotecii, alături de construirea noului sediu. Scopul informatizării era eficientizarea şi optimizarea activităţii şi diversificarea serviciilor oferite utilizatorilor, în perspectiva integrării în circuitul naţional şi internaţional de informaţii. Informatizarea este un proces complex care determină schimbări profunde în procese şi activităţi, de lungă durată. Implică o înaltă specializare a personalului şi costuri financiare importante

Programul de informatizare etapizat prevedea: prioritatea informatizarii procesului de catalogare a cărţilor, crearea unei baze de date, la început pe baza fondului curent, treptat din introducerea în calculator şi a

informaţiilor din fondul anterior, baza de date cea mai solicitată de utilizatori şi în acelaşi timp necesară pentru informatizarea altor procese sau servicii de bibliotecă; instruirea bibliotecarilor în utilizarea programului informatic; introducerea intensivă de către operatori a titlurilor din fondul retrospectiv, crearea unei reţele pentru birourile tehnice de bibliotecă, abordarea informatizării altor procese şi activităţi de bibliotecă; dotarea cu echipamentele necesare.

Alte aspecte importante ale intervenţiei manageriale în derularea programului de informatizare au vizat: funcţionarea optimă şi dezvoltarea sistemului instalat, opţiunea pentru achiziţionarea eşalonată a sistemului integrat TINLIB (1995), asimilarea noilor versiuni, diversificarea serviciilor informatice pentru utilizatori prin achiziţionarea bazei de date LEX etc., conectarea la Internet, înfiinţarea Centrului de Informare Comunitară etc.

Informatizarea bibliotecilor a creat, putem spune, o adevărată revoluţie în activitatea bibliotecarilor. Complexitatea noului proces, necesitatea asimilării unui complex de cunoştinţe teoretice şi practice sub imperiul urgenţei a solicitat intens profesiunea de bibliotecar. Provocarea informatică a stimulat şi a îmbogăţit sfera cunoştinţelor, capacităţilor şi deprinderilor profesionale. Aria de investigare şi de prelucrare a informaţiei s-a extins de la colecţiile propriei biblioteci la surse exterioare variate. De altfel, în literatura de specialitate, bibliotecarul este considerat manager al informaţiei.

Procesul de informatizare a proceselor şi serviciilor de bibliotecă se desfăşoară pe baza **Proiectului de Automatizare** ale cărui obiective vizează: implementarea tehnologiilor informatice performante pentru biblioteci, diversificarea şi optimizarea calităţii serviciilor de informare proprii, conectarea şi valorificarea resurselor informatice externe, cooperarea şi integrarea în sistemul informatic naţional (în calitate de utilizator şi furnizor de informaţie).

Etapizare.

Procesul de informatizare vizează în primele faze operaţiile şi activităţile interne de bibliotecă, cu o deschidere progresivă spre servicii informatice externe: automatizarea proceselor şi serviciilor de bibliotecă : catalogare, circulaţie, achiziţii, control seriale, accesul utilizatorilor OPAC; conectarea la surse externe de informaţie (Internet, baze de date la distanţă);

accesul la distanţă al utilizatorilor prin servicii de server Web – home-page propriu; servicii noi de informare: informare comunitară, reţea de CD-ROM-uri; diversificarea serviciilor: instruire şi învăţământ deschis, servicii speciale (minorităţi culturale, persoane cu nevoi speciale).

În prezent se derulează procese incluse aproape în toate etapele programului, eforturile specialiştilor informaticieni şi bibliotecari au condus la crearea unei baze de date de peste 100.000 titluri cărţi (cca 2/3 din totalul titlurilor), 2.500 titluri periodice, documente audio-video (recent abordate). Utilizatorii au acces intermediat la baza de date generală TINLIB şi la baza de date Bibliografie Dobrogea CDS/ISIS), dotarea cu terminale fiind deficitară) ; din 1997 utilizatorii au acces intermediat la Baza de date Lex, foarte solicitată; în anul 1999 s-a realizat conectarea la Internet pe linie dedicată (utilizat în prezent în serviciile interne ale bibliotecii, accesul direct al utilizatorilor fiind posibil în momentul dotării corespunzătoare cu calculatoare); în anul 2001 a fost inaugurat Centrul de Informare Comunitară.

Cataloage electronice

Baza de date TINLIB - versiunea 400 - Colecţii generale**.**

Informaţiile din descrierile bibliografice înregistrate în secţiunea de editare sunt procesate de sistem şi organizate în baze (cataloage) distincte. Principalele cataloage rezultate prin procesarea datelor din modulele Catalogare şi Circulaţie sunt**:** catalog Titluri (titluri propriu-zise, paralele, uniforme, colecţii, alte titluri), catalog Autori, catalog Edituri, catalog Tipografii, catalog Subiecte, catalog Cuvinte cheie - listă alfabetică a cuvintelor din titlurile documentelor care asigură o alternativă de identificare a titlurilor şi subiectelor, catalog sistematic C.Z.U., catalog ISBN-uri, catalog Cote (sistematice şi de format), catalog Numere inventar, catalog RMF, catalog cititori.

Baza de date bibliografice CDS/ISIS - Bibliografia Dobrogei a fost iniţiată în 1996. După realizarea tuturor optimizărilor solicitate de bibliografi pentru opţiunea Bibliografia Dobrogei din programul TINLIB, se va opera conversia Bazei de date bibliografice din sistemul ISIS în sistemul integrat TINLIB, realizându-se în acest fel o bazã extinsã de date şi implicit un sistem informaţional omogen şi complex.

Complexul de cataloage din baza ISIS are următoarele componente: catalog Titluri, catalog Autori, catalog sistematic C.Z.U., catalog An de apariţie, catalog Personalităţi dobrogene, catalog Subiecte, catalog Subiecte – persoane, index Instituţii, index geografic, index Eveniment, index Tip activitate.

Aspecte particulare ale informatizării în Biblioteca Judeţeană Constanţa

Opţiunea Bibliotecii Judeţene Constanţa pentru informatizarea operaţiilor de catalogare carte a fost motivată în primul rând de importanţa creării bazei de date pentru documentele cu ponderea cea mai mare în colecţiile bibliotecii, bază de date ce constuie punctul de plecare pentru abordarea ator procese şi activităţi. Paralelismul catalogare curentă – catalogare retrospectivă continuă. Din totalul de 140.000 titluri s-au introdus cca 100.000 titluri care reprezintă cca 2/3 din titlurile fondului de bază. Fondul de circulaţie a fost introdus integral în baza informatizată. Paralelismul cataloage on-line - cataloage tradiţionale continuă până la dotarea corespunzătoare cu calculatoare a serviciilor de informare pentru utilizatori.

Baza de date pentru subiecte pentru titlurile din perioada 1990-2002 îşi probează utilitatea prin rata crescută de interogări şi răspunsuri pertinente. Baza de date pentru subiecte este o iniţiativă a Serviciului de Catalogare si Clasificare. Neavând modele la nivel naţional, întreprinderea noastră este un pionierat, poate hazardat, dar asumat conştient din dorinţa de a oferi utilizatorilor o modalitate suplimentară în regăsirea informaţiilor de conţinut, mai facilă şi mai flexibilă, în condiţiile unei producţii editoriale bogate pentru anumite domenii şi categorii de cititori, apariţiei unor concepte şi realităţi noi. Clasificarea zecimală universală constituie în continuare modalitaea de indexare a informaţiilor pe domenii. Considerăm că indexarea pe subiecte poate fi o metodă complementară şi nu o alternativă a modalităţii tradiţionale CZU. Suntem conştienţi de imperfecţiunile soluţiilor noastre şi încercăm să le corectăm. Reamintim însă necesitatea elaborării unui index, repertoriu naţional de subicte, a unui instrument ştiinţific util tuturor categoriilor de biblioteci.

Baza de date bibliografice – Bibliografia Dobrogei în mediu CDS/ISIS a constituit la data iniţierii ei o premieră la nivelul bibliotecilor judeţene. Bibliotecarii constănţeni au avut contribuţii şi iniţiative meritorii în completarea formatului de înregistrare specific.

Procesul de automatizare şi informatizare este complex şi de durată, realizarea sa este condiţionată de resurse financiare substanţiale, necesare pentru echipamente şi programe performante, pentru personal specializat, informaticieni şi bibliotecari care dezvoltă şi întreţin bazele de date, cunoscut fiind faptul că ponderea cea mai mare a costului informaţiei superior prelucrate o deţine activitatea complexă şi permanentă de încărcare şi întreţinere a bazelor de date. Etapele se abordează paralel, se interferează, beneficiul fiind valorificarea unor noi resurse şi procedee de prelucrare a informaţiei şi de accesibilizare rapidă a ei pentru utilizatori.

La nivelul proiecţiei propriului sistem de informare s-au luat în considerare principiile teoretice, s-a consultat literatura de specialitate pentru cunoaşterea unor experienţe de referinţă. Păstrând distanţa necesară faţă de modelul teoretic, la nive practic, sistemul informaţional al Bibliotecii Judeţene Constanţa a cunoscut o evoluţie firească de la o structură minim necesară la o structură complexă, modernă, acordată cu interesele de informare generale şi specifice ale membrilor comunităţii. Cu inerente excepţii, sistemul a fost operaţional, a asigurat eficient şi pertinent funcţia de informare.

Imperativele actuale ale eficienţei şi performanţei au implicaţii majore la nivelul bibliotecilor, structuri info-documentare prin excelenţă. Prin activitatea prezentă, prin obiectivele de dezvoltare, Biblioteca Judeţeană Constanţa îşi propune să devină un partener activ în sistemul informatic naţional, un utilizator şi un furnizor competitiv de informaţie.

Landmarks in the development of Constanţa County Library Information system

Abstract

This essay represents a preliminary synthesis of the chapter ***The Information System*** of the future collective work ***The Monograph of Constanţa County Library.***

For designing and developping a proper library information system, there have taken into consideration: theoretical principles, the recommendations of the specialists from the important libraries, but mainly the specific aspects of lecture in Constanţa, the particular role of the public library, for a long time the unique library of the city, and constantly the

most important, due to its value, extent and diversity of collections.

Practically, the information system has known a normal evolution from the traditional form, with its own development from a minimal necessary structure, to a complex modern structure, with components for the first time in a county library (***The Local Bibliographical Information*** - 1965, ***The Information and Technical Documentation Office 1980-1990, The Bibliology Office 1980-1990***) - to the authomatized form, today based on the integrated library soft TINLIB: the electronic catalogues (a special mention for the subject catalogue), the local bibliography in conversion from CDS-ISIS in TINLIB and The Community Information Center.

As a docummentary and information structure, Constanța County Library, by its present activity and development objectives, aims to become an active participant into the national information system, a competitive information user and provider.

ANEXE

Animaţia culturală în biblioteca publică
Modele de invitaţie în biblioteca judeţeană „Octavian Goga”

Pentru **permis** aveţi nevoie de:

- buletin de identitate;
- carnet de şomer, cupon de pensie;
- o poză color tip paşaport/buletin;
- 33.000 (65.000) lei.

AVEŢI PROBLEME? DORIŢI să VĂ INFORMAŢI şi VĂ LIPSESC banii? VĂ INVITĂM la BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "OCTAVIAN GOGA" unde vă punem la dispoziţie:

- Monitorul Oficial;
- presa centrală şi locală;
- informaţii despre comunitatea locală, probleme de sănătate şi asistenţă socială;
- dicţionare enciclopedice, tratate de drept, medicină, tehnice, de economie;
- albume de artă;
- casete video şi audio, CD-uri şi CD-ROM-uri;
- programe specializate de legislaţie;
- întâlniri cu medici, terapeuţi specializaţi pe problemele specifice vârstei a treia.

Pentru **permis** ai nevoie de:

- mama (tata) cu buletinul de identitate;
- poza ta color tip paşaport/buletin;
- 33.000 lei.

COPII!

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "OCTAVIAN GOGA"
VĂ INVITĂ SĂ DESCOPERIŢI ALĂTURI DE EA
FASCINANTA LUME A POVEŞTILOR.
VENIŢI LA NOI SĂ CITIM ÎMPREUNĂ BASME, SĂ
RĂSFOIM CĂRŢI ILUSTRATE, BENZI DESENATE
ŞI SĂ ASCULTĂM POVEŞTI MINUNATE!
PENTRU VOI NE-AM ABONAT LA CELE MAI NOI
REVISTE ADRESATE VOUĂ!
AVEŢI TALENT LA MUZICĂ? LA DESEN?
SAU POATE LA RECITAT?
VENIŢI SĂ CÂNTĂM, SĂ DESENĂM ŞI SĂ
RECITĂM ÎMPREUNĂ
DAR ÎN PRIMUL RÂND VENIŢI ŞI
NE VOM JUCA ÎMPREUNĂ!

Pentru **permis** ai nevoie de:

- buletin de identitate;
- carnet de elev;
- o poză color tip pașaport/buletin;
- 33.000 lei.

AI PROBLEME LA ȘCOALĂ?

VREI SĂ FII CEL MAI BUN?

AICI GĂSEȘTI TOATE TITLURILE

DIN OPERELE SCRIITORILOR

ROMÂNI ȘI STRĂINI DE CARE TU AI NEVOIE!

PENTRU NOI EMINESCU, SADOVEANU

ȘI ELIADE NU MAI SUNT DE MULT O

ENIGMĂ!

CONVINGE-TE SINGUR!

INTRĂ ÎN BIBLIOTECA NOASTRĂ ȘI NOI TE

VOM AJUTA!

Pentru **permis** ai nevoie de:

- buletin de identitate;
- carnet de elev;
- o poză color tip pașaport/buletin;
- 33.000 lei.

ÎN SFÂRȘIT VACANȚĂ!

S-A TERMINAT CU TEMELE, ESEURILE

ȘI TESTELE. AI SCĂPAT!

ACUM AI NEVOIE DE PUȚINĂ DISTRACȚIE!

LA NOI DISTRACȚIA ESTE MAXIMĂ! !

CONVINGE-TE SINGUR!

IATĂ CÂTEVA PROPUNERI:

- romane de dragoste
- cărți polițiste, de acțiune, horror
- cărți umoristice și de curiozități
- cărți și reviste de informatică
- reviste de muzică, de teatru și film
- audiții muzicale și video, CD-uri și CD-ROM-uri;

DAR ce este cel mai incitant am păstrat pentru final

VINO SĂ NAVIGĂM ÎMPREUNĂ PE INTERNET!

Pentru **permis** ai nevoie de:

- buletin de identitate;
- carnet de student;
- o poză color tip pașaport/buletin;
- 33.000 lei.

FELICITĂRI! De-acum eşti student. Ani de zile
Am fost alături de tine şi te-am ajutat. Acum e
momentul să strângem relaţiile noastre!
VINO la BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "O.GOGA"
să studiezi

- enciclopedia Britannica;
- dicţionare enciclopedice, dicţionare şi cursuri pentru învăţarea limbilor străine;
- tratate de drept, economie, medicină, tehnice, etc.
- cele mai noi lucrări de referinţă din toate domeniile de specialitate;
- programe specializate de legislaţie;
- albume de artă şi foto;
- casete video şi audio;
- CD-uri şi CD-ROM-uri.

NOI avem grijă şi de relaxarea TA!
La NOI găseşti: romane de dragoste, poliţiste şi horror, cărţi umoristice, reviste de muzică, teatru şi film.
Poţi face audiţii muzicale şi vizionări video.
Poţi naviga pe INTERNET!

Pentru **permis** aveţi nevoie de:

- buletin de identitate;
- carnet de şomer, cupon de pensie;
- o poză color tip pașaport/buletin;
- 33.000 (65.000) lei.

VREŢI SĂ DEVENIŢI O GOSPODINĂ PERFECTĂ?

VENIŢI LA NOI!

VĂ AŞTEPTĂM CU CELE MAI NOI

CĂRŢI DE BUCATE!

DORIŢI SĂ ŞTIŢI SĂ CROŞETAŢI? SĂ TRICOTAŢI?

SĂ CROIŢI ŞI SĂ COASEŢI HAINE?

NIMIC MAI SIMPLU!

LA NOI GĂSIŢI CELE MAI NOI LUCRĂRI DE

SPECIALITATE!

DORIŢI SĂ VĂ RELAXAŢI?

LA NOI AICI GĂSIŢI LINIŞTE ŞI ÎNŢELEGERE

şi o bogată colecţie de romane de dragoste, de aventuri,

cărţi de vacanţă, casete audio şi video, etc.

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "OCTAVIAN GOGA"

SEDIUL CENTRAL: Calea Dorobanţilor, f.n.

ORAR	**Lu-Vi**	**09.00-20.00**

SALA DE LECTURĂ: Str. Kogălniceanu, nr.7

ORAR	**Lu-Vi**	**09.00-20.00**
	S	**09.00-13.00**

FILIALA "TRAIAN BRAD": Str. Izlazului, nr.18

ORAR	**Lu, Mi, J**	**14.00-19.45**
	Ma, Vi	**09.00-14.45**

FILIALA ZORILOR: Str. Observatorului , nr.1

ORAR	**Lu, Mi, J**	**14.00-19.45**
	Ma, Vi	**09.00-14.45**

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "O. GOGA"
SEDIUL CENTRAL